

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1900

15-30 'Ιουνίου 1909

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 209-210

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΕΟΔ. Δ. ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΥ 'Ο Χουχουλό-Γιωργας.
ΣΤΡΑΤΑΝΟΥ ΓΡΑΝΙΤΣΑ Χωριανά, ποιήματα.
Δ. Μ. ΑΝΔΡΕΑΔΗ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, 'Η Οικονομική Διοίκησης τῆς
Ἑλλάδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τέλος.
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ Διάλογος περὶ ζωῆς καὶ θανάτου μετὰ τὴν
πενταετὴ κόρην μου.
Δ. ΑΝΔΡΕΪΕΦ 'Ο 'Αγγελος, διήγημα, μετάφρ. Αὔ. Θ.
ΑΥΡΑΣ ΘΕΡΟΥ Μανώλης Καλομοίρης.
ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ Δημοτικῶν τῆς Ρόδου.
Ι. ΖΕΡΒΟΥ, ΑΡΕΤΑ Νέοι Διάλογοι: Περὶ τῆς ἀγάπης.
ΣΠΥΡΟΥ ΜΕΛΑ Τὸ Κόκκινο Πουκάμισο, δράμα, τέλος.
ΠΕΤΡΟΥ ΑΞΙΩΤΙΑΗ Τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.
ΣΠΥΡ. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ Κοινωνικὴ Πρόνοια.
ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗ Ἀπὸ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ, συνέχεια.
ΣΑΝΤΣΟΥ Γράμμα τοῦ Σάντσου πρὸς τὸν Ἄδν Κιχῶτον.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι ὑπὸ Παύλου Νιρβάνα.
Θέατρον ὑπὸ Κάποιου καὶ Κίμωνος Μιχαηλίδη.
Τὰ Βιβλία ὑπὸ Θ., καὶ Σπ. Δε Βιάζη.
Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρία ὑπὸ Θ. Κληρονόμου.
Ἐπιστολαὶ ἐκ Παρισίων ὑπὸ Ἑλπίδος Καλογεροπούλου.
Μουσικὴ ὑπὸ Κ. Μ.
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ Τὸ γυναικεῖον ἐν-
δυμα εἰς τὴν Ἀμερικήν. — Αἱ ἐορταὶ τοῦ Μιστράλ. — Ὁ
Μέρεντιθ. — Ὁ Κρουμβάχερ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λεξικοῦ. — Οἰκίσματα. — Προτομή
τοῦ Σολωμοῦ ἐν Ἀθήναις. — Νέαι ἐκδόσεις.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Τρίτων καὶ Νηρηΐς, ὑπὸ Α. Μπακλιν, ἐκτὸς τοῦ κειμένου χρωματιστή. — Πορ-
τραῖτο ὑπὸ Βάν Κλέβε. — Σπουδὴ ὑπὸ Κλεονίκης Ἀσπρωτῆ. — 3 εἰκόνες τοῦ Α.
Γκός. — Μανώλης Καλομοίρης. — 3 σκίτσα ὑπὸ Π. Ροῦμπου. — Γελοιογραφία τοῦ
δεκαπενθημέρου. — Ἡ Δε Μαρία Κοτοπούλη, ὡς Στέλλα Βιολάντη. — Ὁ ἀρχιδούξ
Σαλβατόρ τῆς Αὐστρίας. — Α. Γκός.

Ἀθῆναι, ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35

Τεύχος διπλοῦν Δραχ. 2

ΕΓΓΡΑΦΑΙ: ἑτήσιοι δρ.-φρ. 25. — Ἐξάμηνοι δρ.-φρ. 12,50.
ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΚΑΤΑ ΔΟΣΕΙΣ δρ.-φρ. 4 κατὰ διμηνίαν. Ἡ 1η δόσις δρ. 5.
ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΜΗΝΙΑΙΟΙ (διὰ τὴν Ἑλλάδα μόνον) δρ. 2 κατὰ μῆνα. Ἡ 1η δόσις δρ. 3.
Αἱ ΕΓΓΡΑΦΑΙ ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΤΗΝ 15 ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΗΡΟΝΟΝΤΑΙ
ΤΑ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ» ἐκδίδονται τὴν 15 καὶ 30 ἐκάστου μηνός.
Ἐκαστον ἔτος ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 τόμους: ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου καὶ ἀπὸ 15 Ἀπριλίου.
Ἐν τεύχος στέλλεται ὡς δῆγμα δωρεάν.
Τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομ. ἢ τραπεζικῆς ἐπιταγῆς πρὸς τὸν
κ. Κίμονα Μιχαηλίδην, διευθυντὴν τῶν «Παναθηναίων» Ἀθῆναις.

ΜΕΓΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ **“ΑΙ ΘΕΡΜΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΑ,”** ΛΟΥΤΡΑ ΑΙΔΗΨΟΥ

Έναρξιν 1 Μαΐου—15 Σεπτεμβρίου

Τὸ Μεγαλειότερον, ὠραιότερον καὶ πλουσιότερον ξενοδοχεῖον τῶν ἐλληνικῶν λουτρῶν. Λουτρὰ ἐντὸς τοῦ ξενοδοχείου. Μαγειρικὴ ἀρίστη. Ὑπηρεσία τελεία. Δωμάτια μετὰ καὶ ἄνευ τροφῆς. Ἑστιατόριον πρώτης τάξεως με τιμὰς λογικὰς.

ΤΙΜΑΙ ΔΩΜΑΤΙΩΝ
 Ἄνευ τροφῆς ἀπὸ δραχμὰς 4
 Μετὰ τροφῆς pension ἀπὸ δραχμὰς 10
 Διευθυντής: ΟΣΚΑΡ ΔΑΡΙΓΚ

ΛΑΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ 1909

4 Δραχμαὶ ἑκαστον γραμματίον
 ἰσχύον
 διὰ τὰς 4 κληρώσεις

ΚΕΡΔΗ 900.000 ΔΡΑΧΜΑΙ

1 Δραχμὴ ἑκαστον γραμματίον
 ἰσχύον
 διὰ μίαν ἐκ τῶν 4 κληρώσεων

4	Κέρδη μεγάλα	ἐξ	100.000	ἐκ	400.000	Δραχμῶν
4	»	ἐξ	25.000	ἐξ	100.000	»
4	»	ἐκ	10.000	ἐκ	40.000	»
12	»	ἐκ	5.000	ἐξ	60.000	»
20	»	ἐκ	1.000	ἐξ	20.000	»
1644	»	ἐξ	100	ἐξ	164.400	»
1812	»	ἐκ	50	ἐξ	115.600	»
4000	ἐν ὅλῳ Κέρδη ἀξίας	Δραχμῶν	900.000	Δραχμῶν		

Ἡ δευτέρα κλήρωσις γενήσεται τῇ 28 Ἰουνίου (11 Ἰουλίου 1909, ἡ τρίτη τῇ 25 Ὀκτωβρίου (7 Νοεμβρίου) 1909 καὶ ἡ τετάρτη τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909 (13 Ἰανουαρίου) 1910.

Γραμματία πωλοῦνται: Εἰς τὰ δημόσια ταμεῖα καὶ λοιπὰς δημοσίας ἀρχάς, εἰς τὰς Τραπεζάς, εἰς τοὺς σταθμάρχας καὶ στασιάρχας τῶν σιδηροδρόμων, τοὺς διαχειριστὰς τῶν μονοπωλίων καὶ τὰ πρακτορεῖα τῶν ἐφημερίδων πρὸς δραχμὰς τέσσαρας ἑκαστον ἰσχύον διὰ τὰς τέσσαρας κληρώσεις καὶ πρὸς δραχμὴν μίαν ἑκαστον γραμματίον ἰσχύον διὰ μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων κληρώσεων.

Διὰ πᾶσαν πληροφορίαν ἢ ζήτησιν γραμματίων ἀπευθυντέον εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων, Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν, Ἀθήνας.

Ἡ πώλησις τῶν γραμματίων ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς 15/28 Ἰανουαρίου 1909.

Ὁ Διευθὺν Τμηματάρχης Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

ΔΩΡΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

Τόμοι ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ χαρτοδεμένοι ἐκτὸς 3^{ου}, 5^{ου}, 10^{ου}, 12^{ου}, 13^{ου} καὶ 14^{ου} ἑκαστος Δρ.—Φρ. 2.— Διὰ τὰς ἐπαρχίας 50 λεπτά, διὰ τὸ ἑξωτερικὸν 1 φρ. ἐπὶ πλέον ταχυδρομικά.

Ὅλη ἡ σειρά, τόμοι 16, ἐλευθέροι ταχυδρομικῶν τελῶν Δρ.—Φρ. 192

Ἡ ὅλη σειρά, τόμοι 16, πωλεῖται καὶ κατὰ δόσεις μηνιαίας ἐκ Δρ.—Φρ. 6

Κατὰ τὴν πληρωμὴν ἐκάστης δευτέρας δόσεως ἀποστέλλεται ἓνας τόμος. Οὕτω μετὰ τὸν 16^{ον} τόμον θὰ ἔχῃ ἀποπληρωθῇ ἡ ἀξία ὅλων.

Παύλου Νιρβάνα: Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία.—Ἐκδόσις «Παναθηναίων» . . . πρὸς Δρ.—Φρ. 0.50 ἀντὶ 1
 Παγὰ Δαλέουσα, ποιήματα.—Ἐκδόσις «Παναθηναίων» . . . » 1 ἀντὶ 2
 Ἀρχιτέκτων Μάρθας, δράμα.—Ἐκδόσις «Παναθηναίων» . . . » 1 ἀντὶ 2
 Τέχνη καὶ Φοινοπάθεια . . . » 0.50 ἀντὶ 1

Κίμωνος Μιχαηλίδου: Σὺν Ζωὴ καὶ Σὺν Παραμυθίᾳ, διηγήματα καὶ εἰκόνες.—Ἐκδόσις «Παναθηναίων» . . . » 1 ἀντὶ 2

Σπύρου Μελά: Ὁ Γυῖος τοῦ Ἰσκιου, δράμα.—Ἐκδόσις «Παναθηναίων» . . . » 1 ἀντὶ 2

Ὁσκαρ Ουάιλντ: Σαλώμη, δράμα.—Ἐκδόσις «Παναθηναίων» . . . » 1 ἀντὶ 2

Μ. Μαλακάση: Περρωμένα, ποιήματα . . . » 2 ἀντὶ 3

Α. Θέρου: Δημοτικὰ Τραγούδια, εἰκονογραφημένα . . . » 3

Ι. Πολέμη: Κειμήλια, ποιήματα . . . » 1.50 ἀντὶ 8

Γ. Στρατήγη: Τραγούδια τοῦ Σπυτιοῦ, ποιήματα.—Ἐκδ. «Παναθηναίων» . . . » 1 ἀντὶ 2

Ν. Ἐπισκοποπούλου: Ἑορμαὶ ψυχῆς, δράμα.—Ἐκδόσις «Παναθηναίων» . . . » 1 ἀντὶ 2

Λεόντωμα τῶν «Παναθηναίων» . . . » 1 ἀντὶ 2

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗΣ
 ΤΗΣ
 ΑΥΛΗΣ ΤΗΣ Α.Β.Υ.
 ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗΣ
 ΤΗΣ Α.Β.Υ.
 ΤΟΥ ΠΡΙΓΚΗΠΟΣ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΟΙΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΝΙΑΚ ΚΛΑΟΥΣ

Παρακαταθήκη οἴνων παλαιῶν ἄνω τῶν 5 ἐτῶν ἐπιδορίων καὶ ἱαματιῶν

Μαυροδάφνη, Μάλβασία, Ἀχαιοὶ

ὡς καὶ ἐπιτραπέζιων οἴνων

Δεμέστιχα λευκὰ καὶ μέλας Μορέα καὶ Καλάβρυτα.

ΚΟΝΙΑΚ «Royal» τοῦ 1887

» «des Princes» τοῦ 1890

» «Τῶν 2 Στεμμάτων» τοῦ 1895

» «Τοῦ Στέμματος» τοῦ 1900

ΧΡ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Γενικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐν Πάτραις Οἰνοποιτικῆς Ἑταιρίας

Ἡ «ΑΧΑΪΑ»

ΑΘΗΝΑΙ.—Ὁδὸς Νίκης 1 καὶ ὁδὸς Πανεπιστημίου 52.

Τιμολόγια ἀποστέλλονται παντὶ τῷ αἰτοῦντι.

ΜΗΧΑΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΗΛΙΑ Ι. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΟΠΟΙΩΝ

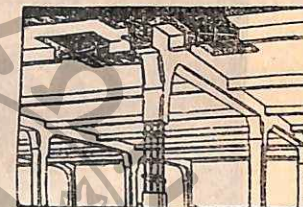
5—ΟΔΟΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ—5

Μελέται καὶ ἐκτελέσεις μηχανικῶν καὶ οἰκοδομικῶν ἔργων.—Ἐφαρμογὴ συστήματος Hennebique.

Κατασκευὴ γεφυρῶν ἀφλέκτων οἰκῶν, δαπέδων, στηλῶν κ.τ.λ. διὰ σιδηροκονιάματος σιδηροπαγοῦς (béton armé) συστήματος Hennebique.

ΜΕΓΑ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΕΝ Τῇ ΠΑΓΚΟΣΜΙῳ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ 1900

Ἀντιπροσωπεῖα ἐν Ἑλλάδι τοῦ ἐν Παρίσι οἴκου Hennebique.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ, ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ & ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΑΡ. ΛΑΪΟΥ

Ἀριστοῦχου τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν

καὶ τῆς Ἀκαδημίας Μονάχου

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΙΩΝ & ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ.—Ὁδὸς Κολοκοτρώνη 55 Α

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΤΕΑΤΟΚΗΡΟΠΟΙΕΙΟΝ Ο "ΦΟΙΒΟΣ",

ΕΤΑΙΡΙΑ ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ. 1893
ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡ. 500.000
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ

Βραβευθέντα διὰ χρυσῶν βραβείων ἐν τῇ Παγκοσμίῳ
Ἐκθέσει τῶν Παρισίων, τῇ Διεθνείᾳ Ἐκθέσει
τῆς Κρήτης καὶ τῇ Διεθνείᾳ Ἐκθέσει τῶν Ὀλυμπίων.

Στεατοκῆρια (Σπερματσέτα) ἀρίστης καὶ
πρώτης ποιότητος, χρωματιστὰ καὶ ἐκκλησιῶν,
κατασκευαζόμενα διὰ νεωτάτης χημικῆς μεθόδου,
δίδουσιν ἅπλετον φῶς, τήκονται ἄνευ σταγόνων
καὶ σβύνουσιν ἄνευ ὀσμῆς. **Στεατίνη, Παραφ-
φίνη, Κηρίζινη, Γλυκερίνη καὶ Ἐλαιίνη.**

Γραφεῖον Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σοφοκλέους ἀρ. 2.

ΤΕΪΑ ΚΥΑΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ BLUE CROSS TEA

Εἶναι τὰ ἀρίστα τῶν Τεΐων, συσκευάζονται εἰς πακέτα
καὶ κυτία ἐν Λονδίῳ, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν ἀνωτέρων
ὑπαλλήλων τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ζητεῖται ἐπὶ ἐκά-
στου πακέτου ἢ κυτίου τὸν **ΚΥΑΝΟΥΝ ΣΤΑΥΡΟΝ**.

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ εἰς τὰ πρώτης τάξεως Ἐδωδιμο-
πωλεῖα Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Βό-
λου, Πατρῶν, Σύρου, Ἀργοστολίου, Λαμίας καὶ Κρήτης.

Ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Κρήτην

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΟΛΛΑΣ. — Ἐν Πειραιεῖ (Στοὰ Ριζάρη).

MOBBS, HART & CO L^D

ΜΟΝΟΚΟΜΜΑΤΑ ☐ ☐ ☐

ΧΑΛΥΒΔΙΝΑ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

ΧΡΗΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΑ ☐ ☐

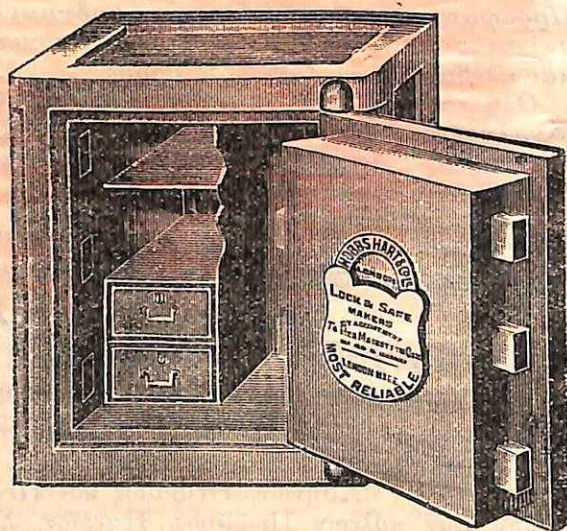
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ
ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΛΕΠΤΩΝ

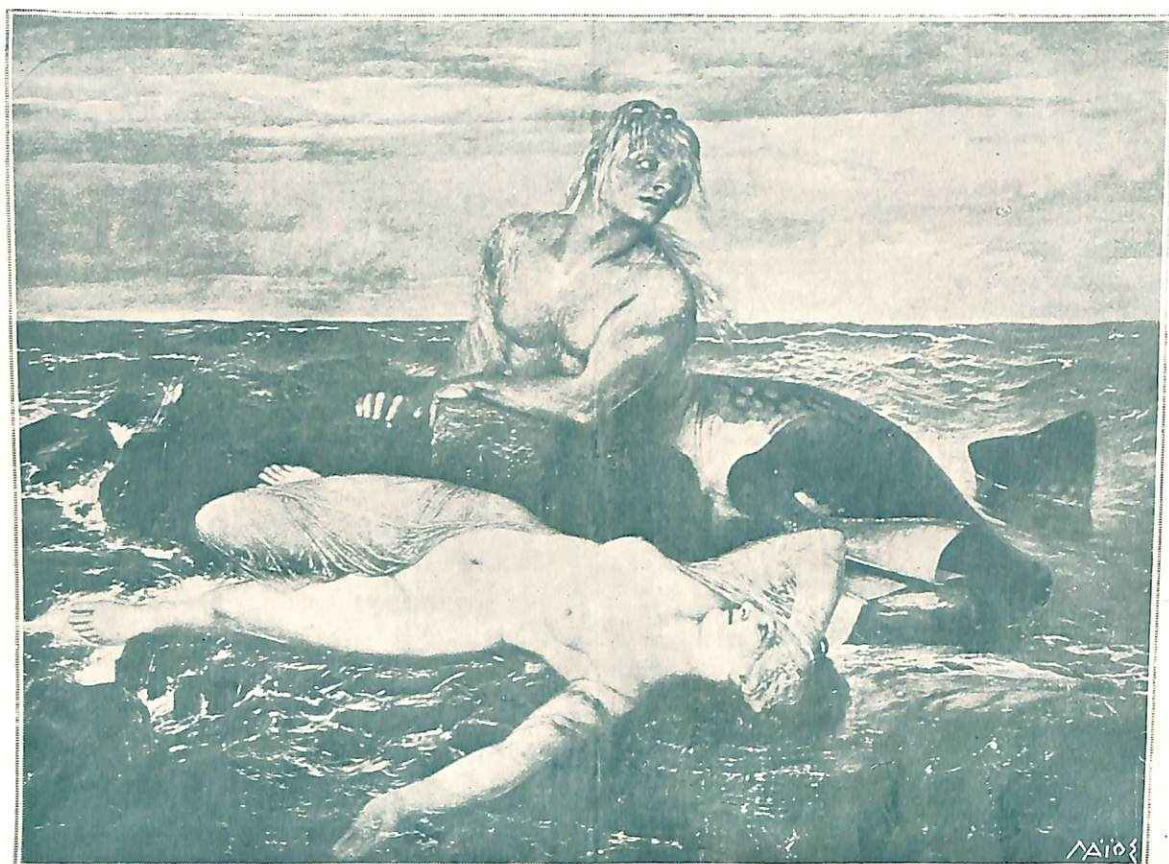

ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ
ΤΩΝ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

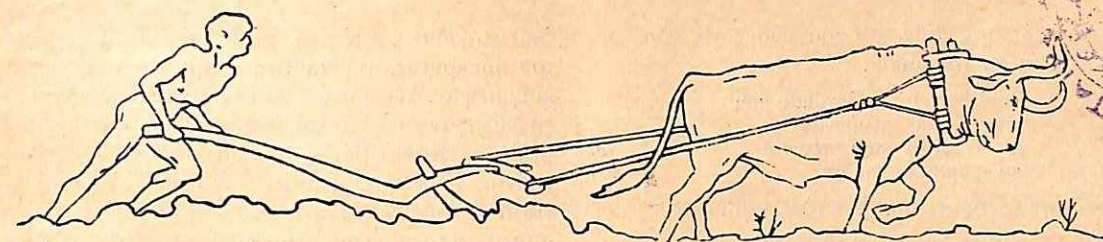
ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ: 76, Cheapside, London E. C.
ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ: Arlington Street, Islington, N.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ: ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΡΙΤΟΝ ΚΑΙ ΚΥΡΗΪΣ
Α ΜΠΑΙΚΑΙΝ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Θ' 15-30
ΙΟΥΝΙΟΥ 1909

Ο ΧΟΥΧΟΥΛΟ-ΓΙΩΡΓΑΣ

— Τραγοῦδι τοῦ τραπεζιοῦ —

Ταίο - πά - νης - πο - κοι -

μή - θε - κε - αἰ

ντούρ - ντου - ρού - νάι -

νά] Μώ ρε - τρεῖς - χρό - νους -

στό - ρα - βδί - του - | γκιόρ - δε - σι -

γκορ - δε - μι - σι | [γκρέ - ου μω - ρέ - γκρέ - ου]

[ζώγγ - νάι - νά -

ζώγγ - νάι - νά

Τσιοπάνης ποκοιμήθηκε
— αἰ, ντουρντουρού¹ Ναρά!² —
— τρεῖς χρόνους στο βδί του,
— γκιόρδεσι³ γκορδεμίσι⁴ —
— γκρέου⁵, μωρέ, γκρέου —
— ζώγγ⁶ Ναρά, ζώγγ Ναρά! —
Μάρθε καιρός καὶ ξύπνησε
τὰ γίδια του γυρέβει.
Δὲν κούγουνται βελάσματα
δὲ γκορδούνται τροκάνια.
Πιάνει τὴ σιράτα τὸ σιρατὶ
σιρατὶ τὸ μονοπάτι.
Γερώ-λυκαν ἀπάντησε
σιτέκετε τὸν ρωτάει
— Λύκο μὴν εἶδες πρόβατα;
— Λύκο μὴν εἶδες γίδια;
— Τὰ γλέπεις κεῖν τὰ δύο βουνὰ
τῶνα κοιτὰ μὲ τᾶλλο;
— Πῶχουν ἀντάρα⁷ σιτὴν κορφή
καὶ κατσαχνιά⁸ σιτὴ ρίζα;
— Κεῖ βόσκουν κατὶ πρόβατα
κλαρίζουντ⁹ κατὶ γίδια.
— Πῆγα νὰ πάρω νὰ ἀρνὶ
νὰ τριφερὸ ψιμάρι¹⁰,
— μὲ σμίστη ἢ σκύλα ἢ κολοβή
κὶ ὁ σκύλος ὁ κοιτιάφτης¹¹,
καὶ μοῦβγαλαν τὰ νύχια μου
τὰ νυχοπόδαρά μου.
— Κ' ἐκεῖ π' με κολοσβάριναγαν¹²,
χορτάρι δὲ φυτρώνει.

¹ Κακομοίρα, ἄραχη, δύστηνη. ² μάνα, μητέρα.
³ λ. ἀλβ. — πέθανα. ⁴ λ. ἀλβ. — δὲν πέθανα. Καὶ αἱ δύο
ὁμοῦ: πέθανα καὶ δὲν πέθανα. ⁵ λ. ἀλβ. — σήκω. ⁶ λ. ἀλβ.
— πουλί, ἤτοι: σήκω!... ἔγινα πουλί. ⁷ ὀνομάζουν τὸ
σκότος, μαυροῖα, καὶ τὴν βοήν προσηγομένης καται-
γίδος. ⁸ ὁμίχλη. ⁹ τρώγουν κλάδους δένδρων, κλαδιῶν.
¹⁰ ὄψιμο ἀρνί. Λέγονται τὰ ἀρνιά ποὺ γεννιῶνται τὸν
μῆνα Μάρτιον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τοῦ Νοεμβρίου.
¹¹ εἶχε κομμένο τὸ ἓνα αὐτί. ¹² μέσσαν καταγῆς.

Ο λαός διὰ κάθε του τραγοῦδι κάτι λέγει.
Διὰ τὸ τραγοῦδι:

Πουλάρια μ' ἀηδονάρια μου
γουργά μου χιλιδόνια,
ἐφτοῦ ψηλά ποὺ πέτεστε
καὶ χαμπιλὰ τηράτε...

ἔχει τὴν ἱστορία του. Διὰ τὸ τραγοῦδι:

Κλαῖνε τὰ δόλια τὰ βουνὰ
παρηγοριά δὲν ἔχουν.
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸν ψηλὸ τους
δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια...

ἔχει τὸ νόημά του. Καὶ διὰ τὸ τραγοῦδι:

Τσιοπάνης ποκοιμήθηκε
τρὲς χρόνους στὸ ραβδί του.

ἔχει τὸ παραμῦθι του. Καὶ εἶνε τὸ παραμῦθι
τοῦ Χουχουλό-γιοργα πολὺ ἀνατριχιαστικό.

Ὁ ποιητής του, ἐφαντάσθη τὸ περίεργο αὐτὸ
νυχτοπούλι, μὲ τὸ θλιβερό του λάλημα, τὴν
ἀνθρώπινη φωνή του, καὶ τὴν παραπονεμένη
του ζωὴ, νὰ ἦταν μιὰ φορὰ ἄνθρωπος.

Καὶ διὰ νὰ **ξεκουρνιαῖ** μόνον κάθε μεσο-
νύχτι, ὅταν ὁ πιστικὸς **σκαρίζη**¹ στὰ βουνὰ τὰ
πρόβατά του, καὶ νὰ σφυρίζη, νὰ κραῖξη κι αὐτό,
ἀπαράλλακτα σὰν ὁ πιστικὸς, πάει νὰ πῇ πὼς
ἦταν μιὰ φορὰ ἄνθρωπος, καὶ εἶχε πρόβατα ἢ
γίδια, καὶ ποῖος ξέρει πὼς, ἔγινε πετούμενο!...
— Ἀλλοιῶς δὲ γένεται! Γιὰ νὰ σκούζη² ἔτσι
κάτι τέτοιο θάταν!... Κάποια βαριά κατάρα,
ἢ κακὴ **σουβή**³, τὸν κατάντησε νυχτοπούλι!...

Μὲ αὐτὲς τὲς σκέψεις καὶ ἐξήγησες ὁ ποιητής,
ἔγραψε μὲ τὴ φαντασία του, τὸ παραμῦθι καὶ
τὸ τραγοῦδι τοῦ πετούμενου αὐτοῦ.

Καὶ γιατί δὲ φτάνουν ἢ λίγες ἀρράδες τοῦ
τραγοῦδι νὰ σὰς πῇ ὅλο τὸ βίο, τὰ βάσανα
καὶ τὰ παθήματα τοῦ Χουχουλό-γιοργα, ἅμα
ἀποτραγουδήσῃ τὸ τραγοῦδι, μὲ κάποια σοβα-
ρότητα, σὰ νὰ θέλῃ νὰ πιστέψετε τὰ λεγόμενά
του, ἀρχίζει καὶ σὰς διηγῆται τό: πὼς καὶ πὼς...

Δημοσιεύουμε τὸ παραμῦθι τοῦ Χουχουλό-
γιοργα, ὅπως μᾶς τὸ διηγῆται στὸ Βαλτέτσι, μὲ
τὴ ζωντανή του γλῶσσα, ὁ πολύξερος κι' ἀκου-
στός τραγουδηστής Γιάννος Πραχαλιάς.

— Ποὺ λές, εὐτοῦνο τὸ πουλί, ἦταν τσιοπά-
νης νὰ βολά, καὶ τὸν λέγαν Γιῶργο. Νιὰ νύχτα
τὸ λοιπὸν, ποῦβοςκε τὰ γίδια του στὸ λόγγο,
ἐγλάριασε⁴ ἀπάνου στὸ ραβδί του, καὶ παρακά-
λεσε τὸ Θεό, στὰ ψέματα μαθές⁵, νὰ πλάγιαζε,
πὼς ἦταν, τρία χρόνια. Ὁ Θεὸς τὸν ἄκουσε καὶ
τῷκαμε τῆς στιγμῆς. Γιατί ξέρεις; ἐτότενες οἱ
ἄνθρωποι ἦταν ἀνθῶοι, κιότι γυρέβανε ἀπὸ τὸ
Θεὸ τὸ βρίζκανε. Ἄς λέμε τὸ λοιπὸν. Ὁ Γιῶργος

ἐκαταλάγιασε¹. Ἔπεσε σὰν ψώφιος. Τὰ γίδια
του βόσκοντας, βόσκοντας, ἐπήρανε τὰ βουνὰ
κι ἀγρίεψαν. Δὲν κόταε² νὰ τὰγκιάξῃ³ ζοῦδι, γιατί
τὰ φύλαγαν δυὸ σκυλιὰ ποὺ κατέβαζαν⁴ τὸν κα-
βέλλαρη. Κανιὰ βολά, ποὺ λές, ἀπάνου στὰ τρία
χρόνια, ἐξύπνησε. Τηράει γιὰ τὰ γίδια... ναί...
τίποτα! Ἀφουγκάζεται⁵ νὰκούση τροκάνια, βελά-
σματα, τίποτα. Τὸν ἔφαγαν τὰ φεῖδια!... Ἄχ!
ὁ ἔρημος, λέει μέσα του, κακόπαθα!... Παίρνει
τὰ βουνὰ ψάχνοντας καὶ ρωτῶντας. Γύριζε,
γύριζε μέρα νύχτα, ρώταε... τίποτα, πονθενὰ
γίδια!... Κανιὰ βολά ἀπαντάει νὰ γεροντόλυνκα,
ποὺ λέει καὶ τὸ τραγοῦδι, καὶ τὸν ἐρώτηξε. Ἐτό-
τες ξέρεις ἔκρεναν καὶ τὰ ζωντανά⁶. Ἦταν ἄλ-
λοιώτικος⁷ ὁ κόσμος. Τὰ λιθάρια ἦτανε καρβέ-
λια. Ὁ Θεὸς ἦτανε χαμπιλὰ, ὡς νὰ λιθοπέτι⁸, καὶ
μίλαγε μὲ τοὺς ἀνθρώπους... Τὸ λοιπὸν ποὺ
λέγαμε, ἐρώτηξε τὸ λύκο μὴν εἶδε πονθενὰ τὰ
γίδια του. Ἐκεῖνος τοῦπε:

— Τὰ γλέπεις κεῖν τὰ δυὸ βουνά;...

Τρέχει ὁ Γιῶργος καὶ γλέπει τὰ γίδια του
σένα διάσελο⁹. Τὰ κράζει, τοὺς σιουράει. Τὸν
σιμίζουνται τὰ δυὸ σκυλιὰ του κι' ἀπολιώνται¹⁰
σὰν σαῖττες ἀπάνου του νὰ τὸν φᾶνε. Τὰ κράζει,
τοὺς ρίχνει ψωμί, τίποτα, ἀπάνου του!... Λα-
κάει¹¹ ποὺ λές κι' ἀνεβαίνει σένα ἔλατο. Ἐκεῖνα
μὲ τὰ δόντια τους τὸν κόβουν. Πηδάει σάλλονε,
κῆκινον, σάλλονε, κῆκινον. Δὲν τὸν γνωρίζανε
γλέπεις, γιατί ἦταν γεννημένος ἀπὸ τὴν πολλη-
καιριά καὶ τὲς σκασίλες ἀλλοιώτικος.

Ἀπὸ τὴ λύπη του κεῦτοῦνος, παρακάλεσε τὸ
Θεὸ πάλε, καὶ τὸν ἔκαμε πουλί.

Τὰ λόγια καὶ τὸν ἦχὸ τοῦ τραγοῦδι, ἄκουσα
στὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὸ Χειμαριώτη Β. Κοντύλα.
Τραγουδιέται καὶ στὸ Μορηά, ἀλλὰ μάλλοιότικο
ἦχό. Πολὺ ἀργὸ καὶ λυπητερό, ὅπως τὰ **τσιο-
πάνικα** τραγοῦδια ποὺ τραγουδοῦν οἱ πιστικοὶ
στὰ βουνὰ μὲ τὴ φλογέρα. Ἐχει καὶ ὡς γύρισμά,
ὄχι τό: ντουρτουροῦ Νανά, ἀλλὰ τό: ὦχ! μαν-
νούλα μ' ὦχ!

Ὅταν κáθουνται σταυροπόδι γύρω σὲ τρα-
πέζι, **τάβλα**, καὶ χαίρουνται, τότε τὸ λέγουν τρα-
γοῦδι τοῦ **τραπεζιστοῦ**, τῆς **τάβλας** ἢ **καθιστό**,
καὶ ὅταν βαδίζουν, ἀπὸ ἓνα μέρος σὲ ἄλλο, τὸ
λέγουν τραγοῦδι τοῦ **δρόμου**.

ΘΕΟΔ. Δ. ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ
(ΒΑΛΤΕΤΣΙΩΤΗΣ)

¹ Ἀπεκοιμήθη. ² τολμοῦσε. ³ ἐγκίλει, θίξει. ⁴ ὁ
ποιητὴς θέλει νὰ πῇ ὅτι τὰ σκυλιὰ ἐκεῖνα ἦσαν τόσον
σκληρὰ καὶ γενναῖα ὥστε καὶ ἵππια ἠδύναντο νὰ καταρ-
ρίψωσιν ἐκ τοῦ ἵππου του. ⁵ ἀκροᾶται. ⁶ τὰ ζῶα. ⁷ δια-
φορετικὸς. ⁸ λέγεται ἢ ἀπόστασις ποὺ θὰ σημειωθῇ
ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου θὰ ριφθῇ, ἕως τὸ μέρος ὅπου θὰ
πέσῃ μικρὸς λίθος διὰ τῆς χειρὸς ριπτόμενος. ⁹ τὸ
στενὸν πέρασμα ὅπου σχηματίζουν δύο κορφαὶ ὄρους.
¹⁰ τρέχουν ὀρμητικῶς. ¹¹ τρέπεται εἰς φυγὴν.

ΑΠΟ ΤΑ "ΧΩΡΙΑΝΑ",

Στὸν Παῦλο Νιεβάνα

ΑΠΡΙΛΙΑΤΙΚΟ ΒΡΑΔΥ

Ἀπόψε λές κι' ἐγιόμωσαν τὴν κάθε βρύση μάγια
κι' ἦπιαν οἱ ράθυμοι βοσκοὶ κι' ἀγάλλιασαν τὰ πλάγια
χορὸς στὸ κάθε ἀνάραχο, ἀχὸς στὸ κάθε ρέμα
χίλιες μορφιές ὑφαίνονται μὲ μεταξένιο γνέμα
πάνω στοὺς λόγγους τοὺς γλαροὺς καὶ στῶν γκρεμῶν τ' ἀπόσκια
ποὺ τὰ λιοβασιλέματα στερνοφιλοῦν τὰ μόσκια.
Ὡς καὶ τὰ κυπροκούδουνα κι' οἱ γκιώνηδες κι' οἱ γρούλλοι
ἐμέθυσαν ἀπ' τὴ χαρὰ τ' ἀποψινοῦ τ' Ἀπρίλη
κι' ἐσώπασαν τὸ κλάμα των, τὸ πικρολαλημά των
νὰ τραγουδήσουν οἱ καλοὶ τὲς νιὲς στὸ περασμά των
ἀπ' τὰ ψηλὰ τὰ διάσελα στάνάργια μονοπάτια
μὲ τὸ γοργὸ περπάτημα τὰ χαμηλὰ τὰ μάτια.

ΤΟ ΡΗΜΑΔΙ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ

Ἐρμο βιολὶ π' ἀράχνιασες
στὸν τοῖχο κρεμασμένο
κι' ἡ χόρδες σου ἔχουν σπάση,
Κι' ἀγάπες ἐκουφόδενες
ἐθέριευες καὶ μούους
στ' ἀπάρθενο χωριό.

Γι' ἀναθυμήσου ἓναν καιρὸ
παλὴν κι' ὄνειρεμένο
μπροστὰ στὸ χοροστάσι.
Τώρα στὸ σπῆτι τὸ θαμπὸ
Ποὺ στοίχειωσεν ἡ θλίψη
μ' ἀναθυμίες παλῆς

Λεβέντες ἀναφτέρωνες
σ' ἀνέρους χοροὺς
μὲ τὸ γλυκὸ σκοπὸ
Σένα μονάχα ἡ Ζωὴ
ἔχ' ἀπ' τὸ Χάρο κοῦψη
ν' ἀναθυμᾷ χαρές.

Χ Α Ρ Ι

Γιὰ μὴ στῆς λίμνης τριγυρνᾷς
τὸ γαλαζένιο δίσκο
γιατὶ ζηλεύω τὰ νερά
Γιὰ μὲς τὸ λόγγο σὰν περνᾷς
τ' ἀχείλι σου μὴν κοαίνει,
ζηλεύω τὴ ρίζοσπηλιά
ποὺ τοῦν ἀχὸ σου παίρνει.

Γιὰ σπᾶς' ἐτοῦτο τὸ γυαλί,
ὅπου σὲ καθρεφτίζει
δὲ θέλω μὴτ' ὁ ἴσκιος σου
σιμὰ νὰ σ' ἀντικρύζῃ!

¹ Βγαίνω τὰ πρόβατα πρὸς βοσκήν. ² φωνά-
ζει. ³ συμβάν. ⁴ ἤρχισε νὰ νυστάξῃ, νὰ κουτουλάῃ.
⁵ δῆλα δῆ.

Η ΚΑΜΠΑΝΑ

Καμπάνα πού χορτάριασες μές στ' άψηλὸ πουργάρι
καὶ στὸ θαμπὸ τὸν κόρφο του φαντάζεις σὰν κλωνάρι,
τάχα χεράκια ἀνθρώπινα νὰ φκιάνουνε τ' ἀχόσου
ὄντας τὸ θάνατο μηνᾶς στὸ πρόσχαρο χωριό σου;
Ἡ τάχα σὲ κρυφόδεσαν μ' ἀνθρώπους καὶ μὲ χῶμα
καὶ στὴ θλιμμένη σου φωνὴ πηδάει κι' ἡ πέτρα ἀκόμα;
Ἄκου! τ' ἀλέτρι ἀνατρομάει στοῦ ζευγουλᾶ τὰ χέρια
κλάμα στὶς πέτρες γίνονται τᾶσπρα τὰ βρυσονέρια,
ἀνέρα στέκουν τὰ τσαπιά, τ' ἀδράχτια λαγγεμένα
τ' ἀγριαμπελάνθια ὁλότρεμα στὰ φράχτια ἀναγυρμένα
νείρονται πὼς γεννήθηκαν νυφοῦλες νὰ πλουμίσουν
καὶ τὸ Θεὸ παρακαλοῦν νὰ μὴ νεκροστολίσουν!

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ *

— Διάλεξις γενομένη ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ —

ΟΙ ΦΟΡΟΙ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Πάντες οἱ φόροι εἰς τὰς μουσουλμανικὰς χώ-
ρας, λέγει ὁ Χάμμερ (T. VI, σ. 271-2), διαι-
ροῦνται εἰς δύο κατηγορίας: α') τοὺς νομίμους
φόρους (*ρουσοῦμι-σεριγέ*), οἵτινες καθορίζονται
ὑπὸ τοῦ Κορανίου καὶ τῶν θεμελιωδῶν νόμων
τοῦ Ἰσλαμισμοῦ· β') τοὺς αὐθαίρετους φόρους
(*τεκαλίφι-οὐρφονγέ*), οἵτινες θεσπίζονται μόνον
διὰ κοινῶν νόμων (*Κανόν*) καὶ οἵτινες διὰ τὸν
λόγον τοῦτον ὀνομάζονται καὶ φόροι τοῦ Διβα-
νίου τέλος τοὺς φόρους τοὺς μὴ καθοριζομένους
ὑπὸ τοῦ Κορανίου ἢ ὑπὸ τῶν *Κανόν*, τοὺς
γνωστούς ὑπὸ τὴν ἀραβικὴν ὀνομασίαν *Ἀβανί*
(*παρεΐσπραξις*), ἣτις λέξις διεσώθη τηροῦσα τὴν
σημασίαν της καὶ εἰς τὴν Ἑσπερίαν (*avanies*).

Αἱ *Ἀβανίαι* αὗται ἦσαν οἱ μόνοι αὐθαίρετοι
νόμοι, μὲ τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν δίδομεν εἰς
τὴν λέξιν ἡμεῖς οἱ μὴ μουσουλμᾶνοι. Οἱ φόροι
τεκαλίφι-οὐρφονγέ δὲν ἦσαν αὐθαίρετοι εἰμὴ
καθ' ὅσον ἠδύναντο ἐλευθέρως νὰ θεσπίζωνται,
νὰ μεταρρυθμίζωνται ἢ νὰ καταργῶνται ὑπὸ τοῦ

Σουλτάνου καὶ διότι πράγματι διέφερον κατὰ
τὰ πασσαλίκα.

Οἱ νόμιμοι φόροι φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς
πρωτογενοῦς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐθεσπίσθησαν. Πη-
γάζοντες ἐκ μονομεροῦς οἰκονομικῆς ἀντιλήψεως,
δεχόμενοι τὴν εἰς εἶδος εἰσπραξίν (ὅπερ εἶναι
ἐνδείξις σπάνεως τοῦ μετρητοῦ νομίσματος), περι-
λαμβάνουν ἀπλῶς τὸν κτηματικὸν φόρον καὶ
τὸν κεφαλικὸν φόρον, εἰς τοὺς ὁποίους μετ' οὐ
πολὺ προσετέθησαν τελωνιακοὶ δασμοί, ἐλαφρό-
τατοι καὶ ὑπολογιζόμενοι ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν
ἐμπορευμάτων. Οἱ τοιοῦτοι φόροι ἦσαν πράγ-
ματι οἱ κατάλληλοι διὰ λαὸν νέον, κατακτητικὸν
καὶ μὴ ἔχοντα κλίσιν πρὸς τὴν βιομηχανίαν καὶ
τὸ ἐμπόριον, ὡς οἱ Ἀραβες τοῦ Ζ' αἰῶνος. —
Ἀς τοὺς ἐξετάσωμεν ἐγγύτερον.

Ο ΚΤΗΜΑΤΙΚΟΣ ΦΟΡΟΣ

Ὁ κτηματικὸς φόρος ἀνταπεκρίνεται εἰς τὴν
εἰς τρεῖς κλάσεις διαίρεσιν τῶν ἀκινήτων ἰδιο-
κτησιῶν, τὴν θεσπιζομένην ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ νό-
μου. Ἡ πρώτη κλάσις περιελάμβανε τὰς ὑπο-
κειμένας εἰς τὴν δεκάτην ἰδιοκτησίας, ἦσαν δὲ

αὗται τὰ μούλκια, κτήματα ἀνήκοντα εἰς τὴν
ἀποκλειστικὴν ἰδιοκτησίαν μουσουλμάνων, τὰ
ὁποῖα δὲν ὑπεβάλλοντο παρὰ μόνον εἰς τὸν φό-
ρον τῆς δεκάτης.

Εἰς τὴν δευτέραν κλάσιν ὑπῆγοντο αἱ γαῖαι,
τῶν ὁποίων ἡ κατοχὴ καὶ ὄχι πλεόν ἡ ἰδιοκτη-
σία εἶχεν ἀφεθῇ εἰς μὴ μουσουλμάνους. Αἱ γαῖαι
αὗται ὑπεβάλλοντο εἰς φόρον, ὅστις ἦτο ἐνίοτε
σταθερὸς (*χαράτζι-βαζιφέ*), ἀλλὰ συνηθέστερον
ἀνάλογος πρὸς τὸ προϊόν (*χαράτζι-μουκασσεμέ*).
Ἡ δευτέρα αὕτη δεκάτη διέφερε τῆς πρώτης,
καθ' ὅτι ἦτο ἀνωτέρα· τὸ ποσοστὸν αὐτῆς ἐποί-
κιλλε μεταξὺ τῶν 20 καὶ τῶν 50, καὶ οὐχὶ πλεόν
μεταξὺ τῶν 10 καὶ τῶν 20. Ἀρχικῶς ὁ προο-
ρισμὸς τῆς ἦτο ἐπίσης διάφορος· τὸ ἐξ αὐτῆς
ἔσοδον διετίθετο διὰ τὰ δημόσια ἔξοδα, ἐνῶ
ἡ ἄλλη ἦτο προωρισμένη δι' ἀγαθοεργούς σκο-
πούς, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία της ὡς *ἐλεητικῆς*
δεκάτης (*dime aumonière*).

Ἡ τρίτη κλάσις περιελάμβανε τὰ κτήματα
τοῦ Στέμματος. Τὰ κτήματα ταῦτα εἶχον κατὰ
τὸ πλεῖστον μετατραπῇ εἰς στρατιωτικὰ τιμάρια.
Ἡ πρὸς στράτευσιν ὑποχρέωσις ἀπῆλλασσε τοὺς
τιμαριούχους ἀπὸ τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου,
ἀλλ' οἱ πραγματικοὶ κάτοχοι, δηλαδὴ οἱ χριστια-
νοί, οἱ ἄλλοτε ἰδιοκτῆται, οὐδόλως ὠφελούντο ἐκ
τῆς ἀτελείας ταύτης. Ἀντὶ νὰ πληρῶνουν τὴν
δεκάτην εἰς τὸ κράτος, τὴν ἐπλήρωνον εἰς τὸν
σπαχῆν καὶ δὲν εἶχον τίποτε κερδίσαι ἐκ τῆς ἀλ-
λαγῆς· διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δύσκολον εἶναι νὰ
φαντασθῇ τις ὁμότερον εἰσπράκτορα, οἱ σπα-
χῆδες εἶχον ἰδιοποιηθῇ τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπρατ-
τουν μετὰ τῆς δεκάτης καὶ σειρὰν ὄλων αὐθαι-
ρέτων φόρων. Ὁ μακαρίτης Σωτηρόπουλος, ὅστις
πολλὰκις ἐ χρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομι-
κῶν, εἰς τὴν μελέτην του περὶ *Ἑγγείου Φορο-
λογίας*, τὴν δημοσιευθεῖσαν κατὰ τὸ 1861, παρέ-
χει ἐν σημειώσει πληροφορίας τινὰς περὶ τῶν
προσθετῶν τούτων φόρων. Ἦσαν οὗτοι ἡ σα-
λαριά, εἰσπραττόμενος εἰς εἶδος· τόσα δι' ἑκα-
στον ἀροτριῶν κτήνος, καὶ ἡ *σπέντζα*, κεφαλικὸς
φόρος ἡμίσεος γροσίου ἐτησίως. Οἱ ἔφηβοι ἐπλή-
ρωνον 10 μόνον παραδες, ὁ δὲ τρόπος καθ' ὃν
προσδιωρίζετο ἡ ἡλικία ἐν περιπτώσει ἀμφισβη-
τήσεως, ἦτο ἀρκετὰ περίεργος. Ἐμετροῦσαν, λέγει
ὁ Σωτηρόπουλος, τὸ πάχος τοῦ λαιμοῦ μὲ ἐν
κομπολόγι διπλωμένον εἰς δύο· ἔβαζαν ἔπειτα
τὸ παιδί νὰ κρατήσῃ μὲ τὰ δόντια του τὴν μίαν
ἄκρην, καί, ἂν ἡ κεφαλὴ του ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὸ
κομπολόγι ἀνοιγμένον, εἰσπραττέτο ὁ φόρος. Ὁ
τρόπος οὗτος ἐκτιμήσεως τῆς ἡλικίας, ὁ παρά-
λογος ἐκ πρώτης ὄψεως, φαίνεται ὅτι εἶχε δώσει
εὐχάριστα ἀποτελέσματα, διότι ὁ Tournefort
(II, 73) καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς μᾶς πληροφοροῦ-
σιν ὅτι ἐφηρμόζετο διὰ τὸν κυρίως εἰπεῖν κεφα-
λικὸν φόρον, τὸν δεύτερον τῶν νομίμων φόρων,
ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἦσαν ἀπηλλαγμένα τὰ κάτω τῶν

7 ἐτῶν παιδιά, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ
ὁμιλήσωμεν τώρα.

Ο ΚΕΦΑΛΙΚΟΣ ΦΟΡΟΣ Ἡ ΧΑΡΑΤΖΙ

Ὁ κεφαλικὸς φόρος, ὁ γενικῶς γνωστὸς ὑπὸ
τὸ ὄνομα *χαράτζι*, εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του
μᾶλλον φόρος ὑποτελείας, ἐπιβαλλόμενος εἰς τοὺς
μὴ μουσουλμάνους ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας.
Ἦτο δὲ ἐπίσης φόρος διαβεβαθμισμένος ἡ κλι-
μακωτός. Οἱ φορολογούμενοι διηροῦντο εἰς τρεῖς
κλάσεις. Ἀναλόγως τῆς κλάσεως, διέφερε τὸ
ποσὸν τοῦ φόρου, ἡ δὲ ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ εἰσ-
πράκτορος ἀπόδειξις ὡς πρὸς τὸ ὄνομα καὶ τὸ
χρῶμα. Αἱ ἀποδείξεις, λευκαὶ διὰ τὴν πρώτην
κλάσιν, ἐρυθραὶ διὰ τὴν δευτέραν, κίτρινα διὰ
τὴν τρίτην, ἀναφέρονται πολλάκις ὑπὸ τῶν
περιηγητῶν. «Οἱ Ἕλληνες, λέγει ὁ Choiseul-
Gouffier (7, I, σ. 27), δὲν τολμοῦν νὰ ἐξέλθουν
χωρὶς ἀπόδειξιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι πολλάκις
προφύλαξις ἀνεπαρκῆς κατὰ τῆς ἐφευρετικῆς
ἀπληστίας τῶν φορατζήδων». (Προβ. καὶ Leake,
Morea, I. 69).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου, φαί-
νεται ὅτι ἐποίκιλλε τοῦτο κατὰ τὰς ἐποχάς, ἀλλὰ
καὶ κατὰ τὰς ἐπαρχίας· φαίνεται μάλιστα ὅτι τὸν
προοδευτικὸν του χαρακτῆρα ἔλαβε μόνον εἰς
σχετικῶς νεωτέρους χρόνους. Ἐν τούτοις τὸ
ποσὸν αὐτοῦ ποτὲ δὲν ἦτο παραπολὺ βαρὺ·
κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἑπανα-
στάσεως ἦτο 12, 8 καὶ 4 γροσίαν. Φαίνεται δὲ
τοῦτο ἀντιμαχόμενον πρὸς τὴν μεγάλην σπου-
δαιότητα, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἀπέδιδον εἰς
τὸ *χαράτζι* καὶ περὶ τῆς ὁποίας ἔχοντες τόσον
πολλὰς μαρτυρίας. Κατὰ τὸν Juchereau de
Saint-Denis, ἡ ὑποχρέωσις τῶν χριστιανῶν νὰ
φέρουν ἐνδυμα διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ ἐνδυμα τῶν
μουσουλμάνων, ὑποχρέωσις ἣτις μόνον μετὰ
τὴν Ἑλληνικὴν Ἑπανάστασιν ἐξέλιπε, διητηρήθη
κυρίως διότι ἠνέκλινε τὴν εἰσπραξίν τοῦ κεφα-
λικοῦ φόρου. Ἐκτὸς τούτου, ἡ ἱστορία ἀναφέ-
ρει ὅτι πλειστάκις (ἰδίως κατὰ τὸ 1646 καὶ κατὰ
τὸ 1769), οἱ χριστιανοὶ διέφυγον τὸν κίνδυνον
τῆς ἐξοντώσεως, μόνον καὶ μόνον διότι οἱ Τοῦρ-
κοι ἐσκέφθησαν ὅτι μετ' αὐτῶν θὰ ἐξηφανίζετο
καὶ τὸ *χαράτζι*. Τὸ γεγονὸς εἶναι τόσον γνω-
στὸν ὥστε, μεγάλου Γερμανοῦ συγγραφέως ἀρκε-
σθέντος νὰ γράψῃ ὅτι κατὰ τὴν δεῖνα συνε-
δρίασιν τοῦ Διβανίου οἱ χριστιανοὶ ἐσώθησαν
ὑπὸ τοῦ *χαράτζι*, χωρὶς νὰ κρίνῃ ἀναγκαῖον
νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σημασίαν τῆς τελευταίας ταύτης
λέξεως, μεταφραστῆς τοῦ τις ἐξέλαβε τὸ *χαρά-
τζι* διὰ κάποιον ἀνώτερον Τοῦρκον βαθμοῦχον,
ὡς τὸν *μουφτῆν*, ὅστις, πρέπει νὰ τὸ εἰπώμεν
πρὸς τιμὴν του, εἶχεν ἐπίσης μεσολαβήσει ὑπὲρ
τῶν χριστιανῶν.

Ἀλλ' ἂς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ ζήτημά μας. Πῶς
ἡ ὑπαρξὶς τοῦ *χαράτζι*, φόρου ἐλαφροῦ, ἡδυ-

* Τέλος· «Παναθηναῖα» 31 Μαΐου.

νήθη νὰ ἔχη τοιαύτας συνεπείας; Οἱ μὲν (ὡς ὁ Juchereau de Saint-Denis, σ. 116) τὸ ἐξηγοῦν διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ Γενίτσαροι ἐμισθοδοτοῦντο κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ προῖον τοῦ χαράτziu. Ἄλλοι παρατηροῦν ὅτι ὅσον ἐλαφρὸν καὶ ἂν ἦτο, δεδομένου ἀφ' ἑνὸς τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν χριστιανῶν (ἐξεδίδοντο 1,600,000 ἀποδείξεις δι' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν) καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι οἱ μουσουλμᾶνοι ἐπλήρωνον ἐλαφροτάτους φόρους, τὸ χαράτziu ἔπαιζε πρωτεύον μέρος εἰς τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ. Οὕτως ὁ Finlay παρατηρεῖ ὅτι ἐπὶ Σουλεϊμάν, ἐπὶ ὁλοῦ προϋπολογισμοῦ 27,000,000 γροσίων (150 ἑκατομμυρίων φράγκων περίπου), τὸ χαράτziu παρείχε τὰ 17,000,000 (ὑπὲρ τὰ 90,000,000). Ὁ Eton, εἰς τὴν λεπτομερεστάτην ἀνάλυσιν τοῦ τουρκικοῦ προϋπολογισμοῦ, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει, δεικνύει ὅτι ἐπὶ 37,935,500 γροσίων σταθερῶν ἐσόδων, τὰ ὁποῖα εἰσέπραττε τὸ μὲν κατὰ τὸ 1775, τὸ ἦμισιν καὶ πλέον, 19,538,500, προήρχοντο πάλιν ἀπὸ τοῦ χαράτziu, καὶ τοῦτο καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Τουρκία εἶχεν ἤδη ἀπολέσει μέρος τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας κατεῖχεν ἐπὶ Σουλεϊμάν.

Προσθέσατε εἰς τοῦτο ὅτι ὁ κεφαλικὸς φόρος εἶχε τὸ μέγα πλεονέκτημα νὰποτελῇ πάγιον ἔσόδον, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδιδομένων γραμματίων εἶχεν ὀρισθῇ ἅπαξ διὰ παντός, ἂν δὲ ὁ πληθυσμὸς ἡλαττοῦτο, τὸ βάρος τῶν περισσεύοντων γραμματίων ἐπιπτεν εἰς τοὺς ἀπομένοντας κατοίκους. Τοῦτο μάλιστα ἀπετέλει μίαν τῶν μεγάλων καταχρήσεων τοῦ συστήματος. Οἱ κάτοικοι τοῦ Μυστρᾶ παρεπονοῦντο εἰς τὸν συνταγματάρχην Leake, τὸν διάσημον Ἀγγλον περιηγητὴν, ὅτι, ἐνῶ δὲν ὑπελείποντο μεταξύ των παρὰ μόνον 3,000 φορολογούμενοι, ἡ διοικητικὴ των περιφέρειαι ἐξηκολοῦθει νὰ πληρῶνῃ δι' 8,000· εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστος φορολογούμενος ἐπλήρωνε δι' 2 $\frac{5}{6}$ (Morea, I, 131-2).

Μ' ὅλα ταῦτα, νομίζω ὅτι οἱ ἱστορικοὶ ὑπερεπῆδησαν τὰ ἐσκαμμένα ἀποδώσαντες τὴν σωτηρίαν τῶν χριστιανῶν εἰς τὸ χαράτziu. Ἀκριβέστεροι θὰ ἦσαν ἂν ὠμίλουν διὰ τοὺς φόρους ἐν γένει. Οἱ χριστιανοὶ ὄχι μόνον ἦσαν οἱ πειθηνιώτεροι τῶν φορολογουμένων, ὡς παρετήρει κατὰ τὸ 1641 ὁ μουφτῆς εἰς τὸν Σουλτὰν Ἰμβραήμ, ἀλλὰ καὶ οἱ μόνον πληρώνοντες τοὺς ἐπομένους φόρους: τὸν κτηματικὸν φόρον, τὸν φόρον ἐπὶ τῶν ἀγάρων, τὸν φόρον ἐπὶ τῶν ἀρραβίωνων, τὸν φόρον ἐπὶ τῶν προβάτων καὶ λιβαδίων, τὸν φόρον ἐπὶ τῶν χειμαδίων, τὸν φόρον ἐπὶ τῶν μελισσῶν καὶ τῶν μύλων, τὸν φόρον ἐπὶ τῆς ἀναλώσεως τοῦ καπνοῦ καὶ τὸν φόρον ἐπὶ τῶν δούλων. Τὸν κατάλογον τοῦτον τῶν φόρων λαμβάνω ἐκ τοῦ Ραγιά-Κανονί, ἡ κώδικος τῶν ἀπίστων ὑπῆκόων, τὸν ὁποῖον ἐξέδωκε Σουλεϊμάν ὁ Β' καὶ ἐκύρωσεν Ἀχμέτ ὁ Α'.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ Ραγιά-Κανονί δὲν μᾶς δίδει πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως, διότι, ἀνεξαρτήτως τῶν καταχρήσεων, τῶν ὁποίων θύματα ἐπιπτον οἱ χριστιανοὶ καὶ τῶν ὁποίων ὑπερβολὴ θὰ ἦτο νὰ τῷ καταλογίσωμεν τὴν παράλειψιν, παρατρέχει καὶ τοὺς κοινούς φόρους εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως χριστιανοὶ καὶ μουσουλμᾶνοι δὲν ὑπεβάλλοντο ἐξ ἴσου, ὡς λόγου χάριν, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν ἢ τὸν κυριώτερον, τὰ τελωνιακά τέλη.

ΤΑ ΤΕΛΩΝΕΙΑ

Αἱ περὶ τελωνείων διατάξεις καθωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Χαλίφου Ὁμάρ τοῦ Α'. Τὰ τέλη ἦσαν ἐν τεσσαρακοστὸν (2 $\frac{1}{2}$ %) διὰ τοὺς Μουσουλμάνους καὶ ἐν εἰκοστὸν (5 %) διὰ τοὺς ὑποδούλους ὑπηκόους. Ὁ Ὁμάρ προσέθετε μάλιστα ὅτι ὁ φόρος οὗτος καθὼς καὶ ἡ δεκάτη τοῦ ἐλέους, ἡ εἰσπραττομένη ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν Μουσουλμάνων, ἔπρεπε νὰ τροφοδοτῇ τὸ τέταρτον ταμεῖον, δηλαδή νὰ διατίθεται ἀποκλειστικῶς διὰ φιλανθρωπικὰ ἔργα, διὰ τοὺς ἀπόρους πτωχοὺς (φουκαρά καὶ μεσσακλήμ) καὶ διὰ τοὺς ζηλωτὰς τῆς πίστεως τοὺς διατεθειμένους νὰ κάμουν τὸ προσκύνημα εἰς τὰς ἀγίας πόλεις ἢ νὰ βαδίσουν ὡς ἐθελονταὶ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ προϊοῦσα αὔξησις τῶν δημοσίων ἀναγκῶν ἠγάγκασε τοὺς Σουλτάνους νὰ συνταυτίσουν τὸ τέταρτον τοῦτο ταμεῖον μὲ τὸ δημόσιον, διετήρησαν ὅμως ἐπὶ μακρὸν τὸ ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ δασμολόγιον. Ὁ Finlay (αὐτόθι, σ. 28) βεβαιώνει ὅτι τὸ δασμολόγιον τοῦτο ἀπέβη μετέπειτα ἐπιζήμιον εἰς τοὺς πιστοὺς. Κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς χρηματικῆς ἀνεχειρίας, καὶ δὲν ἦσαν σπάνιαι αἱ στιγμαὶ αὗται, οἱ Τούρκοι ὑπάλληλοι δὲν ἐφρόντιζον τὸσον νὰ προστατεύουν τοὺς ὁμοθρήσκους των, ὅσον νὰ γεμίζουν τὰ δημόσια ταμεῖα, ἐπειδὴ δὲ τὸ χριστιανικὸν ἐμπόριον ἦτο μᾶλλον προσοδοφόρον, διότι αὐτὸ ἐπλήρωνεν ὑψηλότερα τέλη, αὐτὸ καὶ προσεπάδουν νὰ ἐνισχύσουν.

Ἐν τούτοις ἐλάχιστα μεταβολαὶ ἐπηνέχθησαν εἰς τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν, τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα ἐξετάζομεν, τὰ τελωνιακά τέλη (ρέσμ-ι-γκιουμουρὸν) ἦσαν τὰ ἐπόμενα: 4 % διὰ τοὺς Μουσουλμάνους, 5 % διὰ τοὺς ὑποδούλους ὑπηκόους, τοὺς Χριστιανούς καὶ Ἑβραίους ραγιάδες, 3 % διὰ τοὺς ὑπηκόους τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ἐμπορικαὶ συνθήκαι εἶχον παράσχει τὸ ἀπίστευτον προνόμιον νὰ πληρῶνουν διπλάσια καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Μουσουλμάνους.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον. Οἱ Τούρκοι (ἴδε Urquart, σ. 188) ἀνεχώρουν ἐκ τῆς ἀρχῆς, τῆς πράγματι ὑπεράγαν ἀπλοικῆς, ὅτι τὰ τελωνιακά τέλη τὰ εἰσπραττόμενα κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἐπανεπιπτον μοιραίως εἰς τὴν εἰσαγωγὴν,

δηλαδή, ἐνταῦθα, εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ἐνῶ τὰ τέλη τῆς ἐξαγωγῆς κατ' ἀνάγκην πληρώνονται ὑπὸ τῶν ξένων κρατῶν. Εἶχον λοιπὸν καθορίσει τελωνιακά τέλη καὶ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ διὰ τὴν ἐξαγωγὴν, μὲ ἐμφανὴ τὰς νὰ ὑψώσουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον τὰ τέλη τῆς ἐξαγωγῆς. Οὕτως εἰς τὴν Κορινθιακὴν σταφίδα, ἣτις ἐπλήρωνεν 6% καὶ μὲ τὰς ἀβανίας 8 ἢ 10%, εἶχον προστεθῇ καὶ ἄλλοι τινὲς μικροὶ φόροι, οἵτινες ἀνεβίβαζον τὸν ἀπαιτούμενον φόρον εἰς 27%. Εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Beaujour, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δανεῖζομαι τὰς λεπτομερείας ταύτας, ἡ Βενετία, ἡ δικαίως κατηγορηθεῖσα ὅτι συνέτριβε τὸ σταφιδεμπόριον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν φόρων, δὲν εἰσέπραττε πραγματικῶς ἢ μόνον 8% περισσότερα ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, καὶ παρείχε τοῦλάχιστον εἰς τοὺς Ἰονίους ἀνεκτὴν διοίκησιν.

Λαμβανόμενον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀσχετὸς πρὸς τὰ ἐξαγωγικά τέλη, τὸ ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων δασμολόγιον εἶχε μειονεκτήματα τὸσον προφανῆ, ὥστε, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀγγλὸς Macgill—ὁ συγγραφεὺς ἐνὸς ἐξαιρετοῦ βιβλίου περὶ τῆς Τύνιδος—ὁ Βέης τῆς Τύνιδος τὸ εἶχεν ἀντικαταστήσῃ μὲ διαφορικὸν δασμολόγιον, ὃ δὲ Ἀλῆ-πασσᾶς ὁ Τεπελενλῆς εἶχε καταβάλῃ ἐπιμόνους προσπάθειάς ὅπως ἀπαλλάξῃ τὸ πασσαλίκι του τοῦ εἰδικοῦ τούτου δασμολογίου (βλ. Holland, *Travels in Albania* σ. 115, 116).

Κυριώτερα αὐτοῦ ἄτοπα εἶναι ὅτι ἦτο ἀνεπαρκῶς προσοδοφόρον καὶ συνάμα ἀνεπαρκῶς προστατευτικόν.

Οὕτω κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πουκεβίλ, ἐπὶ 11,907,295 γροσίων, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωνεν ἡ Πελοπόννησος εἰς τοὺς Τούρκους, μόνον 728,000 προήρχοντο ἐκ τῶν τελωνείων. Πρὸς εἰσπραξίν τοῦ ὑπολοίπου αἱ ἀρχαὶ ἠναγκάζοντο νὰ προσφεύγουν εἰς σειρὰν φόρων ἀπειράνως καταθλιπτικωτέρων διὰ τὸν φορολογούμενον καὶ δυσχερέστερον εἰσπραττομένων ἢ τελωνιακά τέλη κατὰ τι ὑψηλότερα.

Τὸ δασμολόγιον ἦτο ἐπίσης, εἶπον, ἀνεπαρκῶς προστατευτικόν. Ἐξεφράσθη κακῶς, διότι μὲ τὸ σύστημα τῶν ἐξαγωγικῶν δασμῶν, μὲ τὴν ἀπουσίαν τῶν διαφορικῶν τελῶν, μὲ τὴν φορολογίαν τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ πρὸ πάντων μὲ τὰ χορηγούμενα εἰς τοὺς ξένους εἰσαγωγούς πλεονεκτήματα, εἶχεν ἐγκαθιδρύσει ἀνάστροφον πρᾶγματι προστασίαν—πρὸς ὄφελος τῶν ξένων βιομηχάνων!

Ἐφ' ὅσον ἡ εὐρωπαϊκὴ βιομηχανία ἐδοῦλεν εἰς τὰς πρωτογενεῖς μεθόδους, ἡ Τουρκία δὲν ὑπέφερεν ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν πραγμάτων. Ἡ ἐλευθερία, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ ἐμπόριον, συνέβαλλε μάλιστα εἰς τὴν εὐπραγίαν τῆς χώρας καὶ ἀπετέλει εὐχάριστον ἀντίθεσιν πρὸς

τὸν μαρασμόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε ρίψει τόσας δυτικάς χώρας ὁ ὑπέρμετρος κολιπερτισμὸς καὶ τὸ κακῶς ἐννοούμενον ἐμποροκρατικὸν σύστημα.

Ἄλλ' εὐθὺς ὡς ἐπῆλθε, μὲ τὴν γνωστὴν ταχύτητά της, ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἑσπερίαν, αἱ συνέπειαι τῆς κακῶς ἐννοουμένης ἐμπορικῆς ἐλευθερίας ἐνέσκηψαν κεραυνοβόλοι. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, βιομηχαναὶ ἀκμᾶζουσαι, ἀλλὰ μὴ προφθάσασαι, ἐλλείψει προστασίας, νᾶνανεώσουν τὰς παραγωγικάς των μεθόδους, ἐξηφανίσθησαν ὡς διὰ μαγείας. Εἶναι γνωστὸν πόσῃ βιομηχανικὴν σημασίαν εἶχον ἀποκτήσει τὰ Ἀμπελάκια, ἡ θεσσαλικὴ ἐκείνη κοινότης, ἡ ὑπὸ πᾶσαν ἐποχὴν τόσον ἐνδιαφέρουσα. Ὅλοι οἱ περιηγηταὶ ὅσοι τὴν ἐπεσκέπτοντο ἔμενον ἐκθαμβοὶ διὰ τὰ πλούτη της. Καὶ ὅμως, ὁ Urquart ἀναφέρει ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν τέως ἐστίαν τῆς βαμβακουργίας (*former focus of the cotton-yarn trade*) ἡ ἐργάτις εἶχε καταντήσῃ νὰ μὴ κερδίζῃ ἄνω τῶν 20 παράδων τὴν ἡμέραν, χωρὶς μάλιστα νὰ εἶναι πάντοτε βεβαία ὅτι θὰ ἐπῶλει τὸ προῖον τῆς ἐργασίας της. Ἄλλο παράδειγμα: εἰς τὸ Σκούταρι, ἐνῶ κατὰ τὸ 1812 ὑπῆρχον 600 ὑφαντικοὶ ἱστοὶ διὰ μουσελίνας, κατὰ τὸ 1821 δὲν εἶχον μείνει παρὰ μόνον 40. Εἰς τὸ Τύρνοβον ἡ αὐτὴ κατάστασις: ἐνῶ κατὰ τὸ 1812 ἡριθμοῦντο 2,000 ὑφαντήρια, κατὰ τὸ 1830 δὲν εἶχον μείνει πλέον παρὰ 200 μόνον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο αἱ ἀγγλικαὶ ἐξαγωγαὶ ἠῦξάνον ἀλματικῶς. Ἐντὸς τριῶν μόνον ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ 1827 μέχρι τοῦ 1830, εἶχον ἀνέλθει ἀπὸ 531,700 εἰς 1,139,616 στεργλίνας λίρας, ἡ δὲ πρόοδος αὕτη ὀφείλετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς ἐξαγωγὰς τοῦ βάμβακος, αἵτινες, ἀπὸ 464,873 λιρῶν κατὰ τὸ 1827, εἶχον φθάσει εἰς 1,037,160.

Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅτι τὸ τελωνιακὸν τοῦτο δασμολόγιον, τὸ ὁποῖον τοιαῦτα ἔδωκεν οἰκονομικὰ καὶ ταμειυτικά ἀποτελέσματα διὰ τὴν Τουρκίαν καὶ τοὺς διαφόρους λαοὺς της, ὑπῆρξε τὸ μόνον μέρος τῆς οἰκονομικῆς οργανώσεώς της, τὸ ὁποῖον ἐπεκρότησαν οἱ ξένοι δημοσιολόγοι. Ἐψαλὰν ἐγκώμια εἰς τοὺς Τούρκους, διότι προσηγήθησαν τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐλευθέρου ἐμπορίας. Διείδον εἰς τὴν προτίμησιν των ἐκείνην πρὸς τοὺς ἀμέσους φόρους, ἣτις ἦτο κατ' ἀρχὰς, ὡς φαντάζομαι, ἀπόρροια κυρίως τῆς ἀπουσίας τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν καὶ τῆς σπάνεως τοῦ μετροῦ τοῦ νομίσματος, ἐν εἶδος προμαντεύσεως τῶν νεωτέρων οἰκονομικῶν δοξασίων. Ἐξύμνησάν τὴν φιλοξενίαν, τὴν ὁποίαν ἐδείξαν οἱ μουσουλμᾶνοι διὰ τὸ ξένον ἐμπόριον, — καὶ δὲν ἤξευρον τί ἄλλο! «Εἰς τὴν Τουρκίαν, ἔλεγεν ὁ «Ὁθωμανικὸς Μηνύτωρ» τοῦ Σεπτεμβρίου 1832, καὶ μόνον εἰς τὴν Τουρκίαν, εὐρίσκομεν φιλοξενίαν μεγάλην, εὐγενή, ἀξίαν τοῦ ὀνόματος... Εὐθὺς ὡς ὁ ξένος θέσῃ τὸν πόδα του εἰς τὴν γῆν τοῦ Σουλ-

τάνου, είναι ὁ *μουσαφίρης* (ὁ εὐπρόσδεκτος ξένος). Εἰς τὰ τέκνα τῆς Δύσεως ἡ φιλοξενία ἔχει χορηγηθῇ με δύο συντρόφους: τὴν σύμφωνον πρὸς τοὺς νόμους πολιτικὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἐμπορικὴν ἐλευθερίαν κατὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ τοῦ ὁρθοῦ λόγου».

Υποπιτεύω ὅτι τὸ τέκνον τῆς Δύσεως, τὸ ὁποῖον ἔγραψε τὰς γραμμὰς ταύτας, ἦτο ἀπόγονος τοῦ maître Josse, τοῦ γνωστοῦ χρυσικοῦ¹.

Τὸ κατ' ἐμέ, υποπιτεύω ὅτι μόνη βάσις τῶν ἐγκωμίων τούτων ἦτο ὅτι αἱ τελωνιακαὶ θεωρίαι τῶν Τούρκων συνέφερον τελείως εἰς τὰ συμφέροντα τῶν ξένων. Εἰς αὐτὸ δὲ ἐπίσης τὸ ἐγώστικόν αἶσθημα πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τοὺς λόγους τῶν ἐπικρίσεων διὰ τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας τὸ ὀργανωτικὸν δαιμόνιον τοῦ Καποδίστρια ἔσπευσε νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὰ ἑλληνικὰ τελωνεῖα. Αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, καὶ ὡς ὁ Εἶπον εἶχε τὴν ἐλικρίνειαν νὰ τὸ εἴπῃ, ἡ χαριστική διὰ τοὺς ξένους τελωνιακὴ φορολογία καταδεικνύει τὴν ἀμάθειαν, ἣτις ἐβασίλευεν εἰς τὸ Διβάνιον ὡς πρὸς τὰ ληθῆ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῆς χώρας· τὸ αὐτὸ δὲ δύναται τις νὰ εἴπῃ καὶ διὰ τὰ πολυάριθμα οἰκονομικὰ καὶ φορολογικὰ μονοπώλια, τὰ ὁποῖα ἐθεσπίσθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ πολλάκις μετὰ τὰς ἀρίστας τῶν προθέσεων.

ΦΟΡΟΙ ΑΥΘΑΙΡΕΤΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ

Ἐπέμεινα πολὺ εἰς τοῦτο τὸ ζήτημα τῶν τελωνείων. Οἱ ἀκολουθοῦντες ἐγγύθεν τὰ τῶν Τούρκων γνωρίζουν μέχρι τίνος σημείου, παρὰ τὰς ἐπελθούσας μεταβολὰς, εἶναι ἀκόμη ἐπικαιρον. Ἀλλ' ὁ χρόνος τὸν ὁποῖον ἀπῆλθε, καθιστᾷ ἄδύνατον νὰ ἐκταθῶμεν ἐπὶ τῆς δευτέρας μεγάλης κατηγορίας τῆς τουρκικῆς φορολογίας: τῶν φόρων, οἵτινες ἐθεσπίσθησαν διὰ διαταγμάτων τοῦ Σουλτάνου ἢ τοῦ Διβανίου. Ὡς ἀρκεσθῶμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι αὕτη, πλὴν σειρὰς ὅλης τελῶν καὶ δικαιωμάτων, τῶν ὁποίων τινὰ ἐμνημονεύθησαν ἤδη ἐν παρόδῳ, περιλαμβάνει τὰ πρόστιμα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν σημαντικὴν πηγὴν ἐσόδων διὰ τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Σουλταῦν, τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς μὲν ἐπικαλοῦμεν Μεγαλοπρεπῇ, οἱ δὲ Τούρκοι Νομοθέτην (ἐλ. Κανουνί), ὅστις ὑπῆρξε πράγματι καὶ τὰ δύο καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν ἔλειπεν, οὔτε καὶ μία Θεοδώρα, διὰ νὰ καταστή ὁ Ἰουστινιανὸς τοῦ εἰς Σταμπούλ, μετατραπέντος φεῦ! Βυζαντίου.

«Ὁ Σουλταῦν, λέγει ὁ κ. Victor Bérard εἰς τὸ ἀρτυρανὲς βιβλίον του (*La Révolution*

Turque, 1909, σελ. 9), ἐδημοσίευσεν ποινικὸν κώδικα, ὅστις ἐξήρτησεν ἐκ τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος τὴν ἀστυνομίαν, τοὺς ποινικοὺς κανονισμοὺς καὶ τὰς ἐπιβαλλομένας εἰς τὰ ἐγκλήματα ποινὰς, πράγματα ἀναγόμενα ἕως τότε εἰς τὸν τιμαριούχον τὸν ἀπονέμοντα καὶ τὴν δικαιοσύνην· ἡ δὲ κυρίαρχος αὕτη δικαιοσύνη μεταξὺ τῶν ποινῶν πρόσφευγει εἰς τὸ πρόστιμον κατὰ προτίμησιν καὶ καθίσταται οὕτω νέα πηγὴ ἐσόδων».

Οἱ συλλέκται τῶν περιέργων θὰ διασκεδάσουν ἀναγινώσκοντες τί πρόστιμα κανονίζει τὸ πρῶτον ἐκ τῶν 5 κεφαλαίων τοῦ ποινικοῦ *Κανὸν-ναμί* τοῦ Σουλταῦν. Τὰ πρόστιμα ταῦτα σκοπὸν ἔχουν τὴν περιστολὴν τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Οὕτως, ὅστις γλυκοκιντὰζει, ἐρωτοτροπεῖ ἢ φιλεῖ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον του, ὑπόκειται εἰς βαρεῖαν ἐπίπληξιν καὶ εἰς πρόστιμον ἐνὸς ἄσπρου ὅχι μόνον δι' ἑκάστον φίλημα, ἀλλὰ καὶ δι' ἑκάστην λέξιν. Ἄν ἡ διάταξις αὕτη ἐφηρμοζέτο αὐστηρῶς, οἱ φλύαροι ἐρωτευμένοι βεβαίως θὰ ἐπτόχευον τάχιστα.

Ἀλλ' ὥς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ σοβαρά. Ὅποιαν κρίσιν πρέπει νὰ ἐκφέρωμεν διὰ τὸ φορολογικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον περιεγράψαμεν; Αὐστηρὰν κρίσιν, κατ' ἀνάγκην· μετὰ τὰς βαθεῖας θρησκευτικὰς διακρίσεις, τὰς ὁποίας συνεπήγετο, ἦτο ἄδικον· βασιζόμενον ἐπὶ τῆς εἰς εἶδος φορολογίας καὶ ἐπὶ ἀνοήτου τελωνιακοῦ συστήματος, παρημπόδιζε τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας· τέλος ἦτο βαρὺ, διότι οἱ πολλαπλάσιοι ἐξαιρετικοὶ καὶ συμπληρωματικοὶ φόροι ἐξουδετέρουν τὸ ἐλαφρὸν τῶν κυρίων φόρων.

Τὰ ἐλαττώματα ὅμως ταῦτα συστήματος ἔδραζομένου κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀντιλήψεως παλαιῶν θρησκευτικῶν νόμων, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἀνταπεκρίνοντο εἰς ἐκλείψασαν κατάστασιν πραγμάτων, δὲν ἦσαν τίποτε παραβαλλόμενα πρὸς τὰ ἐλαττώματα τῶν κεκλημένων νὰ τὰ ἐφαρμόσουν.

Τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἦσαν ἐνσενσαρκωμένα εἰς δύο πραγματικὰς μάστιγας, τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν φόρων καὶ τὰς ἀβανίας ἢ παρείσπραξις.

Ἡ ἐκμίσθωσις τῶν φόρων ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κακὸν γνωστὸν εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου. Εἰς τὴν Τουρκίαν ἔδιδεν ἀποτελέσματα πολὺ χειρότερα ἢ ἀλλαχοῦ. Μὴ ἐνεργουμένων δημοπρασιῶν, εἶχεν ἀνοιχθῇ ἡ θύρα εἰς τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν εὐνοουμένων (τὸ τελωνεῖον τῆς Θεσσαλονίκης λ. χ., τὸ ὁποῖον ἔδιδεν ἐτήσιον εἰσόδημα 160,000 γροσίων, ἐξεμισθοῦτο διὰ μόνον 48,000)· τὸ δὲ βραδύτερον εἰσαχθὲν ἔθιμον νὰ ἐκμισθώνονται οἱ φόροι εἰς αὐτοὺς τοὺς διοικητὰς, προσεπηύξανε τὰς φορολογικὰς καταπιέσεις, διότι καθίστα ἀδύνατον εἰς τοὺς φορολογουμένους τὴν εὐρεσιν συνδρομῆς παρὰ ταῖς ἀρχαῖς. Ὅσον ἀφορᾷ

εἰς τὰς ἀβανίας, αὗται ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἐκτάκτους ἢ αὐθαίρετους εἰσφορὰς, εἰς τὰς ὁποίας προσεπιτίθετο συλλογὴ ὅλη ἀναγκαστικῶν χρηματολογίων καὶ ἐκβιάσεων, περὶ τῶν ὁποίων δύναται τις νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ Πονκεβίλ (τόμ. VI, σ. 221) «ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰς ἀπαριθμήσῃ, διότι ἐποικίλλον μέχρι τοῦ ἀπείρου».

Εὐκολώτερον εἶναι ἴσως νὰ εὐρῇ τις τὰς ἐνδοτέρας αὐτῶν αἰτίας.

Αἱ ἀβανίαι ἦσαν τὸ μερίδιον τοῦ ὑπαλλήλου. Ἐχομεν ἰδῆ ὅμως ὅτι ὁ ὑπάλληλος ὄχι μόνον δὲν ἐπληρώνετο, ἀλλ' ἦτο καὶ ὑποχρεωμένος νὰ πληρώνῃ διὰ τὴν θέσιν του. Ἡ ἀγορὰ τῶν ἀξιωματῶν εἰς τὴν Δύσιν, λ. χ. εἰς τὴν Γαλλίαν, εἶχε δώσει, παρὰ τὰ πολλὰ κακά, καὶ τινα καλὰ ἀποτελέσματα, διότι ἡγγυάτο περὶ τῆς μονιμότητος καὶ ἐξησφάλιζεν οὕτω τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κατέχοντος τὴν θέσιν. Δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ ἔχῃ παρὰ ἐπιβλαβὴ ἀποτελέσματα εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅπου ὁ ὑπάλληλος, γυμνὸς πάσης ἐγγυήσεως, ἦτο ὑποχρεωμένος ἀδιακόπως νὰ δωροδοκῇ τοὺς ἰσχυροὺς, διὰ νὰ κρατηθῇ εἰς τὴν θέσιν του καὶ νὰ παλαίσῃ ἐναντίον τῶν ἀκαταμάχητων ἐπιχειρημάτων—ὅπως λέγει καὶ ὁ Δὸν Βασίλειος—τὰ ὁποῖα προεβάλλοντο ὑπὸ τῶν ἐποφθαλμιῶντων τὴν διαδοχὴν του.

Τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὰ μεγάλα ἀξιώματα χρηματικὰ ποσὰ ἦσαν τὸσον μέγала, ὥστε οἱ ὑπάλληλοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πνευθύνωνται εἰς κάποιον χρηματιστὴν. Ὁ *σαράφης* οὗτος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἀρμένιος, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ δανείου, συνώδευε τὸν πασσᾶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, οὕτω δὲ προσετίθετο νέα βδέλλα, καὶ ὄχι ἐκ τῶν ὀλιγότερων ἀπλήστων, εἰς τὰς ἐξαντλούσας τὴν χώραν.

Εὐκόλως φαντάζεσθε ὁποῖαν χρῆσιν τὸ προσωπικὸν τοῦτο, τὸ μὴ πληρωνόμενον, τὸ ὑποχρεωμένον νὰ ἐξαγοράζῃ ἀντὶ χρυσοῦ τοὺς προστάτας του, τὸ ζῶν μετ' ἀνῆκουστον πολυτέλειαν, τὸ στρατολογούμενον μεταξὺ ἀνθρώπων ἀμαθῶν καὶ ἡλικιωμένων—διότι, καὶ ἦτο τοῦτο νέα κακία τοῦ συστήματος, ἡ νεότης, ἔστω καὶ σχετικὴ, ἐκρίνετο διὰ τὰς ὑψηλὰς θέσεις ὡς ἀπαγορευτικὸν κώλυμα—ὁποῖαν χρῆσιν, λέγω, τὸ προσωπικὸν τοῦτο ἠδύνατο νὰ κάμῃ τοῦ τρομεροῦ ὁργάνου, τὸ ὁποῖον ἐτίθετο εἰς τὰς χεῖρας του! Πράγματι πᾶς ἀντιπρόσωπος, ὅς οἶον· δήποτε τίτλον, τῆς ἐξουσίας· βαλῆς, βοεβόδας, καδῆς, ἀξιωματικός, ἀγᾶς, σπαχῆς, ἐν μόνον εἶχε κατὰ νοῦν: πῶς νὰ γυρολογῇ ἀπὸ τὸν χριστιανόν.

Ὁ κ. Choublier, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς λαμπρᾶς του μελέτης περὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου (Paris, 1898), ἀναφέρει πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς καταστάσεως τὴν ἑλληνικὴν παροιμίαν «Τούρκον εἶδες; ἄσπρα θέλει· ἄλλον εἶδες; ἄλλα θέλει».

Τὰ δὲ χρησιμοποιούμενα μέσα πρὸς κορεσμόν τῆς ἀπληστίας ἐκείνης εἶχον ἑκτακτον ποικίλιαν· Ἦσαν κυρίως, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, ἀνεξαρτήτως τῶν κυρίως εἰπεῖν ἀβανιῶν, δηλαδὴ τῶν αὐθαιρέτων ἀλλ' ὀρισμένων κατὰ ποσὸν φόρων,

1^{ον}) Τὰ *μονοπώλια*. Ἐγκαθίσταντο κατὰ κανόνα ταῦτα ἐπὶ τῶν εἰδῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης, τὰ συναντῶμεν δὲ πανταχοῦ. Εἰς τὴν Ρόδον, ὁ πασσᾶς εἶχεν ἐγκαταστήσει τὸ μονοπώλιον τοῦ σίτου. Ἄν τὸν εἰσάγῃ κατὰ μικρὰς ποσότητας, ἐλαττώνει τὰ ἔξοδά του, χωρὶς νὰ ἐλαττώσῃ τὰ κέρδη του, διότι ἡ ἐλάττωσις τῆς προσφορᾶς ὑψώνει τὰς τιμὰς. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Savary (περ. σ. 80) ἐπεσκέφθη τὴν ἄλλοτε νῆσον τῶν ἱπποτῶν, ἡ σιτοδεία ἐβασίλευεν ἐκεῖ μονίμως. Εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ *μπέικιτζης*, ἐκμισθωτὴς τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν μαλλίων, «ἐξασκεῖ αὐτοβούλως ἐφ' ὅλων τῶν μαλλίων ἀδιακρίτως μυσαρὸν μονοπώλιον» (Beaujour I, 152). «Τὸ μονοπωλιακὸν σύστημα, λέγει ἄφ' ἑτέρου ὁ Πονκεβίλ (αὐτόθι σ. 221), εἶναι τὸσον διαδεδομένον, ὥστε εἰς τὴν Κόρινθον πάντα τὰ εἶδη τῆς καταναλώσεως ἔχουν ἐκμισθωθῇ. Τὰ κρομμύδια, τὰ σκόροδα, τὸ ἔλαιον πληρώνουν δικαίωμα εἰς τὸν διοικητὴν τῆς εἰρημένης πόλεως· καὶ τὸ ψωμὶ ἀκόμη εἶναι ἐκμισθωμένον». Ἀλλ' εἰς τὸν Ἀλῆ-πασσᾶν ἀνήκει ἡ δόξα ὅτι ἐπαίξε τὸ μονοπωλιακὸν σύστημα ὡς καλλιτέχνης. Πλὴν τῶν ἄλλων μονοπωλίων, εἰσήγαγεν εἰς τὰς ἐπαρχίας του καὶ τὸ μονοπώλιον τῆς δαμαλίδος· μετ' ὃ ἐξηνάγκασε πάντας τοὺς ὑπηκόους του νὰ ἐμβολιασθῶν. (Πορ. Rouquerville, *Régénération de la Grèce*, I, 269).

2^{ον}) Αἱ *μεταβολαὶ τῆς τιμῆς τῶν νομισμάτων* ἦτο ἄλλη μέθοδος τιμῶσα τὴν ἐφευρετικότητα τῶν Τούρκων διοικητῶν. Εἰς τὴν Μῆλον, ὁ Tournefort (τ. I, σ. 180) βλέπει τὴν τιμὴν τῶν φλωρίων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐπρεπε νὰ πληρώνεται ὁ φόρος, ὀριζομένην εἰς δύο σκούδα, ἐνῶ δὲν ἦξιζαν παρὰ μόνον 7 λίβρας καὶ 10 σολδία, τὸ δὲ παράδειγμα τοῦτο εὗρεν ἔκτοτε διαρκῶς μιμητὰς εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

3^{ον}) Τὰ *ταξίδια τῶν διοικητῶν* ἦσαν ἄλλη συμφορά. Ὀλίγα προνόμια ἦσαν τὸσον εὐχάριστα διὰ μίαν πόλιν, ὅσον τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δέχεται τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ πασσᾶ τῆς. Ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἐξῆλεγε τὸ Ναύπλιον, ὅπου ὁ πασσᾶς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διατρίβῃ παρὰ τρεῖς μόνον ἡμέρας. Ἄλλως δὲ διὰ νὰ ὑποφέρουν οἱ Χριστιανοὶ ἦρκει νὰ εὐρεθῶν εἰς τὸ πέρασμα τοῦ ἐπισήμου ταξιδιώτου. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βοδενῶν (τῆς ἀρχαίας Ἐδέσσης) ἐξῆγει εἰς τὸν Cousinery, — τὸν περιώνυμον νομισματολόγον, τὸν ἐπὶ μακρὸν χρηματίσαντα πρόξενον τῆς Γαλλίας εἰς Μακεδονίαν καὶ εἶτα μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου—ὁποῖα «πηγὴ κακοβούλων ἐκθέσεων καὶ τυραννικῶν ἀξιώσεων» εἶχε καταστή

¹ Ἦρως τοῦ Μολιέρου, ὅστις ὡς μέσον θεραπείας πασχούσης κόρης συμβουλεύει τὸν πατέρα νὰ τῆς ἀγοράσῃ τζοβερίκα (βλ. τὸν *Ἐρωτα* *Ἰατρὸν* περ. α'). Σ. Μ.

διὰ τὸ ποίμνιόν του ἢ νέα ἐπισκοπή, τὴν ὁποίαν τῷ εἶχον κτίσει. Κειμένη εἰς περίοπτον θέσιν προσεῖλκε τὰ βλέμματα τῶν πασσάδων, οἵτινες, «διερχόμενοι ἀπὸ τὸν δρόμον τῶν Βοδενῶν, ἐπανειλημμένως ἐφορολόγησαν τὴν κοινότητα μετὰς ἐπιπολαιότερας τῶν προφάσεων». (*Voyage dans la Macédoine*, τ. I. σ. 77).

4^{ον}) Τὰ δῆθεν στρατιωτικά μέτρα: ἐπισκευαὶ ὁχυρωμάτων, ἐξοπλισμὸς στρατευμάτων κτλ.

5^{ον}) Αἱ ἀγγραφαὶ διὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὸ ταχυδρομεῖον.

6^{ον}) Αἱ συκοφαντικαὶ καταγγελίαι καὶ αἱ δημιουργεῖς τῶν περιουσιῶν. Τὸ μέσον τοῦτο ἦτο τόσον φοβερώτερον, ὅσον οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐφρόντιζον ἂν νὰ εὗρουν εὐλόγους προφάσεις. «Μίαν ἡμέραν, εἰς τὰς Τράλλεις (τῆς Λυδίας), εἰς ἔμπορος ἐκ Χίου εἶδε δύο τουρκόπουλα νὰ δέρνωνται δι' ἓν μικρὸν νόμισμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν εὗρει τὸ ἐν ἀπὸ τὰ παιδία. διὰ νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὴν φιλονικίαν ὁ ἔμπορος, ἔδωκεν ἐν ὁμοίον νόμισμα εἰς τὸ ἀσθενέστερον ἀπὸ τὰ δύο παιδία. Ἀμέσως βαρεῖα καταγγελία ἀπηγγέλη ἐναντίον του· συνελήφθη ὡς δῆθεν δίδων χρῆμα εἰς τὰ τουρκόπουλα διὰ νὰ τὰ διαφθείρῃ. Οἱ Χιώται, ἔντρομοι καὶ φοβοῦμενοι μὴπως ἡ ἀβανία καταστῇ γενική, διηυθέτησαν τὴν ὑπόθεσιν μετὰ ἑξ χιλιάδες γρόσια» (Περβ. Cousinery, σ. 47).

ΚΑΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Ἡδυνάμην νὰ πολλαπλασιάσω τὰ τοιαῦτα παραδείγματα. Ἀρκεῖ νὰ εἶπω ὅτι οἱ δυστυχεῖς ἐπαρχιώται ἠδύναντο νὰ δεχθῶσιν ὡς ἀπαράβατον ἀρχὴν ὅτι πᾶν τὸ ὑπερβαῖνον τὰς ἀμέσους ἀνάγκας τῆς ζωῆς θὰ ἐπῆγαιεν εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ Τοῦρκου ὑπαλλήλου ἢ ἀγᾶ.

Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ πλουτήσῃ ἢ τοῦλάχιστον νὰ εὐπορήσῃ. Καὶ ὅσοι ἀκόμη εἶχον κεφάλαια, ἐλάχιστα κατὰ πρᾶξιν διέφερον ἀπὸ τοὺς πένητας. «Καὶ οἱ δὲν τολμᾷ νὰ ἐπιδείξῃ τὸν πλοῦτον του, ἐκ φόβου μὴπως ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως. Δὲν ἠξεύρουν οἱ ἄνθρωποι πῶς νὰ διαθέσουν ἐπιμερῶς τὰ κεφάλαιά των. Ἄν θελήσουν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν εἰς ἐπωφελεῖς ἐπιχειρήσεις, ἔξω τῆς πρωτευούσης οἶονδήποτε κατάστημα διατρέχει πλείστοις ὅσους ἀνδύνας, οἵτινες γεννῶνται ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀστυνομίας καὶ ἐκ τῶν καταχρήσεων τῆς αὐθαιρεσίας. Ἐν πλήρει εἰρήνῃ, εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς ἐπιθέσεις ἐκ μέρους τῶν ληστῶν, ἐν ὥρᾳ πολέμου ὁ στρατιώτης δὲν φεῖδεται περισσότερον τῆς περιουσίας τῶν συμπολιτῶν του παρ' ὅσον φεῖδεται τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐχθροῦ, εἰς πάντα δὲ καιρὸν ὁ ἰδιώτης κρέμεται ἀπὸ τὸ ἔλεος τῶν ὁργάνων τῆς ἐξουσίας» (d'Ohsson, VII, 296).

Καὶ αὕτῃ ἡ προστασία ἐκ μέρους ξένης Δυνάμεως δὲν ἦτο ἐπαρκὴς ἐγγύησις ἐναντίον τῆς ἀπληστίας τοῦ Τοῦρκου ὑπαλλήλου, τοῦλάχιστον ὅταν ὁ προστατευόμενος δὲν κατῴκει εἰς τὴν ἔδραν τοῦ προξένου του. Εἰς τὸν Ολίβιερ εὗρισκομεν τὴν ἀφήγησιν τῶν δεινοπαθημάτων ἐνὸς Γάλλου προστατευομένου, κατοικοῦντος εἰς Ρέθυμνον τῆς Κρήτης. Ὁ Cousinery μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Βικέλα, προύχοντος Μακεδόνα: ¹ «Ὁ Βικέλας, διαμένων εἰς τὴν Βέροιαν, μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης, δὲν ἀπέλαυνεν ἢ ἀσθενεῖς προστασίας ἐκ μέρους τοῦ Ἀγγλου προξένου τῆς πόλεως ταύτης, ἔπειδὴ δ' ἦτο πλούσιος, ἦτο συχνότερον ἐκτεθειμένος εἰς τὰς ἀβανίας, εἰς τὸν ὥστε, ἔχων πάντοτε ἀνησυχίας, ἤρχετο συχνὰ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου τέλος τὸν εἶδον ν' ἀποθνήσκῃ πτωχός. Τὰ τέκνα του, ἀπαυδήσαντα ἐκ τῶν καταπιέσεων, μετέφερον ἀκολουθῶν τὰ ὑπόλοιπα τῆς περιουσίας των εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν» (Αὐτ. σ. 69).

Ἡ περίπτωσις τῆς οἰκογενείας Βικέλα δὲν ἦτο μοναδική. Ὁ αὐτὸς Cousinery μᾶς πληροφορεῖ ὅτι εἰς τὰς Σέρρας πάντες οἱ ἔχοντες περιουσίαν τινὰ καὶ ἔχοντες τὴν δυσκόλως διδομένην ἄδειαν νὰ ταξιδεύσουν, ἀνεχώρουν. Ἄνὰ πᾶσαν στιγμὴν συναντῶμεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς τὴν μνείαν οἰκογενειῶν ἢ χωρίων ἐξαναγκαζομένων νὰ μεταναστεύσουν. Πανταχοῦ εὗρισκοντο ἄγροὶ ἐγκαταλελειμμένοι. «Οἱ Ἕλληνες, λέγει ὁ Savary (p. 80), ἔξαντλοῦμενοι μετὰ τὰς ἀγγραφείας, ἀποθαρρύνονται δὲ καὶ ἀπὸ τὸν φόβον ὅτι δὲν θὰ χαροῦν τὸ προῖδν τῶν κόπων των, ἀφίρουν ἀκαλλιεργήτους γαίας πρώτης τάξεως».

Ἄλλο χαρακτηριστικώτερον ἀκόμη εἶναι ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μένοντας προετίμων νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ *τσιφλίκια* (παρὰ νὰ καλλιεργοῦν τοὺς ἰδικούς των ἀγρούς (παρβ. Urquhart). Ἡ κατάστασις θὰ ἦτο ἀπελπιστικώτερα ἀκόμη, ἄνευ σειρᾶς τινος περιστάσεων, αἵτινες τὴν καθίστων ἐν τινι μέτρῳ ἀνεκτὴν, καὶ τῶν ὁποίων ἰδοὺ αἱ κυριώτεραι:

Ἐλεγον ἐν ἀρχῇ ὅτι ὁ ἄμεσος φόρος χαράτζί ἦτο φόρος διανεμητός. Εἰς ἐκάστην περιφέρειαν τὸ ποσὸν αὐτοῦ ὠρίζετο ἅπαξ διὰ παντός ἢ τοῦλάχιστον διὰ μακρὰν περίοδον ἐτῶν. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς ἀμέσους φόρους. Οἱ Τοῦρκοι ὑπάλληλοι, τὸ μὲν ἐκ περιφρονήσεως καὶ ἀδιαφορίας πρὸς τὸν ραγιαῖν, τὸ δὲ διότι συχνὰ πανόμενοι δὲν εὗρισκον τὸν καιρὸν νὰ γνωρίσουν τοὺς ἀρχομένους των, προετίμων νὰ μὴ μεριμνήσωσι περὶ τῆς κατανομῆς τοῦ φόρου, ἥτις προϋπέθετε βαθεῖαν γνῶσιν πραγμάτων καὶ προσώπων. Ἐλαβον λοιπὸν τὴν συνήθειαν

¹ Προπάππου τοῦ ἀειμνήστου Δημητρίου Βικέλα, βλ. καὶ τὰ ἐσχάτως δημοσιευθέντα ἀπομνημονεύματα τοῦ συγγραφέως τοῦ *Λουκῆ Λάρα*.

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ — ΒΕΡΟΛΙΝΟΝ

ΥΠΟ JOOS VAN CLEVE

νά ζητούν τον φόρον από τους άρχηγούς των ελληνικών κοινοτήτων, εις τους οποίους άφινον την φροντίδα της κατανομής και της εισπράξεώς του. Έδημιουργήθη ούτω σειρά μικρών αυτόνομων ομάδων, έν είδος έλευθέρου τοπικού βίου. Τό είδος τούτου της αυτόνομίας, ως απέδειξεν ο κ. Μοσχολάκης, υπήρχε και πρό της μουςουλμανικής κατακτήσεως, άνεπτύχθη όμως εξαιρέτως άφ' ότου ή όθωμανική άδράνεια κατέστησε τας κοινότητας έν των άπαραιτήτων οργάνων της οικονομικής διοικήσεώς της, χωρίς να υπολειτουργή, έν τη περιφρονήσει της προς τους χριστιανούς, ότι οργάνιζεν ούτω τας εστίαις, όπου έμελλον να διατηρηθώσιν άνεπαφοι αί διάφοροι έννότιτες της χειρσγήσου του Αΐμου. Διότι τό γενόμενον εις την Έλλάδα συνέβη έπίσης και εις την Σερβίαν και εις την Βουλγαρίαν.

ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑΙ

Εις την Πελοπόννησον μάλιστα ή τοπική αυτόνομία έτεινεν όπως μεταβληθί εις επαρχιακήν αυτόνομίαν. Οί αντιπρόσωποι των διαφόρων περιφερειών συνηθροίζοντο άπαξ του έτους εις την Τρίπολιν. Έν είδος επαρχιακού προϋπολογισμού δι' όλην την Πελοπόννησον κατηρτίζετο εκεί. Οί Πελοποννήσιοι επέτυχον έπίσης τό δικαίωμα να έχουν άπεσταλμένους (βεκίληδες), κατ' άρχάς εκτάκτους και κατόπιν μονίμους, εις Κωνσταντινούπολιν. Έργον των άπεσταλμένων τούτων ήτο να προσπαθώσιν, διά παραστάσεων εις τό Διβάνιον, να τίθεται χαλινός εις τας υπερβασίας των επιτοπίων υπαλλήλων. Έννοείται ότι όλίγα καώρθωνον. Άρκεϊ να διατρέξη τις τό λεπτομερέστατον κεφάλαιον, τό όποϊον ο Πουκεβίλ άφιέρωσεν εις την διοίκησιν του Μορέως (τόμ. VI, μ. XX, κεφ. I), άρκεϊ νάναγνωση έκ νέου τα «Travels in Morea» του Leake, διά νάντιληφθί ότι, μ' όλα τα προνόμια των, ή ζωή των Μοραϊτών δέν ήτο διόλου άξιοζήλευτος. Τί λοιπόν θά ήτο ή ζωή των εις την ήπειρωτικήν Έλλάδα κατοικούντων αδελφών των;

Περισσότερον τυχηροί ήσαν οί χριστιανοί των μερών, των οποίων τά εισοδήματα είχαν δοθί ως κληρουχία εις μεγιστάνας, ως λόγου χάριν οί κατοικούντες τας νήσους του Αιγαίου πελάγους, οΐτινες εκυβερνώντο άπ' ευθείας υπό του Καπετάν-πασσά. Τούτο άπετέλει σημαντικόν πράγματι πλεονέκτημα, διότι ίσοδυναμεί προς την άπουσίαν μονίμου γενικού διοικητού. Έκτός τούτου, αί νήσοι, αίτινες από της εποχής του Σουλεϊμάν είχαν τό προνόμιον να μη πληρώνουν, παρά ώρισμένον αριθμόν φόρων, έξηγόρασαν έπίσης βαθμηδόν και κατ' όλίγον, ίσως διά της μεσιτεύσεως των Έλλήνων οΐτινες άνήλθον εις τό αξίωμα του Μεγάλου Διερχμηνέως του στόλου, τους φόρους τούτους άπέναντι σταθερού δικαιώματος πληρωνομένου εφάπαξ.

Άπηλλάγησαν έπίσης και από τους βοεβόδας, οΐτινες ήσαν έν ταύτῳ εκμισθωτάι των φόρων και τοπικοί διοικηταί. Άπέκτησαν προσέτι βαθμηδόν και κατ' όλίγον τό δικαίωμα της αυτόδιοικήσεως. Μ' όλα ταύτα, ή ευτυχία των δέν ήτο άκρατος. Άληθώς είπείν, και μετά την κατάργησιν άκόμη του φόρου του αίματος, διά του όποϊου έπρομηθεύοντο ναύται εις τόν στόλον, ήσαν ευτυχείς μόνον έν συγκρίσει προς τους άλλους Έλληνες.

Αί ακόλουθοι γραμμαι του Choiseul-Gouffier (τ. I. σ. 27 - 28) ζωγραφίζουν κάλλιστα την κατάστασιν:

«Οί νησιῶται Έλληνες είναι όλιγώτερον δυστυχείς. Γνωρίζουν πόσον φορολογείται ή νήσος των, κατορθώνουν να γίνονται ένίστε αυτοί οί ίδιοι έννοικιασταί του φόρου και τότε εκλέγουν δημογέροντας, οΐτινες εισπράττουν τό χρήμα και τό παραδίδουν εις τόν Καπετάν-πασσάν, όταν ούτος έρχεται να κάμη την περιοδείαν του εις τό Αιγαίον. Ο έρχομός του σπείρει τόν τρόμον· οί Έλληνες, και οί ευπορώτατοι, προσποιούνται τότε τους παμπώχους· άλλ' εκείνος είναι πονηρότερος εις τό ν' ανακαλύπτη τόν πλούτον των παρ' όσον αυτοί εις τό να τόν κρύπτουν, και τούς κάμνει να πληρώνουν, εις μίαν ήμέραν, την ήσυχίαν την όποιαν χαίρονται κατ' όλον τό λοιπόν έτος».

«Όταν, λέγει και ο Etou (τ. II. σ. 4), πλοΐον τι του στόλου εμφανίζεται εις τόν λιμένα, πάντες οί δυνάμειοι φεύγουν εις τά όρη· οί άλλοι κλείονται εις τας οικίας των. Ο άτυχής, όστις ήθελεν ευρεθί εις τόν δρόμον, γυμνώνεται από τους στρατιώτας ή τούς ναύτας. Άν γυνή, κόρη ή και παιδίον άκόμη έχη την άτυχίαν να συναντήση αυτούς τους ληστής, πίπτει θυμα της κτηνωδίας των. Οί πλοίαρχοι και οί αξιωματικοί εισπράττουν έπίσης εισφοράς δι' ίδιον λογαριασμόν, και προς τούτο εύκόλως εύρίσκουν προφάσεις».

Παραδείγματα των προφάσεων τούτων δίδει ο Tournefort (τ. I. σ. 180). Ο καθηγητής ούτος της βοτανικής εις τόν κήπον του Βασιλέως Λουδοβίκου προσθέτει ότι οί κάτοικοι της Μήλου κατήντησαν ν' αναζητηούν τους πειρατάς, μετά την εξαφάνισιν των οποίων οί ναύται έγιναν θρασύτεροι.

Έκ των νήσων του Αιγαίου πελάγους τρεις δέν ξεηρτώντο από τόν Καπετάν-πασσάν. Η Σύρος και ή Άνδρος είχαν δοθί υπό του Σουλτάνου Άβδούλ-Χαμίτ ως εισόδημα εις μίαν των άνεπιών του, αδελφόν του μετέπειτα Σελήμ του Γ'. Η τρίτη, ή Τήνος, ξεηρτάτο από ένα Τούρκον μεγιστάνα (δρα Zalloni, *Voyage à Tine*, 1809).

Τας Άθήνας, καθως και άλλους τόπους και κτήματα, είχαν ως επικαρπίαν ή Βαλιδέ Σουλ-

τάνα, «ή κορωνίς των περιφρουρουμένων, τό στέμμα των πεπλοφόρων, ή τιμιωτέρα και σωφρονεστέρα, ή άγνότης των εκλεκτών, ή υπερτέρα πάσης τάξεως, ή ισχύς, ή ευγένεια και ή ευτυχία, ή Σουλτάνα ή μήτηρ μου», ως έγραφε με ώραιάν υϊκήν στοργήν, ήτις είναι άλλη άρετή, την όποιαν δέν δυνάμεθα νάμφισβητήσωμεν εις τους Τούρκους, ο Σελήμ Γ' εις φερμάνιον χορηγηθέν εις την μονήν Πετράκη και δημοσιευθέν υπό του κ. Καμπούρογλου (Μνημεία Ιστορ. Άθηνών, τόμ. Α' σ. 360 - 2. Άθήναι, 1889).

Τό να υπάγεται τόπος τις εις τά εισοδήματα της Σουλτάνας ήτο τύχη ζηλευτή εις την Σύρον, μάς λέγει ο άββάς Δελλα-ρόκκας, «ή Σουλτάνα ήγάπησε τό νέον της κτήμα, εφάνη ένθερμος προστάτις των υπηκόων της». Ο Άγγλος περιηγητής Chandler (τ. II. σ. 148) παρατηρεί ότι εις τας Άθήνας ή τυραννία είναι ήπιωτέρα ή άλλου. Ο βοεβόδας εκμισθωτής των φόρων είναι υποχρεωμένος να φέρεται μετά μετριοπαθείας και περισκέψεως. Ο δέ χρονολογικώς τελευταίος ιστορικός των Άθηνών, ο κ. Ν. Θ. Φιλadelphεύς, μάς έξηγήσε βραδύτερον πως, άφ' ότου, κατά τό 1760, αί Άθήναι μετετράπησαν εις *μαλικανέ*, οί φόροι έγιναν πολύ βαρύτεροι και ή διοικητική καταπίεσις επαχθεστέρα.

Παρά τας κληρουχίας ταύτας και υπέρ ταύτας μάλιστα πρέπει να τοποθετήσωμεν τας επαρχίας, αίτινες είχαν προνομιούχον θέσιν δυνάμει συνθηκών. Ήσαν δέ αύται αί χῳραι, τας όποιας ή Τουρκία δυσκόλως θά ήδύνατο να καθυποτάξῃ — ως ή Μάνη, ήτις ώφειλε να πληρώνη άποκλειστικώς και μόνον φόρον υποτελείας 15,000 γροσιών, ως ή επαρχία των Σφακιών εις την Κρήτην, όπου μόνην υποχρέωσιν είχαν οί κάτοικοι να προμηθεύουν κατά τό θέρος πάγον από τό όρος Ίδην εις τας πόλεις Χανίων και Ρεθύμνου (Olivier, II, σ. 311) κτλ. κτλ. — ή και νήσοι, αίτινες είχαν τύχει ιδιαίτερας ευνοίας, διότι επικαίρως υπετάγησαν, και διά τας όποιας έφοβεΐτο ή Τουρκία μήπως περιέλθουν εις την κατοχήν ναυτικής τινος Δυνάμεως (της Βενετίας μέχρι των μέσων του ΙΗ' αϊώνος).

Από τας νήσους ταύτας ή πολυανθρωποτέρα και ευδαιμονεστέρα ήτο ή Χίος, ήτις έπίσης ήτο και ή μάλλον ένδιαφέρουσα από οικονομικής άπόψεως. Ο δικαιότερος κατά θεωρίαν, αλλά και άκανθωδέστερος κατά την εφαρμογήν εκ των φόρων, ο φόρος έπὶ του κεφαλαίου, έλειτούργει εκεί με θαυμαστήν απλότητα και εύρυθμίαν. Όλα τά όφειλόμενα εις τους Τούρκους δικαιώματα, καθως και όλα τά έξοδα της κοινότητος εκάλυπτοντο υπό του φόρου τούτου, του όποϊου τά έξαίρετα πρακτικά αποτελέσματα ώφειλοντο άποκλειστικώς εις την φρόνησιν και την μετριοπάθειαν των έντοπίων δημογερόντων (βλ. Βλαστού *Χιακά* τόμ. β' κεφ. ΙΓ' - ΙΕ').

Ο,τι ιδιαίτερος προσidiaζεν εις τας προνομιούχους ταύτας χῳρας ήτο ή άπουσία των υποδεεστέρων Τούρκων υπαλλήλων. Πόσσην σημασίαν απέδιδον εις τούτο οί Έλληνες, δυνάμεθα να κρίνωμεν εκ του έπομένου γεγονότος. Η τουρκική κυβέρνησις είχε παράσχει εις μίαν μεταλλευτικήν περιφέρειαν της Χαλκιδικής έν είδος ήμιαυτονομίας με την υποχρέωσιν να καταβάλλῃ ετησίως 550 λίτρας αργύρου εις ράβδους. Με τόν καιρόν ξεητηλήθησαν τά όρυχεία του αργύρου, άλλ' οί Έλληνες, παρά να υπαχθώσιν εκ νέου εις τους βοεβόδας και τους λοιπούς αντιπροσώπους του Σουλτάνου, προτίμησαν να έξοδεύουν, ότι είχαν και δέν είχαν. Έπρομηθεύοντο άλλαχόθεν ισπανικά τάλληρα, τά έλυωνον και τά απέστελλον εις Κωνσταντινούπολιν ως προΐον δήθεν των όρυχείων των. Με αυτόν τόν τρόπον ή Πύλη δέν είχε ούτε λόγον ούτε πρόφασιν να λύση την άρχικήν συνθήκην.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Έκ της υπάρεξως προνομιούχων περιφερειών εις πάσας τας γωνίας του ελληνισμού δέν πρέπει να συμπεράνωμεν ότι αί περιφέρειαι αύται άπετέλουν την πλειονότητα. Όφειλόμεναι εις τας δύο εξαιρετικάς περιστάσεις, τας όποιας πρό μικρού υπέδειξα, άπετέλουν εξαιρέσεις. Η ευτυχία μάλιστα των πλείστων ήτο όλως σχετική. Ήσαν ευτυχείς έν συγκρίσει προς τας άλλας ελληνικάς χῳρας. Όποία δέ ήτο ή τύχη των τελευταίων τούτων, άρκετά είπον ώστε να δύνασθε τώρα να έχετε ακριβή περί αυτής ιδέαν. Άνέφερα πρό όλίγου τας σελίδας των Rouquerville και Leake περί της άπελπιστικής καταστάσεως, ήτις έβασίλευεν εις την Πελοπόννησον. Εύκολον θά ήτο να παραθέσω σελίδας άκόμη ζοφερωτέρας, ως λ. χ. τας του Chandler διά την Μικράν Ασίαν, του Savary διά την Ρόδον, του Olivier διά την Κρήτην, του Hobhouse, του Leake και του Holland διά την Ήπειρον, των Beaujour, Cousinery και Urquhart διά την Μακεδονίαν και την Θεσσαλίαν, του βαρώνου Tott διά την Κωνσταντινούπολιν και την λοιπήν Αυτοκρατορίαν. Έπὶ τέλους θά ήδυνάμην νάρεσθῶ εις τό να σας άναγνώσω την έκθεσιν του Χοτζή-βέη προς Μουράτ τόν Δ', της όποιας τόσον πιστήν σύνοψιν έχει ο κ. Rambaud εις τόν Ε' τόμον της «Γενικής Ιστορίας» (σ. 880 και έπομέναι). Διότι δέν έλειψαν οί θαρραλέοι Τούρκοι, μεταξύ δέ άλλων ο Μουσταφάς ο Κιουπρουλής, ο δικαίως επικαλούμενος *ένάρετος*, οί καταγγέλλαντες τά δεινοπαθήματα των ραγιαδών και τας καταχρήσεις, αίτινες ώδήγουν τό κράτος του Μωάμεθ εις τόν όλεθρον.

Άλλά δέν επιθυμῶ να περατώσω διάλειν,

ἥτις ἐπειράθη νὰ ἐκθέσῃ ἀμερολήπτως τὰ πράγματα, διὰ εἶδους κατηγορητηρίου. Ἄλλως δὲ εἶναι καιρὸς πλέον νὰ φθάσω εἰς τὸ τέρμα.

Πολλάκις ὑπεστηρίχθη ὅτι αἱ ἐπαναστάσεις ὀφείλονται κυρίως εἰς οἰκονομικὰ αἰτία. Πολλάκις πράγματι διὰ λόγους οἰκονομικοὺς αἱ ἀποικίαι ἀποσπῶνται ἀπὸ τὴν μητροπόλιν των. Γνωρίζομεν οὕτως ὅτι ἡ αὐθαίρετος ἐπιβολὴ φόρων ἐπὶ τοῦ τεύου, τοῦ χαρτοσήμου κλπ. ἐξώθησε τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας νὰποτινάξουν τὸν ζυγὸν Γεωργίου τοῦ Γ'. Θὰ παρεγνωρίζομεν τέλεον τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἂν ἀπεδίδομεν εἰς αὐτὴν παρόμοια αἰτία. Οἱ ὀργανώσαντες αὐτὴν δὲν ἔζων εἰς τουρκικὸν ἔδαφος, αἱ δὲ προνομιούχοι ἐπαρχίαι, ἡ Μάνη, ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι, μετὰ τὸν πρῶτον ἀπεδύθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα. Τὸ κίνημα τοῦ 1821 ὀφείλετο πρὸ παντὸς εἰς τὰς διαφορὰς τῆς φυλῆς, τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἀλισμονήτους ἀναμνήσεις παρελθόντος ἐλευθέρου καὶ ἐνδόξου. Ὁ πόλεμος τῆς ἀνεξαρτησίας ὑπῆρξεν ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τῆς θεωρίας τῶν ἐθνότητων, ἥτις ἔμελλε νὰ δεσπόσῃ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης κρίνων ἠδυνήθη ὁ βαρὼνος Coubertin νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ πολέμου ἐκείνου, ὅτι ὑπῆρξε τὸ σημαντικώτερον γεγονός τοῦ λήξαντος αἰῶνος.

Ἀφ' ἑτέρου, ἂν ἡ ἐρήμωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἐβύθιζε τὴν χώραν, ἐκίνει τὴν θλίψιν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν περιγητῶν, δὲν ἦτο ὅμως ἀρκετὰ ἰσχυρά, ὥστε νὰ κάμψῃ τὰς προλήψεις, αἵτινες ἐπεκράτουν εἰς τὴν Δύσιν. Ἄλλως δὲ ὁ οἶκος ἐκεῖνος τῶν Εὐρωπαίων ἦτο ἀναμειγμένος μὲ κάποιαν περιφρόνησιν. Ἐξέφραζον τὴν ἀγανάκτησιν των διότι ἐβλεπον τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ προτιμοῦν τὸν θάνατον ἀπὸ τοιαύτην δουλείαν. Οἱ εἰλικρινέστεροι φίλοι των πλατωνικὰς μόνον ἐξέφερον εὐχὰς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸς δὲ ὁ λόρδος Βύρων, κατὰ τὸ πρῶτον ταξίδιον του εἰς τὰς Ἀθήνας (1809-1810), ὠνόμαζεν ἐκείνους, διὰ τοὺς ὁποίους μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη ἔμελλε νὰποθάνῃ: πατρογονικοὺς δούλους (hereditary bondsmen). Ἐδέησε τὰ γεγονότα τοῦ 1821 νὰποδείξουν τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἵνα τὸ θέαμα τῶν δεινῶν του μετὰ τῶν ἀναμνήσεων τῆς ἀρχαιότητος σχηματίσουν ρεῦμα τόσον ἰσχυρὸν ὥστε νὰ παρασύρῃ τὰ δόγματα τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

Οὐχ ἦττον παραμένει ἀναντίρρητον ὅτι ἡ οἰκονομικὴ διοίκησις τῶν Τούρκων ἔσχε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰμου. Αὕτῃ τὸ πρῶτον προεκάλεσεν, ἂν ὅχι τὴν γέννησιν, ὥς ἄλλοτε ὑπεστήριξεν ὁ ἐπιφανὴς νομοδιδάσκαλος Περικλῆς Ἀργυροπούλος, ἀλλὰ πάντως τὴν διατήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινοτήτων, ὑπὸ τὴν σκιάν των ὁποίων καὶ ὥς ἐκ θαύματος ἡ ἐλληνικὴ ἐθνότης ἠδυνήθη καὶ αὕτῃ νὰ διατηρηθῇ καὶ ἀναπτυχθῇ. Ἀφ' ἑτέρου ἐδείξαμεν ὅτι, ἂν δὲν ἐπερρίπτετο εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὸ φορτίον τοῦ φόρου, ἂν δὲν εἶχεν ὁ Σουλτᾶνος καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι ὑπήκοοί του μέγα ὕλικὸν συμφέρον εἰς τὴν ὑπαρξιν πολυαρίθμου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, τὸν ὁποῖον ἠδύναντο ἀνηλεῶς νὰ φορολογοῦν καὶ νὰ γγαρεύουν, αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἠθελον ἐπιμείνῃ εἰς τὰς τρομερὰς ἀφομοιωτικὰς παραδόσεις των.

Τέλος καὶ πρὸ πάντων αἱ φυλετικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ διαφοραί, εἰς τὰς ὁποίας πρὸ μικροῦ ἀπεδώσαμεν τόσον ἐξέχον μέρος εἰς τὰ γεγονότα τοῦ 1769 καὶ τοῦ 1821, ἐλάμβανον σάρκα καὶ ὀστᾶ κυρίως μὲ τὰς διαφορὰς τῆς φορολογίας. Ἡ ἀτηνῆς καὶ ἄδικος ἀργυρολογία, αἱ ἀβανίαι, αἱ πολλαπλασιαζόμεναι κατὰ τὸ κέφι τοῦ Μουσταφᾶ καὶ τὰς ὁποίας ὑφίστατο ἐν σιγῇ ὁ Χριστιανός, — αὐτὰ ἔθεσαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κατακτητοῦ τὴν ἀφρονα περιφρόνησιν πρὸς τὸν ἡττηθέντα, καὶ εἰς τὴν καρδίαν τούτου τὸ μῖσος ἐκείνο τὸ ἐπίμονον, τὸ ἀγριὸν καὶ βαθύ, τὴν στυγνὴν ἐκείνην ἀπελπισίαν, ἥτις ὅσον καὶ ὁ ἐνθουσιασμός εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν μεγάλων ἀγῶνων.

Α. Μ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

[Μετεφράσθη ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Ν. Π.]

ΣΠΟΥΔΗ

ΚΛΕΟΝΙΚΗΣ ΑΣΠΡΙΟΤΗ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΕΤΗ ΚΟΡΗΝ ΜΟΥ

Δελινδὸν ἀνοιξιάτικον. Ἡ Λουλούκα μου ἔστ' ὁ κρεβατάκι της, ἄρρωστη, εἰς ἀνάρρωσιν. Ἐνα χαλασμένο δοντάκι τῆς εἶχε πρῆξει φοβερά τὸ μάγουλο. Ἀκόμη τὸ πρόσωπάκι της εἶνε μισοσκεπασμένο μὲ μπαμπάκια καὶ δεμένο μ' ἓνα μανδύλι. Κωμικοτραγικὸν προσώπακι καὶ χαριτωμένον. Ἐγὼ ἀντίκρυ ἔστων καθρέπτη, ἀποτελεσιόνω τὴν τουαλέττα μου διὰ νὰ βγῶ ἔξω. Ἡ Λουλούκα παρακολουθεῖ μ' εὐχαρίστησιν τὰ κινήματά μου. μέσα ἔστ' ὁ γυαλί, καί, εἰς τὴν χαρὰν τῆς ἀναρρώσεως, ἡ γλωσσίσσα της τρέχει, τρέχει. Τὴν ἀφίνω νὰ φλυαρῇ, καὶ κάπου-κάπου τῆς ἀπαντῶ.

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [συνεχίζουσα τὸν μονόλογόν της].— Αὔριο ὅμως θὰ πετάξω τὰ μπαμπάκια καὶ θὰ σηκωθῶ ἀλήθεια, μπαμπά;...

ΕΓΩ—Ναί· εἶδες πὼς ἔγινες καλά, γιὰ νὰ στέκεσαι νὰ σοῦ κάνουν τὰ γιατρικά;

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [μετὰ βραχεῖαν σιωπὴν].— Ἄν δὲν στεκόμουν, μπαμπά... θὰ πέθαινα;

ΕΓΩ, [μὲ ῥυθμόν].— Καὶ βέβαια θὰ πέθαινες! Ὅποιος δὲν κάνει γιατρικά...!

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [βυθίζεται εἰς σκέψιν μετ' ὀλίγον, ἀποτόμως].— Μπαμπά... ὁ πατέρας σου πέθανε;

ΕΓΩ—Ναί ὁ καϊμένος· λίγο καιρὸ ἀφοῦ γεννήθηκες ἐσύ· δὲ θυμᾶσαι;

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ—Μὰ γιατί πέθανε, μπαμπά; Δὲν ἤθελε γιατρικά;

ΕΓΩ, [κρυφογελῶν].— Ὁχι, ὄχι... Ἐγέρασε καὶ πέθανε. Εἶχε γίνῃ πολὺ-πολὺ γέρος, ὅπως εἶνε τώρα ἡ Μεγάλη σου Γιαγιά.

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [μὲ γλυκύτητα καὶ μὲ χαρὰν].— Ἡ Γιαγιά ὅμως ζῇ ἀκόμα...

ΕΓΩ—Ζῇ, δόξα σοι ὁ Θεός...

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [μὲ περιέργειαν καὶ ἀσυνείδητον σκληρότητα].— Μὰ θὰ πεθάνῃ κι' αὕτη;

ΕΓΩ—Ἐ, ἅμα γεράσῃ ἀκόμα πὺλ πολὺ... ἅμα θελήσῃ ὁ Θεός... Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γεροντῶν καὶ πεθαίνουν... Δὲν τὸ ξέρεις;

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [ἀμέσως, μὲ ἀνησυχίαν, ἀλλὰ καὶ μ' ἐλπίδα ὅτι θὰ λάβῃ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν].— Καὶ σὺ, μπαμπά;

ΕΓΩ, [ἀποτόμως, διὰ νὰ τὴν δοκιμάσω].— Κ' ἐγὼ βέβαια! Δὲν εἶμαι ἄνθρωπος κ' ἐγὼ;

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [κλαυθμηρῶς καὶ συγχρόνως ἀπειλητικῶς].— Ἀ!... δὲ θέλω!

ΕΓΩ, [ἀμειλίκτως].— Τί δὲ θέλεις; νὰ εἶμαι ἄνθρωπος;

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [μὲ θυμὸν ἐπειδὴ δὲν ἐνόησα ἀμέσως].— Ὁχι, καλέ! Νὰ πεθάνῃς δὲ θέλω.

ΕΓΩ, [μὲ χαρὰν συγχρυπτομένην].— Ἀ, ἐνόησα!... Ἐ, μὰ δὲν θὰ πεθάνω σήμερα. Οὔτε αὔριο, ἐλπίζω... Θάργῃσω ἀκόμη... Ἐσὺ τότε θὰ εἶσαι μεγάλαι... θὰ εἶσαι μαμμά... θὰ ἔχῃς παιδάκια...

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [μ' ἐπιμονήν].— Ὁχι! δὲ θέλω!

ΕΓΩ, [ὥς ἄνω, παρεξηγῶν ἐπίτηδες].— Τί δὲ θέλεις;... παιδάκια;

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [μὲ θυμὸν μεγαλήτερον].— Ὁχι! δὲ θέλω νὰ πεθάνῃς! [Καὶ ἀμέσως κλάματα]. Χῖ, χῖ, χῖ!...

ΕΓΩ, [εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς πατρικῆς χαρᾶς καὶ ὑπερφανείας διὰ τὴν ἀγάπην τῆς κόρης μου].— Χά, χά, χά!... ἔλα, καλά, καλά!... Μὴν κλαῖς καὶ δὲ θὰ πεθάνω... Ἐτσι ἔστ' εἶπα... Δὲν πεθαίνουν ὅλοι... Μὰ μὴν κλαῖς! [Φορῶν τὸ καπέλλο μου]. Σοῦ ὑπόσχομαι πὼς δὲ θὰ πεθάνω ποτέ, καὶ πὼς ἅμα γυρίσω ἀπὲξ, θὰ σοῦ φέρω φιστίκια.

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [παρηγορημένη, περιχαρὴς, προθυμοτάτη].— Ἀντίο, μπαμπά μου!

ΕΓΩ, [πλησιάζων].— Ἀντίο, χρυσό μου... Στάσου νὰ σὲ φιλήσω. [Τὴν φιλῶ τρυφερώτερα παρὰ ποτέ].— Μάτς!

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [ἀνταποδίδουσα τὸ φίλημα μὲ τὴν αὐτὴν τρυφερότητα].— Μούτς!... Μὰ μὴν ξεχάσῃς, μπαμπάκι!...

ΕΓΩ, [παρεξηγῶν, ἀλλὰ καλῇ τῇ πίστει αὐτὴν τὴν φορὰν].— Ἐννοια σου, ἔννοια σου, σοῦ εἶπα... δὲ θὰ πεθάνω!

Ἡ ΛΟΥΛΟΥΚΑ, [μὲ ἀπερίγραπτον ὕψος].— Ὁχι, καλέ! Τὰ φιστίκια!

[Ἀντὶ αὐλαίας, ἀνοίγονταί τῃ θύρᾳ. Καὶ τρέπομαι εἰς φυγὴν].

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀθήναι, Ἀπρίλιος, 1909.

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ

Μερικὲς φορὲς ὁ Σάσκας ἤθελε νὰ μπορούσε νὰ σταματήσῃ αὐτὸ πού ὅλοι ὀνομάζουν ζωὴ καὶ πού γι' αὐτὸν ἐσήμαινε νὰ πλύνεται τὸ πρῶτ' ἡμερὴν νερὸ παγωμένο, νὰ πηγαίνει ἔς τὸ σχολεῖο, νὰ τὸν βρίζουν ὅλοι γύρω ὅταν ἡ μητέρα του τὸν ἔβαζε τιμωρία, νὰ μὲν γονατιστὸς ὅλη τὴ βραδυά, καὶ νὰ τὸν πονῇ ὅλο του τὸ κορμί, πρὸ πάντων ἔς τὰ νεφρά. Ἦτον ὅμως τότε μόλις δεκατριῶν χρόνων καὶ δὲν ἤξευρε κανέναν ἀπὸ τοὺς τρόπους πού μεταχειρίζονται οἱ ἄνθρωποι ὅταν τοὺς ἔλθῃ ὀρεξις νὰ παύσουν νὰ ζοῦν.

Ἐξακολουθοῦσε λοιπὸν νὰ πηγαίνει ἔς τὸ σχολεῖο, καὶ νὰ τρώγῃ τιμωρίας. Τοῦ ἐφαίνετο πὼς ἡ ζωὴ δὲν θὰ ἐτελείωνε ποτέ. Θὰ περνοῦσαν τὰ χρόνια τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ αὐτὸς θὰ ἐπὶ γαίαν πάντοτε ἔς τὸ σχολεῖο, καὶ τὸ βράδυ θὰ τὸν ἔβαζαν πάντοτε νὰ γονατίζῃ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Σάσκας εἶχε τολμηρὴ καὶ ἀνυπότακτὴ ψυχὴ, δὲν εἰμποροῦσεν οὔτε ἀπὸ περιφρόνησι νὰ ἀνεχθῇ τὴν κακὴ μοῖρα του.

Ἐπαναστατοῦσε λοιπὸν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις ἐναντίον τῆς ζωῆς, ἔδερνε τοὺς συμμαθητὰς του, ἐπεριγελοῦσε τοὺς μεγαλειτέρους του, ἔσχίζε τὰ βιβλία του καὶ ὅλη μέρα ἔλεγε ψέματα ἔς τὴν μητέρα του καὶ ἔς τοὺς δασκάλους του. Μόνο μὲ τὸν πατέρα του ἦταν εὐλικρινής. Ἄν ἐπ' αὐτὸν σὲ κανέναν καυγᾷ ἐτύχαινε νὰ τοῦ ματώσουν τὴ μύτη, ἀνοίγε μόνος του περισσότερον τὴν πληγὴ καὶ ἔπειτα, χωρὶς νὰ χύνῃ δάκρυα, ἔβαζε κάτι φωνὲς τόσο στριγγγὲς καὶ δυσάρεστες πού ἀνάγκαζε ὅλους νὰ κλείνουν τ' αὐτιά τους. Ὅταν τοῦ ἐφαίνετο πιά πὼς εἶχε φωνάζει ἀρετὰ, ἐσώπαινεν ἀπότομα, ἔβγαζε τὴ γλῶσσα του καὶ ἐσχεδίαζε ἔς τὸ τετραδίον του γελοιογραφίαν τὸν ἑαυτὸν, τὸν δάσκαλό του καθὼς ἐκλίνει μὲ τὰ χεῖρά του τ' αὐτιά του, καὶ τὸν νικητὴ πού τὸν ἐσχεδίαζε νὰ τρέμῃ ἀπὸ τὸν φόβον του. Τὸ τετραδίον του ἦταν γεμάτον ἀπὸ παρόμοια σχέδια. Ἐνα πρὸ πάντων ἐπαναλαμβάνετο συχνά· παρίστανε μιὰ γυναῖκα κοντόχοντρη πού ἔδερνε ἓνα μικρὸ παιδί, λιγνὸ σὰν σπύριο. Ἀποκάτω, μὲ μεγάλα ἀνώματα γραμμὰ ἦσαν γραμμένα τὰ ἑξῆς: «Ζήτησε συχώρεσι, τιποτένιε» καὶ παρακάτω: «Ὁχι, ποτέ, πού νὰ σκάσῃς».

Τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων ἀπέβαλλαν τὸν Σάσκαν ἀπὸ τὸ σχολεῖον. Ἐξω φρενῶν ἡ μητέρα του ἐδοκίμασε νὰ τοῦ τῆς βρῇ ἔς τὰ καλά. Τῆς ἐδάγκασε τὸ δάκτυλο, καὶ ἔτσι τὴν ἐγλύτωσε. Ἀπὸ τότε ἔπαυσε νὰ πλύνεται. Ὅλη μέρα ἔτρεχε μὲ τοὺς φίλους του τοὺς ὁποίους ἔδερνε κάπου κάπου. Μόνον ἓνα πράγμα τὸν ἐνοχλοῦσεν, ἡ πείνα, ἐπειδὴ ἡ μητέρα του εἶχε παύσει νὰ τοῦ δίνῃ νὰ τρώγῃ. Εὐτυχῶς πού ὁ

πατέρας του τοῦ φύλαγε κρυφὰ καμιά πατάτα καὶ κανένα κομμάτι ψωμί. Ἐτσι τώρα ὁ Σάσκας εὕρισκεν ὑπερτερὴ τὴν ζωὴν.

Τὴν Παρασκευὴν τὸ βράδυ, παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, ὁ Σάσκας ἔπαιξε μὲ τοὺς φίλους του ἕως τὴν ὥρα πού ἐπῆγαν ὅλοι ἔς τὰ σπύτια των. Ἀκουσε μάλιστα καὶ τὸ σκουριασμένο τρίξιμο τῆς μεγάλης σιδερένιας ἐξώθυρας πού ἐκλείσθηκε πίσω ἀπὸ τὸν τελευταῖον. Εἶχε νυχτώσει κι' ὅλας ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς ὅπου ἔφθανε ἡ ἀκρὴ τοῦ μικροῦ σκοτεινοῦ δρόμου, κατέβαινε τὸ σκοτάδι, σταχτερὸ καὶ γεμάτον χιόνι. — Μέσα ἔς τὸ μαῦρον χαμηλὸ σπιτάκι ἔς τὴ μέση τοῦ δρόμου ἐφάνηκεν ἓνα κοκκινωπὸν, ἀκίνητον φῶς. Τὸ κρὺ ἐδυνάμωνεν. Ὅταν ὁ Σάσκας ἐμβῆκεν εἰς τὸν φωτεινὸν κύκλον ἐνὸς φαναριοῦ, εἶδεν ὅτι ἔπεφταν ἀργὰ ἀργὰ, λεπτὰ καὶ ξηρὰ κομμάτια χιόνι. Ἦταν καιρὸς νὰ γυρίσῃ.

— Ἀπὸ πού ἔρχεσαι, τέτοια ὥρα, παληό-παιδο; ἐφώνασε ἡ μητέρα του δείχνοντας τὴν γροθιά της. Τὰ μανίκια της ἦσαν ἀνασκουμπωμένα καὶ ἐφαίνονταν τὰ χοντὰ ἄσπρα μπράτσα της. Τὸ πλατὺ πρόσωπό της, μὲ τὰ δίχως ματόκλαδα μάτια, ἐγυάλιζε ἀπὸ τὸν ἰδρώτα.

Καθὼς ἐπέρασεν ἀπὸ μπροστά της, ὁ Σάσκας αἰσθάνθηκε τὴ συνειδητομένη μυρωδιὰ οἶνοπνεύματος. Ἡ μητέρα του ἔξυσε τὸ κεφάλι της μὲ τὸ κοντὸ καὶ ἀκάθαρτον νύχι τοῦ λιχανοῦ, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε καιρὸ νὰ μαλλώσῃ μὲ τὸ παιδί, ἔφτυσε μονάχα κατὰ γῆς βορίζοντας. Ὁ Σάσκας ἐρροῦφηξε τὸν ἄερα μὲ ὕψος περιφρονητικὸ καὶ ἐπῆγε πίσω ἀπὸ τὸ χάρισμα ὅπου ἦρχετο ὁ δόρυβος μιᾶς βαρεῖας ἀνάπνοης. Ἦταν ὁ Ἰβάν Σάβιτς, ὁ πατέρας πού τουρτουρίζε. Αὐτὸς πάντα ἐκρύωνε, καὶ γιὰ νὰ ξεσταθῇ καθόταν ἐπ' αὐτὸν ἔς τὴν ἀναμμένη θερμάστρα, καὶ ἔβαζε τὰ χεῖρά του ἀπὸ κάτω του, μὲ τῆς παλάμες πρὸς τὰ ἔξω.

— Σάσκα, οἱ Σβετονικόφ σε κάλεσαν γιὰ τὸ δέντρο. Ἐστειλαν τὴν καμαριέρα, ἐψιθύρισε.

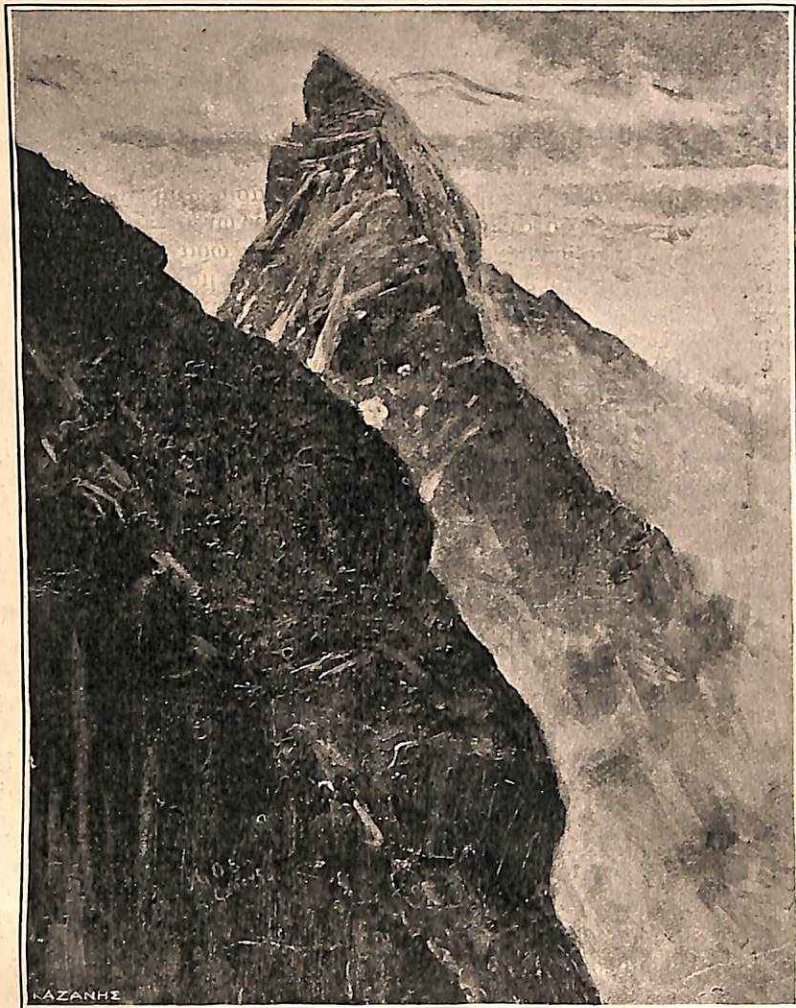
— Ψέματα! εἶπεν ὁ Σάσκας.

— Ὁχι, ἔς τὴν τιμὴν μου. Ἡ στρίγγλα δὲν σοῦ εἶπε τίποτα, ἐπίτηδες, μὰ σοῦ ἐτοίμασε κι' ὅλας τὸ σακκάκι σου.

— Ψέματα! Ἐπανελάβεν ὁ Σάσκας, μὲ ἀκόμη περισσότερην ἀπορίαν.

Οἱ πλούσιοι Σβετονικόφ, πού τὸν εἶχαν στείλει στὸ σχολεῖο, δὲν εἶχαν δεῖξαι πλέον καμιά διάθεσι νὰ τὸν ξαναῖδουν ἀπὸ τότε πού ἀπεβλήθη. Ὁ πατέρας τὸν βεβαίωσε πάλι ἔς τὴν τιμὴν του, καὶ ὁ Σάσκας ἄρχισε νὰ συλλογίζεται.

— Τραβήξου λοιπόν, πιάνεις ὅλο τὸν τόπο! εἶπε ἔς τὸν πατέρα του. Ἐπειτα, πηδώντας ἐπ' αὐτὸν ἔς τὸ στενὸν ταβλάκι, ξαναεἶπε:

ΤΟ ΟΡΟΣ ΣΕΡΒΕΝ

Α. ΓΚΟΣ

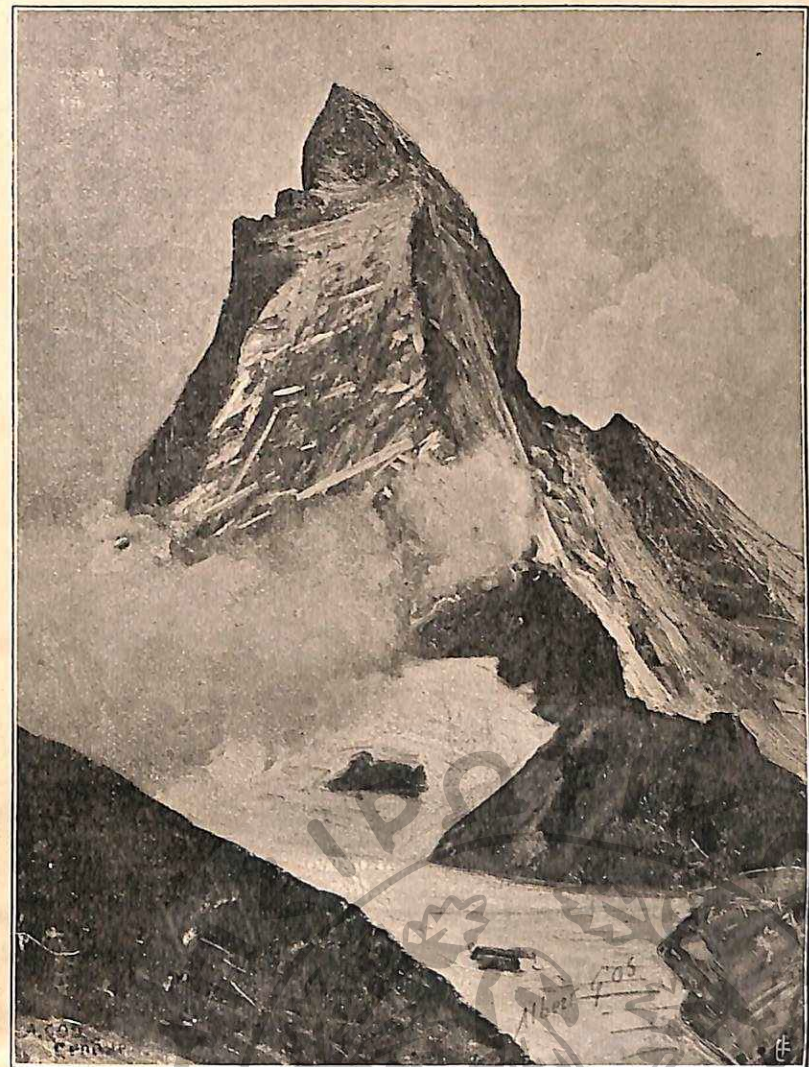
— Δεν πάω ἐγὼ ᾽ς αὐτοὺς τοὺς διαβόλους. Ἡ χαρά τους θὰ εἶναι νὰ μὲ βλέπουνε καὶ νὰ μοῦ φωνάζουν μετ' τὴ μύτη. «Παληόπαιδο!» Σάματι νᾶναι αὐτοὶ καλῆτεροι, μετ' τῆς κοιλιῆς τους γεμάτες σοῦπα.

— Ἀχ! Σάσκα, Σάσκα! Εἶπεν ὁ πατέρας τρεμουλιάζοντας, πότε θὰ διορθωθῇς!

— Ἀμ' ἐσύ, πὺν μιλάς, μπᾶς καὶ διορθώθηκαν; ἀπῆντησε ὁ Σάσκας μετ' αὐθάδεια. Δὲ σωπαίνεις λέω ᾽γὼ καλλίτερα, μπόσικε, πὺν τρέμεις μπροστά ᾽ς τὴ γυναῖκα σου;

Τουρτουρίζοντας πάντα ἀπὸ τὸ κρύο, ὁ πατέρας ἔμεινε σιωπηλός. Μιὰ πλατειὰ λουρίδα φωτεινὴ ἔμπαινε ἀπὸ ψηλά, ἐπειδὴ τὸ χάρισμα δὲν ἔφθανε ἕως τὴν ὀροφήν, καὶ ἔρριχνεν ἓνα λεκὲ ἀπὸ φῶς ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλὸ μέτωπο τοῦ γέροντος μετ' τὰ μαῦρα βαθουλωτὰ μάτια. Πρῶτα ἔπινε

πολὺ ὁ Ἰβάν Σάββιτς, καὶ ἡ γυναῖκα του τὸν ἐφοβότανε καὶ τὸν ἐμισοῦσε. Ὅταν ὅμως ἄρχισε νὰ κἀνῃ αἰμοπτυσίες καὶ δὲν εἶχε πιά τὴ δύναμι νὰ πῖνῃ, πῆρε αὐτὴ σιγά-σιγά τὴ συνήθεια τοῦ πιοτοῦ. Τότε ἐκδικήθηκε γιὰ ὅλα ὅσα εἶχε τραβῆξαι ἀπὸ αὐτὸν τὸν φιλόλιννον ἄντρα, πὺν ἔλεγε λόγια ἀκατανόητα, πὺν τὸν εἶχαν διώξει ἀπὸ τὴ θέσι του γιὰ τὸ πείσμα καὶ τὸ μεθύσι του, πὺν ἔκανε παρέα μετ' ἀνθρώπους φαντασμένους καὶ διεφθαρμένους σὰν κι' αὐτόν. Τὸ ἐναντίον ἀπὸ τὸν ἄντρα της, ὅσο ἔπινε τόσο δυνάμωνε καὶ τόσο πῖο πολὺ ἐβάρυναν ἡ γροθιὲς της πὺν της εἶχε πάντα ἑτοιμες γιὰ ναυγᾶ. Τώρα ἔλεγε ὅτι τῆς ἐκατέβαινε, προσκαλοῦσε ὅποιον ᾔθελε, ἄντρες καὶ γυναῖκες, καὶ τραγουδοῦσε μαζί τους εὐθυμια τραγουδία. Καὶ ὁ ἄνδρας ἔμενε πλαγιασμένος πίσω ἀπὸ τὸ ξύλινο

ΤΟ ΟΡΟΣ ΣΕΡΒΕΝ

Α. ΓΚΟΣ

μεσότοιχο, σιωπηλός, μετ' τὸ αἰώνιο τρεμουλιασμά του, καὶ ἐδιαλογίζετο τὴν ἀδικία καὶ τὴν φρόνη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γυναῖκα τοῦ Ἰβάν Σάββιτς παραπονιῶταν σ' ὅποιον τύχαινε μπροστά της πὺς δὲν εἶχε ᾽ς τὸν κόσμον ἄλλους ἐχθρούς χειρότερους ἀπὸ τὸ γυνὴ της καὶ τὸν ἄντρα της: «φαντασμένοι ἄνθρωποι, στατιστικοί».

Ὅστερ' ἀπὸ μιὰ ὥρα, ἐφώναξε τοῦ Σάσκα. — Καὶ ἐγὼ σοῦ λέω πὺς θὰ πᾶς! Καὶ σὲ κάθε λέξι κατέβαζε ἡ Θεοκτίστη Πετρόβνα καὶ μιὰ γροθιά ᾽ς τὸ τραπέζι, πὺν μετ' τὸ χτύπο της ἐτσουγγρίζοντο μερικὰ καθαρὰ ποτήρια ἀραδιασμένα.

— Καὶ ἐγὼ σοῦ λέω πὺς δὲ θὰ πάω! ἀπῆντησε ψυχρὰ ὁ Σάσκας, μετ' χεῖλη τρεμουλιασὰ

καὶ μισανοιγμένα πὺν ἔδειχναν τὰ δόντια του. Στὸ σχολεῖο, τὸν εἶχαν βγάλει «Λύκο» γι' αὐτὴν τὴ συνήθεια.

— Θὰ σοῦ τῆς βρέξω! Ἀχ! πὺς θὰ σοῦ τῆς βρέξω! ἐφώναξε ἡ μητέρα.

— Αἴ! δὲν μπᾶ νὰ μοῦ τῆς βρέξῃς; Ἡ Θεοκτίστη Πετρόβνα ἤξευρε πολὺ καλὰ πὺς δὲν μπορούσε νὰ δείρῃ ἓνα παιδί πὺν ἐδάγκανε.

Ἀν τὸν ἔβγαζε ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, θὰ προτιμοῦσε νὰ τριγυρνᾶ ᾽ς τοὺς δρόμους, καὶ νὰ ξεπαγιάζῃ παρὰ νὰ πᾶν ᾽ς τοὺς Σβετονικόφ. Κατέφυγε τότε ᾽ς τὴν ἐξουσία τοῦ ἀνδρός της.

— Ἀμ' εἶσαι καὶ σὺ γιὰ νὰ σὲ λένε πατέρα! Δὲν εἶσαι ἄξιος οὔτε νὰ ὑπερασπιστῇς τὴν γυναῖκα σου ὅταν τὴ βρίζουν!

— Ἀλήθεια, Σάσκα, πήγαινε. Γιατί κάνεις τὸν κεφαλιωμένο; εἶπε ὁ Ἰβάν Σάβιτς, χωρὶς νὰ σηκωθῇ. Μπορεῖ νὰ σὲ βάλουν πουθενά ἄλλοῦ. Εἶναι καλοὶ ἄνθρωποι.

Ὁ Σάσкас ἐγέλασε μὲ ἀναίδεια. Πρὶν γεννηθῇ τὸ παιδί, ὁ πατέρας ἦταν δάσκαλος ἔς τὸ σπῖτι τῶν Σβετσνικῶν, καὶ ἀπὸ τότε τοὺς ἐθεωροῦσε τὰ καλλίτερα πλάσματα τοῦ κόσμου. Δὲν ἦταν ἀκόμη ὑπάλληλος εἰς τὸ τμήμα τῆς στατιστικῆς τοῦ δήμου, οὔτε ἔπινε. Τοὺς εἶχε παραιτήσει ὅταν ἐστεφανώθηκε τὴν κόρη τῆς σπιτονοικοκυρᾶς του, ἀφοῦ τὴν εἶχε ἐκθέσει. Ἐπειτα ἐρρίχτηκε ἔς τὸ πιότη, ὥς πού ἔφθασε σὲ τέτοιο βαθμὸ καταπτώσεως πού τὸν ἐμάζευαν ἀπὸ τὸ δρόμο στουπὶ ἔς τὸ μεθύσι, καὶ τὸν πήγαιναν ἔς τὴν ἀστυνομία. Οἱ Σβετσνικῶν μὲ ὅλα αὐτὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ τὸν βοηθοῦν, καὶ μολονότι ἡ Θεοκτίστη Πετρόβνα τοὺς ἀποστρέφετο, ὅπως ἀποστρέφετο τὰ βιβλία καὶ κάθε πρᾶγμα πού εἶχε σέσι μὲ τὸ παρελθὸν τοῦ ἀνδρός της, ἔδειχνε πὼς ἦταν ὑπερήφανη διὰ τὴν γνωριμία τους.

— Μπορεῖ νὰ μοῦ φέρῃς καὶ τίποτε ἀπὸ τὸ δέντρο, ἐξακολούθησεν ὁ πατέρας.

Τὸ ἔλεγε μὲ πονηρίαν. Ὁ Σάσкас τὸ ἐννόησε καὶ συχάθηκε τὸν πατέρα του γιὰ τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν ψευτιά του· ὅμως, ἀλήθεια, εἶχε διάθεσι νὰ φέρῃ κάτι ἔς αὐτὸν τὸν ἀξιολύπητον ἄρρωστο, πού τόσο καιρὸ τώρα δὲν εἶχε οὔτε μιὰ πρέζα ταμπάκο.

— Αἱ, καλὰ, λοιπόν, πηγαίνω· ἐμουρμούρισε. Δόσε μου τὸ σακάκι μου. Ἐρραψες τὰ κουμπιά; Ἀμ τῶξερα πὼς θὰ τὰ ξεχνοῦσες!

Τὰ παιδιά δὲν εἶχανε ἄλλή ἀκόμη ἔς τὸ δωμάτιον ὅπου ἦταν στημένο τὸ δέντρο τῶν Χριστουγέννων· ἐφλυαροῦσαν εἰς τὸ ἰδιαίτερό τους διαμέρισμα. Ὁ Σάσкас ἄκουε τῆς μωρολογίας των μὲ αὐθάδη περιφρόνησιν, ψηλαφῶντας μέσα ἔς τῆς τσέπης τοῦ πανταλονιοῦ του τὰ τσιγάρα πού εἶχε κλέψῃ ἀπὸ τὸ γραφεῖο τοῦ προστάτου του, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπὸ τώρα εἶχαν σπάσει. Ὁ μικρότερος ἀπὸ τοὺς Σβετσνικῶν, ὁ Κόλιας, ἦρθε καὶ ἐστάθηκε μπροστά του μὲ τῆς μύτες τῶν ποδιῶν του γυρισμένες πρὸς τὰ μέσα, μὲ τὸ δάκτυλο ἔς τὰ χεῖλη, καὶ τὸν ἐκύτταξε μὲ ἀπορία. Πρὸ ἑξῆς μηνῶν ἀπὸ τῆς πολλῆς φωνῆς τῶν γονέων του, εἶχε κόψει τὴν κακὴ συνήθεια πού εἶχε νὰ χώνῃ τὰ δάκτυλά του μέσῳ ἔς τὸ στόμα του, ἀκόμη ὅμως δὲν τὸ εἶχεν ἐντελῶς ξεσυνηθίσει. Τὰ ξανθὰ μαλλιά του κοιμένα ἴσια ἔς τὸ μέτωπό του, ἔπεφταν κατασφωμένα ἔς τοὺς ὤμους του, τὰ γαλάζια μάτια του ἦσαν γεμάτα ἀπορία· ἦταν ὁ τύπος τῶν ἀνθρωπάκων τοὺς ὁποίους ἐβασάνιζε κατὰ προτίμησιν ὁ Σάσкас.

— Εἶσαι ἓνα κακὸ παιδί! Εἶπεν ὁ μικρὸς εἰς τὸν Σάσκαν. Μοῦ τῶπε ἡ δασκάλα μου. Ἐγὼ εἶμαι φρόνιμος.

— Τόσο τὸ καλλίτερο γιὰ σένα! Ἀπήντησεν ὁ Σάσкас, ἐξετάζοντας τὰ μικρὰ βελονδένια πανταλονάκια καὶ τὸν μεγάλον ναυτικὸν γιακά.

— Θέλεις τὸ τουφέκι; πάρ' το!

Μόλις πήρε τὸ τουφεκάκι μὲ τὸν δεμένο φελὸ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ, ὁ μικρὸς ἀγριάνθρωπος ἐτοίμασε τὴν σούστα, ἐσημάδεψε τὴ μύτη τοῦ ἀνύποπτου Κόλια, καὶ ἐτράβηξε. Ὁ φελὸς ἐκτύπησεν ἀκριβῶς ἔς τὸ σημάδι, καὶ ἀνετινάχθη ταλαντευόμενος ἔς τὴν ἄκρη τοῦ σχοινοῦ. Ἦα γαλανὰ μάτια τοῦ Κόλια ἀνοιξαν ἀκόμη περισσότερο, καὶ ἐγέμισαν δάκρυα. Ἀκούμβησε τὸ δάκτυλό του ἔς τὴν κοκκινισμένην του μητίτσα, καὶ χαμηλόνοντας τὰ μακρὰ του ματόκλαδα, ἐψιδύρισε:

— Κακό, κακὸ παιδί!

Μία νέα καὶ ὠραία γυναῖκα, μὲ τὰ μαλλιά χωρισμένα ἔς τὴ μέση τοῦ μετώπου ἐμπήκεν εἰς τὸ δωμάτιον. Ἦταν ἡ ἀδελφὴ τῆς κυρίας, ἡ παλαιὰ μαθήτρια τοῦ πατέρα του.

— Νά τον! εἶπε δείχνοντας τὸν Σάσκαν εἰς ἓνα φαλακρὸν κύριον πού τὴν ἐσυνόδευε. Χαιρέτησε λοιπόν, Σάσκα. Δὲν πρέπει νὰ ἦσαι ἀγενής. Ἀλλὰ ὁ Σάσкас δὲν ἔσκυψε τὸ κεφάλι του οὔτε σὲ κείνην, οὔτε ἔς τὸν φαλακρὸν κύριον. Ἡ ὠραία κυρία δὲν εἰμποροῦσε νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ μικρὸς ἤξευρεν ἓνα σωρὸ πρᾶγματα τὸν ἔρωτα πού εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τὸν καῦμενον τὸν πατέρα του, τὸν γάμον της ἔπειτα μὲ ἄλλον. Μολονότι δὲν εἶχεν ὑπανδρευθῇ παρὰ μετὰ τὸν γάμον τοῦ Ἰβάν Σάβιτς, ὁ Σάσкас δὲν εἰμποροῦσε νὰ τῆς συγχωρήσῃ τὴν προδοσία.

— Κακοκέφαλε! ἀναστέναξεν ἡ Σοφία Δημητρίεβνα... Πλάτων Μιχαήλοβιτς, δὲν εἰμπορεῖτε νὰ τὸν τοποθετήσετε πουθενά; Ὁ ἄνδρας μου νομίζει ὅτι εἶνε καλλίτερο γι' αὐτὸν νὰ πάῃ ἔς τὴν ἐπαγγελματικὴ σχολὴ παρὰ ἔς τὸ γυμνάσιον... Σάσκα, θέλεις νὰ πᾶς ἔς τὴν ἐπαγγελματικὴ σχολή;

— Ὁχι! ἀπήντησεν ὁ Σάσкас, εἰς τὸν ὁποῖον ἔκαμαν ἐντύπωσιν τὰ λόγια «ὁ ἄνδρας μου».

— Αἱ λοιπόν, θέλεις νὰ γίνῃς βοσκός; ἐρώτησεν ὁ κύριος.

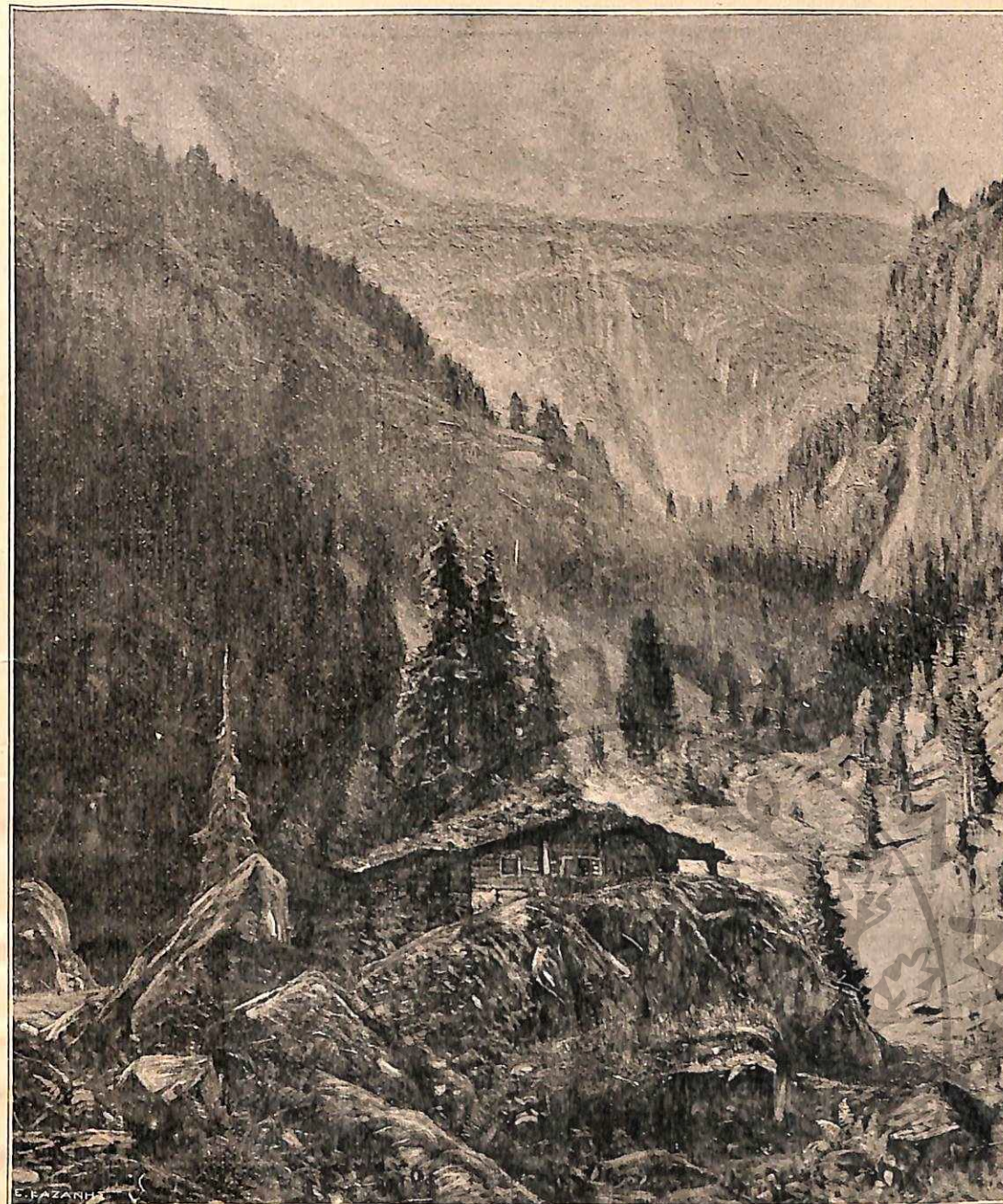
— Ὁχι, δὲ θέλω! εἶπεν ὁ Σάσкас μὲ θυμόν.

— Λοιπόν τί θέλεις νὰ κάμῃς;

Ὁ Σάσкас δὲν τὸ ἤξευρε οὔτε ὁ ἴδιος. Ἀφοῦ συλλογίσθηκε λίγο, εἶπε τέλος πάντων.

— Δὲ μὲ νοιάζει, γίνομαι καὶ βοσκός.

Ὁ φαλακρὸς κύριος παρατηροῦσε τὸ ἄλλοκοτο παιδί μὲ ἀπορίαν. Τὸ βλέμμα του, ἀφοῦ σταμάτησε λίγο ἔς τὰ μπαλωμένα ὑποδήματα τοῦ μικροῦ, καρφώθηκε ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπόν του. Μόλις ἀντελήφθη αὐτὸ ὁ Σάσкас, ἐφρόντισε νὰ βγάλῃ τὴ γλώσσα του καὶ νὰ τὴν τραβήξῃ πάλι μέσα, ἔς τὴ στιγμὴ. Ἡ Σοφία Δημητρίεβνα δὲν εἶδε τίποτε· γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐκατάλαβε γιατί ἐφάνηκε δισταρεστήμενος ὁ κύριος.

ΤΟΠΙΟΝ ΕΛΒΕΤΙΚΟΝ

Α. ΓΚΟΣ

— Θέλω νὰ πάω ὡς τὴν ἐπαγγελματικὴ, εἶπε ταπεινῶς ὁ Σάσκας.

Ἡ ὡραία κυρία εὐχαριστήθη καὶ ἀναστένανε καθὼς συλλογίσθηκε τὴ δύναμι μιᾶς παλῆς ἀγάπης.

— Δὲν ἤξεύρω ὅμως ἂν ὑπάρχῃ καμία θέσις κενή, εἶπε ξηρὰ ὁ κύριος, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τὸν Σάσκαν. Θὰ ἰδοῦμε, ἐπρόσθεσε, χαϊδεύοντας τὰ λίγα μαλλιά ποὺ τοῦ ἔμεναν ἀκόμη εἰς τὸ κρανίον του.

Τὰ παιδιὰ, ἀνήσυχα, ἔκαναν θόρυβο. Ἐπερίμεναν μὲ ἀνυπομονησία τὸ δένδρο. Τὸ παιδί ποὺ ἡ κακὴ του φήμη καὶ τὸ ἀνάστημά του ἔκαναν τᾶλλα παιδιὰ νὰ τὸ κυττάζουν μὲ σεβασμό, εἶχεν εὖρει πολλοὺς θαυμαστὰς διὰ τὸ κατόρθωμά του μὲ τὸ τουφέκι, καὶ ἐφαίνοντο κάμποσες μυτίτσες κόκκινες ἀπὸ τὴν ἀπότομην ἐπαφῇ τοῦ φελλοῦ. Τὰ κοριτσάκια ἐγελοῦσαν, σφίγγοντας τὰ χέρια τους ὡς τὸ στήθος, ὅταν ἔβλεπαν τοὺς μικροὺς καβαλλιέρους τῶν νὰ περιμένουν μὲ ἡρωϊσμόν ἀλλὰ καὶ μὲ σουφρωμένα μέτωπα τὸ ρίξιμο τοῦ φελλοῦ.

Ἐξαφνα ἀνοιξαν ἡ θύρες καὶ ἀκούσθηκε μιὰ φωνή.

— Ἐλάτε, παιδιὰ! σιγά, σιγά!

Κρατώντας τὴν ἀναπνοή τους, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοικτα, τὰ παιδιὰ ἐμβήκαν δύο-δύο σὲ μιὰν αἰθουσα κατάφωτη καὶ ἐγύρισαν ἀργὰ ἀργὰ ὁλόγυρα ὡς τὸ δένδρο τῶν Χριστουγέννων ποὺ σκορποῦσε φῶς θαμβωτικὸ χωρὶς σκιάν, ἐπάνω εἰς τὰ ἐκστατικὰ προσωπάκια μὲ τὰ ἀνοιγμένα στόματα.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ σύντομη σιωπηλὴ ἀγαλλίασι ἀκούσθησαν ξεφωνητὰ ἐνθουσιασμοῦ. Ἐνα ἀπὸ τὰ κοριτσάκια ἄρχισε ἀπὸ τὴ χαρὰ του νὰ πηδᾷ ὡς τὴ θέσι του σιωπηλὰ καὶ ἑξακολουθητικὰ ἢ μικρὴ του πλεξίδα μὲ τὸν γαλάζιο φιόγκο ἐτιναζόταν ὡς τοὺς ὅμους του. Ὁ Σάσκας ἐστέκετο κατσουφιασμένος, χωρὶς νὰ λέγῃ λέξι κατὰ κὸν ἐμελετοῦσε μέσα ὡς τὴν πληγωμένην του καρδοῦλα. Τὸ δένδρο τὸν ἐδάμβωνε μὲ τὴν ὁμορφίαν του, μὲ τὴ λάμψιν τῶν ἀμέτρητων κεριῶν του ὅπως τοῦ φαινόταν ξένο, ἐχθρικό, σὰν τὰ καθαρὰ καὶ ὡραῖα παιδιὰ ποὺ τὸν τριγύριζαν. Θὰ ἤθελε νὰ ἔρριχνε τὸ ἔλατο ἐπάνω ὡς τὰ σγουρὰ κεφαλάρια. Σὰν νὰ τοῦ ἔσφιγγαν τὴν καρδιά του δυὸ σιδερένια χέρια, καὶ τῆς ἔστιβαν ὅλο τὸ αἷμα, ὡς τὴν ὕστερη σταλαγματιά. Κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὸ πιάνο, ὁ Σάσκας ἐκάθησε σὲ μιὰ γωνιά, καὶ ἔτριβε μηχανικῶς μέσα ὡς τὴν τσέπη του τὰ κλεμμένα σιγάρα. Συλλογιζόταν πὼς εἶχε πατέρα, μητέρα, σπῖτι, καὶ ὅμως πὼς ἦταν σὰν νὰ μὴν εἶχε τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ, σὰν νὰ μὴν εἶχε ποῦ νὰ πάῃ. Θυμῆθηκε τὸν σουγιά του, ποὺ τὸν εἶχεν ἀποκτήσει, τώρα καὶ λίγες μέρες, καὶ ποὺ τὸν ἀγαποῦσε πολὺ, τοῦ φαινόταν ὅμως τώρα πολὺ

ἄσχημος μὲ τὸ λεπτό του λεπίδι ποὺ δὲν ἔκοβε, καὶ μὲ τὴν κιτρινισμένη κοκκάλινη λαβή, τὴ μισοφαγωμένη. Αὐριο θὰ ἔσπαζε τὸν σουγιά, καὶ δὲν θὰ τοῦ ἔμενε τίποτε, ἀπολύτως τίποτε.

Ἐξαφνα τὰ μικρὰ μάτια τοῦ Σάσκα ἄρχισαν νὰ λάμπουν ἀπὸ ἐκπληξί καὶ τὸ πρόσωπό του ἐπῆρε τὴν συνηθισμένην του ἔκφρασι τῆς αὐτοπεποιθήσεως καὶ ἀναιδεΐας. Ἀνάμεσα ὡς τὰ κλαριά τοῦ δένδρου, τὰ λιγώτερο φωτισμένα, ποὺ εὐρίσκοντο πρὸς τὸ μέρος του, εἶχε διακρίνει ἐκεῖνο ποὺ ἔλειπε ἀπὸ τὴν ζωὴ του, καὶ ποὺ μὲ τὴν ἔλλειψί του ἐσχημάτιζεν ἕνα τέτοιο κενὸν γύρω του, σὰν νὰ μὴν εἶχε ποτὲ οὔτε γονεῖς, οὔτε φίλους. Ἦταν ἕνας μικρὸς κερένιος ἄγγελος, κρεμασμένος ἀνάμεσα ὡς τὰ πυκνότερα κλωνάρια καὶ ὁ ὁποῖος φαινόταν σὰν νὰ πετοῦσε ὡς τὸν ἀέρα. Τὰ διάφανα, σὰν πεταλούδας, φτερά του, ἐσάλειναν εἰς τὸ φῶς ἦταν σὰν ὁλοζώντανος, ἔτοιμος νὰ πετάξῃ. Τὰ μικροῦτσικα τριανταφυλλιά χεράρια του, μὲ τὰ καλοσχηματισμένα δάκτυλα, ἦταν ἀνασηκωμένα καὶ τὰ σγουρὰ μαλλιά του ἔμοιαζαν μὲ τοῦ Κόλια. Ὅμως ὁ ἄγγελος εἶχεν εἰς τὸ πρόσωπό του κάτι ποὺ τοῦ ἔλειπε τοῦ Κόλια, κάτι ποὺ ἔλειπε ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα ἢ φυσιογνωμίαι του δὲν ἔλαμπεν ἀπὸ χαρὰ, οὔτε ἦταν σκοτεινιασμένη ἀπὸ λύπη, ἐξέφραζεν ὅμως ἕνα ἄλλο αἶσθημα, ποὺ καμιά λέξις δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐκφράσῃ, οὔτε αὐτὴ ἡ σκέψις δὲν κατόρθωνε νὰ ὀρίσῃ, καὶ ποὺ μόνον ἀπὸ ἕνα παρόμοιον αἶσθημα εἴμποροῦσε νὰ ἐννοηθῇ.

Ποιὰ μυστηριώδης δύναμις τὸν ἐτραβοῦσε πρὸς τὸν ἄγγελον ὁ Σάσκας δὲν εἴμποροῦσε νὰ τὸ καταλάβῃ· τοῦ φαινόταν ὅμως ὅτι τὸν ἐγνώριζε ἀπὸ πάντα, καὶ ὅτι ἀπὸ πάντοτε τὸν ἀγαποῦσε, περισσότερο ἀπὸ τὸν σουγιά του, καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα του, καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλο ὡς τὸν κόσμον. Γεμάτος ἀπὸ ἀγωνία καὶ ἀνέκφραστη μαζὶ ἀγαλλίασι, ὁ Σάσκας ἐσταύρωσε τὰ χέρια του εἰς τὸ στήθος του καὶ ἐψιδύρισε:

— Χρυσέ... χρυσέ μου ἄγγελε!

Ὅσο περισσότερο τὸν παρατηροῦσε, τόσον ἢ ἐκφρασις τοῦ ἀγγέλου ἐγένετο ἐπιβλητικὴ καὶ σοβαρά. Ἦταν σὰν ἀπὸ κάποιον κόσμον μακρινό, δὲν ἔμοιαζε μὲ τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶχε γύρω του. Τὰ ἄλλα παιχνίδια ἐφαίνονταν ὑπερήφανα γιὰ τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴν κομψότητά των, εὐχαριστημένα ποὺ βρίσκονταν ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ ὁλόφωτο δένδρο. Αὐτὸς ἦταν θλιμμένος. Ἐφοβόταν τὸ πολὺ ζῶηρό καὶ ἐνοχλητικὸ φῶς, καὶ ἔμενε κρυμμένος μέσα ὡς τὸ πράσινο φύλλωμα μὴν τύχη καὶ τὸν ἰδοῦν. Ἐπρεπε νὰ εἶνε κανεὶς σκληρὸς θηρίο γιὰ νὰ θελήσῃ νὰγγίσῃ αὐτὰ τὰ λεπτότατα φτερά του.

— Χρυσέ... χρυσέ μου ἄγγελε, ἐψιδύρισε ὁ Σάσκας.

Τὸ κεφάλι τοῦ μικροῦ παιδιοῦ ἔκαιε. Ἐβαλε

πίσω τὰ χέρια του καὶ ἔτοιμος ν' ἀγωνισθῇ μέχρι θανάτου γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τὸν ἄγγελον, ἐπροχώρησε μὲ βήματα σιγανά. Δὲν τὸν παρατηροῦσε πειὰ, γιὰ νὰ μὴ τὸν προσέξουν καὶ οἱ ἄλλοι, αἰσθανόταν ὅμως πὼς ἦταν ἐκεῖ, ὅτι δὲν εἶχε πετάξῃ.

Ἡ οἰκοδέσποινα ἐφάνηκε ὡς τὸ κατῶφλι τῆς θύρας. Ἦταν κυρία ἐπιβλητικὴ, ποὺ τῆς σφάνωναν τὸ πρόσωπο τὰ λευκά της μαλλιά. Τὰ παιδιὰ, τὴν ἐπεριτριγύρισαν χαρούμενα, καὶ τὸ κοριτσάκι, ποὺ ἐπιδούσε προτῆτερα ὡς τὴν ἴδια θέσι, κρεμάσθηκε ὡς τὸ χέρι τῆς, μισοκλείνοντας τὰ νυσταγμένα του ματάκια. Ὁ Σάσκας τὴν ἐπλησίασε. Κάτι τοῦ ἔσφιγγε τὸν λαιμό.

— Θείτσα, αἱ θείτσα! εἶπε βάζοντας ὅλα του τὰ δυνατὰ νὰ μιλήσῃ μὲ εὐγένεια· ἡ φωνὴ του ὅμως ἦταν ἀγριώτερη παρὰ ποτὲ — θείτσα...

Ἐκεῖνὴ δὲν ἄκουσε καὶ ὁ Σάσκας τὴν ἐτράβηξεν ἀπὸ τὸ φόρεμα μὲ ἀνυπομονησία.

— Τί θέλεις; γιατί μὲ τραβάς ἀπὸ τὸ φουστάνι; ἐρώτησε μὲ ἀπορίαν ἡ ἡλικιωμένη κυρία... Αὐτὸς δὲν εἶνε τρόπος.

— Θείτσα! Δόσε μου ἕνα παιχνίδι ἀπὸ τὸ δέντρο... νά, τὸν ἄγγελο...

— Ὁχι! εἶπεν ἐκεῖνὴ μὲ ἀδιαφορία. Τὴν πρωτοχρονιὰ μονάχα θὰ κατεβάσουμε τὰ παιχνίδια ἀπὸ τὸ δέντρο.... Ἐπειτα, σὺ εἶσαι μεγάλο ἀγόρι, μπορεῖς νὰ μὲ φωνάξῃς μὲ τὸ ὄνομά μου, Μαρία Δημητρίεβνα.

Ὁ Σάσκας αἰσθάνθηκε σὰν νὰ ἔπεφτε σὲ ἄβυσσο.

— Μετανοῶ γιὰ τὰ σφάλματά μου. Θὰ γίνω ἐπιμελὴς μαθητὴς, εἶπε μὲ φωνὴ κλαμένη. Τὰ λόγια ὅμως αὐτὰ ποὺ διέθειαν πάντοτε εὐνοϊκὰ τοὺς δασκάλους του, δὲν ἔκαναν καμιά ἐντύπωσι ὡς τὴν ἡλικιωμένη κυρία.

— Καλὰ θὰ κάνης, παιδί μου, ἀπῆντησε μὲ τὴν ἴδιαν ἀδιαφορία.

— Δός μου τὸν ἄγγελο!

— Ὁχι, σοῦ εἶπα! Μὰ δὲν καταλαβαίνεις;

Ὁ Σάσκας, ἀλήθεια, δὲν ἐκαταλάβαινε καὶ παρακολουθοῦσε μηχανικῶς μὲ τὸ βλέμμα τὸ μαῦρο φόρεμα τῆς κυρίας καθὼς ἐπροχωροῦσε πρὸς ἕνα ἄλλο δωμάτιο. Μέσα ὡς τὸν νοῦ του ποὺ βρισκόταν σὲ ὑπερδιέγερσι, μία ἀνάμνησις ἐκυριαρχοῦσε· κάποιος ἀπὸ τοὺς συμμαθητὰς του εἶχε ζητήσῃ ἕναν καλὸ βαθμὸν ἀπὸ τὸν καθηγητήν. Ἀμα εἶδεν ὅτι τοῦ τὸ ἡγήθη, ἔπασσε ὡς τὰ γόνата, ἐσήκωσε τὰ χέρια του ὅπως ὡς τὴν προσευχή, καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ. Ὁ καθηγητὴς ἐθύμωσε μαζὶ του πολὺ, ἀλλὰ ὡς τὸ τέλος τοῦ ἔδωσε τὸν βαθμὸν ποὺ ἤθελε. Μία γελοιογραφία τοῦ Σάσκα εἶχεν ἀπαθανάτισει αὐτὴ τὴ σκηνὴ τῆς γονυκλισίας.

Δὲν ἔβλεπεν ἄλλη ἐλπίδα, παρὰ νὰ δοκιμάσῃ καὶ ὁ ἴδιος νὰ παίξῃ αὐτὴ τὴ σκηνή. Ἐτράβηξε τὴ θείτσα ἀπὸ τὸ φόρεμα, ἐγονάτισεν ἐμπρός της,

ἔνωσε τὰ χέρια ὅπως ὁ συμμαθητὴς του, δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ χύσῃ οὔτε ἕνα δάκρυ.

— Εἶσαι τρελλός! ἐφώναξεν ἡ κυρία κυττάζοντας ὁλόγυρα — εὐτυχῶς ποὺ δὲν ἦταν κανεὶς ὡς τὸ δωμάτιο· μὰ τί ἔχεις λοιπόν;

Γονατιστός, μὲ τὰ χέρια ἐνωμένα, ὁ Σάσκας τὴν ἐκύτταζε μὲ μῖσος.

— Δός μου τὸν ἄγγελο! εἶπε πάλι σὰν κακομαθημένος ποὺ ἦταν.

Καὶ τὰ μάτια του, καθὼς ἦταν καρφωμένα ἐπάνω εἰς τὰ χεῖλη τῆς γυναικός, γιὰ νὰ ἀρπάξουν τὴν πρώτη λέξι ποὺ θὰ ἐπρόφερε, εἶχαν μιὰν ἔκφρασι τόσο κακὴ, ποὺ ἐκεῖνὴ ἐβιάσθηκε ν' ἀπαντήσῃ.

— Καλὰ, καλὰ, σοῦ τὸν δίνω! Τί ἀνόητος ποὺ εἶσαι!... Καὶ βέβαια θὰ σοῦ δώσω αὐτὸ ποὺ ζητεῖς!... Μὰ γιατί δὲν περιμένεις ὡς τὴν πρωτοχρονιὰ; Σήκω λοιπὸν τώρα! Καὶ ἄλλη φορὰ νὰ μὴ ξαναγονατίσῃς, ἐπρόσθεσε, αὐτὸ ταπεινώνει τὸν ἄνθρωπο! Μόνο μπροστὰ ὡς τὸ Θεὸ πρέπει νὰ γονατίσῃς!

«Λέγε ὅσο θέλεις» ἐσκέφθηκε ὁ Σάσκας, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ περάσῃ μπροστὰ ὡς τὴ θεία, πατώντας τὸ φουστάνι της.

Καθὼς ξεκρεμοῦσε τὸν ἄγγελον, ὁ Σάσκας τὴν παρακολουθοῦσε μὲ τὰ μάτια του, ἐσούφρωνε τὸ μέτωπό του, ἀνοίγει τὰ δάκτυλά του. Τοῦ φαινόταν πὼς θὰ τὸν ἔσπαζε.

— Τί ὡραῖος ποὺ εἶνε, εἶπεν ἡ κυρία ἢ ὅποια ἐλυπόταν τὸ κομψὸ καὶ πολὺτιμο παιχνίδι, ποῖος νὰ τὸν ἐκρέμασε κεῖ πίσω; Μὰ, δὲν μοῦ λές, τί τὸν θέλεις ἐσὺ τὸν ἄγγελο; Ἐσὺ εἶσαι μεγάλος πιά! Τί θὰ τὸν κάνης! Πάρε βιβλία μὲ εἰκόνες. Τὸν ἄγγελο τὸν ὑποσχέθηκε τοῦ Κόλια, τὸν ἤθελε τόσο πολὺ.

Ἐλεγε ψέματα.

Τὸ μαρτύριο τοῦ Σάσκα κατήντησε ἀνυπόφορον. Ἐσφιγγε τὰ δόντια του τόσο, ποὺ ἔτριζαν. Βαρέθηκε πιά ἡ κυρία, ἐφοβήθηκε τῆς σκηνῆς, καὶ ἔδωσε τέλος πάντων τὸ παιχνίδι τοῦ Σάσκα.

— Πάρ' τον! εἶπε βαριεστημένη. Τί πεισματάρης!

Τὰ δύο δυνατὰ καὶ σκληρὰ σὰν ἀτσάλνια χέρια ποὺ ἀπλωσεν ὁ Σάσκας ἐγίναν ἀπαλὰ καὶ τρυφερά, ποὺ θὰ μποροῦσε ὁ ἄγγελος νὰ φαντασθῇ πὼς πετᾷ ὡς τὸν ἀέρα.

— Ἀ!

Ἐνας βαθὺς καὶ τρεμουλιαστὸς ἀναστεναγμὸς ἐβγήκεν ἀπὸ τὸ στήθος τοῦ Σάσκα, δύο μικροῦτσικα δάκρυα ἀνέβηκαν ἔως τὰ μάτια του καὶ σταμάτησαν ἐκεῖ ἀσυνήθιστα εἰς τὸ φῶς. Καθὼς ἔφερε τὸν ἄγγελο κοντὰ ὡς τὸ στήθος του, δὲν ἐξεκολλοῦσε τὰ φλογισμένα μάτια του ἀπὸ τὴν κυρία καὶ εἶχε ἕνα γλυκὸ χαμόγελο, ὅλο καλωσύνη καὶ χαρὰ ὑπερκόσμια. Ὅταν τὰ λεπτὰ φτερά τοῦ ἀγγέλου θ' ἀγγίζαν τὸ βου-

λιαγμένο στήθος του Σάσκα, κάποιο φωτεινό θαύμα θά συνέβαινε, κάτι που δεν ξανασυνέβηκε σ' αυτή τη γη της θλίψεως, του πόνου και της άμαρτίας.

— Α!...

Ο ίδιος συγκατατημένος στεναγμός ακούσθηκε όταν τα φτερά του αγγέλου ακούμπησαν απάνω εις τον Σάσκα. Τό δέντρο με την τόση λάμψη του, με τα φανταχτερά φώτα του εφάνηκεν ωχρό μπροστά 'ς τη λάμψη του παιδικού προσώπου. Η ηλικιωμένη και επιβλητική κυρία έχαιμογέλασε χαρούμενη, το σοβαρό πρόσωπο του φαλακρού κυρίου ανατρίχιασε, τα παιδιά εσώπασαν, γιατί επάνω από όλους επέρασεν η πνοή της ανθρωπίνης ευτυχίας. Σ' τη γρήγορη αυτή πνοή όλοι παρετήρησαν την παράξενη ομοιότητα που είχε το πρόσωπο του άδελφίου μαθητού, με το πρόσωπον του αγγέλου, το πλασμένον από το χέρι κάποιου άγνωστου τεχνίτου.

Όμως σέ μιὰ στιγμή άλλαξαν τα πράγματα. Μαζεμένους σάν αϊλουρος έτοιμους νά χυμήξη, ο Σάσκας έρριξεν δλόγυρα σκοτεινές ματιές, σάν νά ήθελε ν' ανακαλύψη εκείνον που θά είχε την τόλμη νά του άρπάξη τον θησαυρό του.

— Πάω σπίτι μου, έμουρμούρισεν ανοίγοντας δρόμο ανάμεσα 'ς τον κόσμο. Πάω 'ς τον πατέρα μου.

Η μητέρα έκοιμώταν αποκαμωμένη από την εργασία και το μεθύσι της ημέρας. Μέσα εις το μικρό δωμάτιο, πίσω από το χώρισμα, μιὰ λάμπα ήταν αναμμένη επάνω εις το τραπέζι. Τό λιγοστό κίτρινο φώς της μόλις έφεγγε μέσα από το καπνισμένο γυαλί της, και έρριχνε παράξενες σκιές 'ς το πρόσωπο του Σάσκα και του πατέρα του.

— Δεν είναι ώραϊος, αϊ; είπε σιγανὰ το παιδί, κρατώντας μακριά του με το χέρι τεντωμένο τον άγγελο, χωρίς νά αφίνη τον πατέρα του νά τον άγγίξη.

— Ναί, έχει καί τι ξεχωριστό, απήντησεν ο πατέρας με σιγανή φωνή, κυτιάζοντας το παιχνίδι συλλογισμένος. Τό πρόσωπό του είχε την ίδιαν έκφρασι χαρᾶς και προσηλώσεως όπως και του Σάσκα.

— Κύντα, είπε πάλι ο πατέρας, νά, θά πετάξη.

— Τό είδα! είπε ο Σάσκας ένθουσιασμένος. Θα ροείς πώς δεν βλέπω; Κύνταξε καλὰ τα φτερά του. Σιγά μὴν άγγίξης!

Ο πατέρας έτράβηξε το χέρι του και εξέταζε τον άγγελο από πάνω ως κάτω, ένῳ ο Σάσκας έγκρίνιαζε.

— Τί κακή συνήθεια που έχεις όλο νά 'γγίξης με τα χέρια σου. Δεν τ'όχεις τίποτα και νά τον σπάσης.

Τὰ δύο σκυμμένα κεφάλια, το ένα χονδρό και

αναμαλλιασμένο, τὸ άλλο μικρό και δλοστρογγυλο έρριχναν 'ς τον τοίχο καί σκιές ακίνητες και τρομακτικές. Μέσα 'ς τὸ μεγαλειτερο από τὰ δύο συνέβαινε κάτι παράξενο, κοπιαστικό, αλλά μαζί και χαρούμενο. Τὰ μάτια παρατηρούσαν ακίνητα τον άγγελο, και όσο τον κύτταζαν, τόσο τον έβλεπαν μεγαλειτερο και φωτεινότερο: τὰ φτερά εσάλευν μ' ένα σιγαλό τρεμούλιασμα, και όλα τάλλα—τὰ καπνισμένα πάτερα του τοίχου, τὸ ακάθαρτο τραπέζι, ο Σάσκας—όλα έσχηματίζαν μαζί ένα σύνολον σταχτί, ομοιόμορφο, χωρίς φώς, χωρίς σκιά. Και ο άνθρωπος ο χαμένος ενόμιζε πώς άκουε μιὰ φωνή συμπονετική που έφθανεν από κάποιον κόσμο δλόλαμτρο όπου κάποτε είχε ζήσει, και που τον είχαν διώξει από 'κει για πάντα. Έκει ήταν άγνωστοι οί ατελείωτοι καυγάδες, ο βόρβορος, ή σκληρή και τυφλή πάλη του έγωϊσμοῦ. Έκει ήταν άγνωστα τὰ βάσανα του μεθυσμένου που τον έμάζευαν στους δρόμους μέσα στα γέλια του πλήθους, και τον χτυπούσαν άλύπητα τὰ βάναισα χέρια των χωροφυλάκων. Έκει όλα ήταν άγνὰ και φωτεινά, και όλη αυτή ή άγνότης εστάλαξε μέσα 'ς την ψυχὴν εκείνης που άγαπούσε περισσότερο από κάθε άλλο 'ς τον κόσμο, και που την είχε χάσει, ένῳ του έμεινε ακόμα ή άχρηστη ζωή του. Μέσα 'ς την μυρωδιά του κεριού που σκορπούσε γύρω του ο άγγελος, ήταν κρυμμένη μιὰ άλλη ευωδία, ασύλληπτη και του φαινόταν του ξεπεσμένου ανθρώπου ότι κάποια πράγματα αγαπημένα είχαν άγγίξει τον άγγελο: ήθελε νά μπορούσε νά τὰ φιλήσῃ όλα ένα ένα, πολλήν ώρα, όσο που ο θάνατος νά του παγώσῃ τὰ χείλη του. Γι' αυτό ήταν ώραϊο τὸ παιχνίδι αυτό ήταν που του έδιδε ξεχωριστή και άνέκφραστη γοητεία. Ο άγγελος είχε κατεβῇ από τον ουρανόν, όπου ευρίσκετο ή ψυχὴ της αγαπημένης και έφερνε μιάν ακτίνα φωτεινή 'ς τὸ υγρό τὸ δωμάτιο που μύριζε σάν μαγειρείο, και 'ς τὴ σκοτεινιασμένη ψυχὴ του ανθρώπου που όλα τὰ είχε χάσει και τίποτε πια δεν του είχε μείνει, ούτε άγάπη, ούτε ευτυχία, ούτε ζωή.

Και σιμὰ 'ς τον άνθρωπο που είχε ζήσει, σπιθοβολούσαν τὰ μάτια του παιδιού που άρχιζε νά ζῇ: και αυτά τὰ μάτια εκάιδευν τον άγγελο. Τό ίδιο και γι' αυτά, τὸ παρὸν και τὸ μέλλον είχαν εξαφανισθῇ. Ο αδύνατος και πάντα θλιμμένος πατέρας, ή ανυπόφορη και βάνανση μητέρα, οί βρυσιές, οί σκληρότητες, οί ταπεινώσεις και ή άγρια άγωνία. Τὰ όνειρα του Σάσκα ήταν άόριστα και άμορφα, και τόσο περισσότερο έτάραζαν την ανήσυχῃ ψυχὴ του. Ο,τι καλὸ φρεγγολᾷ επάνω 'ς τον κόσμο, όλο τὸ βάθος της θλίψεως και όλη ή έλπίδα της ψυχῆς που ζητεῖ τον Θεό, ήταν ένωμένα μέσα 'ς τον άγγελο: γι' αυτό ακτινοβολούσε γύρω του ένα ούράνιο

φώς, γι' αυτό τὰ φτερά του, τὰ διάφανα σάν της πεταλούδας, εσάλευν σιγαλά.

Πατέρας και γιὸς δεν έβλεπαν ο ένας τον άλλον: οί άρρωστες καρδιές των λιγοψυχούσαν, έκλαιαν, τραγουδούσαν χώρια ή κάθε μιὰ: όμως ήταν κάτι που της εσφιχτόδενε, που ενέμιζε τὸ τρισβαθο χάσμα που χωρίζει τους ανθρώπους, και τους κάνει νά είναι τόσοον έρημοι, αδύνατοι και δυστυχισμένοι. Δίχως νά τὸ νοιώσῃ ο πατέρας, ακούμπησε τὸ χέρι του 'ς τον λαιμό του γιου του, και τὸ κεφάλι του παιδιού έγυρε κι' αυτό μονάχο του πρὸς τὸ στήθος του φθισικοῦ.

— Έκείνη 'ς τον έδωσε; έπιθύρυσεν ο πατέρας, χωρίς νά σηκώσῃ τὰ μάτια του από τον άγγελο.

Σέ άλλη ώρα θ' απαντούσεν ο Σάσκας με μιάν αυθάδη άρνησι: τώρα όμως ή απάντησις βγήκε αυθόρμητη μέσα από την ψυχὴ του, και τὰ χείλη του έπρόφεραν ήσυχα τὸ παρήγορο ψέμα.

— Και ποιὸς άλλος; αυτή βέβαια.

Ο πατέρας εσώπασε, τὸ ίδιο και ο Σάσκας. Κάτι σάν ροχαλητό ακούστηκε 'ς τὸ διπλανὸ δωμάτιο, έπειτα ένα τρίζιμο: ύστερα πάλι από μιὰ στιγμή σιωπῆς, έχτύπησε τὸ ρολόγι τρεῖς φορές δυνατὰ και βιαστικά.

— Σάσκα, βλέπεις ποτέ σου όνειρα; έρώτησεν ο πατέρας συλλογισμένος.

— Όχι! έμολόγησε τὸ παιδί. Α ναι, μιὰ φορά είδα πώς έπеса από κάτι κεραμίδια όπου είχα σκαρφλώσει για νά κλέψω περισσότερα.

— Έγὼ πάντα βλέπω όνειρα. Καμιά φορά εἶνε πολὺ ώραϊα. Βλέπω όλα όσα έχουν γίνει: αγαπῶ και υποφέρω, σάν νάταν στ' αλήθεια... Εσώπασε πάλι και ο Σάσκας έννοιωσε νά τρέμῃ τὸ χέρι που ήταν ακουμπισμένο 'ς τον λαιμό του. Ολοένα έτρεμε πὸ πολύ, κλεισμένο σφιχτά. Και έξαφνα μέσα 'ς τὴ νυχτερινή σιγὴ ακούστηκε τὸ ξέσπασμα ενός λυγμοῦ για καιρὸ συγκατατημένου. Ο Σάσκας επόνεσε χωρίς όμως νά τὸ δείξῃ, για νά μὴν ταραξῇ τὸ βαρὺ τρεμουλιαστὸ χέρι, έπειτα εσφούγγισε ένα μικρὸ δάκρυ. Τί παράξενο νά βλέπῃ έναν ηλικιωμένο νά κλαίῃ!

— Αχ, Σάσκα, Σάσκα! είπε με αναφυλλητὰ ο πατέρας. Γιατί όλα αυτά;

— Τί έχεις πάλι; έπιθύρυσεν ο γιὸς με θυμό. Κάνεις σὰ μωρὸ παιδί.

— Δὲ θά τὸ ξανακάνω, δικαιολογήθηκε ο πατέρας χαμογελώντας ντροπιασμένος. Τί ωφελεῖ;

Η Θεοκτίστη Πετρόβνα έστριφογύρισε 'ς τὸ κρεβάτι της. Αναστέναξε και έμουρμούρισε μέσα 'ς τον ύπνο της με φωνὴν παράξενῃ και πεισισμένη. «Βάστα τον λοιπόν, βάστα τον».

Ήταν πια ώρα νά πλαγιάσουν, προτήτερα όμως έπρεπε νά τοποθετήσουν κάπου τον άγγελο. Δεν ήταν δυνατόν νά τον αφήσουν κατὰ γῆς. Τὸν εκρέμασαν λοιπόν με μιὰ κλωστή 'ς τὸ κλειδί της θερμάστρας. Έτσι μπορούσαν και οί δύο των, και ο Σάσκας και ο πατέρας, νά τον διακρίνουν καθαρώτατα επάνω εις τὸ άσπρο πύλινο φόντο. Αφού εσώριασε γρήγορα κίμποσα κουρέλια 'ς τὴ γωνιά όπου έκοιμόταν, ο Σάσκας έγδύθηκε κ' επλάγιασε βιαστικά για νά ξαναῖδῃ τον άγγελο μιὰ ώρα άρχίτερα.

— Γιατί μισογδύθηκες; έρώτησεν ο πατέρας, καθὼς έτυλιγόταν τρέμοντας από τὸ κρύο 'ς τὸ κουρελιασμένο πάπλωμα, και άπλωνε τὸ επανωφόρι του επάνω 'ς τὰ πόδια του.

— Δεν άξίζει τον κόπο. Θά σηκωθῶ γρήγορα.

Ο Σάσκας ήθέλησε ακόμα νά εἰπῇ, ότι δεν ένύσταζεν δλότελα, αλλά δεν επρόφθασε, γιατί 'ς τὴ στιγμή αποκοιμήθηκε: σάν νά τον παρέσυρε ένα ρεύμα δριμυτικὸ και βαθύ. Τό ίδιο και ο πατέρας του. Η γαλήνη και ή ήσυχία απλώθηκε 'ς τὸ κουρασμένο πρόσωπο του ανθρώπου που είχε ζήσει, καθὼς και 'ς τὴν αδιάντροπη μορφὴ του γιου του που μόλις άρχιζε νά ζῇ.

Και ο άγγελος, κρεμασμένος κοντὰ 'ς τὴν αναμμένη θερμάστρα, έλυωνεν δλοένα.

Τὸ δωμάτιον έμύριζε πετρέλαιο, από τὴ λάμπα που είχε ζητήσῃ ο Σάσκας νά μείνῃ αναμμένη και που εφώτιζε θλιβερά μέσα από τὸ καπνισμένο γυαλί της τὴν εἰκόνα της άργῆς εκμηδένισως. Ο άγγελος εφάνηκε σάν νά εσάλειψε. Χοντρές σταλαγματιές κεριού εστάζαν από τὰ τριανταφυλλία του πόδια και έπεφταν επάνω 'ς τὴν πλάκα της θερμάστρας. Σ' τὴν μυρωδιὰ του πετρελαίου ανακατεύθηκε και ή λιγδερὴ μυρωδιὰ του λυωμένου κεριού. Ο άγγελος αναδευτήθηκε, σάν νά ήθελε νά πετάξῃ, έπειτα έπεσε μ' ένα κρότο ελαφρὸ επάνω 'ς τὴ ζεστὴ πλάκα. Μιὰ ψυχὴ έτρεξε με περιέργεια δλόγυρα 'ς τον άμορφο κερένιον όγκο, καίοντας τὰ πόδια της, άνέβηκε επάνω 'ς τὰ πεταλουνδένια φτερά, έπειτα σάλευοντας της κεραῖες της, επέταξε...

Από τὸ παραπέτασμα του παραθύρου επέρασε τὸ πρῶτο γαλάζιο φῶς της αυγῆς και 'ς τὴν αὐτὴν άντήχησεν ο κρότος των χοντρῶν παπουτσιῶν του παγωμένου νεροφόρου.

[Μετάφρ. Αῦ. Θ.]

Α. ΑΝΔΡΕΪΕΦ

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

Κάθε έθνος ζή την έσωτερικήν ζωήν του πόνου και της χαράς του, της λατρείας και των ιδανικών του, και την έσωτερικήν αυτήν ζωήν την ψάλλει εξ ένστίκτου, την έξωτερικεύει με ρυθμούς και μελωδίας και κινήσεις. Και όμως όσον και αν είνε αυθόρμητοι και ειλικρινείς αυτά αι έκδηλώσεις, δεν κατορθώνουν να παρουσιάσουν εις τον κόσμον το ολοκληρωτικόν έγώ αυτού του έθνους. Διαιτί άρα γε; Κάθε μία από τας έκδηλώσεις αυτές, χαρά, ποίημα, τραγούδι, μάς δίδει μίαν μεμονωμένην άποψιν της ψυχής του λαού αυτού και ίσως μία άλλη κατόπιν να έλθη να μάς την συγχύση ή να μάς την σβύση έντελώς. Τότε μόνον εμπορεί το έθνος να λάβη συναίσθησιν του έγώ του, και να παρουσιασθή ως άκέραιος και ζωντανός οργανισμός, ένας όσον κι' αν είνε πολύμορφος, όταν όλοι του οι πόθοι και οι πόνοι, αι λύπαι και αι χαραί, αι φιλοδοξίαι και αι έλπίδες του, όλοι οι παλμοί της έσωτερικής του ζωής, συγκεντρωθούν και αποκρυσταλλωθούν μέσα εις έν έργον τέχνης, όταν όμιλήση ο λαός αυτός με το αποκαλυπτικόν στόμα ενός μεγάλου τεχνίτου. Και ο τεχνίτης αυτός πού είνε σάν σύμβολον της φυλής του, εμπορεί και να μη δείχνη το έθνος του, όπως το βλέπουν τα μάτια του κόσμου όλου, όμως τόσον είνε αλήθεια πώς αυτός είνε το αληθινότερον καθρέπτισμα της ψυχής αυτού του έθνους, ώστε οι αιώνες πού έρχονται κατόπιν, αυτόν θα γυρεύουν, όταν θα θέλουν να ξαναϊδούν την εικόνα της περασμένης ζωής ενός λαού.

Τί μάς ενδιαφέρει επί τέλους αν οι ήρωες του Όμηρου ήσαν ή όχι, όπως τους ψάλλει ο άθάνατος ραψωδός; Είνε τόσον ζωντανοί μέσα εις την ζωήν του ρυθμού πού τους δίδει, ώστε αυτό

μάς άρκει διά να ιδούμεν ολόκληρον την εποχήν εκείνην με όλα της τα πάθη, με όλην την έξωτερικήν και έσωτερικήν ζωήν της. Θα ειπή πώς έτσι ήταν κατά βάθος, άφου έτσι την είδε και την έτραγούδησεν ο Όμηρος.

Και με την μουσικήν το ίδιο. Ίσως ένα απλόν δημοτικόν τραγούδι της Νορβηγίας να μάς συγκινή και να μάς λέγη πολλά, αλλά το ποιητικόν μυστικόν του συγκεντρωμένου αυτού λαού, την αιωνίαν άνοιξιν της ψυχής του, μέσα εις τον χειμώνα πού ολοχρονίς τον τριγυρίζει, πού καλλίτερα θα την νοιώση κανείς παρά εις την γλυκυτάτην «Άνοιξιν» του Grieg; Μία Πολωνέζα του Σωπέν δεν μάς φέρει εμπρός μας ολόζωντανον τον ήρωϊκόν και συντετριμμένον λαόν, εις μίαν πολύχρωμον φαντασμογορίαν, πολύ καλλίτερα παρά χίλια ακριβείς και λεπτομερείς περιγραφαι;

Ένας τέτοιος τεχνίτης φαίνεται πώς εγεννήθη και διά το έθνος μας, και πρέπει ν' αγαλλιόη ή ψυχή μας, διότι εσήμανε μία ευτυχισμένη ώρα. Ο Μανώλης Καλομοίρης εις την άρχήν ακόμη πώς έντός ολίγου θα κηρύξη την νέαν Έλλάδα με το τραγούδι του εις τον κόσμον όλον, και θα άντικρύση ο κόσμος όλος και θα θαναμάση το νέον έγώ της φυλής μας, καθρεπτισμένον μέσα εις την δυνατήν άτομικότητα ενός μεγάλου καλλιτέχνου.

Υπόσχεται, είπαμεν. Διότι νομίζω ότι τρίς χειρότερον από την άδιαφορίαν του κοινού είνε διά τον αληθινόν καλλιτέχνην ο ύπερβολικός έπαινος. Και όμως μέσα εις το ακόμη περιορισμένον έργον του Καλομοίρη υπάρχουν κομμάτια, πού και μόνα των άρκοϋν διά να τον τοποθετήσουν δίπλα εις πολλούς μεγάλους της Ευρώπης. Τα τραγούδια του εκείνα όπου δεν είνε τόσον en relief ο έθνικός χαρακτήρ, δεν θα χάσουν καθόλου αν συγκριθούν με τα τραγούδια του Μπραμς, πού από μίαν όμοιαν έσωτερικήν και ποιητικήν αντίληψιν εμπνέονται. Άς αναφέρωμεν ιδιαιτέρως την «Άφροδίτην», την «Ρουμελιώτισσα», και το «Τραγουνδάκι», τα όποια είνε αναμιφιβόλως από τα τελειότερα *lieder* πού έχουν γραφή ποτέ. Η μελωδία είνε τόσον εύκαμπτη, πού αποδίδει κάθε απόχρωσιν του αισθήματος με θανμαστήν ακρίβειαν, βοηθουμένη και από το υποβλητικώτατον *accompanimento*.

Ο Καλομοίρης ακολουθεί μέθοδον εις την εργασίαν του, και εις την μέθοδον αυτήν όφείλεται ή θανμαστή πρωτοτυπία των έργων του και ο καθαρώτατα διαγραφόμενος ελληνικός χαρακτήρ των. Μερικοί τον άρνούνται αυτόν τον

χαρακτήρα, διά διαφόρους λόγους. Πρώτον διότι δεν έζησεν άρκετά ο Καλομοίρης εις την Έλλάδα, διά να είνε εις θέσιν να γνωρίζη τα δημοτικά μας τραγούδια· έπειτα ισχυρίζονται ότι δεν διακρίνουν πουθενά μίαν καθαρώς ελληνικήν μελωδίαν, ότι είναι άλλαγμένοι, παρανοημένοι, ότι ή άρμονισίς των είνε πολύπλοκη, όπως δεν ταιριάζει δηθεν εις τον χαρακτήρα της μουσικής αυτής κτλ. Και όμως όλα αυτά είνε άβάσιμα. Ο Καλομοίρης πηγαίνει πολύ βαθύτερα διά να εύρη τον χαρακτήρα αυτόν. Μία μελωδία εμπορεί να ψάλλεται εις ένα μέρος της Έλλάδος έτσι και εις άλλο άλλώς, όπως συμβαίνει και με τας παραλλαγάς των δημοτικών ποιημάτων, και όμως να μένη πάντοτε ελληνική, διότι ο έσωτερικός ρυθμός πού την έδημιούργησε είνε ο ίδιος και έδω και εκεί, και μόνον έξωτερικαι περιστάσεις τόπον και χρόνον μετέβαλαν την έξωτερικήν μορφήν της. Ο Καλομοίρης, με βαθυτάτην καλλιτεχνικήν διαίσθησιν, ζητεί και εύρίσκει τον έσωτερικόν αυτόν ρυθμόν, στηρίζεται εις αυτόν και εις την κλίμακα πού είναι ή άπόρροια αυτού του ρυθμού, και δημιουργεί όπως θα έδημιουργούσεν ή ίδια ή ψυχή του έθνους. Και με αυτάς τας βάσεις, ότι και αν κάμη, όσον άρμονικόν πλούτον και αν προσθέση εις την ελληνικήν μελωδίαν—και εις την σημερινήν καλλιτεχνικήν μας αντίληψιν ο άρμονικός αυτός πλούτος είναι απαραίτητος—ο χαρακτήρ της μουσικής αυτής δεν μεταβάλλεται, ίσως μάλιστα επιτείνεται, εξαίρεται, διότι μάς οδηγεί εις τας πηγάς και μάς αποκαλύπτει μυστήρια πού μία απλή, φωτογραφική να ειπού-

μεν, αντιγραφή των ελληνικών μοτίβων, δεν θα κατώρθωνε ποτέ ν' αποκαλύψη.

Ο Καλομοίρης έχει γράψει και μερικά έργα διά πιάνο, από τα όποια μόνον αι τρεις *Μπαλάντες* του έχουν έκδοθή. Και αυτά εμπνευσμένα από την ποίησιν, εμποροϋν να χαρακτηρισθούν ως *programm-musik*, με την ύψηλήν σημασίαν πού έχει πάρει ή λέξις αυτή από τον Βάγνερ και ύστερα. Εις αυτάς εύρίσκομεν πολλήν ελληνικήν έμπνευσιν, τόσον εις την μελωδίαν, όσον και εις την άρμονισιν. Ως έργα τέχνης όμως δεν είνε τόσον πειστικά. Φαίνεται σάν κάτι να ζητή ο καλλιτέχνης πού δεν το ήθελεν άκόμη ή μορφή των εν γένει δεν είνε πλήρης.

Η μουσική του διά την «Στέλλαν Βιολάντη» αποδίδει όλην την θλιβεράν μονοτονίαν της τραγικής αγάπης πού συντρίβει μίαν δυνατήν παρθενικήν ψυχήν. Θα έλεγα, ότι ή απλή θλιβερή φράσις, πού επαναλαμβάνεται διαρκώς, μάς λέγει πολύ περισσότερα διά τον πόνον της βασανισμένης κόρης, παρά όλοι οι ρομαντικοί θρηνοι πού απαγγέλλει ή Στέλλα εις την τρίτην πράξιν.

Ο Σολωμός είπε: «Κλείσε μέσα εις την ψυχήν σου την Έλλάδα, διά να αισθανθής να λαχταρίζη μέσα σου κάθε είδους μεγαλειό». Εμποροϋμεν χωρίς δισταγμόν να ειπούμεν: «Κλείσε μέσα εις την ψυχή σου τον Σολωμό, διά να αισθανθής μέσα σου ολόκληρη την Έλλάδα».

Όλα μάς κάμνουν να ελπίζωμεν, ότι θα εμπορέσωμε να το ειπούμε μίαν ήμέρα αυτό και διά τον Καλομοίρη.

ΑΥΡΑ ΘΕΡΟΥ

ΕΚΙΤΕΑ Π. ΡΟΥΜΠΟΥ

- Κάτω στήν ἄκρη τοῦ γιалоῦ στήν ἀκροχωράφιν¹
 Τριὰ παραθύρια στέκονται ἀργυροκαρφωμένα.
 Τόνα ν' εἶνε τῆς μάνας μου τάλλο τῆς ἀδερφῆς μου
 Τὸ τρίτο τὸ μικρότερο εἶνε τῆς ἀπατῆς μου.
 Χρυσὴ ἄλυσίδα κρέμεται καὶ πιάστη κ' ἔβγα πάνω
 Νὰ βρ' ἀφορμὴ τῆς μάνας μου καὶ λόγια τοῦ κυροῦ μου.
 «Μάνα τὰ πόδια μου πονῶ μανὰ τὴν κεφαλὴ μου
 Μάνα κι' ἀστέρα² μὲ κρατεῖ καὶ θὲ νὰ πὰ νὰ πέσω».
 Ἐσήκωσε τὸ πάπλωμα βρίσκει τὸ νηὸ πὺν κάτω
 Κ' ἐφάνην τῆς παράξενο κ' ἐγέλασε μεγάλο.
 Ἡ μάνα τῆς τὴν ἔκουσεν ἀπὸ τὸν πέρα πύργο
 «Σφαῆς νᾶχη ἡ κόρη μου καὶ μὲ τὰ χάχανά της.
 Τὴν κούσουν οἱ γειτόνισσες τὴν ποῦν καὶ φίλον ἔχει
 Μηδ' ἔχει τὸν μὴ κάμνει τὸν μὴδ' ἂ τὸν κάμει θέλει».
 — «Δὲν εἶνε μάνα ἔτσι πὺν λὲς μόν' εἶνε ἔτσά πὺν λέω
 Μον' ἦταν τὸ γατάκι μας κ' ἔπιασε τὸ ποντῆκι.
 Κ' ἔσεισε τὸ νουράδι τοῦ κ' ἔσβυσε τὸ λυχνάρι
 Κ' ἐφάνη μου παράξενο κ' ἐγέλασα μεγάλο».
 Ἐφίλειεν τὴν κ' ἐτίσιμπαν τὴν κ' ἐπεριλαμπαζέν τὴν
 Τὴ νύχτα τὰ μεσάνυχτα ἔφνε κ' ἔφηκέν τὴν.
 — «Ἐσὺ φεύγεις ἀγάπη μου κ' ἐμένα πὺν μὲ φίνεις;
 Φίνω σε εἰς τὴ μάνα σου κ' εἰς τὰ καλά σου ἀδέρφια.
 Μηγάρις κι' ὅσες φίλησα γεναῖκες θὰ τις πάρω;
 Στὶς πέντε δίνω ἀμύγδαλα στὶς δέκα λεφτοκάρυα.
 Κ' ἐσένα ποῦσαι ἀρχόντισσα κι' ἀρχοντοπούλας κόρη
 Δίνω σε πικραμύγδαλα νὰ πικραθῇ ἡ καρδιά σου.
 Καὶ μιὰ καλὴ γειτόνισσα στέκει παρηγορᾷ τὴν
 — «Σώπα σώπα ἡ κόρη μου κ' ἐγὼ νὰ πὰ τὸν εὔρω
 Καὶ νὰ ντυθῶ νὰ στολιστῶ νὰ πὰ νὰ τὸν μαλλώσω».
 — «Ἐντύθης κ' ἐστολίστηκες κ' ἐπῆρες τὸν τὸν νοῦν τοῦ».
 — «Σώπα σώπα ἡ κόρη μου κ' ἐν εἴμ' ἐγὼ πὺν κεῖνες
 Μαλλώτρα καὶ δικάτρα ἴμαι καὶ πὰ νὰ τὸν μαλλώσω».
 — Καλῶς τὴν φούνταν ἀπὸ μπρὸς τὴν φούνταν ἀπὸ πίσω

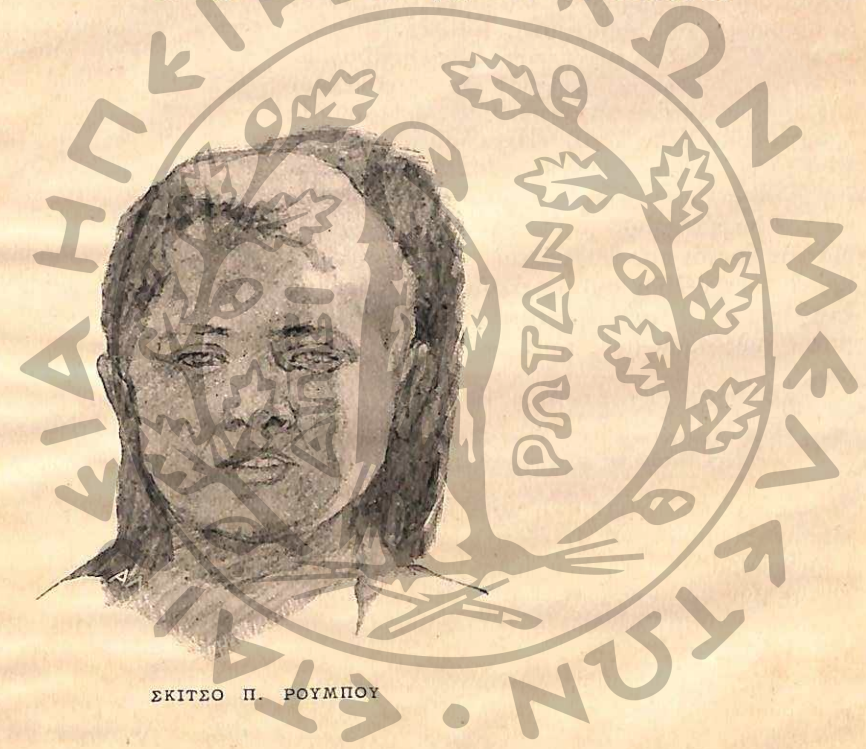
¹ Τοῦ στίχου αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ ἄλλη παραλλαγή.

«Κάτω στὰ ἄκρη τῶν ἀγρῶν στήν ἀκροχωράφιν»

² Ἡ λέξις δὲν εἶνε πλέον εἰς χρῆσιν ἐν Ῥόδῳ. Καὶ ὅσες γρη῏ς ἠρώτησα, δὲν ἐγνώριζαν τὴν σημασίαν της. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι εἶνε ἡ ὑστέρα=μήτρα=μητροπόνος.

- Καλῶς τὴν κοκκινοχειλοῦ νὰ μείνουμε ἀντάμα».
 — «Δὲν ἦρτα γὼ ἀφέντη μου νὰ μείνουμε ἀντάμα.
 Μαλλώτρα καὶ δικάτρα ἴμαι κ' ἦρτα νὰ σὲ μαλλώσω
 Ὅπ' ἀγαπᾷς ἀρχόντισσας κι' ἀρχοντοπούλας κόρη.
 Τὴ νύχτα τὴν ἀλησιμονᾷς καὶ φίνεις τὴ καὶ φεύγεις».
 — Γιὰ ποιά μὲ λὲς ἀγάπη μου γιὰ ποιά μὲ συντυχαίνεις
 Γιὰ τὴ φραγκοπερπάτηχτη τὴ φραγκοδιοματοῦσα
 Ποῦχει λαιμὸ σὰ μαστραπὰ κούτελο σὰ φεγγάρι
 Καὶ δόντια πυκνοφύτευτα σὰν τὸ μαργαριτάρι
 Στὶς ἀραμάδες τῶν δοντιῶν ἔχει ἀκράτο μόσκο»;
 — «Σὰν τὴν παινᾷς ἀφέντη μου γιατί τὴ χολικένεις»;
 — «Εἶπα σου τὰ παινέματα μ' ἂν πῶ καὶ τὰ ψεγάδια,
 Ἄν τῆς μιλήσω, κλαίει μου κι' ἂν τῆς εἰπῶ θυμῶνει
 Κι' ἂν τήνε κάμω τίποτε τῆς μάνας της τὸ λέει».
 — «Κεῖν' ἔμωσεν ἀφέντη μου πὺν τῆς νὰ μὴ τὸ κάμῃ».
 Ἐσύρα κ' ἐπαντρέψαν τοὺς κάτω στὸν Ἀη Γιάννη
 Μὲ τετρακόσους ἀρχοντας μὲ τριάντα δεσποτάδες
 Μὲ τὸν Φουκᾶ τὸν μπάρμπα τοῦ κ' ἔπιασε τὰ στεφάνια
 Κ' ἐσάστισεν ἡ γειτονιά ἐσάστισε κ' ἡ κόρη.

Ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ

ΣΚΙΤΣΟ Π. ΡΟΥΜΠΟΥ

ΝΕΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ *

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΧΩΡΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΔΙΑΛΟΓΩΝ

Η χώρα, πού ἔθρεψε κάποιον ἀληθινὰ φιλόπυρρον πολιτισμόν καὶ τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυναν μὲ τὴν σκέψιν αὐτῶν τὰ πρόσωπα τῶν νέων διαλόγων δὲν εἶναι γνωστὴ μὲ ἀκρίβειαν. Κάποιος παλαιὸς ἐρευνητὴς τοποθετεῖ τὴν χώραν αὐτὴν κοντὰ εἰς τὰ ὑψηλότερα βουνὰ τῆς παλαιᾶς ἡπείρου καὶ ἄλλος τὴν θέλει νὰ βρέχεται ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ μεγάλου ὠκεανοῦ, πολὺ ἀνατολικότερα. Πολλοὶ μυθογράφοι ἀπ' ἐναντίας τὴν ὑποθέτουν κατάφυτον κοιλάδα, ποτιζομένην ἀπὸ πέντε ποταμούς καὶ κάποιος φιλόσοφος τὴν ἐφαντάσθη πρὸς τὰ μέρη πού δύει ὁ ἥλιος, καταποντισμένην τώρα πλέον εἰς τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ. Εἰς τρόπον ὥστε νὰ μετατοπίζεται ἡ εὐλογημένη χώρα ἀπὸ τὴν ἀπόμενον Ἀνατολὴν ἕως εἰς τὴν πλέον ἀκρινὴν Δύσιν καὶ νὰ χάνη κάθε σύνορον καὶ κάθε σχῆμα διὰ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, πού ἡ σκέψις των δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ τὴν γενικότητα. Ὅπως δὲ ἡ ἔκτασις καὶ ἡ τοποθεσία τῆς χώρας εἶναι ἀπροσδιόριστα, ὅμοια καὶ ὁ καιρὸς εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε αὐτὴ ἀκμὴν δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐξακριβωθῇ. Καὶ ἀπομένουν, προσδιωρισμένα καὶ ἐξακριβωμένα, μόνον τὰ πρόσωπα, ὅσα ὠμίλησαν τοὺς διαλόγους.

Δὲν ἀξίζει νὰ ἐπιμείνῃ κανεὶς εἰς τὴν βιογραφίαν των, ἀφοῦ αἱ σκέψεις των φανερόνουν τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ ἀφοῦ (ὅπως ἡ παροιμία λαοῦ παλαιοτάτου λέγει) «εἶναι μάταιον μοιρολόγι τὸ νὰ ζητᾷ κανεὶς ν' ἀνακαλέσῃ ἀνθρώπους μὴ ὑπάρχοντας πλέον — μοιρολόγι ἀνάρμοστον εἰς τὸν σοφόν, πού πρέπει νὰ φροντίξῃ μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τοὺς συγχρόνους του καὶ ἂν δὲν θέλουν αὐτοὶ νὰ τὸν ἀκούσουν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ, ἀπολαύοντας μόνος τοὺς θησαυροὺς του...»

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ — ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Μεταξὺ Κρινόγνων καὶ Ἐρωφίλης εἰς τὸν ὁποῖον μετέχει ἀπρόσωπα ἡ Φωνὴ τῆς ζωῆς.

— Χάνεται, ἀγαπημένη μου, ἡ σκέψις μέσα εἰς τὸν ἀπέραντο καὶ ἀνεύρετο κόσμον τῆς δημιουργίας, καὶ τὰ ἔχνη πού ἀφήνει τώρα εἰς τὴν ψυχὴν μου θὰ μοῦ ἔφεραν ἀνυπόφορον πόνον, ὡς ἀν πληγαί, ἂν δὲν αἰείφοντο μὲ τὸ βάλαμον τῆς ἀγάπης μου.

— Τῆς ἀγάπης σου, Κρινόγνωμε, δι' ὅλην τὴν φύσιν;

— Ὁχι, Ἐρωφίλη. Δὲν ὑπάρχει πραγματι-

* Μία σειρά τῶν «Νέων Διαλόγων» θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὰ «Παναθηναῖα».

κῶς ἀγάπη τέτοια. Ὑπάρχει εὐχαρίστησις ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀπόλαυσις ἀπ' αὐτὴν, ὅχι ὅμως καὶ ἀγάπη πρὸς αὐτήν. Ποτὲ δὲν ἀγαπῶμεν ἀληθινὰ κάτι πολὺ μεγαλύτερον καὶ πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ ἡμᾶς.

— Καὶ ὅμως, Κρινόγνωμε, εἰς ὅλας τὰς γλώσσας καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς σκέψεις εἰπώθηκεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὴν φύσιν...

— Ἀγάπη σημαίνει ἀφοσίωσιν καὶ κάτι περισσότερον, Ἐρωφίλη. Σημαίνει θυσίαν. Ἐλάττωσιν τοῦ ἑγὼ διὰ νὰ μεγαλώσῃ ἡ καὶ νὰ εὐχαριστηθῇ μόνον ἄλλο Ἐγώ. Καὶ θυσίαν καμὴν δὲν κάνομεν θεληματικῶς διὰ τὴν φύσιν, οὐδὲ καὶ ἔχομεν ἀφοσίωσιν εἰς αὐτήν.

— Ὡστε ἡ ἀγάπη σου, Κρινόγνωμε...

— Ἡ ἀγάπη μου εἶναι διὰ σέ καὶ πρὸς σέ ἀπευθύνεται. Δι' αὐτὸ πολλὰ θυσιάζω διὰ τὴν εὐχαρίστησίν σου καὶ τὴν ἀπόλαυσίν σου. Καὶ δι' αὐτὸ εὐρίσκω πῶς τίποτε γύρω μου δὲν ἀξίζει ὅσον ἡ διατήρησις τῆς ἰδικῆς σου ζωῆς.

Ἡ Φωνὴ τῆς ζωῆς σὰν τραγοῦδι ἀπολαύσεως καὶ σὰν κραυγὴ κινδύνου ἀκούεται ἀνάμεσα εἰς τὰ φυλλώματα καὶ εἰς τὰ τρεχάμενα νερά λέγοντας:

— Ὁχι τῆς ἰδικῆς τῆς μόνον ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς... Τίποτε πραγματικῶς δὲν ἀξίζει ὅσον ἡ σωτηρία μιᾶς ζωῆς καὶ ὅλαι αἱ ἀρεταί, ὅλα τ' ἀνθρώπινα ἰδανικά εἶναι νηπιακά παιγνίδια ἀπέναντι τῆς ζωῆς...

— Ἡ ἀφοσίωσίς σου, Κρινόγνωμε, ὅπως ἔχεις τὴν δύναμιν νὰ τὴν παρουσιάξῃς, ἐκυρίευσεν τὴν ὑπαρξίν μου, ὥστε δολοκλήρος τώρα νὰ συγκεντρώνεται εἰς παθητικὴν ἀγάπην. Κάθε φροντίς διὰ τὴν ὑπαρξίν μου ἔχει λιγοθυμῆσιν, καὶ ἡ φρόνησις, ὡς ἀν πρῶτῳ λυχνάρι τρεμοσβύνοντας, πλησιάζει νὰ σβύσῃ.

Ὅμοια μὲ φοῖτον τοῦ θαλασσίου κύματος καὶ μὲ ἀντίκλον τῶν ὀρειῶν ὀρωγμῶν συμπληρώνει τὴν σκέψιν τῆς Ἐρωφίλης ἡ Φωνὴ τῆς ζωῆς, πού λέγει:

— Ἡ φρόνησις τῆς ἀγάπης ἀρχινᾷ νὰ φωτίζῃ ὅταν κοντεῖ νὰ σβύσῃ τοῦ ἑγὼ ἡ φροντίς. Καὶ ἡ φρόνησις αὐτὴ ἀνωτέρα καὶ εὐγενικὴ εἶναι κάτι πολὺ διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν συνήθη φρόνησιν τῶν ταπεινῶν.

Καὶ ἀκόμη ψιθυρίζει ἡ Φωνὴ τῆς ζωῆς:

— Ἀγαποῦν οἱ ἄνθρωποι περισσότερον ὅτι τοὺς κάμνει περισσότερον νὰ ὑποφέρουν.

— Ἀφῆσε τὴν φρόνησίν σου νὰ ξεπυλᾷ, Ἐρωφίλη, καὶ προσκολλήσου εἰς τὴν ἀγάπην χωρὶς ἀνησυχίαν μετανοίας. Ἡ ἀπόλαυσις σὰν θεὰ καλόγνωνη θὰ σοῦ χαρίσῃ τότε ὅλα τῆς ἀγαθῆς.

— Μοῦ φαίνεται πῶς ἡ σκέψις πού ἐγέρασε τὴν ψυχὴν σου, Κρινόγνωμε, καὶ σοῦ ἔκαψε τὴν τρυ-

φρότητα μὲ τὰ φρύγανα ξηραμένων ἀναμνήσεων, παρασύρεται τώρα ἀπὸ τὸν πόθον τῆς ἡδονῆς.

— Ἴσως τὸ σῶμα, προχωρῶντας πρὸς τὸ γῆρας, ν' ἀφήκε πίσω τὴν ψυχὴν μου, Ἐρωφίλη. Καὶ ἴσως ἔμεινεν ἡ ψυχὴ μου πολὺ νεανική, ὥστε ν' ἀνήκω εἰς περίοδον τῆς ζωῆς, ἀπέχουσιν πολὺ ἀπὸ τὴν ἡλικίαν τῆς φρονήσεως καὶ νὰ συγκεντρώνεται εἰς τὸ σῶμα σου καὶ εἰς τὴν ὑπαρξίν σου ἡ ἀγάπη μου.

ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ ΠΟΥΚΑΜΙΣΟ *

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ

Ἡ ἴδια τοῦ Α' μέρους. Ἡ λάμπα χαμηλωμένη βρισκεται ἀπάνου στὸ τραπέζι. Ἡ Τριανταφυλλία κοιμᾶται ντυμένη ἀπάνου σὲ μιὰ καρέκλα σιμὰ στὸ κρεβάτι. Ἐχει ἀκουμπισμένο τὸ κεφάλι ἀνάμεσα στὰ δύο τῆς χέρια, στὴν ἄκρῃ τοῦ κρεβατιοῦ. Ἡ σκηνὴ μένει ἔτσι, μετὰ τὸ ἀνοιγμα τῆς αὐλαίας κάμποσες στιγμῆς.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΣΤΑΥΡΟΣ, ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ

ΣΤΑΥΡΟΣ, [μπαίνει σιγὰ καὶ φοβισμένα ἀπὸ τὴ θύρα. Ἐχει ὀφρὶ χλωμῇ. Ἐχει σηκωμένο τὸ περιλαίμιο τοῦ σάκκου του. Μένει κοντὰ στὴ θύρα λίγες στιγμῆς πιάνοντας τὸ μέρος τῆς πληγῆς του καὶ κάνοντας ἕνα μορφασμὸ πόνου. Προχωρεῖ κατόπιν τρικλίζοντας πρὸς τὸ κρεβάτι. Μὲ φωνὴ βραχνή καὶ σιγανή]. Τριανταφυλλία! Τριανταφυλλία!... Κοιμᾶται! Τριανταφυλλία!... Ἀχ, νὰ μ' ἔβλεπε σὲν ὕπνῳ τῆς ἐμένα!... [Στέκεται λίγο καὶ τὴ βλέπει. Ἐπειτα σκύβει καὶ τὴ φιλεῖ ἀλαφριά].

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ, [ὑπνᾷει τρομαγμένη καὶ πετάγεται].—Φονιά! Τὸν ἄντρα μου!... [Συνέρχεται, τρίζει τὰ μάτια τῆς]. Ἐσὺ 'σαι, Σταῦρο; [Μὲ κλάματα]. Σκότωσέ με! Σταῦρο θὰ με γλυτώσῃς! Σκότωσέ με!... Θέ μου! Τί νυχτιά! Τί ὄνειρα! Τί τρομάρα!... Ποῦ ἦσουν, Σταῦρο πές μου, ὅλη τὴ νύχτα καὶ ἀγρίεψα μονάχη μου;... Πές μου ποῦ ἦσουν;

ΣΤΑΥΡΟΣ, [σωριάζεται σὲ μιὰ καρέκλα].—Κοιμώμουν καὶ ἔβλεπα ὀνείρατα παράξενα καὶ μαῦρα. Ἐβλεπα πῶς ἔτρεχα γδυμὸς σὲ κάμπο στρωμένον μὲ φειδιῶν κρύα κορμιὰ, π' ἀναδεδυότουσαν καὶ κάνανε τὸ τρέξιμό μου ἄστατο, μ' ἀνατριχιάσματα καινούργια, στὸ κάθε πάτημα, καὶ τρόμους... καὶ ἐδῶ νὰ πέσω, κεῖ νὰ σωριαστώ!

[Μικρὴ παύση]

Νὰ πέσω ἦθελα! Ὅμως συλλογιζόμουν νὰ δόντια τὰ φαρμακερά, πού μοῦδειχναν χιλιάδες

* Τέλος «Παναθηναῖα» 31 Μαΐου.

Ἡ Φωνὴ τῆς ζωῆς ψιθυρίζει σὰν φθινοπωρινὸς ἄνεμος:

— Ζῆτε, ἄνθρωποι, πολὺ κοντὰ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον καί, ὑπνωτισμένοι ἀπὸ τὸ παρελθόν, δὲν βλέπετε τὰς μεταβολάς, πού συνέβησαν μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου μέσα εἰς τὴν ὑπαρξίν σας... Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο καθὼς εἰς τόσα ἄλλα, σὰς ἐξουσιάζουν τοῦ παρελθόντος αἱ δυνάμεις.

I. ΖΕΡΒΟΣ, ΑΡΕΤΑΣ

στόματα φειδιῶν, καὶ οἱ τρίχες τῶν μαλλιῶν μου δολόρθε ἐγύρευαν νὰ φύγουν ἀπὸ πάνου μου!... Τότες ἔβαλα δύναμι, στέρεα νὰ πατῶ. Μὰ γλίστραγαν τὰ πόδια μου στὰ λείπια τῶν φειδιῶν π' ἀφήνα πίσω μου!... Καὶ ὅλα τὰ λείπια κόκκινα καὶ ὁ κάμπος δίχως ἄκρῃ!... [Γέρνει τὸ κεφάλι του στὸ χέρι του ἀπάνου].

[Μικρὴ παύση]

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [ἀνάμεσα σὲ κλάματα].—Τί νύχτα!... Θέ μου! Θὰ τρελλαθῶ! Ἀπὸ τὴν ὥρα πῶφυγες, βρούσες τὰ μάτια μου, πίστεψέ με, Σταῦρο! Ὑπνος δὲ μὲ δεχότανε! Τὰ κλάματα στερεύανε, γλαρώνανε τὰ μάτια μου, ἔπεφτα σ' ὕπνῳ, μιὰ στιγμὴ καὶ τότες νὰ το, τῶναιρο! Καὶ ὅλο τὸ ἴδιο! Τὸ ἴδιο ἔβλεπα τώρα, πού ἦρθες. Ὁνειρο ζωντανό, πειδὸ ζωντανό καὶ ἀπ' τὴν ἀλήθεια, πού κάνει μάρμαρο τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια μου. Κάνει τὴν καρδιά μου νὰ χτυπᾷ, νὰ, ὅπως χτυπᾷνε τὰ μεσάνυχτα στὴν πόρτα τοῦ παπᾶ νὰ μεταλάβῃ τὸν ἐτοιμοθάνατο, πού βιάζεται νὰ πάη!...

[Μικρὴ παύση]

Ἐξαναπαντρεῖσαστε—λέει—σὲ μιὰ μεγάλη ἐκκλησιὰ θεόρατη, ποῦμαστε μέσα σὰν μερμήγκια καὶ πειδὸ μικροὶ ἀκόμα. Μὲ κρατᾷ ἕνας φόβος καὶ ἔτρεμα ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια, σὰν τὸν Κάη!... Ἀκούμπαγα καὶ κρατιώμουν σφιχτὰ πὸ πάνου σου, γιατί φοβώμουν νὰ μὴ χαθῶ. Κόσμος πολὺς ἦτανε μέσ' στὴν ἐκκλησιὰ. Ὅταν ἀρχίνησε τὸ μυστήριον, ἀκούγότανε μιὰ ψαλμωδία, σὰ νάπεφτε ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ θόλο, ἀλλόκοτη καὶ ἀταίριαστη, μιὰ ψαλμωδία, ὅπως σὲ λείψανο. Μ' ἔχε τρομάρα καὶ κρατιώμουν ἀπὸ πάνου σου σφιχτὰ! Ὁ παπᾶς ἔκανε νὰ μᾶς ἀλλάξῃ τὰ στέφανα. Τότες ἐκεῖνος—ὁ Ἀχιλλέας—μ' ἕνα μαχαίρι κοφτερὸ στὸ χέρι, πρόβαλε στὴ μέση, χύμψ' ἀπάνου σου καὶ στὸ καρφώνει στὴν καρδιά!... [Κραυγές]. Φονιά! Τὸν ἄντρα μου! Μπήγω μιὰ δυνατὴ φωνὴ καὶ ξεπετιέμ' ἀπ' τῶναιρο. Ἀρχίζω, πάλι, τὰ κλάματα, ὡς πού γλαρώνουνε τὰ μάτια μου

για μιὰ στιγμή καὶ νάτο, πάλι, τὸ ἴδιο τῶ-
νειρο... ἀπὸ τὴν ὥρα πῶφυγες τὸ ἴδιο!...
[Κλαίει].

ΣΤΑΥΡΟΣ — Τὸ λάθος δὲν εἶνε τοῦ χάρου. Τὸ
λάθος εἶνε στῶναι τοῦ σου. Γιατὶ ἀπόψε γέννηκε
καὶ τ' ἀνάποδο ἀπ' ὅ,τι ὄνειρεύτηκες...

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [μὲ κραυγὲς ὑπόκωφες]. — Θέ μου!
Μὴν ὄνειρεύουμαι καὶ τώρα; Τί ἀκουσαν τ' αὐ-
τιά μου; Τὸν ἐσκότωσες; Τὸν ἐσκότωσες καὶ
κάθεσαι; Δὲν κρύβεσαι; Δὲ φεύγεις; Δὲ φεύγεις
ποὺ θάρθουν τώρα νὰ σὲ πιάσουνε; [Ἀξαφνα
τρέχοντας πρὸς τὴ θύρα]. Τὸν ἐσκότωσες κι' ἀφή-
νεις τὴν πόρτα ἀνοιχτή; [Κλείνει τὴν πόρτα καὶ
στέκει πίσω της σὰ νὰ θέλῃ νὰ τὴ φυλάξῃ]. Θέ μου!
Κρύψου! Σήκω νὰ φύγῃς!... Σήκω!...

ΣΤΑΥΡΟΣ, [μὲ φωνὴ κοιμμένη]. — Σούτ! Ἄσε τίς
φωνές! Φύγ' ἀπὸ κεῖ! Ἐκεῖνος ποῦνε νάρθη
ἔχει τὴν ἐξουσία ν' ἀνοίγῃ ὅλες τίς πόρτες τῶν
σπιτιῶν. Ὅπου νὰ πάω, ὅπου κι' ἂν κρυφτώ
θὰ μ' εὔρῃ. Μὴν ἀμπαρώνεις ἄδικά!...

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [λιγοψυχισμένη]. — Θέ μου! Τί νύχτα!
Ἀπὸ τὸν ἕναν ἐφιόλιτ στὸν ἄλλο πέφτω! Ἀχ,
δὲ θὰ ξημερώσῃ; Πότε θὰ ξημερώσῃ; πότε;...
Σταῦρο, μ' ἀκοῦς; Πήγαινε νὰ κρυφτῇς, νὰ φύ-
γῃς!... [Κλαίει].

ΣΤΑΥΡΟΣ, [σηκώνεται τρικλίζοντας, καὶ κάθεται
στὸ κρεβάτι. Μορφάζει, μορφασμὸ πόνου]. — Ἐλα
ἴδω. Ἐλα κοντά μου, νὰ με ζεστάνῃς, γιατί
κρυώνω. Κρυώνω, σὰν νάτανε Γεννάρης, κι' οἱ
δρόμοι κρουσταλλιασμένοι καὶ τὰ νερά. Ἐλα
σήκωσε κι' αὐτὸ τὸ φῶς, γιατί ἐτοῦτο τὸ σκο-
τάδι μοῦ πλακώνει τὴν καρδιά.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [ἐρχόμενη διστακτικά]. — Δὲν ἔχει
λάδι. Τῶχω χημυλωμένο γιατί ἐσώθηκε τὸ
λάδι του.

ΣΤΑΥΡΟΣ, [πικρά]. — Ἐχει σωθῇ τὸ λάδι του.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Ἐλα, Σταῦρο, μὴν κάθεσαι!
Ἀκοῦς; Σήκω νὰ φύγῃς. Ἀχ, Θέ μου θὰ σὲ
πιάσουνε, τ' ἀκοῦς; σήκω νὰ φύγῃς!...

ΣΤΑΥΡΟΣ, [μὲ ἀπελπισία]. — Καὶ ποῦ νὰ πάω;
Ποῦ νὰ σταθῶ; [παρακλητικά]. Κάτσε κοντά μου,
σοῦ λέω, νὰ με ζεστάνῃς, γιατί τὸ κρύο μ' ἀγγίζει
ὥς τὴν καρδιά.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [κάθεται κοντά του, τοῦ πιάνει τὰ χέρια].
— Τὰ χεράκια σου εἶναι πάγος! Ποτὲ δὲν ἦταν
ἐτσι κρύα. Θὰ σοῦρῃ θέρμη. Θέ μου! [σιγοκλαίει.
Ἀξαφνα ζωοῦσα.] Ἐλα, πέσε νὰ κοιμηθῇς! Πέσε
κι' ἐγὼ φυλάω κοντά σου. Ἄν τύχῃ κι' ἔρθῃ
κανεὶς νὰ σε ζητήσῃ, σὲ ξυπνάω καὶ κρύβεσαι
κάτω στὸ κατώγι. [Ζωηρότερα]. Ἄν τύχῃ καὶ σὲ
γυρέψουνε καὶ κεῖ, τότες θὰ μπῆξω τὸ μαχαίρι
σου σ' ὅποιονε φτάσω, γιὰ νάρθω στὴ φυλακὴ
μαζί σου. Ἐλα, πέσε καὶ γὼ φυλάω κοντά σου!
... Πέσε νὰ κοιμηθῇς.

ΣΤΑΥΡΟΣ, [πικρά]. — Νὰ κοιμηθῶ! Ἐχω καιρὸ
γιὰ νὰ χορτάσω τὸν ὕπνο. Θὰν τὸν βαρεθῶ.
[τὴν ἀγκαλιάζει]. Ἐλα μὴν κλαῖς! Συμπάθα με,

ποῦ σ' ἔκαμα νὰ κλαῖς. Ποῦ σοῦπα πῶς δὲν
ἔχω ποῦ νὰ κρυφτώ καὶ ποῦ νὰ πάω. [τῆς σκου-
πίζει τὰ κλάματα]. Δὲ θέλω νὰ κλαῖς! Τί τ' ὄφε-
λος νὰ κλαῖς; Σκιαῖσαι γιὰ μένα; Μὴ σκιαῖ-
σαι. Δὲ θὰ με πιάσῃ κανένας. Σὲ γέλασα ποῦ
σοῦπα πῶς δὲν ἔχω ποῦ νὰ πάω... Ἐχω ναυ-
λωμένο καῖκι καλοτάξιδο μὲ καπετάνιον ἐπιδέ-
ξιο, ποῦ ξέρεῖ ὅλες τίς θάλασσες, κι' ὅλα τὰ
περιγιάλια. Μὲ τὰ χαράματα θενάρηθι νὰ μου
χτυπήσῃ τὴν πόρτα. Θὰν μπῶ μὲς τὸ καῖκι.
Θὰ πάρῃ τ' ἀγεράκι τῆς αὐγῆς καὶ θὰ φου-
σκώσῃ τὰ πανιά μας. Καὶ καθὼς θενάνε ἡ
θάλασσα ὁλόστρωτη καὶ ἡσυχη, τὸ μαῖστράλι
ἀλαφρό, ποῦ δὲ θ' ἀνατριχιάξῃ τὴ θάλασσα
καθόλου, θὰ μᾶς πᾶει μιὰ χαρά. Μὴ σκιαῖσαι.
Θενάνε στὸ τιμόνι ὁ καπετάνιος κι' ἔχει τὸ χέρι
τον βαρὺ, ποῦ τὸν ἀκούει τὸ τιμόνι, σὰ σκυλ-
λάκι. Θὰ με ἀράξῃ σὲ λιμάνι ἀσφαλισμένο, ποῦ
δὲ θάχω φόβο νὰ μὲ γγίξῃ κανένας. Μὴ σκια-
ζεσαι.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Σταῦρο, μοῦ λὲς ἀλήθεια; Πές μου;

ΣΤΑΥΡΟΣ — Ἀλήθεια. [μορφάζει πόνου]. Ὅλα,
ποῦ σοῦπα πρὶν ἦτανε ψέματα. Μόνο τὸ τελευ-
ταῖο εἶν' ἀληθινόν.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Τί ὥρα νᾶναι, Σταῦρο; Δὲν
εἶναι ὥρα νὰ ῥθῇ ὁ καπετάνιος;

ΣΤΑΥΡΟΣ — Ἐκραξέ κι' ὁ τελευταῖος πετεινός.
Ὅπου κι' ἂν εἶναι φέγγει. Θὰ σ' ἀφήκω.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Σταῦρο, θέλω κάτι νὰ σοῦ πῶ
... [κλαίγοντας]. Μὰ δὲν μπορῶ...

ΣΤΑΥΡΟΣ, [τόνο περιλυπο]. — Μὴν κλαῖς! Τί
τ' ὄφελος νὰ κλαῖς; Πές μου τί ἔχεις νὰ μου
πῇς; Ὅ,τι κι' ἂν πῇς ἀκούω. Εἶν' ἡ φωνή σου
πειὸ γλυκεῖά, ἀπ' ὅ,τι ἔχω ἀκουστά, ὥσαμε
σήμερα...

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [ζωηρά. Μ' ἄξαφνο ἔσπασμα]. — Πάρε
με κοντά σου! Πάρε με κοντά σου! Ὅχι, σὰ
γυναῖκα σου, σὰ δούλα... Νὰ σου πλύνω τὰ
ροῦχα σου, νὰ σου ζυμώνω τὸ ψωμί σου, νὰ
σου σκουπίζω, νὰ σου φέρνω τὸ νερό... νὰ
σου στρώνω νὰ κοιμᾶσαι, νὰ περνᾶω τὴ νύχτα
σὲ μιὰν ἄκρη, θάβοντας τὰ ροῦχα σου καὶ ν
ἀγρυπνᾶω μὴν τύχῃ κ' ἔρθῃ κανένας... πάρε με
κοντά σου, Σταῦρο, σκιάβα σου! Δὲν ξέρω, δὲν
ξέρω τί ἄλλο νὰ σου πῶ... πάρε με κοντά σου.
[κλαίει].

ΣΤΑΥΡΟΣ — Ἀλλοῖμονο! Δὲν μπορῶ. Τὸ καῖ-
κάκι, μικρὸ ψαράδικο, στενάχωρο, καλὰ-καλὰ
δὲ μὲ χωράει κ' ἐμένα. Ὑστερα, ὁ καπετάνιος
μὲ παίρνει, μ' αὐτὴ τὴ συμφωνία, νὰ πάω μονα-
χός. Τί κρῖμα, ποῦ δὲν εἶνε βολετὸ νὰ ρθῇς κοντά
μου!... [τὴ χαϊδεύει]. Μὴν κλαῖς καὶ ξημερώνει
αὐριο μέρα γιορτή. Θυμᾶσαι ὅδ' καὶ τρία χρό-
νια ποῦ ἤμαστε, σὰν αὐριο; Ἦρθα καὶ σὲ
βοήκα στὴν ἀγλήσας. Κάτω ἀπ' τὴν κληματαριὰ
καθόσουνα στὸν ἴσκιο. Ναί. Ἦτανε δύο μῆνες
πρὶν σὲ πάρω. Τάιζες τὰ περιστέρια σας. Θυμᾶ-

σαι; Ἀπ' τὴν ποδιά σου, τὴ γεράνια, ἔπερνες
λίγο-λίγο κι' ἔρριχνες μὲ τὰ χεράκια σου.

[Μικρὴ παύση]

[Ἐπειτα μὲ μικρὴ σύσπασι πόνου]

Τί κρύο κάνει ἀπόψε!... [ἡσυχάζει πάλι. Ἐξα-
κολουθεῖ]. Μὲ τὰ χεράκια σου τὰ τάιζες. Ἦτανε
ἄσπρα τὰ περσότερα, χιονάτα. Χαρούμενα σὲ
τριγυρίζανε. Πότε-πότε, μὲ γερά τὰ κεφαλά-
κια τους σὲ κύτταζαν στὰ μάτια κι' ἐρχόντουσαν
κοντά σου σὰν παιδάκια σου. Ἦσουν ἀκουμπι-
σμένη στὸν κορμὸ τῆς κλημαριᾶς. Θυμᾶσαι πῶς
ἔπερτε λιγάκι στὰ μαλλιά σου ὁ ἥλιος καὶ ἐγα-
λίζανε, σὰν τὸ στεφάνι τὸ χρυσὸ τῆς Παναγίας
τριγύρω στὸ περσώπο σου. Ἐνα περιστερᾶκι
θαρρετὸ πήδησε, κάποτε, ἀπάνω σου. Τῶπιασες
καὶ τὸ χάιδες. Θυμᾶσαι πῶς σοῦ εἶπα ὅταν
τὸ χάιδες; Δύο περιστερᾶκια ἦσατε! Ἐτσι
σοῦ εἶπα. Καὶ σὺ ἔκαμες πῶς δὲν τ' ἀκουσες
καὶ κύτταζες τὰ σταφύλια ποῦ κρεμόντουσαν
γινόμενα.

[Μικρὴ παύση]

Δὲ σοῦ τὸ εἶχα πῇ ποτὲς πῶς τῶχα ζηλέψῃ
ἐκεῖνο τὸ περιστέρι, ποῦ χάιδες;

[Μικρὴ παύση]

Ἐπειτ' ἀλλάξαν οἱ καιροί! Λίγος καιρὸς καὶ
ὅλ' ἀλλάξαν! Πές μου γιατί ἀλλάξαν;

[Ἡ Τριανταφυλλιά κρῖνει τὸ πρόσωπό της καὶ σιγο-
κλαίει. Ὁ Σταῦρος κυττάζει γύρω του Ἀξαφνα τὸ μάτι
του πέφτει ἀπάνω στὸ ἀντικρινὸ παράθυρο. Βλέπει
τοὺς κόκκινους μπερντέδες τῶν παραθυριῶν. Σηκώνε-
ται καὶ πηγαίνει πρὸς τὰ ἐκεῖ μ' ἐκφρασι δαγῆς καὶ
πόνου. Ξεκρεμάει τοὺς μπερντέδες μὲ βίαια κινήματα
καὶ τοὺς ῥίχνει ὅσω στὸ δρόμο].

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Σταῦρο, τί κάνεις;

ΣΤΑΥΡΟΣ — ... Εἶνε βαρὺ τὸ χρῶμα τους καὶ
θέλω φῶς στὸ σπῖτι. Θὰν τοὺς ἀλλάξῃς αὐριο
[προχωρεῖ πρὸς τὸ κρεβάτι. Ξεκρεμάει τὴ στεφα-
νοθήκη].

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [μὲ δυνατὴ φωνή]. — Αὐτὴν πέταξε
στὸ δρόμο! Πέταξέ τα, τὰ στεφάνα στὸ δρόμο
ἢ βάλε φωτιά καὶ κάψε τα! [κλαίγοντας]. Τί τὰ
θέλω; Τώρα ποῦ θὰ φύγῃς καὶ θὰ πᾶς μακριὰ
(ποῖος ξέρεῖ ἂν θὰ γυρίσῃς;) ποῖος ξέρεῖ τί θὰ
γένω, ἔριμη καὶ μονάχη; Σὲ τί χέρια σκληρὰ ἔχω
νὰ πέσω, καταφρονεμένη... Ὅχι! Δὲ θέλω νὰν
τὰ βλέπω, γιὰ θὰ μου καῖνε τὴν καρδιά! Πέ-
ταξέ τα! Κάψε τα! Σταῦρο πέταξέ τα!... [κλαίει].

ΣΤΑΥΡΟΣ, [στὸ διάστημ' αὐτὸ ἔχει ἀνοίξῃ ἡ στε-
φανοθήκη. Ἐχει βγάλει ἕνα στεφάνι κι' ἔχει καθίσει
μορφάζοντας πονεμένα κοντά της]. Μὴν κλαῖς! Ἐχεις
καιρὸ νὰ κλαῖς! [τὴ χαϊδεύει]. Ἄσε με νὰ σου
φορέσω τὸ στεφάνι. Ἄσε με! [προσπαθεῖ νὰ τῆς
φορέσῃ τὸ στεφάνι. Ἐκεῖνη τοῦ πιάνει τὰ χέρια νὰ
τὸν ἐμποδίσῃ].

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., — Ἀχ, πάγος εἶν' τὰ χέρια σου!
Τί ἔχεις; Γιατ' εἶσαι τόσο κρύος;... Ἀχ, Θέ μου
τί ἀλλόκοτη νυχτιά ἀπόψε!...

ΣΤΑΥΡΟΣ — Δὲν ἔχω τίποτα. Ἄσε με νὰ σου
φορέσω τὸ στεφάνι. [Ἀξαφνα σκύβει, σὰν ν' ἀφονο-
κράζεται κατ]. Ἀκοῦς; Ἀκοῦς πῶς σκούζουν τὰ
σκυλλιά μακριὰ;

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [τρομαγμένη]. — Ὅχι. Τίποτα δὲν
ἀκούω. Εἶν' ἡσυχία. Φύλλο δὲ σιέται. Ἀκούω
καλὰ. Ψυχὴ δὲν ἀνασαίνει. Τί ἀκοῦς ἐσύ;

ΣΤΑΥΡΟΣ — Σκυλλιά οὐρλιάζουν, μακριὰ.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., — Τὸ κάνουνε τ' αὐτιά σου. Θὰν
ἀπὸ τὴ θέρμη. Δὲν ἀκούω τίποτα.

ΣΤΑΥΡΟΣ — Ἄσε με νὰ σου φορέσω τὸ στε-
φάνι [ἐκεῖνη ζητάει ν' ἀπαλαχθῇ, αὐτὸς προσπαθεῖ].
Ἀφῆσέ με στὸ πείσμα τῶν ὀχρῶν μου, θέλω
νὰ σε ἰδῶ πάλι σὰ νύφη! [Τέλος τῆς τὸ φορεῖ καὶ
τὴ φιλεῖ. Ἀμέσως, σχεδὸν καρφώνει τρομαγμένο τὸ
μάτι του στὴ θύρα. Μὲ βραχνὴ καὶ περιφοβὴ φωνή:]
Ἀ! Τ' εἶν' ἐκεῖνο στὴν πόρτα ποῦ ἀσπρίζει
κι' ἔρχεται κατ' ἐπάνω μου; Πές μου!

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [τρομαγμένη]. — Δὲν εἶνε τίποτα
στὴν πόρτα! Μ' ἀνατριχιάζει. Πές μου τί βλέ-
πεις; Τί βλέπεις; πές μου, τί βλέπεις;

ΣΤΑΥΡΟΣ, [μὲ φρίκη ἀγκαλιάζοντας τὴν Τριαντα-
φυλλιά προσπαθεῖ νὰ κρυφτῇ ἀλλὰ καὶ νὰ βλέπῃ]. —
Δὲ βλέπεις τὴν Ἀγνούλα, ὁλόσωμη, στὴν πόρτα,
ποῦ κινεῖται καταπάνω μου ἀργά; Δὲ βλέπεις τὸν
πέπλο τὸν νυφιάτικο ποῦ τρέχει σὰν νερό, χυμένο
ἀπ' τὸ κεφάλι της στὰ πόδια; Δὲν τὴ βλέπεις;
ἔρχεται, παραπονιάρικα, κατὰ πάνω μας! [προσπα-
θεῖ νὰ κρῖνῃ τὸ πρόσωπο] Κρύψε με! Κρύψε με!
ἀπὸ τὰ μάτια της! Κρύψε με, τώρα κρῖψε με!

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., — Κανεὶς δὲν εἶν' ἐδῶ! Σταῦρο
μ' ἀκοῦς; Τὴν κάνουνε τὰ μάτια σου! Θέμου κι'
ἀκόμα νὰ χαράξῃ!...

ΣΤΑΥΡΟΣ, [μὲ φωνὴ πνιγμένη]. — Κρύψε μ' ἀπὸ
τὰ μάτια της!...

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀνασηκώσῃ. Τὰ
χέρια της γλιστροῦν ἄξαφνα, στὸ πονκάμισό του. Πετᾶ-
γεται τρομαγμένη. Μὲ μεγάλες κραυγές]. — Αἷματα!
Ἐπιασε αἷματα τὸ χέρι μου! [Τοῦ ἀνοίγει γλῆγορα
τὸ σάκκο]. Αἷματα! Τὸ πονκάμισό σου γεμάτο
αἷματα! [μὲ δυνατὰ κλάματα] Σ' ἐσφαξαν! Σ' ἐσκό-
τωσαν! Τί νὰ κάμω; Ποῦ νὰ τρέξω; Ποῦ νὰ
φωνάξω; Ποῖος νὰ μ' ἀκούσῃ; [κλαίει δυνατὰ].

ΣΤΑΥΡΟΣ [πνιγμένη φωνή. Γέροντας λιγόνυχος
ἀπάνω στὸ κρεβάτι]. — Εἶνε τὸ αἷμα μου! Ἦρθε
καὶ στῶναι νὰ ξεδιαλύνῃ... Φύγε! Φύγ' ἀπὸ
κοντά μου! γιατί εἶνε καὶ τὰ χέρια μου γεμάτα
αἷμα τοῦ φονιά, καὶ θέλω νὰ κρυφτώ στὴ Γῆς
βαθεῖά! φεύγα! [βαπλώνεται, συσπάται].

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [γέροντας ἀπάνω του]. — Ἀχ, εἶνε
βαθὺ τὸ λάβωμα! Θέμου, τί νὰ κάνω; [Παίρνει
ἀστραπαῖα ἀπόφασι. Τρέχει καὶ ἀνοίγει τὸ παράθυρο.
Μπαίνει, ἀμέσως φῶς. Κραυγάζει]. Βοήθεια, γειτό-
νοι! Γειτόνοι, βοήθεια! [Ἀνοίγει τὴν πόρτα. Μπαί-
νει φῶς]. Δὲν εἶνε κανένας νὰ μ' ἀκούσῃ; Γει-
τόνοι βοήθεια! [Λιγοψυχάζει. Πιάνεται ἀπ' τὸν τοῖχο.
Μὲ κλάματα δυνατὰ]. Καὶ χάραξε! Καὶ τώρα θάρηθι
ὁ καπετάνιος καὶ θᾶναι τὸ καῖκι στὰ πανιά!...

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΚΑΙ Η ΦΡΟΣΩ

ΦΡΟΣΩ, [μπαίνει πρόχειρα ντυμένη].—Τί σκούζεις; Τί έχετε; Τί επάθατε και ξεφωνίζεις, νύχτα νύχτα;

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [με κραυγές].—Στρίγγλα! Γρηά Στρίγγλα! όλον τον κόσμο φώναξα μὰ ὄχι έσένα με την μαύρη την καρδιά. Έλα νὰ ιδής τὰ έργα σου! Στρίγγλα! Στο αίμα του τὸν έπνιξες! Μὴ στέκεσαι! πήγαινε νὰ κάνης τώρα, χαρές και πανηγύρια! Έκεινο ποῦθελες εγίνηκε!

ΑΥΛΙΑ

ΣΠ. ΜΕΛΑΣ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Από τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ συνεργάτου μας κ. Πέτρου Ἀξιωτίδη, εγκλείον μέσα εἰς τὰς σελίδας του τὴν εἰκόνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στηρίζομένη ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν πραγμάτων και φωτισμένη ἀπὸ τὸ αἶσθημα τοῦ πατριώτου, ἀναδημοσιεύομεν τὰ ἐπόμενα ἀποσπάσματα.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, τὸ ὁποῖον ἀρκούντως εὐημέρει πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, κατ' αὐτὴν, ὡς ἐκ τοῦ ἀγῶνος και τῆς μετατροπῆς αὐτοῦ εἰς πολεμικόν¹, διέτρεξε πρὸς στιγμὴν κρίσιν, ἵνα ταχέως και πάλιν, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου, ἀναπτυχθῇ ἀλματικῶς. Μέχρι πρὸ εἰκοσιπενταετίας ἡ ἱστοφόρος ἑλληνικὴ ναυτιλία ἐκυριάρχει τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τοῦ Αἰγαίου και τῆς Μεσογείου, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1875 και μετέπειτα, ὡς ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ συναγωνισμοῦ τῆς ἀτμηγούρας ναυτιλίας, ἐπὶ τινι ἔτη διέτρεξεν αὐτὴ και πάλιν κρίσιν, ἥτις ὅμως ἀντιπαρήλθε, και τῆς ὁποίας συνέπεια ὑπῆρξεν ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἰστίων διὰ τῆς ἀτμοπλοΐας, εἰς ἣν ἐπεδόθη μετὰ μοναδικῆς πρωτοβουλίας και ἀποτελεσματικότητος ἡ ἑλληνικὴ ἐπιχειρηματικότητα.

Ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ ἑλληνικὴ πρόοδος ὑπῆρξε ταχέα και ἀλματική, δικαίως δὲ προκαλεῖ αὐτὴ τὸν θαυμασμόν και παρέχει τὴν ἐλπίδα εὐδιανοσύνης τοῦ ἐλλήνισμον.

Οἱ σωζόμενοι πίνακες τῆς καταστάσεως τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1875, παρουσιάζουσιν ἐμπορικὰ πλοῖα, χωρητικότητος κατωτέρας τῶν 60 τόννων, 4,303, ἐν ὧν χωρητικότητος 43,712 τόννων, χωρητικότητος δὲ ἀνωτέρας τῶν 60 τόννων, 1,107, ἐν ὧν χωρητικότητος τόννων 210,059. Ἀτμόπλοια δὲ μόνον 27 μετὰ χωρητικότητος 8,241 τόννων.

Ἄλλ' ἐκτοτε ἡ ἀμύρης ναυτιλία, σχεδὸν εἰπεῖν, ἐκυριάρχησεν, ἀναπτυχθεῖσα μετὰ σταθερότητος και μοναδικῆς ταχύτητος, τῆς ἱστοφόρου τοιαύτης ἐλάχιστα προοδευσάσης, κεκτημένης σήμερον 2,002 πλοίων ἀπὸ 11-900 τόννων, ἐν ὧν τόννων 160.798.78, καὶ 3,554 πλοίων μέχρι 10 τόννων ἕκαστον.

Ἐκ τοῦ κατωτέρω αὐθεντικοῦ πίνακος ἐξάγεται ἡ καταπληκτικὴ ἐπίδοσις τῆς ἀμύρης ναυτιλίας, ἡ ἐπιτελεσθεῖσα κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν.

[Γέρνει πρὸς τὰ πόδια τοῦ Σταύρου και κλαίει, με τὸ πρόσωπο ἀπάνου στὸ στρῶμα].

ΦΡΟΣΩ — Τρελλὴ και ξεμναλίστρα! Ἄσ' τὸ στεφάνι ἀπ' τὰ χέρια σου. Ἄντις νὰ λές γιὰ μένα, λογάρισε τ' ἄνομα καμώματά σου και τράβα νὰ πνιγῇς. Σινώρεση δὲν εἶν' γιὰ σένα! Τράβα! [ἡ Τριανταφυλλία βγάζει τὸ στεφάνι. Ἡ Φρόσω σκύβει πρὸς τὸ Σταῦρον].

ΣΤΑΥΡΟΣ [φωνὴ πνιγμένη]. — Πάρ' τὴν ὄξω! Θέλω νὰ πεθάνω μοναχός μου!

[Ἀκούγοντ' οἱ καμπάνες τοῦ ὁρθοῦ και τὸ κλάμα τῆς Τριανταφυλλίας. Ἡ Φρόσω σταυροκοπιέται].

Ἔτος	ἀριθμ. ἀτμοπλ.	χωρητ. εἰς τόννους
1875	27	8,240
1883	50	24,000
1892	103	60,000
1898	155	94,000
1901	191	143,000
1903	209	201,000
1904	213	335,000
1905	228	356,000
1906	245	394,000
1907	257	406,000
1908	290	495,437

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1908 ἡ ἐφημερίς «Lloyd's Register» ἐδημοσίευσεν τοὺς ἐξῆς ἀριθμούς περὶ τοῦ παγκοσμίου Ναυτικοῦ:

Χῶραι	ἀριθμ. ἀτμοπλ.	χωρητ. εἰς τόννους
Μεγ. Βρετανία	9,680	17,499,542
Γερμανία	1,806	3,839,375
Γαλλία	869	1,416,987
Ἰταλία	419	903,567
Ρωσσία	709	755,350
Αὐστροουγγαρία	327	733,402
Ἑλλάς	282	482,055

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος ἐξάγεται, ὅτι ἡ μικρὰ Ἑλλάς τῶν δύο και ἡμίσεως ἑκατομ. κατοίκων, ἡ Ἑλλάς, ἡ ὑβριζομένη και συκοφαντούμενη, κατέχει τὸ 1/6 τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτμοπλοίων τῆς μεγάλης και κραταιᾶς Γερμανίας, τῆς ἀριθμούσης 57,000,000 κατοίκων, τὸ 1/3 τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτμοπλοίων τῆς ἐνδόξου Γαλλίας τῶν 30,000,000 κατοίκων, πλεόν τοῦ ἡμίσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτμοπλοίων τῆς Ἰταλίας, τῆς κατοικουμένης ὑπὸ 33,000,000, τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτμοπλοίων τῆς μεγάλης και ἀχανοῦς Ρωσσίας, τῆς ἀριθμούσης 102,000,000 κατοίκων, και ὑστερεῖ μόνον κατὰ 45 ἀτμόπλοια τῆς Αὐστροουγγαρίας, τῆς ἐχούσης 48,000,000 πληθυσμόν.

Ἐπὶ 300 ἀτμοπλοίων, χωρητικότητος 500,000 περίπου τόννων, ὑφύονται σήμερον ὑπερήφανος ἡ ἑλληνικὴ σημαία, ἐξαγγέλλουσα μέχρι τῶν ἀπαιτάτων θαλασσῶν και ὠκεανῶν τὴν πρόοδον και τὴν δραστηριότητα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος και πιστοποιοῦσα τὴν ζωτικότητα, τὴν ἐπιχειρηματικότητα και τὰς ἀρετὰς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Διὰ τῶν 300 τούτων ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων και τῶν

6,000 ἱστοφόρων ἐκτελεῖται κατὰ μέγιστον μέρος σήμερον ἡ συγκοινωνία και ἡ ἐμπορία καθ' ὅλον τὸν Εὐξείνου Πόντον, τὸ Αἰγαῖον και τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Μεσογείου. Ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐν ταῖς θαλάσσαις ταύταις κατέχει τὴν πρώτην ἢ δευτέραν θέσιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς σημαίας ὅλων τῶν λοιπῶν κρατῶν, ὧν τὰ πλοῖα προσεγγίζουν εἰς τοὺς λιμένας αὐτῶν.

Ἡ ναυτιλιακὴ αὕτη πρόοδος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἔχει κατὰ τοῦτο μεγάλην σημασίαν, καθ' ὅτι πάντοτε ὑπῆρξεν ὁ προάγγελος τῆς καθόλου ἠθικοπολιτικῆς προόδου και ἐξελίξεως τοῦ ἔθνους, ἡ σταθερὰ δὲ αὐτῆς κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν ἀνάπτυξις, ἡ και ἐν ταῖς χαλεπωτάταις ναυτιλιακαῖς κρίσεσι μὴ ἀνασταλεῖσα, εἶνε τεκμήριον, ὅτι ἡ χώρα και ἡ φυλὴ, παρὰ πάσας τὰς δυσμενεῖς περιστάσεις και παρὰ πάντα τὰ ἐκάστοτε παρουσιασθέντα πολιτικά και ἐθνικά προβλήματα ἐκ τῆς ἀσταθείας τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων, βαίνει ἀσφαλῶς και ἀπαρεγκλίτως πρὸς τὴν πρόοδον και τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν.

Ἡ σταθερὰ, ἀσφαλὴς και ἀνεπίσχετος αὕτη ἐπίδοσις τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, εἶνε γεγονός τοσοῦτον σημαντικόν, ὥστε οὐ μόνον νὰ ἐμπνέῃ τὸν θαυμασμόν, ἀλλὰ και νὰ διαφωδῇ τρανώτατα πάντας ἐκείνους, οἵτινες διορῶσι κίνδυνον αὐτῆς ἐκ τοῦ ξενικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Καὶ δὲν εἶνε ὑπερβολικὸς ὁ θαυμασμός οὗτος πρὸς τὴν καταπληκτικὴν ταύτην ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, διότι εἶνε διττῶς ἀξία τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ

του ἡ πρόοδος αὕτη. Ὅχι μόνον διότι ἐντὸς εἰκοσιπενταετίας ἐξαπλασιάσθη κατ' ἀριθμόν και ἐδεκαπλασιάσθη κατὰ χωρητικότητα, ἀλλὰ και διότι δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἔτος τῆς εἰκοσιπενταετίας ταύτης, καθ' ὃ ἀνεστάλη ἡ πρόοδος ἡ ἔμεινεν αὕτη στάσιμος.

Ἀλλὰ και ἐτι περεταίρω. Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἀπὸ ναυτιλίας ἀκτοπλοίας και κεκλεισμένων θαλασσῶν, τείνει νὰ καταστῇ ναυτιλία τῶν ὠκεανῶν, τῶν μακρῶν πλοίων, ναυτιλία διεθνούς σημασίας διὰ τῶν μεγάλων αὐτῆς ἀτμοπλοίων τῶν 10, τῶν 6, τῶν 5, τῶν 4 και τῶν 3 χιλιάδων τόννων, ἀριθμοῦσα σήμερον ἐν ἀτμόπλοιον 10,000 τόννων, δύο ἄνω τῶν 6,000 τόννων, τρία ἄνω τῶν 4,000 τόννων, και εἴκοσι ἄνω τῶν 3,000 τόννων.

Ἡ ἀξία τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ στόλου ὑπελογίζεται κατὰ τὸ 1907 εἰς 3,200,000 λιρῶν και κατὰ τὸ 1908 εἰς 3,800,000 λιρῶν στερλινῶν, ἥτοι εἰς 100,000,000 περίπου δραχμῶν, ὑπελογίζεται δὲ ἡ ὑπὲρ τῆς χώρας δημιουργουμένη ἐκ τῆς ναυτιλίας πρόσοδος εἰς 20,000,000 δραχ. τοῦλάχιστον ἐτησίως, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸ 1/6 περίπου τῆς ἐξαγωγῆς τῆς χώρας. Ἐξακολουθούσης ὅμως τῆς αὐτῆς ἀναλογίας τῆς αὐξήσεως, μετὰ εἰκοσαετίαν μόνῃ ἡ ναυτιλία θὰ εἰσάγῃ τόσον χρήμα εἰς τὴν χώραν, ὅσον ὁλόκληρος ἡ ἐξαγωγή αὐτῆς.

Ὁ ἐν τῷ μέλλοντι ἑλληνικὸς θρίαμβος ἐν τῷ εἰρηνικῷ πεδίῳ τοῦ πολιτισμοῦ και τῆς προόδου ἀναμφισβητήτως ἔσται θρίαμβος τῆς θαλάσσης, θρίαμβος τοῦ ἑλληνικοῦ κυανοῦ κύματος.

ΠΕΤΡΟΣ ΑΞΙΩΤΙΔΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΖΩΗ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Δὲν εἶνε πολλὰ ἔτη, μόλις δέκα περίπου, ἀπ' ὅτου, εἰς τὴν ζώην, εἰς τὴν ἐπιστήμην και εἰς τὴν πολιτείαν, εἰσέβαλε κ' ἐπεβλήθη κ' ἐγκαθιδρύθη ὁ ὅρος Κοινωνικὴ Πρόνοια εἰς τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης και τῆς Ἀμερικῆς τὰ προηγμένα και τοὺς κύκλους τῶν ἐρευνητῶν και τῶν μελετητῶν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ὁλονὲν τόσον πολλαπλασιάζονται και τόσον καταντοῦν πολυδαίδαλα.

Ἡ πρόνοια ἡ φίλαλος, τὴν ὁποίαν ὁμάδες, ἡ σωματοεὶα δεικνύνουν κατὰ τοῦτον ἡ ἐκείνον τὸν τρόπον ἡ ἐπιδαφιεύουν εἰς τὰς λαϊκὰς και τὰς ἐργατικὰς τάξεις και εἰς τοὺς ἀποκλήρους τῆς εὐτυχίας, εἰσῆλθε σιγά-σιγά, με σημειωτά, ἀλλὰ σταθερὰ βήματα εἰς τὸ πλάισιον τοῦ προγράμματος τῶν πολιτειακῶν ὑποχρεώσεων. Καί, εἴτε ἀπορρέων ἀπὸ τὴν ἰδίαν πολιτείαν, εἴτε ἀπορρέων ἀπὸ τοὺς πολίτας, εἴτε ἀπορρέων ἀπὸ πολίτας και πολιτείαν μαζί, ὁ ἀγὼν ὑπὲρ Κοινωνικῆς Προνοίας ἀποτελεῖ σήμερον ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα κεφάλαια τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ Κοινωνικὴ Πρόνοια ἐξεδηλώθη κ' ἐκδηλώνεται ὁλονὲν διὰ ποικίλων μέσων, ἀναλόγως τεινόντων πρὸς ποικίλους σκοπούς, καθενὸς τῶν ὁποίων τὸ τελικὸν τέρας εἶνε ἡ κατὰ τὸ δυνατόν βελτίωσις τοῦ ἐργάτου και τοῦ πληβείου τῆς κοινωνίας ἐν γένει, ἠθικῶς, βιωτικῶς, οἰκονομικῶς, ὑγιεινῶς, ἐπαγγελματικῶς.

Διδασκαλία παρεχομένη διὰ λαϊκῶν βιβλίων και φυλλαδίων, διὰ διαλέξεων, σχολείων ἐλευθέρων, βιβλιοθηκῶν, ἀναγνωστηρίων, διακανονισμός τῆς ἐργασίας (διαρκείας, ἡμερομισθίου κλ.) ὑπὸ τοῦ Κράτους ἡ τῶν δήμων, ἀγορανομικαὶ διατάξεις, καθορίζουσαι τὴν τιμὴν τροφίμων και εἰδῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης, ὑγιεινικαὶ διατάξεις διὰ τὰς ὁδοὺς, τὰς οἰκίας, τὰ ἐργοστάσια, πρὸς προστασίαν τῆς ὑγείας τῶν πολιτῶν, συνεργατικαὶ ἐταιρεῖαι καταναλώσεως ἡ παραγωγῆς ἡ πιστωτικαὶ, μικραὶ ἡ μεγάλαι, περιορισμένου ἡ εὐρέως κύκλου ἐργασιῶν, ἴδρυσις, ἡ προστασία, ἡ προνόμια και ἀτέλεια, παρεχόμενα διὰ νόμων εἰς ἐταιρείας πρὸς κατασκευὴν εὐδηγῶν κατοικιῶν, σωματοεὶα προστατευτικὰ τῆς ἰδιοκτησίας ἡ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, και τόσαι ἄλλα κοινωνικαὶ ὁργανώσεις, ἴδρύματα λαϊκὰ ἡ ἐνέργειαι πολιτειακαὶ ἡ κοινωνικῶν ὁμίδων εἰς ἕνα ἅγιον σκοπὸν τελικὸν ἀποβλέπουσαι: τὴν ἀποκατάστασιν κάποιος ἰσορροπίας βιωτικῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων και τὸν λυτρωμὸν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ σιδηρὰ δεσμὰ τῆς ἀνάγκης και τῶν προλήψεων και τοῦ κεφαλαίου, και τὴν ὅσον τὸ δυνατόν θεραπείαν τῶν δεινῶν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἡ ἐπέμβασις τῆς Πολιτείας εἰς τὰ φλέγοντα λαϊκὰ κ' ἐργατικὰ ζητήματα, τὴν ὁποίαν οἱ

¹ Οἱ κυριώτεροι ἑλληνικοὶ λιμένες κατὰ τὸ 1813 ἠριθμοῦν 615 πλοῖα 155,580 τόννων χωρητικότητος, με 37,528 ναῦτας και 878 πυροβόλα.

Γάλλοι ονομάζουν «Πολιτειακὸν Κοινωνισμόν» (Socialisme d'État), εἶνε ἀληθινὰ τὸ κορύφωμα πάσης εὐγενοῦς προσπάθειας ἐκ μέρους αὐτῶν καὶ ομάδων ὑπὲρ τῶν λαϊκῶν τάξεων.

Ἄλλ' οἱ κοινωνιολόγοι ὑπῆρξαν καὶ εἶνε ἀκόμη ἐπιφυλακτικοὶ ὡς πρὸς τὴν θετικότητα τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπεμβάσεως αὐτῆς εἰς τὰ κοινωνικὰ προβλήματα· πολλοὶ μάλιστα φρονοῦν, ὅτι ταῦτα εἶνε ἀρνητικὰ ἀπολύτως καὶ ὅτι ἡ σωτηρία λαοῦ κ' ἐργατῶν εἶναι εἰς τὰ χέρια τῶν ιδίων. Ἀφοῦ, λέγουν, αἱ βιωτικαὶ συνθῆκαι σήμερον, ἔνεκα τῆς μεταβολῆς ἰδίως τῶν ὄρων τῆς βιομηχανίας, ἡλλοιώθησαν οὐσιωδῶς καὶ τὸ ἄτομον μεμονωμένον δὲν εἴμπορεῖ ν' ἀντιπαλαίῃ εἰς τὸν αἱματηρὸν ἀγῶνα, ὃ ὁποῖος διεξάγεται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, πρέπει ἡ πολιτεία νὰ ἐκτείνῃ τὰς μερίμνας τῆς καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν θεραπείαν τῶν δεινῶν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς; πρέπει νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἑαυτὴν τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνην τῆς διοικήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κατανομῆς τοῦ πλούτου μεταξὺ τῶν πολιτῶν;

Καὶ ἀπαντοῦν ἐπιλέγοντες: Ἡ λύσις δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον διὰ τῶν ποικίλων προσπαθειῶν, τῶν ἐκπορευομένων ἀπὸ διαφόρων κατευθύνσεων, καὶ διὰ τῆς ἀπαύστου μελέτης κ' ἐρεῦνης τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν κάθε χώρας καὶ κάθε διαμερισματος μάλιστα, καὶ τέλος διὰ τῶν περιορισμένων καὶ μερικῶν προσπαθειῶν αὐτῶν καὶ ομάδων, χωρὶς συμμετοχὴν ἢ πρωτοβουλίαν ἢ ἐπέμβασιν καμίαν τῆς πολιτείας ἢ καμίας ἀπὸ τὰς ποικίλας αὐτῆς ἐκδηλώσεις, νομοῦ, ἢ δήμου, ἢ πόλεως, ἢ κοινότητος.

Παρ' ὅλας ὁμως τὰς ἀντιρρήσεις αὐτάς, ἡ ἐκ μέρους τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ψήφισις νόμων προστατευτικῶν τοῦ λαοῦ, ἐπιβλητικῶν ἢ ὑποβλητικῶν Κοινωνικῆς Προνοίας, εἶναι εἰς ἐφαρμογὴν, ἀλλοῦ ὀλίγον, ἀλλοῦ πολὺ, ἀλλοῦ εἰς εὐρύτερα πεδία, ἀλλοῦ ἐντὸς ὁρίων στενῶν. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι καὶ πολλὰ ἐπέφεραν ἀγαθὰ κ' εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀλκοολισμοῦ καὶ τῆς φθίσεως, ἡ ἐξυγίανσις τῶν κατοικιῶν τῶν ἐργατῶν καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ διακανονισμὸς τῶν ὥρων τῆς ἐργασίας, ἡ ἀπαγόρευσις ἢ οἱ περιορισμοὶ εἰς τὴν ἐργασίαν παιδίων κ' ἐφήβων, εἶνε τόσα δείγματα τῆς ἐπιδράσεως τῶν κυβερνητικῶν μέτρων. Εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου αἱ κοινωνιολογι-

καὶ μελέται ἰδιαιτέρως προσελκύουν πιστοῦς, κ' ἐπιστήμονας κ' ἐρασιτέχνας, τὸ τμήμα τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐργασίας διεξάγει γιγαντιαίαν ὑπηρεσίαν ἐποπτικὴν, προπαγανδιστικὴν καὶ ρυθμιστικὴν ἐπὶ πάσης φύσεως ζητημάτων, ἀποβλεπόντων εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἐργατικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν τάξεων, παρασκευάζον ἢ ἐφαρμόζον νόμους, διορίζον ἐπιτροπὰς τοπικὰς μὲ ἐιδικὰ καθεμίαν καθήκοντα κ' ἐκδίδον καὶ διασπείρον παντοῦ κατὰ μυριάδας βιβλία καὶ φυλλάδια κ' ἐγκυκλίους.

Τῆς διαδόσεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν δογμάτων αὐτῶν, περὶ ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους καὶ τοῦ Πολιτειακοῦ Κοινωνισμοῦ ἀποτελέσματα τελευταῖα ἔχομεν, πλὴν τόσων ἄλλων προγενεστέρων νομοθετημάτων, τὸν ἀγγλικὸν νόμον περὶ ἀπονομῆς συντάξεως εἰς τοὺς γέροντας, τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν, τὸν φτερινὸν γαλλικὸν νόμον περὶ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος, καὶ τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐσχάτως γενομένην πρότασιν νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλείας ζωῆς τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἐργατῶν.

Εἰς τὴν χώραν μας τὰ ζητήματα αὐτὰ μένου ἀκόμη ἀμελέτητα καὶ τὰ ἐδάφη τῶν παρθένων. Μολονότι εἰς τόσα στάδια πνευματικὰ ἢ ὕλικά προοδεύομεν, ἴσως πλέον τοῦ δέοντος, εἰς τὰ ζητήματα αὐτὰ τῆς ἀφηνίσεως τῆς αὐτενεργείας τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χειραγωγήσεως τοῦ μὲ τὸ πατρικὸν χέρι τῆς Προνοίας, εἴμεθα ἀκόμη εἰς τὸ Ἄλφα. Ἡ δὲ πολιτεία φαίνεται φανερὰ ὅτι ἀγνοεῖ, ὅτι θέλει ν' ἀγνοῇ καὶ τὴν ὑπαρξίν κἀν ἐργατῶν, λαοῦ, ἐργατικῶν ζητημάτων, ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν, ἐργατικῶν ἀναγκῶν, λαϊκῆς δυστιχίας.

Ἄς ἐπιείσωμεν, ὅτι ἡ εἰς κάθε τι πρόοδος, ἀπὸ τοὺς εὐεργετικοὺς ἀτμοὺς τῆς ὁποίας κορέννυται ὅλον ἐν ἡ ἀτμόσφαιρα, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν, καὶ ἡ προαγγελλομένη ἀπὸ παντοῦ ὡς μετ' ὀλίγον μέλλουσα ἀμείλικτος ἀναδιοργάνωσις τῶν ἐσωτερικῶν μας πραγμάτων, θὰ ἔχῃ ὡς ἐπακολούθημα φυσικὸν τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐφαρμογὴν κατὰ μικρὸν τῶν μέτρων ἐκείνων, ὅσα αἱ καθημέραν ἀνξάνουσαι ἀνάγκαι τῆς κοινωνίας μας ὑποδεικνύουν, ἐπὶ τῶν προτύπων, τὰ ὁποῖα ἡ παγκοσμία πρόοδος μᾶς παρέχει καὶ ἀναλόγως τῶν τοπικῶν μας συνθηκῶν.

ΣΠ. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ ὑπὸ Θ. ΑΝΝΙΝΟΥ — ΕΦΗΜΕΡΙΣ "ΑΘΗΝΑΙ,"

— Καπετάνιο, κάποιο συννεφάκι βλέπω στὸν ὁρίζοντα καὶ δὲν μ' ἀρέσει...
— Ἐννοία σου ναὺκληρέ μου, κι' ἅμα λίγο θολώσῃ τὸ πρᾶγμα, πᾶμε κι' ἀράζουμε στὴν Κέρκυρα...

«Κέρκυρα 20 Δεκεμβρίου Ε. Ν. 1837

«Αγαπητὲ Μήμη,

Δ¹ ἐκείνην τὴν λέξιν ὁποῦ σοῦ εἶπον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, σχεδὸν πρὸ δύο ἐτῶν, ὅταν ἐξέφρασες παράπονα διὰ μίαν ὑπόθεσιν, ἣ ὁποία σοῦ ἐξέφυγεν, εἶχον εἰς τὴν ψυχὴν μου δύο βεβαιότητες ὡς βάσιν. Ἡ μία ἦτο τῆς ἐνώσεώς μας, ἡ ἄλλη, ὅτι εἶχον πρὸς σὲ μίαν μεγάλην ὑποχρέωσιν. Καὶ αἱ δύο ἐξηφανίσθησαν, τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰ γεγονότα. Ὅθεν ἂν ἀπὸ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1833, ὅτε συνελήφθη ἡ σκέψις τῆς ἐνώσεως, δὲν μένει ἔως τώρα παρὰ μία πρόθεσις, τί ἄρα γε νὰ σκέπτεται τις διὰ τὸ μέλλον; Ἐὰν πράγματι αἱ δυσκολίαι θὰ νικηθῶν, τίς ἡ ἀνάγκη νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ θεραπεία; Ἐγὼ δὲν βλέπω οὐδεμίαν ζημίαν μετὰ τὸ νὰ περιμένωμεν καί, ἂν τοῦτο συμβῇ, σὺ θὰ με ἱκανοποιήσῃς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἔχω πολλὴν ζημίαν. Χαιρέτα τὸν Γαλβάνην μας».

Ὁ ἀγαπητός σου Δ.

Ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ ἐταχυδρομήθη τῇ 10 Ἰουλίου τοῦ 1838.

«Εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ σοῦ γράψω. Θὰ εἰπῇτε εἰς τὸν ἄριστον καὶ κατατρεγμένον, ὅτι ἐγὼ ποτὲ δὲν θὰ χάσω κατ' οὐδένα λόγον τὴν ἀγάπην τὴν ὁποῖαν αἰσθάνομαι πρὸς αὐτόν, καὶ ὅς ἀφήσῃ τὰ πράγματα νὰ τρέξουν χωρὶς νὰ ἀνησυχῇ. Ἐγὼ δὲν σοῦ λέγω τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι εὐρίσκομαι εἰς τὰς χειρὰς καὶ εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Κάνδυλα, τὸν ὁποῖον μοῦ ἔσται-λεν ὁ ἀγαθὸς Θεός».

Δ. Σ.

Ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ ἄνευ ἡμερομηνίας ἐστάλη τῇ 20 Ἰουλίου τοῦ 1838.

«Αγαπητὲ Δημήτριε,

«Μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ συγκίνησιν εἶδον τὴν ἀφιξίν τῆς ἐπιστολῆς σου, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις της μ' ἐλύπησε. Τώρα ἀπὸ ἐμὲ δὲν μένει ἄλλη συμβουλὴ παρὰ νὰ σε παρακαλέσω καὶ ἐξορκίσω νὰ σκεφθῇς σοβαρῶς ἐπὶ τοῦ πράγματος. Πιθανὸν νὰ εἶσαι ἀπατημένος εἰς ὅλα καθ' ὅλα. Σκέψου ἄνευ πάθους καὶ θὰ ἰδῇς. Ἀλλὰ θαυμάζω πῶς δὲν βλέπεις καθαρὰ τὸ αἷτιον διὰ τὸ ὁποῖον μερικοὶ σὰς κολακεύουν! Ὅλοι αὐταὶ αἱ ταραχαὶ τῆς διανοίας, ἡ ὁποία δὲν βλέπει πέραν τοῦ κύκλου, τὸν ὁποῖον ἡ ἰδία ἐχάραξε, σοῦ ἀφαιροῦν τὴν ἀληθινὴν ὄψιν τοῦ πράγματος. Ἡσυχάσε, σοῦ ἐπαναλαμβάνω, καὶ θὰ διακρίνῃς τὰ πάντα.

* Συνέχεια: «Παναθήναια». 31 Μαΐου.

«Δὲν δύναμαι νὰ ἐκταθῶ. Καλλίτερα προφορικῶς. Ἐὰν ζητῇς τὴν γαλήνην ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ τοῦ δικαίου, τὴν ζητεῖς ματαιῶς. Πρέπει ἡμεῖς νὰ τὴν ζητήσωμεν τοιουτοτρόπως προτοῦ μᾶς καταλάβῃ τὸ γῆρας. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οὕτω θὰ εὖρης τὴν ἱκανοποίησιν. Μοῦ φαίνεται ὅτι τὰς ῥαδιοουργίας τῆς πολιτικῆς δὲν τὰς ἀντιλαμβάνεσαι· ἀκόμα περισσότερον ὑποχρεοῦσαι νὰ σκεφθῇς διὰ νὰ μὴ μετανοήσῃς ὅταν τὸ κακὸν θὰ εἶναι ἀθεράπευτον».

Ο Δ. ΣΟΥ

Ἐκ τῆς σφραγίδος φαίνεται ὅτι ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ ἐστάλη εἰς Ζάκυνθον τῇ 5 8/βρίου 1838.

«Αγαπητὲ Μήμη,

«Εἶδον τὸ γράψιμόν σου μετὰ χαρὰν καὶ συγκίνησιν. Ἀπὸ πολλοῦ τὸ ἐπεθύμουν διὰ νὰ μάθω ὅτι δὲν εἶσαι ἐντελῶς δυσσχετισμένος. Γράψε μου μετὰ τὴν ἡσυχίαν σου, ἀλλὰ καὶ γρήγορα, ἔστω διὸ γραμμᾶς. Αὐτὸ θὰ μοῦ δώσῃ τὴν παρηγορίαν. Εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Κοκκίνι καίμε ὅπως καλλίτερα νομίζεις, διὰ νὰ τοῦ εἶσαι ὠφέλιμος. Αὐτὸς μοῦ ἔγραψεν. Ἐνόμιζα ὅτι ἤθελε πολλὰς θυσίας καὶ δὲν σοῦ ἀπήντησα. Μοῦ ἤλθεν ἡ ἐπιστολὴ του εἰς στιγμήν, καθ' ἣν εἶχον κατὰ νοῦν νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ: *Γιατί, ἀδελφέ μου με νιώσανε*¹ ὅτι δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ ἀρνηθῶ μετὰ περιμένουν εἰς τὸν δρόμον καὶ με γδύνουν. Εἰς τὴν ἐξοχήν, ὅπου συχνὰ καταφεύγω, εἶναι πενία, πού ἐμπνέει τρόμον. Ἐπὶ τέλους παρετήρησα ὅτι, ὅταν ἔχω τὴν δύναμιν νὰ εἰπῶ *ὄχι*, αἰσθάνομαι χειρότερα ἀπὸ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποῖαν δίδω ὅ,τι δὲν ἔπρεπεν. Ἀλλ' εἰς ὅποιαν χώραν ὑπάγω, θὰ εἶμαι ὁ ἴδιος. Ἐξ ἄλλου τὰ γενικὰ ἔξοδα μένουν ὡς εἶναι, καὶ μετὰ τὸν καιρὸν ἐλαττόνεται. Τοιουτοτρόπως θὰ ἔχω μεγαλητέραν εὐκολίαν νὰ ἡσυχάσω τὴν καρδίαν μου, πολὺ πολὺ συγκινημένην μετὰ τὴν ἀρνησιν, τόσον πού νὰ μοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν, πολὺ ἀναγκαίως διὰ τὴν μελέτην, *μοναδικὸν* ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ἡ Θεία Πρόνοια εὐηρεστήθη νὰ μοῦ ἀφίσῃ.

«Ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τάχιστα ἂν ἀκόμη εἶσαι ἐναντίος νὰ δώσῃς τὴν κόρην στὴν ξενιτειά. Ὁ υἱὸς τοῦ κόμητος Θεοτόκη, ἕγγονος τοῦ βαρῶνου, εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους κυρίους τῆς χώρας ταύτης· εἶναι νέος, ὄχι ἄσχημος καὶ μετὰ καλὴν καρδίαν. Ἐκάμα τὴν πρώτην ἀπόπειραν καὶ ὅταν εἶναι εἰς ἀσφαλῆ λιμένα, θὰ ἔλθῃς νὰ τελειώσῃς».

Ο Δ. ΣΟΥ

¹ Λύται αἱ λέξεις εἶναι ἑλληνικὰ γραμμέναι ἀπὸ τὸν ποιητὴν.

«Κέρκυρα, 15 Δεκεμβρίου Ε. Ν. 1839

«Αγαπητὲ Δημήτριε,

«Ἴδου εἶμαι καλλίτερα ἀπὸ τὰ κατάγματα τῆς κλειδὸς καὶ ἀπὸ τοὺς μώλωπας τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ ἀπὸ κάθε κακὸν τέλος, τὸ ὁποῖον ὑπέστην ἀντὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ αἰφνιδίου θανάτου.

«Ἐλαβα τὴν ἐπιστολήν σου. Ἀλλ' ὁ ἀφοσιωμένος μας, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπον ὅτι μοῦ γράφεις περὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔγραψες, δὲν ἐξεύρει τίποτε. Αὐτὸς δὲν ἔλαβεν οὐδεμίαν ἐπιστολήν σου. Ὅθεν σκέψου νὰ μοῦ γράψῃς διὰ ἡσυχίαν του. Στείλε μου τὰ χειρόκτια τῶν κοριτσιῶν. Οἱ φίλοι μας εἶναι περισσότερον φίλοι ἀπὸ πρῶτα, ὅθεν ἔσο εὐδύμος καὶ γέλα».

Ὁ ἀδελφός σου Δ.

Ἡ σφραγὶς τοῦ ταχυδρομείου φέρει τὴν ἡμερομηνίαν 21 Νοεμβρίου τοῦ 1840.

«Πραγματικῶς ἐδῶ διεδόθη ὅτι εἰς τὴν Ζάκυνθον αἱ καταστροφαὶ ὑπῆρξαν πολὺ μεγάλαι· ἀλλ' ἐγὼ ἐχάρην μολὶς ἔμαθον ὅτι οἱ πόδες τῶν ἀγαπητῶν μου τὰς πατοῦν.

«Χαιρέτα μου τὴν οἰκογένειαν ὅλην, τὸν Γαλβάνην καὶ τὸν Λούντζην. Δύνασαι νὰ μοῦ γράψῃς μίαν ἀπλὴν ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὁποῖαν νὰ μοῦ σημειώσῃς τὸ πλεονάζον, τὸ ὁποῖον ἡ κυβέρνησις ἐδαπάνησεν ἔως τώρα διὰ τὰ τελωνεῖα· τὸ πλεονάζον τὸ ὁποῖον θὰ δαπανήσῃ, πῶς δὲν εἶναι ἱκανὰ τὰ παρόντα ἔξοδα ὡς καὶ τὰ παρελθόντα· πῶς θὰ ἀναγκασθῇ ἐντὸς ὀλίγου νὰ δαπανήσῃ ἀρκετὸν ποσὸν διὰ δίκας κτλ. Ὅλα αὐτὰ δύναται νὰ τὰ οἰκονομήσῃ λαβοῦσα τὰ ἔγγραφα μου ἀντὶ μιᾶς μετρίας δόσεως χρηματικῆς· λαβοῦσα ὅλην ἐκείνην τὴν ἔκτασιν γῆς μετὰ τὸ περιεχόμενον, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ οἰκοδομήσῃ τὰ δικαστήρια ἢ ὅ,τι ἄλλο τῇ ἀναγκαίῳ. Ἡ στιγμή αὕτη, ἀληθῶς δὲν εἶναι κατάλληλος, καὶ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἀποταθῶ εἰς πρόσωπα ἔχοντα πολλὴν δραστηριότητα, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἀνάγκας. Θὰ ἐνεργήσω ἐγὼ. Πρόκειται περὶ τοῦ συμφέροντός των. Ἄν δὲν τὸ κατορθώσω, θὰ μοῦ ὑποδείξῃς τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ μεταχειρισθῶ, ὅπως ἐγὼ, χωρὶς νὰ σε ἐκθέσω, δυνηθῶ νὰ λάβω ἐκεῖνα τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ἡ κυβέρνησις θὰ ἔδιδεν εἰς τὸν Μακρῶν. Ἀλλὰ σιωπῇ.

Ο Δ. ΣΟΥ

«Ὁ Σολωμὸς τὸ ἐκατέρωθωσεν ὅ,τι γράφει εἰς τὴν ἐπιστολήν ταύτην. Ἐπὶ τοῦ χρόνου ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Μακρῶν τὴν ἀναφερομένην ἔκτασιν, ἥτις παρεχωρήθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τοῦ δίδῃ ἐπὶ ὀρισμένον χρόνον ἐτησίως τάλληρα 2000.

Ἡ καταστροφὴ τὴν ὁποῖαν ὁ ποιητὴς ἀναφέρει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ἡ τοῦ σεισμοῦ τοῦ Ἁγίου Λουκά.

[Συνέχεια]

«Ἀπαντες οἱ σύγχρονοι διηγοῦνται τὰς ἐλεημοσύνας καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν πάσχοντα πλησίον. Ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀρνηθῇ τὴν συνδρομήν του εἰς οἰονδήποτε.

«Ἐνας σεβαστὸς Ζακύνθιος ἱατρὸς μᾶς διηγήθη, ὅτι εὐρισκόμενος εἰς Κέρκυραν ὡς φοιτητής, εἶδεν ἡμέραν τινὰ τὸν ποιητὴν ἀκολουθοῦμενον ἀπὸ ἐπαίτας. Ἐπειδὴ δὲν εἶχε χρήματα νὰ τοὺς ἐλέησῃ, ἐπῆγεν εἰς τινα ἀρτοποιίαν καὶ τὸν διέταξε νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὅσον ψωμὶ ἤθελον καὶ νὰ στείλῃ ἔπειτα τὸν λογαριασμὸν εἰς τὴν οἰκίαν του. Τοὺς πρόσφυγας Ἰταλοὺς ἀδρῶς ἐβοήθει. Τὸ αὐτὸ κριφὰ ἔκαμινεν εἰς τὰς πτωχὰς οἰκογενεῖας τὰς μὴ δυναμένας νὰ θυροδέρουν. Ἡμέραν τινὰ ἤκουσεν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἔξωσις μιᾶς πτωχῆς οἰκογενεῖας μετὰ τὴν παιδίαν καὶ μετὰ ἄρρωστον τὸν πατέρα. Ἀμέσως ἐπροσκάλεσε τὸν νοικοκύρην τοῦ σπιτιοῦ. Ἐπλήρωσε τὰ χρεωστούμενα καὶ ἐπροπλήρωσε διὰ ἄλλον νέον χρόνον. Ὅταν ἐπῆγεν ἡ μητέρα κλαίονσα νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, εἶπεν εἰς αὐτήν: *Δὲν ξέρω τί μοῦ λές.*

Καὶ ἡ ἐπομένη ἄνευ ἡμερομηνίας, ἐταχυδρομήθη τῇ 5 Φεβρουαρίου τοῦ 1839.

«Καλῶς νὰ ἔλθῃς εἰς τὰς ἀγκάλας μου, ἔστω καὶ μετὰ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον θέλεις. Δὲν ἐσκέφθην, ἀλλὰ βλέπω ὅτι θὰ μ' εἰδοποιεῖ ἡ εἰλικρίνεια μετὰ ἀνωφελῇ ἐνόχλησιν ἀμφοτέρων. Δὲν θὰ εὖρης πλέον τὴν φιλιάνθρωπον καὶ τὴν ἀρίστην Κατσαῖτη.

«Εἶπε τοῦ κυρίου μας Γαῖτα, ἂν θ' ἀοργήσῃ ὁ υἱὸς του νὰ ἔλθῃ, ὅς εὖρη τρόπον νὰ λάβω τὸ ταχύτερον μερικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ ἔλαβεν ὁ Ἀντώνιος διὰ μετὰ τὸ Παρίσι. Ἐρώτησε ἐπίσης τὸν νέον Κάνδυλαν ἂν ἔχῃ τίποτε διὰ μέ».

Ο Δ. ΣΟΥ

Ἄνευ ἡμερομηνίας· ἡ σφραγὶς φέρει τὴν 21 Ἰουνίου τοῦ 1839.

«Αγαπητὲ Μήμη,

«Αὐτὸ εἶναι πολὺ. Ἐνα καλόν, ὅτι εἶναι μετὰ τὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα δίδω· ἀλλὰ πρέπει νὰ μάθω ἂν εἶναι καλὰ. Καθεὶ ὀλίγον, ὠφελεῖ. Δύο γραμμᾶι μ' ἀρκοῦν. Εἶσαι εὐχαριστήμενος; Σοῦ ἀφίνουν τὴν εὐτυχίαν σου; Ἀπὸ τὰς ὀλίγας γραμμᾶς σου, μοῦ φαίνεται ναί.

«Μόλις φθάσουν τὰ βιβλία εἰς τὸν Γαῖταν, στείλε μου τὰ μετὰ τὸ ἴδιον δέμα καὶ σύστησέ τα μετὰ τὸ ἀτιμόπλοιο. Ἐρευνήσε πῶς, ἀφοῦ ἐστάλησαν ἀπὸ τὴν Γαλίαν τόσον καιρὸν τώρα, ἀκόμη δὲν ἔφθασαν. Αὐτὸς ἔμεινε τόσον καιρὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν!

«Γράψε μου περὶ τούτου καὶ ἀγάπα τὸν

Δ. ΣΟΥ

Υστερ' από τόσων χρόνων χωρισμό σου γράφω μόλις σήμερα, αγαπημένε μου Δόν Κιχώτε. Ακούω συχνά να γίνεται λόγος για σένα και δεν αμφιβάλω ότι θα διατηρείσαι ακόμη στη ζωή, καθώς κι' εγώ. Άλλως τε το πράγμα καθ' εαυτό δεν είνε παράξενο, αφού και τους δύο μας ἐγέννησεν ὁ Θεοβάντης.

Λοιπὸν ἀκουσε ὀλίγα περὶ τοῦ βίου μου, διότι ἐλπίζω ὅτι ἡ παλαιὰ πρὸς ἐμένα φιλία σου δὲν ἐξητμήσθη καὶ ὅτι πάντοτε ἐνδιαφέρεσαι διὰ τὸν πιστόν σου Σάντσον. Εὐρίσκομαι πρὸ πολλοῦ ἐγκατεστημένος εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ἑλλάδος. Ἐνα καράβι θαρρῶς νὰ ξέρω τὴν τρικυμία μ' ἔφερε μίαν ἡμέρα χωρὶς νὰ ξέρω πῶς στὴν ἀκρογιαλιά τῆς Ἀττικῆς καὶ ἔκτοτε δὲν μετεκινήθην. Μὴ νομίσῃς ὅτι ἀπὸ φιλολογικὴν ματαιοδοξίαν γράφω ὅτι ἀπεβιβάσθην εἰς τὴν ἀκρογιαλιά τῆς Ἀττικῆς, ἀντὶ νὰ εἰπῶ: εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Μετεχειρίσθην ἀπλῶς κυριολεξίαν, διότι ὁ καπετάνιος δὲν ἐπιθυμοῦσε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ συναντηθῶ μετὰ τὸν τελώνην τοῦ Πειραιῶς μετὰ τὸν ὅποιον συνδέεται διὰ παλαιὰς ἐχθρας.

Ἐβγήκαμε λοιπὸν κοντὰ εἰς ἓνα μικρὸν βράχον, τὸ πλήρωμα, ἐγώ, μερικοὶ σάκκοι ζάχαρη καὶ πολλὰ κοντιὰ ποῦρα. Ναί, φίλε μου Δόν Κιχώτε, τὰ ποῦρα δὲν μοῦ ἔλειψαν ἐδῶ. Εἶνε πολὺ εὐθηνά, διότι καθὼς ἔμαθα τὸ Κράτος ἐπέβαλεν εἰς αὐτά, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα εἶδη, βαρυντήν φορολογίαν. Κάποτε ἓνας ὑπουργὸς με νοῦν καὶ με θέλησιν ἀπειραμένη νὰ ἐλαττώσῃ τοὺς εἰσαγωγικοὺς φόρους καὶ ν' αὐξήσῃ τοὺς τελωνοφύλακας. Ἀλλὰ ὁ κόσμος ἐσηκώθηκε στὸ πόδι καὶ μετὰ τὸ δίκιο του, διότι τότε θ' ἀνέβαιναν ἡ τιμὴ ὀρισμένων πραγμάτων καὶ μάλιστα ἐκείνων, τὰ ὅποια ἰδιαίτερος ἀπολαμβάνουν οἱ Ἕλληνες. Μὴ με κατηγορήσῃς πάλιν διὰ τὴν πρακτικότητά μου, ἡ ὁποία τόσον σ' ἐνόησεν ἄλλοτε· ἔτσι τὸ ἔφερον ἡ ὁμιλία.

Θὰ παραξενευθῇς, Δόν Κιχώτε μου, διὰ κατὰ πού θὰ σοῦ ἀποκαλύψω. Ζῶ εἰς μίαν χώραν, ἡ ὁποία θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἔγεινε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἰδικήν σου εἰς μέγα σχῆμα. Μάλιστα! Θυμᾶσαι τί ἐκάναμεν ἐμεῖς τὸν παλὸν καιρὸ; Ἐκαβαλικάσαμε ἓνα ψοφίμι, ἐφορέσαμε σπαθιά τενεκεδένια καὶ ἐξεκινήσαμε νὰ κατακτήσωμεν πόλεις, καὶ νὰ προστατεύσωμεν τ' ἀδύ-

νατα πλάσματα. Τὸ τί ξύλο ἐράγαμε θὰ τὸ θυμᾶσαι βέβαια. Ἡ δική μου ὁρᾷ τοῦλάχιστον ἀκόμη ἔχει μελανὰ σημεῖα μετὰ τόσων ἐτῶν ἡρεμιον βίον. Λοιπὸν ἡ χώρα ποῦ με φιλοξενεῖ παθαίνει τὰ ἴδια. Καὶ τὸ χειρότερον; Οἱ ἐχθροὶ τῆς δὲν εἶνε φανταστικοί, καθὼς εὐτυχῶς συνέβαινε σ' ἐμᾶς. Εἶνε σὲ βεβαίῳ, κατὰ περισσότερον ἀπὸ... μύλοι. Σήμερα ὅπου ἐσὺ ἔχεις κίπῳς σφρονοισθῇ θὰ μοῦ εἰπῇς φυσικά: «Ἄς ἐργασθῶν λιγάκι, ὥστε ν' ἀντικαταστήσωμεν τὸ ἀθλιον ἄλλο, μετὰ ἀκμαῖον αὐτὸ». Ναί, φίλε μου! Φαίνεται ὅμως πῶς πρέπει νὰ τραβήξῃ κανεὶς τὰ βάσανα τὰ δικά μας διὰ νὰ φθάσῃ εἰς ἱκανοποιητικὸν σημεῖον ὁρθοῦ λόγου.

Νὰ με συγχωρῇς ποῦ σοῦ γράφω περὶ θεμάτων ἀσημάντων, θὰ ἔλθω καὶ εἰς τὰ σοβαρῶτερα, εἰς ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ ὁποῖα συγκινοῦν βαρύτερα τοὺς Ἀθηναίους. Ἰδοὺ. Ἡ ἰταλικὴ ὀπερέττα τοῦ Ἀρνιώτη ἐνίκησε τὴν βιεννέζικη. Ἡ αὐστριακὴ πολιτικὴ ἐχρεωκόπησε, βλέπεις, αὐτὴν τὴν φορὰν. Ἐκτὸς τούτου τὰ γυναικεῖα καπέλλα ἐξακουλοῦνται νὰ εἶνε μεγάλα, καὶ τὰ κεφάλια μικρά· ὅσον διὰ τ' ἀνδρικά προτιμώτερον νὰ μὴ σὲ πληροφορήσω. Ἀρραβῶνες καὶ γάμοι γίνονται ἀπειροί, σημεῖον, ὥς λέγουν, εὐεξίας καὶ τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἔχουν ἀναλάβῃ νὰ τὸ κανονίσουν τέσσερις κυρίες τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀριστοκρατίας.

Ἀνέκαθεν ἔδειχνες ἐνδιαφέρον διὰ τὴν φιλολογίαν, κυρίως μάλιστα διὰ τὰ ἱπποτικά μυθιστορήματα. Ἄν ἐξοῦσες ἐδῶ δὲν θὰ ὑφίστασο καμίαν στέρησιν. Αἱ ἐπιφυλλίδες τῶν ἐφημερίδων ἔχουν πάντοτε καὶ μίαν τρυφερὰν ἱστορίαν ἱπποτικῶν συνήθως συμπατριώτου μας. Ἀλλ' ἂς ἀφήσω κατὰ μέρος τὰς ρομαντικὰς περιπετείας. Αὐτὰ κι' αὐτὰ μᾶς ἔφαγαν τὸ κεφάλι. Προτιμῶ νὰ σοῦ ἀναφέρω περὶ μιᾶς συναυλίας, ἡ ὁποία ἐδόθη ἀπὸ τὸν κ. Μ. Καλομοίρη εἰς τὸ Ὁδεῖον διὰ νὰ συμπληρωθῇ τὸ ποσὸν πρὸς ἀνέγερσιν τῆς προτομῆς τοῦ Σολωμοῦ. Νομίζεις λοιπὸν ὅτι ἦρθε κόσμος; Λίγοι ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος μόνον, κι' ἐπομένως ὅχι τοῦ χρήματος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ κ. Μ. Καλομοίρη γύρισε τὰς σελίδας τῶν «Παναθηναίων» καὶ θὰ μάθῃς τί εἶνε. Ὅσον διὰ τὸν Σολωμόν, ἔχω πεποιθήσιν ὅτι θὰ τὸν γνωρίζῃς καὶ θὰ τὸν λατρεύῃς ἐσὺ, ἀφοῦ εἶσαι... Ἰσπανός.

Δικός σου μετ' ἀγάπην
ΣΑΝΤΣΟΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ὁ Πόλεμος...

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ. — Ὡστε ἀπεσοβήθη ὀριστικῶς ὁ πόλεμος;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἔτσι φαίνεται. Καὶ ἀπεσοβήθη εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν.

Ὁ ΜΑΘ. — Δηλαδῇ;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δηλαδῇ ἀπεσοβήθη, ἀφοῦ μᾶς ἔδωκε διὰ μίαν στιγμὴν τὴν αἴσθησιν τῆς πραγματικότητος του, ἀφοῦ μᾶς ἔκαμε νὰ αἰσθανθούμεν τὰς συγκινήσεις του, νὰ κλονισθούμεν ἀπὸ τὰ ῥίγη του, νὰ ψιθυρίσωμεν ἓνα θούριον μέσα ἀπὸ τὰ δόντια μας, καὶ νὰ ψηφίσωμεν τὴν ζωὴν μας εἰς μίαν στιγμὴν πατριωτικῆς μέθης. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερον εὐεργέτημα ποῦ δίδει ἓνας πόλεμος. Πέραν τῆς μέθης αὐτῆς, τὰς περισσοτέρας φορὰς, δὲν ὑπάρχουν παρὰ καταστροφαί, αἱματα, τραγικότητες, κρίσεις οἰκονομικαὶ καὶ μεταμέλειαι. Ὑστερ' ἀπὸ ἓνα πραγματικὸν πόλεμον νικηταὶ καὶ νικημένοι εἶναι ἐξίσου ἀξιολύπητοι.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν εἶσθε λοιπὸν ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ οὕτε τὸν ἀναγνωρίζετε φαίνεται ὡς νόμον τῆς ζωῆς.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δὲν εἴμπορῶ νὰ μὴν τὸν ἀναγνωρίζω. Εἰξεύρω πολὺ καλά, ὅτι ἐπάνω εἰς ἓνα φύλλον δένδρου, καὶ μέσα εἰς μίαν σταγόνα νεροῦ, χιλιάδες πλασματῶν ἀγωνίζονται τὸν αἰώνιον ἀγῶνα τῆς υπάρξεως. Ὁ ἄρως εἶναι ὁ μόνος θεός, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπέθανε καὶ ὁ ὁποῖος δὲν θάποθάνῃ ποτέ. Ἄν θέλετε, παραδέχομαι ἀκόμη, ὅτι χωρὶς πόλεμον ἡ ζωὴ εἰς τὸν πλανήτην αὐτὸν θὰ ἐλίμναζεν ἀπαισίως καὶ θὰ ἐχάνετο οἰκτρῶς ἀπὸ τὴν ἰδίαν τῆς σῆψιν.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν ἐννοῶ τότε πῶς συμβιβάζετε αὐτὰ ποῦ λέγετε τώρα πρὸς ἐκεῖνα ποῦ εἶπατε πρὸ ὀλίγου.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὸ νὰ συμβιβάζῃ κανεὶς τὰ ἀσυμβίβαστα εἶναι ἀκριβῶς ὅλη ἡ φιλοσοφία. Θὰ σὰς κάμω λοιπὸν νὰ τὰ συμβιβάσῃς καὶ σεῖς, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ ἔχετε μίαν φιλοσοφικὴν ἰδιοσυγκρασίαν, μετὰ ὅλον τὸ φιλοπόλεμον μένος σας.

Ὁ ΜΑΘ. — Φοβοῦμαι μόνον μήπως ἡ φιλοσοφία μοῦ φονεύσῃ τὸν πατριωτισμὸν μου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἤθελα δι' ὅλον τὸν κόσμον.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δὲν ἔχετε κανένα φόβον. Ἡ φιλοσοφία δὲν φονεύει τίποτε, ἀφοῦ εἶναι ἀνίσχυρος νὰ φονεύσῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἔρωτα.

Ὁ ΜΑΘ. — Σὰς ἀκούω λοιπὸν ἀφόβως.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Προχωρῶ. Ὁ πόλεμος, ὡς ἀνάγκη τῆς ζωῆς, δὲν ἔχει κανένα λόγον σήμερον. Ὅχι διότι ὁ πολιτισμὸς τὸν κατέστησε περιττόν, ἀνυψώσας τοὺς ἀνθρώπους ὑπεράνω τῶν ἄλλων ζώων. Ὁ πολιτισμὸς δὲν ἔκαμε τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά. Καὶ ὁ ἀνθρώπος, δὲν ἔκαμε ἀπὸ τὴν δορὰν τοῦ θηράματος τοῦ ἡ κατω ἀπὸ τὴν ρεδιγκότταν τοῦ ράπτου του, παρέμεινε τὸ ἀρχαῖον ζῶον, τὸ ὁποῖον ἐπλάσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἰδίαν ζυμὴν, ποῦ ἐπλάσε καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα. Ὁ πολιτισμὸς ὅμως ἔκαμε κατὰ ἄλλο. Μετέφερε τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν ὑπαίθριον χώραν μέσα εἰς τὰς πόλεις. Καὶ οἱ ἄνθρωποι ὑπαίθριον διαρκῶς καὶ κατασπαράσσονται ἀπὸ τὸ ἐνφ' πολέμου διὰ βράδυ, νομίζουσιν ὅτι ἐργάζονται, ἐμποροῦνται, συζητοῦν, ἐρωτεύονται, φιλοσοφοῦν καὶ ἐν γένει κάμνουν διάφορα εἰρηνικὰ πράγματα. Κατ' οὐσίαν πολεμοῦν. Ἡ μόνη εἰρηνικὴ ἐργασία εἰς τὸν κόσμον εἶναι ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ ἡ ὀνειροπόλησις. Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι αὐτὸ ἔκαμαν· καὶ ὅταν ὁ ἐχθρὸς

ἤρχετο νὰ καταπατήσῃ τὴν γῆν των, ἔπαιρναν τὰ ὅπλα των καὶ τὸν ἐκυνηγοῦσαν μακρὰν τῶν συνόρων. Ὁ πόλεμος ἐπομένως δι' αὐτοὺς ἦτο μίᾳ ἀνάγκῃ ποικιλίας καὶ μίᾳ ὑγιεινῇ ἀσκήσεως. Ὅσοι ἐπέστρεφαν σῶοι ἀπὸ τὸν πόλεμον αὐτόν, εἶχαν πάλιν τὸν καιρὸν νάροτριάσῃ τὴν γῆν των, νὰ φιλήσουν τὴν γυναῖκα των καὶ νὰ ὀνειροπολήσουν ξαπλωμένοι κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα.

Ὁ ΜΑΘ. — Μήπως ἐπάνω-κάτω δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον καὶ σήμερον;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Καθόλου δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον. Ὁ ἀνθρώπος τὸν ὅποιον παίρνει σήμερον ἡ πολιτεία ἀπὸ τὴν πόλιν ἢ τὸ χωρίον καὶ τοῦ φορεῖ ἓνα κακοκαμωμένο ρούχο καὶ τὸν στέλλει εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, φεύγει ἀπὸ τὸν ἓνα πόλεμον διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὸν ἄλλον. Καὶ ἂν τοῦ φρεισθοῦν αἱ σφαῖραι τοῦ ἐχθροῦ, θὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν, νικητῆς ἢ νικημένος, εἰς τὸν ἄλλον πόλεμον. Ἐννοεῖτε ὅλον τὸ βάθος τῆς ἀδικίας; Οἱ πολεμοχαρέςτεροι λαοὶ ἐγνώρισαν τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, καὶ χάριν αὐτῶν ἀκριβῶς ὑφίσταντο τὰς πολεμικὰς θυσίας. Καὶ οἱ μικροοργανισμοὶ ἀκόμη, μέσα εἰς μίαν σταγόνα νεροῦ, πολεμοῦν τὸν ἐχθρόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐμπόδιον τῆς ζωῆς των, διὰ νὰ κερδίσουν μίαν στιγμὴν εἰρήνης. Ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος εὐρίσκεται ὑπὸ χειροτέρας συνθήκας, ὑπὸ τὴν ἐποψὴν αὐτὴν, καὶ ἀπὸ τὸν πρωτογενῆ προγονόν του καὶ ἀπὸ τὸ τελευταῖον μικρόβιον. Ἐσυμβιβάσατε λοιπὸν τὰ ἀσυμβίβαστα;

Ὁ ΜΑΘ. — Μέχρι τίνος.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τί θέλετε νὰ εἰπῇτε;

Ὁ ΜΑΘ. — Θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι καλὰ καὶ ἅγια. Ὅταν ὅμως μᾶς ἀπειλοῦν οἱ Νεότουρκοι, τί πρέπει νὰ γίνῃ;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὸ ἀπλούστερον τῶν πραγμάτων. Νὰ τοὺς ἀπειλήσωμεν καὶ ἡμεῖς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν θὰ γίνῃ ποτέ πόλεμος. Δὲν βλέπετε τί κάμνουν τὰ ἄλλα ἔθνη; Διαρκῶς ἀπειλοῦνται καὶ διαρκῶς ἡσυχάζουν.

Ὁ κ. ΜΑΘ. — Διὰ νὰ πεύλῃ, ὅμως κανεὶς πρέπει νὰ εἶναι ἰσχυρός. Καὶ δυστυχῶς δὲν εἴμεθα.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Νὰ γίνωμεν, φίλε μου! Ποῖος εἶπε νὰ μὴ γίνωμεν; Δι' αὐτὸ εἶπα ἀκριβῶς ὅτι ὁ ἀπειλούμενος Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος ἐσταμάτησεν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. Μᾶς ἔδωκε τὸν ὀραῖον κλονισμόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐχρηιάζετο.

Ὁ ΜΑΘ. — Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τοὺς Νεοτούρκους.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Περισσότερον ἀπὸ εὐγνώμονες.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Θέατρον Συντάγματος: «Σία κι' ἀράξαμε» ἢ «Θάλασσα! Θάλασσα!» ὀπερέττα εἰς πράξεις τρεῖς ὑπὸ Πολ. Δημητρακοπούλου καὶ Στ. Γρανίτσα, μουσικὴ Θεοφρ. Γ. Σακελλαρίδου.

ΑΠΗΓΟΡΕΥΘΗ ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας, διὰ νὰ παιχθῇ δὲ καὶ πάλιν, οἱ συγγραφεῖς ὑπερρεώθησαν νὰ τὴν τροποποιήσουν καὶ νὰ τῆς ἀλλάξουν τὸν τίτλον. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν νέαν μορφήν, δὲν ἐπέτυχε περισσότερον. Φυσικά εἰς μίαν ὀπερέτταν τὸ πᾶν εἶνε ἡ μουσικὴ. Δυστυχῶς ἡ μουσικὴ τοῦ κ. Σακελλαρίδου, καὶ μὲν ὀρθογραφημένη καὶ τεχνικῇ, δὲν εἶχε ὅμως οὔτε μεγάλην ἐμπνευσιν οὔτε ἰδιαίτερον χρώμα. Ἦρσεν ἐδῶ

κ' εκεί, αλλά δεν ώμίλησεν εις την ψυχήν, δεν ένθουσίασε, δεν έγινε δημοφιλής.

Το θέμα της κωμωδίας έπιτυχημένον, και ή πρώτη ιδέα καλή: Νά σατυρισθή ένας χειρσαίος Υπουργός των Ναυτικών. Η έκτέλεσις όμως όχι άνταξία της ιδέας. Έδω κ' εκεί σκηναί εύφυνες: το σύνολον έλαττωματικό. Έν γένει ή πρώτη ελληνική όπερέττα δεν έσημείωσε την έπιτυχίαν που έπεριμένανεν, επαίχθη δε και μετριώτατα από τον θίασον του Συντάγματος, ό όποιος, εκτός της κυρίας Νίκα και του κ. Πλαίσα, δεν είχε άλλους ήθοποιους όπερέττας.

Νέα Σκηνή: «Αντιπενθερίνη» φάρσα εις πράξεις τρεις υπό Ν. Ι. Λάσκαρη και Μιχ. Δ. Γιαννουκάκη.

Το θέμα τετριμμένον, — ή έχθρα μεταξύ γαμβρού και πενθεράς, — ή έκτέλεσις όμως τεχνικώτατη. Οί κ. κ. Λάσκαρης και Γιαννουκάκης έσκάρωσαν άκόμη μίαν πολύπλοκον φάρσαν, με ώραιάς σκηνάς, με άπρόοπτα έπεισόδια και με μίαν δευτέραν πράξιν άληθινά φαιδρωτάτην. Αλλά το θέμα την ήδίκησε, και εις την «Νέαν Σκηνήν», της οποίας το κοινόν, όταν δεν πρόκειται περί «Παναθηναίων», είνε εξαιρετικώς δύστροπον, δεν είχε μεγάλην έπιτυχίαν. Η άλήθεια είνε ότι ή φάρσα δεν είχε και τίποτε το επίκαιρον, το χαρακτηριστικό, το ιδιαίτερος έλκυστικό.

Βαριετέ: «Ο Βύρων», ιστορικόν δράμα εις πράξεις τρεις υπό Σπ. Ποταμιάνου.

Ο Βύρων εις τās Αθήνας με την Κόρην των Αθηνών και με μίαν χανούμισσαν ως αντίζηλον, κατέχει τās δύο πράξεις. Εις την τρίτην επαναβλέπομεν τον Βύρωνα εις το Μεσολόγγι, με την φουστανέλλαν του, και πάλιν με την Κόρην των Αθηνών, ή οποία παρίσταται κατά τās τελευταίας του στιγμάς.

Δράμα χωρίς φιλολογικάς αξιώσεις, λαϊκόν μάλλον, άλλ' ως τοιοϋτον άρκετά καλογραμμένον και καλοσχεδιασμένον. Αν έδίδετο εις λαϊκώτερον θέατρον, θα έπετύγγανε πολύ. Αλλ' εις το Βαριετέ, όπου ό θίασος Κυβέλης-Φύροτ παίζει τὰ λεπτότερα έργα, ήναγκάσθησαν να το εγκαταλείψουν μετά την γ' παράστασιν.

Η κυρία Κυβέλη, ως Βύρων, μορφή τελεία.

Πανελλήνιον: «Σκαΐτιν-Ρίγκ», επιθεώρησις εις πράξεις τρεις υπό Τίμου Μωραϊτίνη.

Και μία έπιτυχία: Η επιθεώρησις του κ. Μωραϊτίνη, γεμάτη πνεύμα, ένθεουσίασε και κατεχειροκροτήθη.

Και από τὰ τραγούδια της και από τὰ σκηνικά της, το ώραιότερον είνε ή πράξις της. Το ιδιόρρυθμον, το δροσερόν, το άβίαστον πνεύμα του κ. Μωραϊτίνη σπινθηροβολεί έδω άπ' άρχής μέχρι τέλους. Αν το έργον δεν ήτο τόσον έξυπνον, άμφιβάλλομεν αν θα έπετύγγανεν όπως επαίχθη. Διότι εκτός της νεαρής, άδως Φιλπίδου, ή οποία διέπλεσεν ένα τέλειον μορτάκον, κανείς σχεδόν άλλος ήθοποιός δεν παρουσίασε τύπον, ό δε Παντόπουλος, ως κομπέρ, υπερχεώθη να μη κάμνη τίποτε.

Αθήναιον: «Ο Μαγεμένος Βοσκός» δράμα εις πράξεις τρεις υπό Σπ. Περεσιάδου.

Ο συγγραφεύς της «Σκλάβας», της «Γκόλφως», της «Εσμές» προσθέτει εις το κοσμαγάπητον δραματολόγιόν του άκόμη έν ώραιον είδύλλιον. Ο «Μαγεμένος Βοσκός» ήρесе πολύ και διά τούς ώραίους του στίχους και διά τās δραματικές του σκηνάς, και διά τὰ κωμικά του έπεισόδια. Από τούς λαϊκούς συγγραφείς αναμιφιβόλως ό κ. Περεσιάδης είνε ό καλλιτέρας και, αν θέλετε, ό φιλολογικώτερος. Είξεύρει καλά την ζωήν που περιγράφει. Μόνον που είνε άπλοϋς και δεν έμβαθύνει πολύ. Δι' αυτό είνε και τόσον δημοφιλής.

ΚΑΠΟΙΟΣ

Νέα Σκηνή: «Στέλλα Βιολάντη» δράμα εις 3 πράξεις, υπό Γρηγορίον Ξενοπούλου, μουσική και μελόδραμα Μ. Καλομοίρη.

Με θλίβει άληθινά ό δυστυχισμένος αυτός πατέρας, ό Παναγής Βιολάντης, που φυλακίζει σ' ένα μικρόν δωμάτιον, στη σοφίτα επάνω, την μοναχοκόρην του Στέλλαν, επειδή αγάπησε ένα νέον τηλεγραφητήν καλής οικογενείας αλλά χωρίς λεπτόν, και δεν θέλει να ύπανδρευθή τον Μένουλαν, ένα πολύ μεγαλείτερόν της, πλούσιον όμως, που την έζητήσε από τον πατέρα της. Σχηνά έχομεν εις την ζωήν το δραματικόν αυτό θέμα. Ο κ. Ξενοπούλος το έπηρε σάν καλλιτέχνης που είνε και το έγραψε προ έτών εις διήγημα, «Έρως Έσταυρωμένος» («Παναθήναια» τόμος Α') με τέχνην και με πάθος. Τώρα μάς το δίδει εις δράμα.

Και είδαμεν ζωντανεμένον τελείως από τον κ. Περίδην επάνω εις την σκηνήν τον Βιολάντην, θυμία των κοινωνικών του προλήψεων, της άγωγής, του περιβάλλοντος, να πνίγη την πατρικήν του στοργήν επειδή ή Στέλλα έπιμένει εις την αγάπην της την όποιαν αυτός — ό τύραννος πατέρας — δεν επιδοκιμάζει.

Με θλίβει και ή άγνή ήρωίς, θυμία και αυτή ενός ωραίου ιδανικού, που το αγάλιασε με την πιο θερμήν αγάπην και έζησε με αυτό — τόσο λίγο άλοίμονον — και με αυτό άπέθανε εύτυχισμένη. Αδιάφορον αν ό Χρηστάκης Ζαμάνος ήτο άξιος τέτοιας αγάπης και τέτοιας

ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ — ΣΤΕΛΛΑ ΒΙΟΛΑΝΤΗ

θυσίας. Έτσι, άξιον του όνείρου της, τον είδε και τον αγάπησε ή Στέλλα. Ο συγγραφεύς έδωσε εις αυτόν, όχι εκείνο που ήμπορούσε κάθε τεχνίτης να δώσει, αλλά την άπόλυτην έμορφή, εκείνην που όνειροπόλησε ή κόρη και είδε με της ιδικής της ψυχής τὰ μάτια.

Δύο συναισθήματα συγγενή που πολεμούν έχθρικά γιατί τὰ χωρίζει μία σκέψις, αυτή όπου μετέβαλε έναν πατέρα εις δήμιον και όπου μάς έδωσε την τραγικήν εικόνα του μεγάλου έρωτος. Δεν ήξεύρω πραγματικώς ποιό είνε το μεγαλείτερον θυμία εις το δράμα: εκείνο που πεθαίνει εύτυχισμένον μέσα σε δώδεκα ήμερες και όπου τὰ βάσανά του τὰ γλυκαίνει ή πιο έμορφη και ή πιο άγνή πίστις ή το άλλο, ό πατέρας, που όσον και αν φαίνεται παράδοξος και άκαρδος, εύχεται εις το βάθος της ψυχής του, να λυθή από τὰ δεσμά της καταραμένης αυτής ιδέας που κρατεί σκλαβωμένην την σκέψιν του.

Βλέπω τον Παναγή Βιολάντην έναν ήρωα, αντιπαθητικόν ίσως φαινομενικώς αλλά που θλίβει, και πονεί και ό ίδιος, χωρίς να προκαλή χειροκροτήματα, και γεννά σκέψεις και συναισθήματα πόνου, όχι πλέον χάριν της Στέλλας μόνον, αλλά χάριν και αυτού του δυστυχισμένου, ό όποιος άποτελεί το μεγάλο έλατήριο όλης της θλιβεράς ιστορίας της Στέλλας Βιολάντης. Δεν τον ζωγραφίζει έτσι ό συγγραφεύς και εις τον «Έρωτα Έσταυρωμένον». Πιο σκληρός, πιο άγριος, πιο αντιπαθητικός, πιο δυνατά χαρακτηρισμένος. Εις το δράμα είνε ανθρωπινώτερος, πλησιέστερα εις την ζωήν. Η άλλαγή όφείλεται εις τās ανάγκας της σκηνης: Αυτό που βλέπω και ήμπορώ να βεβαιώσω, είνε ότι, εκείνο που έγράφη ως διήγημα, πρέπει να φυλάξη την άρχικήν του μορφήν διά να μην ύφίσταται συγκρίσεις που αναγκαιώς θα βλάψουν έν από τὰ δύο.

Έτσι ό Παναγής Βιολάντης ρίχνει κάποια σκιά στην ήρωίδα. Τείνει να γεμίση το δράμα, με την πάλην που αισθάνεσαι να γίνεται μέσα του. Άποτελεί όμως, μαζί με την Στέλλαν, ένα σύνολον δραματικών σφικτοδεμένων.

Με την δευτέραν πράξιν ό συγγραφεύς ήθέλησε να μάς φέρη εις τον πλατύν δρόμον του πάθους, μέσα από ένα μονοπάτι, έως ότου φθάση ή τρίτη πράξις, όπου τότε κορυφώνεται το ένδιαφέρον και ή συγκίνησις με τον θάνατον της Στέλλας.

Δυστάζω όμως να δεχθώ ότι ή δευτέρα πράξις ικανοποιεί τελείως εις την όλην εξέλιξιν της, όπως θα έδισταξα να δεχθώ και τον διάλογον της τρίτης πράξεως μεταξύ της Στέλλας και της μητέρας της όλίγον προ της τελευταίας θανμασίας σκηνης. Ο διάλογος αυτός δεν συγκινεί διότι ένθυμίζει παραπολύ την ζωήν την πραγματικήν, ενώ ήμπορούσε να ήναι πολύ υποβλητικώτερος και σύμφωνος με την ήρωίδα, με λόγια που να κρατούν εις διαρκή συγκίνησιν τον θεατήν έως το τέλος όπου γρήγορα έπέρχεται θλιβερός ώραιον.

Εις αυτό θα τολμούσα να είπω ότι και ή Άνις Κοτοπούλη, ή οποία με τόσην τέχνην παίζει εις την πρώτην πράξιν και εις την τελευταίαν σκηνήν της τρίτης πράξεως, ήμπορούσε να δώσει μερικάς αντίθεσεις πότε με πικρίαν και παράπονον, πότε με πάθος και όρμην και παραφοράν, πότε με ήρεμίαν και ύποταγήν την όποιαν θα φέρη ή σωματική εξέτλησις της Στέλλας.

Αυτά, αν άφαιρούν κάτι από την πλήρη έπιτυχίαν του έργου, δεν άρκοϋν όμως και να μειώσουν την αξίαν του, ή οποία είνε μεγάλη. Τὰ γράφω διότι αγαπώ το έργον του φίλου και συνεργάτου μου και επίσης το έργον της καλλιτέχνιδος. Θέλω μάλιστα να ξεάρω το δράμα αυτό του κ. Ξενοπούλου, που μάς δείχνει το τάλαντόν του εις την σκηνήν, όλοένα πιο δυνατόν και πιο τεχνικόν.

Η «Στέλλα Βιολάντη» είνε μία μεγάλη έπιτυχία.

Το διάβασμά της ένέπνευσε τον κ. Καλομοίρην να γράψη την ύπεροχον μουσικήν που συνοδεύει το δράμα, μίαν σύνθεσιν αποδίδουσαν με λυρισμόν, και με πάθος και με τρυφερότητα τὰ συναισθήματα που συνταράσσουν την ήρωίδα του κ. Ξενοπούλου. Ο κ. Καλομοίρης με την μουσικήν της Στέλλας Βιολάντης παίρνει τον δρόμον που όλοι βλέπομεν ν' άνοίγεται εμπρός του μεγάλος και δοξασμένος.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Υ. Γ. Η κυρία Περίδη τελεία εις τον ρόλον της θείας Νιόνιας. Ο εύγενικός και καλός τύπος που όλοι αγαποϋν εις κάθε σπίτι. Ο κ. Γαβριηλίδης αν ήτο δυνατόν να είνε όλιγώτερον άρετιάνιος, κάτι πολύ καλόν θα έπρόσθετε εις το σύνολον.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Λαογραφία», δελτίον της «Ελληνικής Λαογραφικής Έταιρείας» κατά τριμηνίαν εκδιδόμενον, τόμος Α'. τεύχος Α'. έν Αθήναις, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1909, σ. 16ον μέγα, σελ. 168.

ΤΟΝ τίτλον αυτόν φέρει το Δελτίον της νεοσύστατου «Λαογραφικής Έταιρείας», του όποιου το πρώτον τεύχος, πλουσιώτατον εις ύλην έξεδόθη έχάτως.

Η Λαογραφία μας έως τώρα έστεγάσето ήμειψήμως ούτως ειπείν υπό την σκέπην της «Ιστορικής και Έθνολογικής Έταιρείας της Ελλάδος», εις τούς τόμους του Δελτίου της οποίας μέγαν αριθμόν σελίδων καταλαμβάνει αλλά και τάλλα περιοδικά, από την «Πανδώραν» έως το «ΑΟΔΟ» της Ακροπόλεως, έρασιτεχνικώς ούτως ειπείν και παρέργως, παρείχον φιλοξενίαν εις τὰ αυτοφύα προϊόντα του λαϊκού στοχασμού και της λαϊκής ψυχής: και πρέπει ν' αναφέρω τὰ «Παναθήναια», τὰ όποια, πλην τούτων άλλων λαογραφικών δημοσιευμάτων, μάς άπεταμίσουν μερικά από τὰ θαυμαστά έκείνα τραγούδια της Ρόδου, εκ της συλλογής του κ. Γρεντού.

Τώρα ή Λαογραφία μας έστεγάσθη εις ιδιόν της μέγαρον, άξιον αυτής, άφου μάλιστα οικονόμος της είνε ό ειδικώτατος και έρευνητικώτατος των λαογράφων μας, ό καθηγητής κ. Ν. Γ. Πολίτης, ό και πρόεδρος της «Ελληνικής Λαογραφικής Έταιρείας».

Το Α' τεύχος, το όποιον έχω υπ' όφιν περιλαμβάνει παντοίαν ύλην, μεστήν και σπουδαίαν: άρχίζει με πραγματείαν άληθινά σοφήν του κ. Πολίτου περί Λαογραφίας, ή οποία άποτελεί μέθοδον συνοπτικήν διά τούς συλλέκτας και μελετητάς λαογραφικής ύλης: εις δύο ομάδας διαίρει τās εκδηλώσεις του ψυχικού και κοινωνικού βίου του λαού ό συγγραφεύς: εις *μνημεία λόγου* και εις *κατά παράδοσον πράξεις ή ενεργείας*. Το διάγραμμα δε των δύο τούτων ειδών των λαογραφικών εκδηλώσεων εκτυλίσσει κεφαλαιωδώς.

Ακολουθεί κατόπιν μελέτη περί του Έρωτοκριτού υπό του ίδιου κ. Πολίτου, άποτελουσα πλήρη και φωτεινήν μονογραφίαν, διά της οποίας άνασκειύζονται παλαιά πλάνα περί του ωραίου έπους και του ποιητού του.

Έπειτα δημοσιεύονται άλβανικά άσματα και παραμύθια εκ συλλογής του κ. Κ. Δ. Σωτηρίου, τὰ όποια έπισφραγίζουν παρατηρήσεις και σχόλια υπό του κ. Πολίτου. Και τελειώνει το τεύχος με μακράν λαογραφικήν επιθεώρησιν των περιοδικών δημοσιευμάτων, εις την όποιαν αναλύονται διάφοροι συμβολαί και κείμενα υπό του κ. Πολίτου, επάγοντος ύποθήκας και παρατηρήσεις: και ούτω συμπληροϋται το ώραιον τεύχος του πρώτου των λαογραφικών δημοσιευμάτων της πατρίδος μας, το όποιον σιγά-σιγά ύπάρχει έλλίς να περιλάβη πολλούς θησαυρούς κλεισμένους από καιρόν εις τὰ συρτάκια τούτων μελετητών του βίου του ελληνικού λαού.

Θ

Νέα έργα του αρχιδουκός της Αυστρίας

ΠΕΡΙ τῶν ἔργων τῆς Α. Α. Β. Υ. τοῦ Γαλινωτάτου Ἀρχιδουκός Λουδοβίκου Σαλβατόρ τῆς Αὐστρίας, τὰ «Παναθηναία» ἔκαμαν καὶ ἄλλοτε λόγον. Τώρα θὰ εἰπώμεν δύο λέξεις περὶ τεσσάρων νέων ἔργων Αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἀφορῶσι τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τοῦ 1907 ἤρχισεν ἡ ἐκτύπωσις τῆς «Πάργας» καὶ ὁ πρῶτος τόμος ἐδημοσιεύθη πολυτελέστατα, εἰς σχῆμα μέγα, 0,37×0,51, μετὰ σελίδας XIII+476. Ὁ τίτλος ἀπλοῦς: «Parga», μετὰ ἐξάστιχον τοῦ Don Juan τοῦ Βύρωνος, δι' οὗ ἀπαθανατίζονται οἱ κάτοικοι τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας.

Ἡ ἔκδοσις εἶναι πραγματικῶς αὐτοκρατορικῇ. Χαρτὶ πρῶτης ποιότητος. 40 ἐκτὸς κειμένων καλλιτεχνικῶν ἡλιογραφίαι ἐπὶ εἰδικῷ χάρτου, ὁλοσέλιδες, ἔργον τοῦ ἰδίου Ἀρχιδουκός, ὅστις, ὡς γνωστόν, εἶναι καὶ καλλιτέχνης. Προσέτι κοσμοῦνται αἱ σελίδες μετὰ ἄλλας τριά-

Ὁ Ἀρχιδουκὸς Σαλβατόρ ὅταν ἦτο λοχαγός.

κοντα καὶ πέντε φωτοτυπίας. Εἰς τὴν θαλαμηγὸν Αὐτοῦ ἔχει πληρὴς φωτογραφικὸν ἐργαστήριον μετὰ τελείας μηχανάς.

Προσέτι περιέχει τὸ πολύτιμον τοῦτο βιβλίον δύο χάρτας τῆς Πάργας. Ὁ μὲν ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἀρχαιοφυλακείου τῆς Βενετίας, ὁ δὲ εἶναι ὁ ἀγγλικός, πλὴν διορθωμένος. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν περιγράφονται ἡ πόλις, τὰ περίχωρα, αἱ ἀκταί. Ἡ λαογραφία δὲν λείπει ποτὲ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἀρχιδουκός. Καὶ μᾶς δίδει ἑλληνιστὶ παροιμίας, τραγούδια, μετὰ τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν.

Πολύτιμον εἶναι καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου τούτου, διότι ἀπὸ τῆς σελίδος 121 ἕως τῆς 467 περιέχει πληθύν ἐπισήμων ἱστορικῶν ἐγγράφων μεγίστης σημασίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1386 ἕως 1806, τὰ μὲν λατινικά, τὰ πλεῖστα δ' ἰταλικά. Περιέχει ἐπίσης καὶ πλήρη κατάλογον τῶν διοικητῶν τῆς Πάργας, οἱ ὅποιοι ἦσαν Κερκυραῖοι. Δὲν λείπει καὶ ἡ βιβλιογραφία.

Τῷ 1908 ἐδημοσιεύθη καὶ ὁ δεύτερος τόμος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Versuch einer Geschichte von Parga», μετὰ τὸ ἴδιον σχῆμα καὶ δέσιμον, ἀλλὰ μετὰ σελίδας μόνον VII+219. Καὶ ὁ τόμος οὗτος εἶναι στολισμένος μετὰ εἰκόνων. Ἐν ἀρχῇ εἶναι ὁλοσέλιδος χρωματιστὴ εἰκὼν περιέχουσα τὰ οἰκόσημα τῶν Κερκυραίων διοικητῶν τῆς Πάργας. Πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ εἰκὼν ἐνὸς μεγάλου Βεζύρου τῆς Πάργας καὶ τῆς συνοικίας Καστεριάς τοῦ Μαντουκίου, προαστείου Κερκύρας, ὅπου οἱ ταλαι-

πωροὶ Πάργιοι μετὰ τὴν πώλησιν τῆς πατρίδος τῶν διέμενον διὰ τὰ ἀναπνεύον ἐλεύθερον ἀέρα.

Ἐν ἀρχῇ συμπληρώνει τὴν βιβλιογραφίαν. Ὡς ὁ τίτλος τοῦ δευτέρου τούτου τόμου δηλοῖ, εἶναι ἱστορικὴ δοκίμιον. Ἐν τούτοις ἀρκετὴν δίδει ἰδέαν τῆς ἱστορίας τῆς Πάργας.

Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς Α. Υ. εἶναι καθ' ὅλα πολύτιμον, γραμμένον μετὰ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα καὶ μετὰ πάλλουν καρδίαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐξαίρει τῶν Παργίων τὸ θάρρος, τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Εἰς τὰς περιγραφὰς ἐνίοτε δὲν λείπει ἡ ποιησις καὶ ὁ ἐνθουσιασμός Αὐτοῦ διὰ τοὺς φιλελευθέρους Παργίους, οἱ ὅποιοι, καθ' ὅλον τὸ ἔργον Τον, δεόντως ὑπερνοῦνται.

Ἄλλο ἔργον τῆς Α. Υ. περὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ: «Anmerkungen über Leukas», τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ δευτέρου τόμου περὶ Πάργας. Εἶναι εἰς σχῆμα τέταρτον μετὰ κναυτὸν καὶ ὥραϊον κάλυμμα. Κοσμοῦνται αἱ ἐξήκοντα σελίδες μετὰ ἐννέα τοιχογραφίας ἀπλᾶς καὶ ἐγγράμμους, αἰτίνες παριστάσι τοπία τῆς νήσου, ὅλα ἐκτὸς κειμένων.

Τὸ βιβλίον ζωγραφίζει τὴν νήσον ὑφ' ὅλας τὰς ἐπὶψεις.

Πρὸ ἡμερῶν ὁ σοφὸς Ἀρχιδουκὸς ἐδημοσίευσε ἐν Πάλμᾳ τὴν πρωτεύουσιν τῆς νήσου Μαγιόρκας, ὅπου ἀπὸ τινος διαμένει, δύο πραγματείας. «Was mancher wissen möchte. Loque alguno quisiera saber», γερμανιστὶ καὶ ἰσπανιστὶ, καὶ «Winke für die Besucher von Miramar».

Τὴν πρώτην ἀφιερῶ τῇ ἐγγωρίῳ Ἑταιρείᾳ τῶν περιηγητῶν: «Fomento del Turismo» καὶ δίδει λαμπρὰς καὶ ὠφελίμους συμβουλίας. Κατ' ἀρχὰς φέρει ὡς παράδειγμα τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἥτις ἔδωκε λαμπρὸν παράδειγμα φυσικῆς καὶ διανοητικῆς ἐνεργητικότητος.

Ἡ δευτέρα εἶναι ὥραϊα ἐπισκόπησις μετὰ σύντομον περιγραφὴν τῶν σπουδαιότερων σημείων τῆς Μιραμάρης, τὰ ὁποῖα λέγει τίνι τρόπῳ δύναται τις εἰς ἐκδρομὴν τριῶν μόνον ἡμερῶν νὰ ἴδῃ. Τὰ σημεία ταῦτα εἶναι ἐνενήκοντα καὶ ἑν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦ καὶ τοῦτο τὸ μικρὸν ἔχει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ.

Σημειωτέον ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς ἐπαύλεως παρὰ τῇ Τεργέστῃ Μιραμάρης, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν Μαγιόρκᾳ.

Τοιαῦτα εἶναι ἐν συντομωτάτῃ νύξαι τὰ ἔργα τὰ ἐκδοθέντα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Γαλινωτάτου Ἀρχιδουκός, ὅστις, μετὰ τὴν ἀπεριόριστον φιλοπονίαν του ἐτοιμάζει καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ λείψωμεν νὰ κάμωμεν γνωστά εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων».

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Ὡς γνωστόν, πρὸ πέντε μηνῶν ἰδρύθη ἐν Ἀθήναις ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία, μετὰ πρόεδρον τὸν κ. Νικόλ. Γ. Πολίτην καθηγῆτὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μετὰ τὴν ἰδρυσιν εἰς τὸν τόπον μας «Λαογραφικῆς Ἑταιρίας», ἐκκληροῦνται καὶ πραγματοποιεῖται. ὅχι μόνον ἰδικὸς μας ἐθνικὸς πόθος, ἀλλὰ καὶ εὐχὴ σοφῶν ξένων, ἀσχολουμένων μετὰ δυνατὸν διαφέρον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν.

Τάποτελοῦντα αὐτὴν πρόσωπα, μᾶς ἐγγινώσκονται ἀπὸ τώρα περὶ τῆς προκοπῆς τῆς ἐν λόγῳ ἑταιρίας. Τὸ πρῶτον δέ, πρὸ ἡμερῶν, ἐκκυκλοφόρησε καὶ τὸ ὄργανον αὐτῆς, «Δελτίον τῆς Ἑλλην. Λαογραφικῆς Ἑταιρίας», τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα, εἰς σχῆμα 8ον, ἀπὸ 170 σελ., αἱ πλεῖστα καὶ εὐχὴ σοφῶν ξένων, ἀσχολουμένων μετὰ δυνατὸν διαφέρον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν. Τάποτελοῦντα αὐτὴν πρόσωπα, μᾶς ἐγγινώσκονται ἀπὸ τώρα περὶ τῆς προκοπῆς τῆς ἐν λόγῳ ἑταιρίας. Τὸ πρῶτον δέ, πρὸ ἡμερῶν, ἐκκυκλοφόρησε καὶ τὸ ὄργανον αὐτῆς, «Δελτίον τῆς Ἑλλην. Λαογραφικῆς Ἑταιρίας», τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα, εἰς σχῆμα 8ον, ἀπὸ 170 σελ., αἱ πλεῖστα καὶ εὐχὴ σοφῶν ξένων, ἀσχολουμένων μετὰ δυνατὸν διαφέρον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν. Τάποτελοῦντα αὐτὴν πρόσωπα, μᾶς ἐγγινώσκονται ἀπὸ τώρα περὶ τῆς προκοπῆς τῆς ἐν λόγῳ ἑταιρίας. Τὸ πρῶτον δέ, πρὸ ἡμερῶν, ἐκκυκλοφόρησε καὶ τὸ ὄργανον αὐτῆς, «Δελτίον τῆς Ἑλλην. Λαογραφικῆς Ἑταιρίας», τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα, εἰς σχῆμα 8ον, ἀπὸ 170 σελ., αἱ πλεῖστα καὶ εὐχὴ σοφῶν ξένων, ἀσχολουμένων μετὰ δυνατὸν διαφέρον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν.

τῶν δημοσιευμένων ἐν τῷ Δελτίῳ παραμυθίων ὑπὸ τῶν κ. κ. Σπ. Ἐμ. Στάθη, τὸ παραμῦθον τοῦ Ἀπολλωνίου, σελ. 71—77, καὶ τῶν Ἀλβανικῶν ῥομάτων καὶ παραμυθίων ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Δ. Σωτηρίου. σελ. 82—106, καὶ μίαν λαογραφικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν περιοδικῶν δημοσιευμάτων.

Ὁ κ. Ν. Πολίτης, κρὶνων ἐν τῷ «Δελτίῳ τῆς Ἑλλην. Λαογραφ. Ἑταιρίας», σελ. 140—142, τὴν δημοσίευθῆσαν μελέτην μου, Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ Τραγούδια, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Προόδους Ἀθ. 1908, σελ. 153—160, τῶν κ. κ. Π. Ξαρχάκου καὶ Θεμ. Φιλαδελφέως, τὴν ἀναδημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ φύλλα τῆς 15 καὶ 31 Ὀκτωβρίου 1908, ἀριθ. 13, σελ. 2—3 καὶ ἀριθ. 14 σελ. 1—2, τῆς «Φόρμιγγος», γράφει τὰ ἑξῆς: «Καλλίστη ἔκθεσις τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ διαιρέσεως τῶν δημοτικῶν ῥομάτων, κατὰ λόγον μὲν τῆς προελεύσεως αὐτῶν εἰς βουνήσια, καμπήσια καὶ τοῦ γαλοῦ, κατὰ λόγον δὲ τῆς περιστάσεως καθ' ἣν τραγουδοῦνται, εἰς τέσσαρας τάξεις, εἰς τραγούδια τῆς τάβλας, εἰς τοιοπάνικα ἢ κλέφτικα, εἰς τραγούδια τοῦ χοροῦ καὶ εἰς τραγούδια τοῦ δρόμου». Καὶ ἄλλοι. «Ὁ γράψας γινώσκει καλῶς τὸν βίον τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ βαθύς συναισθηματικὸς περιγράφει τὴν διαφορὰν τοῦ γεωργικοῦ καὶ τοῦ ποιμενικοῦ, καὶ ἐξηγεῖ ψυχολογικῶς τὴν ἀνάγκην, ἥτις γεννᾷ εἰς τοῦτον, τὴν ὀρμὴν πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ τὸ ῥαψωδία...».

Τὴν διαίρεσιν ὅμως αὐτὴν ὑπ' ἐμοῦ, εἰς τὰς μνημονευθείσας τάξεις, ὁ κ. Ν. Πολίτης, ἐν ᾧ τὴν παραδέχεται ὡς καλλίστην, δὲν τὴν παραδέχεται ὡς ἀκριβῆ καὶ πανταχοῦ ἀκολουθουμένην. Διότι, λέγει, ἐν Κρήτῃ λ. χ. εἰς τὰ τραγούδια τῆς τάβλας, ὑπάγονται καὶ τὰ ἱστορικά καὶ ποιμενικά, καὶ εἰς τὰ τραγούδια τῆς ξερᾶντοσης, τὰ τοῦ χοροῦ καὶ τὰ τῆς στράτας. Μάλιστα. Εἰς τὰ τραγούδια τῆς τάβλας ἢ τοῦ τραπέζιου ἢ καθιστά, ὅπως τὰ λέγει ὁ λαός, τραγουδοῦνται καὶ ἱστορικά, ἐρωτικά, σατυρικά, τῆς ξενιτειᾶς, τοῦ χάρον κλπ. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ποιμενικά, τοιοπάνικα, βρασιὰ ἢ βλάχικα, εἰς τὰ τοῦ χοροῦ, συρτοῦ ἢ πηδηκτοῦ (τοιαίμικον, ἀρβανίτικον) καὶ εἰς τὰ τοῦ δρόμου ἀκόμα. Ἀλλὰ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν εἰς τέσσαρας τάξεις δὲν κάμνει ὁ λαός, προσέχων εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τραγουδιοῦ, ἀλλὰ εἰς τὸ μέλος αὐτοῦ, τὸν ἦχόν, καὶ τὸν ρυθμὸν αὐτοῦ. Ἀ. χ. τοῦ χοροῦ (συρτοῦ ἢ πηδηκτοῦ) λέγει ὅλα τὰ τραγούδια ποῦ ἔχουν χορευτικὸν ρυθμὸν καὶ μέτρον ἀπλοῦς $\frac{3}{4}$ ἢ $\frac{3}{8}$. Τοῦ δρόμου, ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν βηματικὸν ρυθμὸν, ἐμβατηρίον, καὶ σύνθετον μέτρον $\frac{2}{4}$ ἢ $\frac{4}{4}$. Δυνατὸν δέ, καὶ εἰς τὰ μὲν καὶ εἰς τὰ δε, νὰ ὑπάγουν τραγούδια ὁμοιοῦσιν, δι' ἑνα πόλεμον, ἑνα ἔρωτα ἢ ἑνα ξενιτεινὴν κλπ. Τώρα, τὰ τραγούδια τῆς τάβλας τὰ χωρίζει ἀπὸ τὰ ποιμενικά, τοιοπάνικα, διότι τὰ μὲν τῆς τάβλας εἶναι πλουσιώτερα εἰς μελωδίαν καὶ γοργώτερα ἀπὸ τὰ τοιοπάνικα, τὰ ὁποῖα εἶναι περισσότερον μονότονα, θρηνηδὴ καὶ παθητικώτερα. Καὶ τὰ μὲν τῆς τάβλας γράφονται καὶ εἰς χρόνον, $\frac{2}{4}$ ἢ $\frac{4}{4}$, ἐν ᾧ τὰ τοιοπάνικα δὲν γράφονται εἰς χρόνον.

Καὶ τὰ μὲν τῆς τάβλας, ὡς γοργώτερα εἰς χρόνον καὶ ἀπλούστερα, δυνατὸν νὰ τραγουδοῦνται ἀπὸ περισσότερους τῶν δύο λίαν ἐπιτυχῶς, ἐν ᾧ τὰ τοιοπάνικα, ὡς ἄχρονα καὶ ἀπαιτοῦντα πολλοὺς χρωματισμούς (γυρίσματα), μόνον ἀπὸ ἑνα τραγουδοῦνται. Διότι ἀπὸ πολλοὺς ὅταν ἐκτελοῦνται, ἀκούεται χυσιμωδία. Δι' αὐτὰ τραγουδοῦνται μόνον ἀπὸ τοὺς τοιοπάνιδες, ὅθεν καὶ τὰ τοιοπάνικα, εἰς τὰ βουνὰ μετὰ τὴν φλογέρα, ἥτις ἀποδίδει

1 Τοὺς ποιμένας, καὶ ἰδίως τοὺς ὀρεσιβίους, σημεῖται, οἱ πεδινοὶ καὶ παραθαλάσσιοι κάτοικοι τοὺς ὀνομάζουσι βλάχους, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν τραγουδοῦμενα τραγούδια, τοιοπάνικα, βλάχικα. Πολλὰς ἥκουσα τὸν πεδινὸν ἢ παραθαλάσσιον νὰ λέγῃ: «αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ τὸ πάω... εἶναι βλάχικον».

2 Ἐρωτώμενος ὁ τραγουδιστὴς περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς λαφίρας, οὗς ἀπαντᾷ: «αὐτὸ εἶναι καθιστὸ, τοῦ τραπέζιου». Περὶ δὲ τοῦ: «Ἐσεῖς παιδιὰ κλεφτοπούλα...» εἶναι τοιοπάνικον, βλάχικον. Καὶ περὶ τοῦ: «...καὶ κνηγὰν τὸ Ζαχαριά, τὸ βλαχο-Μπαρμπιτσιώτη...» αὐτὸ πάει τοῦ δρόμου κλπ.

πιστότατα τὴν μελωδίαν καὶ τὸ ὕψος αὐτῶν. Ἀ. χ. ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας ῥομάτων, τὰ Καθίσματα, Ἀναστάσιμα καὶ Ἀναβαθμοί, ἔχουν τοιοῦτον μέλος καὶ ρυθμὸν, ποῦ ἐκτελοῦνται ἀπὸ περισσότερους τῶν δύο. Ἐν ᾧ τὰ Χερουβικά, Δοξασιὰ καὶ Κοινωνικά, ὡς ἐκ τοῦ μέλους καὶ ρυθμοῦ τῶν, ἐκτελοῦνται ἀπὸ ἑνα μόνον ψάλτην. Συμβαίνει δὲ νὰ ἐκτελοῦνται καὶ ἀπὸ δύο, ἀλλὰ κατόπιν προσημινασεως ἀπὸ κοινοῦ, καὶ μάλιστα ἀπὸ διφθέρας. Συμβαίνει στὰ χωριά, ὅταν χαίρουνται καθήμενοι σταυροπόδι περὶ τραπέζης, νὰ τραγουδοῦν τραγούδια ὅλων τῶν τάξεων. Τοῦ τραπέζιου, τοῦ χοροῦ, τοῦ δρόμου. Δὲν ἔπεται ὁμως μετὰ τοῦτο ὅτι ὅλα αὐτὰ ὑπάγονται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν. Εἶνε τοῦτο μία ἐξαίρεσις, ἡ ὁποία δὲν ἀποτελεῖ κανόνα.

Τοῦλάχιστον εἰς τὴν Ἠπειρὸν, Στερ. Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, τοὺς ὁποίους τόπους ἐπεσκέψην, καὶ μετὰ πολλὴν προσοχὴν ἐμελέτησα, καὶ μετὰ τοὺς κατοίκους τῶν ὁποίων ἐχόρεψα καὶ ἐτραγουδήσα ὅπως αὐτοί, παρετήρησα νὰ ἔχουν τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ διαίρεσιν εἰς τὰ τραγούδια. Καὶ ἐν Μακεδονίᾳ τὴν αὐτὴν τάξιν ἀκολουθοῦν, ὡς ἐβεβαιώθην ἀπὸ πολλοὺς ἐντεῦθεν διελθόντας, ὀρεσιβίους μάλιστα, Μακεδόνας. Τὸ Κρητικὸν τραγούδι δὲν ἐμελέτησα εἰς τὸν τόπον του. Ἐχω ὁμως τὴν γνώμην ὅτι καὶ ἐν Κρήτῃ τὴν αὐτὴν διαίρεσιν καὶ τάξιν θὰ ἀκολουθοῦν. Ὁ κ. Πολίτης φρονεῖ ὅτι οἱ εἰς τέσσαρας τάξεις διαιροῦντες τὰ τραγούδια, θὰ δυσκολευθοῦν πολὺ νὰ κατατάξουν εἰς μίαν οἰανδήποτε τῶν τάξεων τούτων τὰ μοιρολόγια, τὰ ναυνοῖσματα τὰ τραγούδια τοῦ γάμου καὶ τὰ κάλαντρα. Ἀλλὰ, τὰ μοιρολόγια τὰ μεταχειρίζεται ὁ λαός ὅταν κλαίῃ τὸν πεθαμένον του, καὶ ὅχι ὅταν χαίρεται. Τὰ ναυνοῖσματα, ὅταν ναυνοῖζῃ ἡ μάνα τὸ παιδί τῆς στή ράκα του ἢ στήν ἀγκυλιά της, καὶ ὅχι ὅταν ὑφαίνη σιὸν ἀργαλιὸ ἢ γυρίξῃ τὴν ἀνέμη, διπλώνοντας στή δροῖα τὸ νῆμα. Ἐπομένως ἔχει καὶ δι' αὐτὰ τὴν τάξιν τους, μοιρολόγια καὶ ναυνοῖσματα. Διὰ τὰ κάλαντρα τί νὰ πῶ... τὰ λέγε κάλαντρα καὶ ὅχι τραγούδια. Καὶ μάλιστα σὲ πολλὰ χωριά, οὔτε τὰ λέγε στήν ἐποχὴ τους. Δὲ σχετίζω τὰ κάλαντρα καθόλου μετὰ τὸ δημοτικὸν τραγούδι.

Τὰ τραγούδια τοῦ γάμου, ἔχουν καὶ αὐτὰ τὴν τάξιν τους, τραγούδια τοῦ γάμου, καὶ τὰ ὁποῖα, ἀναλόγως τοῦ ἡχοῦ τῶν καὶ ρυθμοῦ, ὑπάγονται εἰς τὰ τῆς τάβλας καὶ τοῦ δρόμου. Ἀ. χ. ἡ τραγουδιστὴς τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ, ὅταν προσέρχονται οἱ καλεσμένοι, τοὺς τραγουδοῦν, στὸ κατώφλι, τὰ ταμμένα τραγούδια. Τὸ αὐτὸ γίνεται, ὅταν σιολίζον τὴ νύφη καὶ χτενίζον τὸ γαμπρό, ὅταν, μετὰ τὴν στέφνιν εἰς τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ γαμπροῦ, τραγουδοῦν τοὺς νεόπαντρους, καὶ ὅταν μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἐπιστρέφουν (πισιρόφια) οἱ τοῦ γαμπροῦ, στὰ γονικά τῆς νύφης. Εἰς ὅλας λοιπὸν αὐτάς τὰς περιστάσεις ἔχουν ὁρισμένα, ταμμένα, τραγούδια. Ὅταν ὁμως, διαρκούσης τῆς χαρᾶς τοῦ γάμου, οἱ καλεσμένοι χορεύουν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ, ἢ γευματίζον ἢ δειπνοῦν, τραγουδοῦντας, εἰς τὰ χαρούμενα δύο ἀρχοντικά, τραγουδοῦν καὶ χορεύουν τραγούδια διάφορα, ἀνάκτα.

Ἐάν ὁ κ. Πολίτης ἐγγινώρξει μουσικῇ, καὶ μάλιστα νὰ τραγουδῇ τὰ τραγούδια μας ὅπως ὁ τραγουδιστὴς των, καὶ ἂν παρηκολούθει αὐτὸν προσωπικῶς εἰς τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου του, δὲν θὰ ἀμφέβαλε περὶ τῆς ὑπ' ἐμοῦ διαιρέσεως τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἀλλὰ θὰ παρεδέχετο, ὅτι ἡ ὑπ' ἐμοῦ ἀντιγραφείσα ἐκ τοῦ ταξινόμου λαοῦ, ταξινόμησις τῶν τραγουδιῶν, εἶναι ἀκριβὴς, γενικὴ καὶ καθολικὴ.

Εἶνε τοῦτο ἡ πεποιθίσις μου, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισα ἀπὸ τὴν προσωπικῇ μου μελέτῃν καὶ παρατήρησιν, ποῦ κάμνω τώρα ἀπὸ ἐννέα χρόνια, ἐπισκεπτόμενος πρὸς τοῦτο διάφορα μέρη.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Δ. ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ
Βαλτετιωτής

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Αλβέρτος Γκός

Εἰς τὸν Πατέρα μου, τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον, ἐνὸς ξένου συναδέλφου του...

Εἰς τὸν καλλιτέραν τεχνικῶν τῆς Γαλλίας, ὁ Etienne Charles, διμῶν εἰς ἕν ἄρθρον του περὶ τοῦ Ἑλβετοῦ ζωγράφου Albert Gos, ἀποκαλεῖ αὐτὸν «ἄνθρωπον τοῦ βουνοῦ». Καὶ πραγματικῶς, ὁ καλλιτέχνης ἀπὸ τῶν νεανικῶν του χρόνων ἐστῆσε τὴν φριλέαν του εἰς τὴν Γενεύην, καὶ ἐκεῖθεν ἀπήρχετο πρὸς τὰ ὕψη, πρὸς τὰς χιονοσειεῖς Ἀλπεις, ἐμενεν ἐκεῖ ὁλοκλήρους ἐβδομάδας καὶ μῆνας, ἐμελέτα κάθε πέτραν, κάθε γωνίαν, κάθε σύννεφον διερχόμενον ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπ' οὗ ἐν μέσῳ τῆς μεγαλοπρεποῦς φύσεως καὶ τῆς ἀπολύτου ἡσυχίας εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀπαράτη-ρητος, ἀνευ διδασκάλου, ἀνευ μεθόδου, καὶ ἀνευ βο-θηείας ἢ ἐπιρροῆς τινος, ἀπ' οὗ ἀνεκάλυψε καὶ ἠγνόησε κάθε μυστήριον τῶν μεγαλοπρεπῶν τῆς Ἑλβετίας Ἀλ-πεων, ἀπ' οὗ ἀνέπνευσε, ἀπ' οὗ ἐλάτρευσε τὴν ἀτμο-σφαῖραν τῶν, τὴν ζωὴν τῶν, τὴν ψυχὴν τῶν, ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ δίδῃ τὰς ἐντυπώσεις του, νὰ ἐξηγῇ τὴν λατρείαν του, τὸν θαυμασμόν του εἰς τὸν κόσμον τῆς τέχνης δι' ἔργων ὄντως θαυμασίων. Ὁ Γκός εἶνε ἄλλος Σεγκαντίνι, ἴσως ἐμβριθέστερος, ἴσως περισσότερον ψυχολόγος. Τὰ ἔργα του κοσμοῦσι τὰς αἰθούσας τῶν μουσείων τῆς Εὐρώπης.

Α. ΓΚΟΣ

Ἀναγνώσασα πολλά περὶ τῆς ζωῆς καὶ ιδίως περὶ τοῦ ἔργου τοῦ καλλιτέχνου, θὰ προσπαθῶ σήμε-ρον νὰ γράψω ὅ,τι περὶ αὐτοῦ γνωρίζω, θέλουσα νὰ παρουσιάσω εἰς τοὺς φίλους τῆς καλλιτεχνίας ἕνα ἀληθὴ ἐρμηνευτὴν τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως.

Ὁ Ἀλβέρτος Γκός ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1852 εἰς Γε-νεύην. Ἐκεῖ ἔκαμε τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς του σπουδὰς, καὶ νεωρότατος εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ῥδεῖον δεῖξας ἰδιαί-τεραν κλίσην πρὸς τὸ βιολί, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβε δεκαοκταετῆς τὸ πρῶτον βραβεῖον. Ἄλλος ὅμως ἦτο ὁ προορισμός τοῦ καλλιτέχνου, ἄλλη τέχνη περιέμενεν αὐτόν. Καὶ πρὸς τὴν τέχνην αὐτὴν τὸν ὠδήγησεν ἡ πρὸς τὴν φύσιν ἀγάπη του, ἡ ἐνστικτος λατρεία του πρὸς τὰς Ἀλπεις τῆς πατρίδος του. Νυμφευθεὶς μόλις εἰκοσιτετραετῆς τὴν κόρην τῶν ὀνείρων του, τὴν Δα Jane Monperrat, πρώτης τάξεως κλειδοκυμβαλίστρια, ἔζησεν ἔκτοτε ὅπως πᾶς ἀληθὴς ἄνθρωπος, πᾶς λά-τρης τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ωραίου, εἰς τοὺς κόλπους τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας του, προσπαθῶν πάντοτε διὰ παντός μέσου νὰ καταστήσῃ εὐτυχεῖς τοὺς περὶ

αὐτόν. Χαρακτὴρ γλυκύτατος, ἀπλούστατος καὶ συνάμα προικισμένος διὰ σιδηρᾶς θελήσεως, δὲν ἀπεγοητεύθη ἐκ τῶν ἀποτυχιῶν αἰτίνες παρηκολούθησαν τὰ πρῶτα καλλιτεχνικά του βήματα, δὲν ἀπεθαρρύνθη ἐκ τῶν κακιῶν τῶν συναδέλφων του, ἐκ τῶν διαφορῶν πολέ-μων. Ἐξηκολούθησεν ἐργαζόμενος, παρατηρῶν, ἐρευ-νῶν. Κάθε νέον ἔργον του, κάθε γραμμὴ του, τοῦ δίδει σήμερα τὴν δόξαν τὴν ὁποίαν ὠνειρεύθη. Παρ' ὅλα τὰ πενήκοντα ἑπτὰ ἔτη του, παρ' ὅλους τοὺς κόπους τοὺς ὁποίους ὑπέστη κατὰ τὸ διάστημα αὐτῶν, κρεμῖ ἀκόμη εἰς τὸν ὄμιον του τὸν σάκκον μὲ τὰς ἀποσκευὰς του, καὶ τὸ βιβλίον του, καὶ ἀσκεπής, ὡς ἀρέσκειται νὰ βαδίξῃ ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν, ἀνέ-ρχεται πρῶτον πρὸς τὰ πραγματικά ὕψη, καὶ ἐπειτα πρὸς τὰ ἰδεώδη διὰ τῶν ἤχων τοῦ ὄργάνου του ἐπὶ τοῦ ὁποῖου πάντοτε ἐρμηνεύει τὰς ψυχικὰς του ἐντυ-πώσεις, οὕτω δὲ ἐν ἐκστάσει λαμβάνει τοὺς χρωστίρας του καὶ διὰ χρωμάτων καὶ γραμμῶν ἀφίνει ἐπὶ τοῦ πίνακος ὅ,τι προηγουμένως ἐπαίξεν, ὅ,τι εἶδεν, ὅ,τι ἠσθάνθη. Ὅταν δὲ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ἐργαστήριόν του, κατόπιν μιᾶς τοιαύτης ἐκδρομῆς, φέρει πάντοτε μαζί του ἕν νέον ἀριστοῦργημα.

Τὴν λατρείαν του ταύτην πρὸς τὴν φύσιν ὁ Γκός κατῳρῶσε νὰ τὴν ἐμπνεύσῃ καὶ εἰς ὅλην τὴν οἰκογέ-νειάν του, ἡ ὁποία θεωρεῖ τὸ βουνόν, ὡς ἕνα τῶν καλ-λιτέρων διδασκάλων τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς ἕνα τῶν δαμαστῶν τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος. Παραδέχομαι πάντα ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀτμοσφαῖ-ραν τοῦ βουνοῦ, διότι, ἂν καὶ πολὺ ὀλίγον χρόνον ἔζησα εἰς ὕψη, ἡ ψυχὴ μου ἠγάπησε πολὺ τὴν ζωογό-νον καὶ μεγαλοπρεπὴ ἐπιρροὴν τῶν.

Ὁ Ἀλβέρτος Γκός ὁμολογεῖ ὅτι ἡ μουσικὴ ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος βοηθός του εἰς τὴν τέχνην του. Ἐάν ἡδυνήθην νὰ ζωγραφίσω τὰς Ἀλπεις λέγει εἰς μίαν μελέτην του, «ἐάν ἡδυνήθην νὰ εἰσδύσω μέχρι τῆς ψυχῆς τῶν, τοῦτο ὀφείλω εἰς τὸ βιολί μου, ἐκεῖνο μοῦ ἔδωκε τὴν ἀληθὴ ἐμπνευσιν, τὸν ἀληθὴ ἦχον τῶν χρωμάτων τὰ ὁποῖα ἔβλεπα. «Avant de peindre mes tableaux, je les ai tous joués».

Ὁ Γκός δὲν εἶνε ἀπὸ τοὺς ζωγράφους οἱ ὁποῖοι ταξιδεύουν πολὺ, δὲν ζητεῖ νέας γραμμὰς καὶ νέους ὁρίζοντας, διότι εἰς τὴν πατρίδα του, εὐρίσκει τὸ ἰθα-νικόν του, καὶ μένει ἐκεῖ ἵνα ψάλλῃ πάντοτε νέους ὕμνους πρὸς τὰς Ἀλπεις, καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καθ' ὅλας τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας. Εἶνε δὲ ὁ κατ' ἔξοχον ζωγράφος τοῦ μεγαλοπρεποῦς Σεργέν, καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶνε γνωστός ὑπὸ τὸ ὄνομα: Ὁ ζω-γράφος τοῦ «Cervin».

ΕΛΠΙΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ὁ κ. Καλομοίρης, περαστικὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ἦλθε μίαν ἡμέραν εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθη-ναίων» καὶ μὲ τὸν ἀγνότερον ἐνθουσιασμόν μᾶς εἶπε, ὅτι θέλει νὰ δώσῃ μίαν συναυλίαν ὑπὲρ τῆς προτομῆς τοῦ Σολωμοῦ, ποῦ θὰ στήσουν δι' ἐράνου τὰ «Πανα-θήναια». Ἡ ἐποχὴ, —13 Ἰουνίου— ἦτο πολὺ προχωρη-μένη. Δύο πράγματα μᾶς ἔκαμαν νὰ μὴ διστάσωμεν οὔτε στιγμήν: τὸ ν' ἀκούσωμεν τὰς ἐμπνευσμένας συν-θέσεις τοῦ μουσουργοῦ, τὸ νὰ τελειώσῃ μίαν ὥραν ἀρχήτερα ἢ προτομῇ—τόσα χρόνια τώρα! —Κι' ἐδέ-χθημεν προθυμότερα.

Ὅπως εἶπα, ἡ ἀφόρητὴ ζέσθη ἐμπόδισε τὸν κόσμον νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ συναυλία—ἀφοῦ ἐπληρώθησαν δι' ἔξοδα Δρ. 83,—ἀπέδωσε Δρ. 1,80. Οἱ ὀλίγοι ἐκλεκτοὶ ἀκροαταὶ ἦσαν ἀληθινὰ ἐνθουσιασμένοι μὲ τὴν τέχνην τοῦ συν-θέτου καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κ. Αὔρας Θεοδοροπού-λου, τῆς Δδὸς Σμαράγδρας Γεννάδη καὶ τοῦ κ. Ι. Ἀγ-γελοπούλου.

Δὲν γράφομεν κριτικὴν. Ἡ συνεργάτις μας κ. Αὔρα Θεοδοροπούλου παρουσιάζει εἰς τὸ τεῦχος αὐτὸ μὲ

ἰδιαίτερον μελέτην, βαθεῖα χαρακτηριστικὴν, τὸν Ἑλ-ληνα συνθέτην. Ἐμεῖς ἐδῶ ἠθέλαμεν νὰ τονίσωμεν κατ' ἄλλο χρονολογικῶς: τὴν ἀπουσίαν τοῦ διευθυ-νοῦ τοῦ Ῥδεῖου ἀπὸ τὴν συναυλίαν. Ὁ κ. Γεώργιος Νάξος εὐγενέστατα παρεχώρησε τὴν αἰθούσαν δωρεὰν ἀλλὰ δὲν ἐπάτησε τὸ πόδι του. Ἰσως μᾶς εἶπουν ὅτι δὲν ἐννόησε τὴν ἀξίαν τοῦ καλλιτέχνου ποῦ ἐστέ-γαζε τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ Ῥδεῖον. Τὸ δεχόμεθα. Καὶ τότε δὲν ἔχομεν τίποτε νὰ προσθέσωμεν. Φαντασθῆτε νὰ εἶχε κανεὶς τὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ μένα νὰ φθάσω μὲ τὰ χεῖρα μου τὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ μου.

Ὁ κ. Καλομοίρης ἐτίμησε τὸ Ῥδεῖον μὲ τὴν συναυ-λίαν του καὶ τιμᾷ καὶ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἡ Ἑλλὰς τιμᾷ τὸν καλλιτέχνην. Αὐτὸ ἀρκεῖ καὶ εἰς τὸν μουσικόν καὶ εἰς ἡμᾶς.

Κ. Μ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΑΠΟ ἕνα χρονολογικὸν τοῦ κ. Νιρβάνα «Τὸ Γυναι-κεῖον ἐνδυμα» δημοσιευθὲν εἰς τὸ «Νέον Ἀστυ» ἐξ ἀφορμῆς τῆς υποβολῆς σχετικοῦ νομοσχεδίου εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ:

«Δὲν εἶμαι καθόλου σύμφωνος μὲ τοὺς εἰσηγητὰς τοῦ νόμου περὶ γυναικεῖον ἐνδύματος εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ. Τὸ νὰ συζητηθῇ σοβαρῶς καὶ νὰ ψηφισθῇ νόμος ὁρίζων τὸ μήκος τῆς φούσας τῶν γυναικῶν, κανονίζων τὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας δικαιού-νται νὰ φέρονται κορσέν, ἀπαγορεύων τὰ ἐνδύματα, τὰ προσαρμολογούμενα ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ ἀναδεικνύοντα τὰς γραμμὰς του, προγράφων τὰς δαντέλλας, τὰ δια-φανῆ ὑφάσματα, τὰ κοντὰ μανίκια, τὰ ἐκτραχηλισμένα περικόρμια καὶ πᾶν ὅ,τι, κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, δύναται νὰ ἐλκύσῃ ἀσεβῆ βλέμματα ἐπὶ μιᾶς γυναικός, μοῦ φαίνεται τερατώδες.

Ἐιδικῶς διὰ τὰς γυναῖκας, ὁ περιορισμός τῆς ἐλευ-θερίας τοῦ ἐνδύματος ἀποτελεῖ σοβαρὰν προσβολὴν τῶν νόμων καὶ τῶν συμφερόντων τῆς δημοκρατίας. Αἱ γυναῖκες ἔχουν καθήκον ἀπέναντι τῆς φύσεως καὶ τῆς δημιουργίας νὰ ἐρέσουν καὶ ὅσον τὸ δυνατόν ν' ἀρέσουν περισσότερον. Τὸ ἐνστικτικὸν τῆς φιλαρεσκείας δὲν εἶνε τόσο μάταιον, ὅσον νομίζεται, ἐνεφυτευθὴ δὲ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν γυναικῶν διὰ τὴν ἐξυπηρετῆ ὀρισμένων ἀνάγ-κας τῆς δημιουργίας. Ὅπως εἶνε γνωστόν, ἡ Φύσις εἰς μὲν τὰ φυτὰ ἔδωκε τὰ χρώματα καὶ τὰς λάμψεις, αἱ ὁποῖαι προσκαλοῦν τὰ ἔντομα, τὰ μεταφέροντα τὸν ἔρποντα ἀπὸ τὰ ἄρρενα εἰς τὰ θήλεα. Ἐπίσης εἰς ὁρ-σμένα ζῷα ἔδωκε τὰ πολυτελῆ πτερώματα καὶ τὰ θέλ-γητρα τῆς φωνῆς.

Ἐἰς ἄλλα πάλιν περιωρίσθη νὰ χάριση, εἰς ὁρισμένας ἐποχάς, εἰδικὰ ἀρώματα, ἐλκυστικὰ καὶ παραγωγὰ τῆς ἐρωτικῆς διαθέσεως. Γενικῶς δὲ ἐθέσπισεν—ὅσον ἀφο-ρᾷ τὰ ἄρρενα—τὸ μέγα θέλητρον τῆς δυνάμεως, τὸ προσελκύνον διὰ τὴν καλὴν ποιότητα τῶν ἐπιγόνων. Ὁ πολιτισμός ὅμως ἀπεμάκρυνε τόσο πολὺ τὸν ἄνθρω-πον ἀπὸ τῆς φύσιν, ὥστε νὰ μὴ εἶνε εὐκόλουν νὰ ἐξακρι-βώσῃ κανεὶς σήμερον ποῖα εἶνε τὰ φυσικὰ μέσα τῆς ἐρωτικῆς ἐπιλογῆς εἰς τὸ ἀνθρώπινον εἶδος. Μεταξὺ ὅμως αὐτῶν ὁρισμένως εἶνε καὶ τὸ ἐνδυμα, δημιούρ-γημα τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἦλθε νὰ παῖξῃ πολλὰ-πολὺν ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ ἀνθρώπινον θῆλυ, εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς προσελκύ-σεως τοῦ ἄρρενος, ἔκλεψεν ὅλα τὰ μέσα καὶ ὅλα τὰ τεχνάσματα, τὰ ὁποῖα συνήντησεν εἰς τὴν γύρω του ἐρωτικὴν ζωὴν. Ἐπῆρξεν ἀπὸ τὰ ἄνθη τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα, εἰς ὅλην τὴν ἀπεριόριστον ποικιλίαν, καὶ ἐδανείσθη ἀκόμη ὅλα τὰ φίλτρα τῶν ἀρωματικῶν τῶν χυμῶν. Ἐπῆρξεν ἀπὸ τὰ ζῷα καὶ ἀπὸ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὅλα τὰ σχήματα καὶ ὅλας τὰς ἰδιοτροπίας τῆς ἀναβολῆς τῶν. Ἐμμήθη τὴν πολυτέλειαν ὅλης τῆς φύσεως. Ἐγενεον ἄνθος, ζῶον, πτηνόν, ἔντομον, ἐρπε-

τόν. Ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν σοφὴν λεηλασίαν ἀπετέλεσε τὴν μεγάλην σύνθεσιν ἡ ὁποία λέγεται γυναικεῖον ἐνδυμα, ἀποτελεῖ δὲ μίαν ὡραίαν τέχνην ἀκόμη, ἀκο-λουθοῦσαν καὶ αὐτὴν τὰς ἀκμὰς καὶ τὰς παρακμὰς τῶν ἄλλων τεχνῶν.

Ὁ ΔΗ ἡ Προβηγία ἔτρεξε εἰς τὰς ἐορτὰς τοῦ δημο-τικοῦ ποιητοῦ τῆς Μιστράλ. 20,000 θεαταὶ παρη-κολούθησαν τὴν παράστασιν τῆς Μιστράλ. Ὁ ποιητὴς συγκινημένος παρέστη εἰς τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἁν-δριάντος του. Διαφοροὶ ἐπιτροπαὶ ἔφθασαν ἀπὸ ξένας χώρας νὰ χαιρετήσουν τὸν ποιητὴν τῆς Μαγιάν καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ πατρίς του ἐόρταζε τὴν μεγάλην ἐορτὴν τοῦ πνεύματος. Παντοῦ ὅπου ἐνεφανίζετο ὁ Μιστράλ, τὸ πλῆθος ἐνθουσιασμένον τὸν ἐπενυφῆμει. Ἦτον ἀληθινὴ ἀποθέωσις.

ΤΗΝ 29^{ην} Μαΐου ὁ Μιστράλ ἦνοιξε τὰς πύλας τοῦ Museon Arlaten. Τὸ μουσεῖον αὐτὸ ἱδρύσε ὁ ποιη-τὴς χάρις εἰς τὸ βραβεῖον Νόμπελ, ὁποῦ τοῦ εἶχε δοθῇ πρὸ ἐτῶν. Εἶναι ἡ ἀναπαράστασις τῆς παλαιᾶς Προβηγίας. Κάθε ἀντικείμενον χαρακτηριστικὸν τῆς προβηγικῆς ζωῆς τὸ συνέλεξε ὁ ποιητὴς μὲ ἀγάπην καὶ καλαισθησίαν εἰς τὰς αἰθούσας αὐτάς. Φορέματα, ἐπιτὰ, ἐργαλεῖα ποιμενικά, νομίσματα, κοσμήματα, πανοπλίας, ἀποτελοῦν ἕνα γραφικόν καὶ ἐνδιαφέρον σύνολον.

Εἰς μίαν αἴθουσαν Chambro espousivo τέσσερες γυναῖκες ἀρλεζιανᾶι φέρουν δῶρα συμβολικά εἰς μίαν λεχώ. Εἰς ἄλλην αἴθουσαν ἀναπαράστασις τῆς βρα-δεῖας τῶν Χριστουγέννων εἰς ἕνα ἀγροτικὸν προβηγικ-ανὸν σπιτί.

Εἰς τὸν Μιστράλ ἀφιερῶθῃ ὁλόκληρος αἴθουσα. Εἰς τοὺς τοίχους αἱ κυριώτεραι οἰκονογραφίαι τῶν ἔργων του καὶ φωτογραφίαι τοῦ ποιητοῦ. Εἰς ὑαλίνους θήκας τὰ βιβλία του καὶ ἄλλα πράγματα ποῦ τοῦ ἀνήκον.

Ὁ κ. Ἀνὸν Νταβορὰ γράφει εἰς τὸν Ἑρμὴν τῆς Γαλλίας ἀναμνήσεις καὶ σκέψεις διὰ τὸν ἀποθα-νόντα Ἀγγλον συγγραφέα Μέρντιθ. Ὁ Μέρντιθ δὲν ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον. «Εἶναι ἀπλούστατα, ἔλεγε, τὸ πῶς μέρος τῆς θύρας...» Μὲ τὸ ἔργον ποῦ ἔδωκε καὶ μὲ τὴν ὑπερήφανον φιλολογικὴν ζωὴν ποῦ ἔζησε, χω-ρὶς ὑποχωρήσεις καὶ χωρὶς πνευματικὴν ἐμπορικόν, τὸ ὄνομά του ἦτο παντοῦ σεβαστόν. Εἰς τὴν τέχνην παρουσιάσθη πολέμιος τοῦ αἰσθηματολογικοῦ ὑπερρομαντισμοῦ καὶ τοῦ ἀκρου οὐτιλιταρισμοῦ. Καὶ τὰς ἰδέας του τὰς ἐκφρά-ζει μὲ ὕψος ἰδικόν του, ἀτομικόν. Ἀναγκάζει τὸν ἀνα-γνώστην νὰ σταματήσῃ, νὰ σκεφθῇ. Ὀλίγοι εἶναι οἱ θαυμασταὶ του. Καὶ προκαλεῖ τὴν εὐκόλουν κριτικὴν τῆς εἰρωνείας τῶν καὶ παραγνωρίζεται ἀπὸ τὸ πλῆθος.

Τέλειος ὁμιλητὴς ἐνέκλειε μέσα εἰς τὴν φράσιν του τὴν χαρὰν καὶ τὸ γέλιο. Ἐβλεπε τὴν ζωὴν μὲ μάτια πάντα νεανικά. Κανένα παράπονον, καμμία μομφὴ διὰ τὴν παραγνωρισθεῖσαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀξίαν του. Αὐτὴ ἡ νεότης ποῦ ἔκλειε πάντα μέσα του, ἦτο καθρεπτι-σμένη εἰς τὸ πρόσωπόν του. Ἐνόμιζε ὅτι ἔβλεπε ἀρχαῖον ἀγαλμα ἀγνώστου ποιητοῦ ἢ ῥήτορος ἀπ' ἐκεῖνα ποῦ βλέπομεν εἰς τὰ μουσεῖα.

Ἀγαπᾷ τὴν φύσιν καὶ ἀπ' αὐτὴν ἀντλεῖ καὶ προσ-δίδει ζωὴν εἰς τὰ ἔργα του. Δὲν αἰσθάνομαι ποτέ μόνος. Ἐχω τὰ βιβλία μου, ἔχω τὰς σκέψεις μου ἐπειτα πῶς νὰ αἰσθάνω μόνος ὅταν ἔχω γύρω μου τὴν Φύσιν, μὲ τὰ πτηνὰ, τὰ ζῷα, τὰ ἔντομα, τὰ δάση καὶ τὰ δένδρα τῆς, ὅπου εὐρίσκω πάντα πιστοὺς συν-τροφούς.

Εἰς τεῦχος τῆς συλλογῆς τῆς «Ἰσίδος» τοῦ γνωστοῦ παρισινοῦ περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖον διευθύνει ὁ ὁμο-γενὴς κ. Παρθένης, ὑπὸ τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον

Ary René d'Yvermont, έδημοσιεύθη μία ώραία και βαθεία και πρωτότυπος μελέτη του κ. G. Polti υπό τόν τίτλον «Τὸ πνεῦμα τῆς εἰδωλολατρείας», περιέχουσα καινά δόγματα και νέας θεωρίας περί τῆς σχέσεως τῆς ἐσωτερικῆς τῶν μυθολογιῶν τῶν διαφόρων λαῶν, στηριζόμενα ἐπὶ πλουσιωτάτου ὕλικου ἱστορικοῦ, φυσιολογικοῦ, ἐθνολογικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀκροθιγῶς μὲν ἀναφέρεται, κατάπληξιν ὁμως κάμνει εἰς τὸν ἀναγνώστην.

Ο κ. Κρουμβάχερ, ὁ σοφὸς ἑλληνιστὴς τοῦ Μονάχου, ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Internationale Wochenschrift μελέτην περὶ τοῦ νέου λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, σχετικὴν μὲ τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Χατζιδάκι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, τὸ δημοσιευθὲν εἰς προηγούμενον τεῦχος τῶν «Παναθηναίων». Ο κ. Κρουμβάχερ δίδει διαφόρους πρακτικωτάτας καὶ πολὺ ὀρθὰς συμβουλὰς ὡς πρὸς τὴν μέθοδον καὶ τὴν ὁργάνωσιν τῆς ἐργασίας. Τὸ σύστημα τῆς διὰ προκηρύξεως διαγωνισμῶν περισυλλογῆς ὕλικου γλωσσολογικοῦ ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἂν καὶ πολλὰς ἀπεδείχθη ὠφελημῶτα, εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν εὐρίσκει, ὅτι μᾶλλον εἴμπορει νὰ φέρῃ εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα, διότι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συλλογῆς ἐξ ἐκάστου μέρους δὲν θὰ εἴνε πάντοτε ἀνάλογον μὲ τὸν γλωσσικὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον δύναται νὰ περιέχῃ τὸ μέρος αὐτό, ἀλλὰ μὲ τὸν ζῆλον, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἰκανότητα τοῦ συλλέκτου. Διὰ τοῦτο, μόνον ἂν ἀνατεθῇ ἡ ἐργασία αὕτη ἐπὶ ὀρισμένη ἀμοιβῇ, εἰς εἰδικούς ἀποστελλομένους εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιτάχυνσιν. Ο κ. Κρουμβάχερ ἐξετάζει εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας τὸ ζήτημα αἱ δὲ σοφαὶ του ὑποδείξεις εἶναι ἄξια μεγίστης προσοχῆς παρὰ τῶν ἐχόντων τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λεξικοῦ.

Ο ΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον, Αὐγουστον, Σεπτέμβριον τὰ «Παναθηναία» ἐκδίδονται ὅπως κατ' ἔτος εἰς τεύχη μηνιαία διπλά.

Ὁ θίασος Κυβέλης-Φύρστ μελετᾷ τὴν «Ραχήλ», τὸ νέον δράμα τοῦ κ. Γ. Ξενοπούλου. Ὅπως ἡ «Φωτεινὴ Σάντη» καὶ ἡ Στέλλα Βιολάντη, αἱ δύο μεγάλοι του ἐπιτυχία εἰς τὸ θέατρον, καὶ ἡ «Ραχήλ» εἶνε ὑποθέσεως Ζακινθίνης καὶ ἔχει ὡς θέμα ἓνα ἔρωτα μεταξὺ Ἑβραϊοπούλας καὶ Χριστιανοῦ, ὁ ὁποῖος τελειώνει τραγικῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐξεγέρσεως τῶν ἐν Κερκύρᾳ καὶ Ζακύνθῳ Χριστιανῶν ἐναντίον τῶν Ἑβραίων (1891). Ἡ «Ραχήλ» λέγεται τὸ ὠραιότερον δράμα τοῦ κ. Ξενοπούλου.

Τελευταίως εἰς τὸ Παρίσι εἰς ἓνα πλειστηριασμὸν μία μικρὰ εἰκὼν τοῦ Γκρεῦ τὸ «Ξανθὸ Παιδί» ἐπληρώθη 78.000 φράγκα. Τὸ «Πορτραῖτο ἀγνώστου» τοῦ Φραγκονὰρ 71.000 φράγκα.

Ἕνας Ἀγγλος δημοσιογράφος ἔλεγε εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Μαυροβούνιου ὅτι τὸ Μαυροβούνιον δὲν ἔχει ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὸ ἔξωτερικόν.

- Καὶ ὁμως ἔχομε ὠραιότατα εἶδη ἐξαγωγῆς.
- Σὰν ποιὰ, Ὑψηλότετε;
- Τὶς κόρες μου, ἀπήντησε γελῶν ὁ ἡγεμόν.

Σκέψις τῆς κ. Ὁρὲλ ὡς ἀπάντησις εἰς μίαν ἐρευναν, ἂν πρέπη νὰ ὑπανδρευεταί κανεὶς νέος:

Πρέπει νὰ ὑπανδρευώμεθα νέοι, διότι τὸ μέλλον τότε μόνον ἀνοίγεται καὶ μᾶς δείχνει ὅλα του τὰ μονοπάτια, ὅταν τὸ ἐρωτοῦν δυὸ μαζί. Ἡ ἡλικία τῆς γυναι-

κὸς δὲν ἐνδιαφέρει πολὺ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ γάμου, διότι ἡ εἰλικρινὴς γυναῖκα ἔχει πάντοτε τὴν ἰδίαν ἡλικίαν. Πάντοτε ἡμπορεῖ ν' ἀγαπήσῃ. Ὁ εἰλικρινὴς ἄνδρας ὁ ὁποῖος συνείθισε νὰ λαμβάνῃ χωρὶς νὰ δίδῃ, χωρὶς νὰ δίδεται τελείως, εἶνε δυνατόν νὰ μὴν αἰσθάνεται πλέον τὸ ὑπέροχον αὐτὸ δῶρον.

Ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἑλλήνων Βιομηχανῶν καὶ Βιοτεχνῶν ἐξήτησε δι' ἐγκυκλίον τὰς γνώμας διαφόρων σοματεῶν, σκοπεύων τὴν σύγκλησιν Πανελληνίου Συνεδρίου τῶν γεωργικῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν σοματειῶν κατὰ τὸν προσεχῆ Νοέμβριον, διὰ νὰ μελετηθῇ τὸ ζήτημα συστάσεως Ὑπουργείου γεωργίας, βιομηχανίας, ἐμπορίου καὶ συγκοινωνίας, ὡς μετὰ μέσου ἀναπτύξεως τῶν ἐθνικῶν παραγωγικῶν δυνάμεων.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγούμενων εἰσφορῶν . . .	Δρ. 2.456.55
Μαρίκα Κοτοπούλη . . .	» 10.—
Ἀπὸ συναυλίαν Μ. Καλομοίρη * . .	» 1.80
	Δρ. 2.468.35

* Ἴδε σχετικὰ εἰς τὴν σελ. 174.

Τὸ ἀπαιτούμενον ὀλικὸν ποσὸν εἶναι 3,500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1,100. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔξισαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὕμνου τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τὸ Παρὸν καὶ τὸ Μέλλον τοῦ Ἑλλήν. Ἐθνους, Πέτρου Ἀξιωτίδη. Ἀθῆναι, τυπ. «Κράτους», Δρχ. 5.

Τὰ Μοιραῖα, στίχοι Γ. Θ. Σημηριώτη. Σμύρνη. Φρ. 5.

Εὐρύαλος, Σπυρίδωνος Παγανέλη. Ἀθῆναι, ἔκδοσις Β', τυπογρ. «Νομικῆς».

Ὁ Ἐπιτάφιος ἐν τῷ Πτωχοκομείῳ, Σπυρίδωνος Παγανέλη. Ἀθῆναι, τυπογρ. ἔφημερ. «Ἀθῆναι».

Οἱ Γελοιοποιοί, Μ. Zamacois, Μετάφρ. Λέοντος Δ. Μακᾶ. Ἀθῆναι, τυπ. «Ἐστία» Μάϊονερ καὶ Καργαδούρη. Δρ. 3.50.

Τεσσαρακονταετηρὶς τῆς καθηγεσίας Κ. Σ. Κόντου, φιλολογικαὶ διατριβαὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν αὐτοῦ προσφερόμεναι. Ἀθῆναι τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου.

An independent Examination of the Assuan and Elephantine Aramaic Papyri, L. Belleli. London, Luzac & Co 7/6.

Les Bandeaux d'or, Anthologie 3ème Année. Paris fr. 2.50.

Portraits d'hrrie: Baudelaire, par Gaston Syffert. Paris fr. 0.25.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: Ἐν Λονδίῳ E. C. (22 Fenchurch street), Ἀλεξανδρεία, Καῖρῳ (Αἰγύπτου), Χαρτοῦμ (Σουδάν), Κωνσταντινουπόλει (Γαλατᾶ καὶ Σταμπούλ), Σμύρνη, Θεσσαλονίκη, Καβάλλα, Πειραιεῖ, Πάτραις, Βόλῳ, Λαρίσση, Τριπόλει, Σύρῳ, Καλάμαις, Χανίοις, Ἡρακλείῳ, Ρεθύμνῃ (Κρήτης).

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 31^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1909

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Ταμείον καὶ Τράπεζαι	Δρ. 15,324,940.88
Διαθέσιμα παρὰ ταῖς ἐν Εὐρώπῃ Τρ. εἰς χρ.	» 3,844,429.99
Συναλλάγματα ἐν Χαρτοφυλακίῳ καὶ χρυσός.	» 2,875,094.41
Προεξοφλήσεις	» 13,114,900.12
Τρέχοντες Ἀ/σμοὶ	
ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεωγράφων	» 48,855,324.72
ἐπὶ ἐμπορ. καὶ ἄλλων ἐγγυήσεων	» 24,823,433.24
ἐπὶ ὑποθήκῃ ἀκινήτων	» 9,694,303.30
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεωγράφων	» 2,582,161.14
Προσωρινοὶ Ἀ/σμοὶ (ὑποκαταστήματα καὶ Ἀνταποκριταί)	» 19,900,203.63
Χρεώγραφα καὶ τοκομερίδια	» 11,400,089.77
Ὁμολογία Ἐθνικῶν Δανείων καὶ Δάνεια εἰς Δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ Νομικὰ πρόσωπα	» 9,109,623.—
Χρεώγραφα Ταμείου Συντάξεων καὶ ἀσφαλείας ζωῆς ὑπαλλήλων	» 480,000.—
Κτήματα Τραπεζῆς	» 3,373,752.40
Ἐγκαταστάσεις καὶ ἐπιπλα Κεντρικοῦ καὶ ὑποκαταστημάτων	» 669,955.62
	Δρ. 166,048,212.22

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κεφάλαιον Ἑταιρικόν	Δρ. 40,000,000.—
Ἀποθεματικὸν τακτικόν	» 9,095,000.—
Ὁμολογία φρ. χρ. 2 1/2 ἑκατ. ἐξοφλητέα τῇ 1 ^η Ἰουλίου 1924	» 2,500,000.—
Καταθέσεις εἰς χρυσὸν καὶ δραχμὰς	Δρ. 75,247,753.61
Ταμειυτήριον	» 83,227,723.62
Ταμείον συντάξεων ὑπαλλήλων	» 480,000.—
Ἀξία χρεωγράφων	» 34,976.85
Ἀ/σμός καταθέσεως	» 514,976.85
Ἐξωτερικοὶ Ἀ/σμοὶ εἰς χρυσόν	» 28,960,882.45
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	» 1,288,313.49
Γραμμάτια εἰσπραχθέντα καὶ μὴπω ἐκκαθαρισθέντα	» 366,372.81
Μερίσματα πληρωτέα	» 94,943.—
	Δρ. 166,048,212.22

Ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς

Z. K. ΜΑΤΣΑΣ

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου

Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν ἐκτελεῖ Προεξοφλήσεις, Εἰσπράξεις γραμματίων, Προκαταβολὰς ἐπὶ χρεωγράφων καὶ ἐμπορευμάτων, Ἀνοίγει τρεχομένους Ἀ/σμούς ἡγγυημένους καὶ ἐν γένει ἀναδέχεται τὴν ἐκτέλεσιν πάσης τραπεζικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως ὑπὸ συμφερωτάτους ὁρους. Λέγεται χρεώγραφα πρὸς φύλαξιν ἀντὶ ἐλαχίστων δικαιωμάτων, Ἐνοικιάζει χρηματοκιβώτια εἰς ἰδιώτας, Λέγεται καταθέσεις χρημάτων εἰς χρυσὸν καὶ τραπεζογραμμάτια πληρώνονσα τόκον:

3	%	εἰς πρώτην ζήτησιν
3 1/2	%	διὰ καταθέσεις ἕξ μηνῶν
4	%	» ἐνὸς ἔτους
5	%	» δύο ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα

Διὰ τὰς εἰς τὸ Ταμειυτήριόν της, λειτουργοῦν καθ' ἐκάστην, καταθέσεις ὡς καὶ διὰ τὰς χάριν ἀγαθοεργῶν σκοπῶν, πληρώνει τόκον 4 %.

ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΕΙΟΝ ΚΑΙ ΓΑΛΑΚΤΟΠΩΛΕΙΟΝ Η "ΝΕΑ ΑΦΘΟΝΙΑ,"

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. Γ. ΣΚΡΕΚΗ

ΟΔΟΣ ΣΟΛΩΝΟΣ 139 (ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΝΙΓΓΟΣ)

Γάλα αγνόν ἀγελαδινόν καὶ πρόβειον ἢ ὁκᾶ λεπτὰ 80.—Βού-
τυρον τῆς ὥρας.—Αὐγὰ φρέσκα ἐκ τοῦ κτηνοτροφείου τοῦ
Καταστήματος.—Δουκουμάδες ἔκτακτοι καὶ ἀφράτοι.—Μέλι
Υμηττοῦ γνήσιον καὶ ἀγνόν.

ΒΟΥΣΤΑΣΙΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΚΟΛΟΚΥΘΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

ΚΑΘΕ συνδρομητὴς τῶν «Παναθηναίων» ὁ ὁποῖος
ἐγγράφει ΕΝΑ νέον συνδρομητὴν ἐτήσιον καὶ συν-
αποστέλλει τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς, λαμβάνει ὡς
δῶρον ΟΚΤΩ δραχμῶν βιβλία ἐκ τοῦ κατωτέρου
καταλόγου.

Διατιμῶμεν χάριν εὐκολίας τὰ βιβλία τῆς Α' Σειρᾶς
πρὸς Δρ.—Φρ. 1 ἑκάστον καὶ τῆς Β' Σειρᾶς πρὸς 3.
Τὰ βιβλία θ' ἀποστέλλονται ἐλεύθερα ταχυδρομι-
κῶν τελῶν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν βιβλίων τοῦ καταλόγου μας, ἀνα-
λαμβάνομεν ν' ἀποστέλλωμεν ὅ,τι δῆποτε βιβλίον μᾶς
ζητηθῇ μὴ ὑπερβαῖνον τὰς Δρ.—Φρ. 8 διὰ κάθε νέαν
ἐτησίαν ἐγγραφήν.

Κάθε συνδρομητὴς μας ἔχει βεβαίως ἓνα στενὸν
φίλον ἢ συγγενὴ φιλαναγνώστην, διατεθειμένον νὰ
ὑποστηρίξῃ τὸ ἔργον ἐνὸς περιοδικοῦ. Αὐτὸν τὸν
φίλον ἢ συγγενὴ ἂς θελήσῃ νὰ τὸν ἐγγράψῃ εἰς τὰ
«Παναθηναία». Ὅ,τι ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς συνδρο-
μητὰς μας εἶναι ἐλάχιστον διὰ κάθε ἕναν χωριστά.
ΜΕΡΙΣΤΗ ὅμως θὰ ἴηται ἡ ἐκ τοῦ συνόλου ἐνίσχυσις
τῶν «Παναθηναίων» καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς πρόοδος καὶ
βελτίωσις τοῦ περιοδικοῦ.

Σειρὰ Α'.—Πρὸς Δρ. 1 ἑκάστον

- Χ. Ἀννίνος: Ἐδῶ κ' ἐκεῖ.
- Δ. Βυζέλας: Λουκῆς Λάρας, διήγημα.
- Ι. Δελαμπρέτ, μετάφρ.
- Χ. Ἀννίνου: Θεῖος καὶ ἐφημέριος.
- Ν. Ἐπισκοπόπουλος: Ἑρμῆς ψυχῆς, δράμα.
- Δ. Γρ. Καμπούρογλους: Mémoires du Prince N. Ypsilanti.
- Κ.Μ. Κωνσταντόπουλος: Ἱστορία τῆς βυζαντ. τέχνης.
- Α. Κόναν Δούλ, μετάφρ.
- Χ. Ἀννίνου: Τὸ παράδοξον ἔγλημα.
- Α. Κόναν Δούλ, μετάφρ.
- Χ. Ἀννίνου: Τὸ σῆμα τῶν τεσσάρων.
- Α. Κλάρη, μετάφρ. Α.
- Παπαδιαμάντη: Ἡ εὐρεσις τῆς γυναικὸς τοῦ Λάτ.
- Κώστας Λαδόπουλος: Χαμένη εὐτυχία, δράμα.
- Σπ. Λοβέρδος: Ἡ Ἁγία Πόλις.
- Γ. Μαυρογιάννης: Βυζαντ. τέχνη καὶ καλλιτέχνη.
- Σπύρος Μελάς: Ὁ Γυῖος τοῦ Ἰσκιου, δράμα.
- Κίμων Μιχαηλίδης: Σάν Ζωὴ καὶ σάν Παραμυθί.

Παῦλος Νιρβάνας: Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία.
Ἀρχιτέκτων Μάρθας, δράμα.
Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια.
Παγὰ Λαλέουσα, ποιήματα.
Τὸ Χελιδόνι, δράμα.
Σαλώμη, δράμα.

Ὁσκαρ Οὐάιλντ:
Α. Ὀπβαρδ, μετάφρ.
Χ. Ἀννίνου: Μία συνωμοσία.
Σπυρίδων Παγανέλης: Πάρεργα Φύλλα.
Κωστής Παλαμᾶς: Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν.
Ι. Πολυλάς: Ἡ Φιλολογικὴ μας Γλῶσσα.
Γ. Στρατήγης: Τραγοῦδιὰ τοῦ Σπιτιοῦ.

Μπρέτ Χάρτ, μετάφρ.
Α. Παπαδιαμάντη: Ἡ καλὴ τύχη τοῦ Ρῶον Κόμπ.
Λεύκωμα «Παναθηναίων»: 20 καλλιτεχν. εἰκόνες εἰς τὸ
σχῆμα τῶν «Παναθηναίων».

Σλαβωτικὸν Ἡμερολ.: Ἔτος 1906.
» 1907.

Σειρὰ Β'.—Πρὸς Δρ. 3 ἑκάστον

Νίκος Ἀ. Βέης: Δημῶδη Ἀσματα Φιγαλίας
μεθ' ὑπομνημάτων.
Ἅγις Θέρος: Δημοτικὰ Τραγοῦδια, εἰκονο-
γραφημένα.

Γρηγόριος Ξενόπουλος: Μαργαρίτα Στέφα.
Διηγήματα Σειρὰ Α'.
» Β'.
» Γ'.

Τόμοι τῶν «Παναθηναίων» χαρτόδετοι 1ος, 2ος, 4ος,
6ος, 7ος, 8ος, 9ος, 11ος.

Μυθιστορήματα καὶ Διηγήματα.—Ἐκδ. «Παναθηναίων».

Σειρὰ Γ'.

«Ὁ Ρωμηὸς τοῦ Σουρῆ»—μία ἐτησίᾳ ἐγγραφή φρ. 8
ἀντὶ 10.
«Διάπλασις τῶν Παιδῶν»—μία ἐτησίᾳ ἐγγραφή φρ. 8
ἀντὶ 10.
«Τὸ Ἐμπόριον»—μία ἐτησίᾳ ἐγγραφή φρ. 8.
«Ἀλλοτρίον Ἐμπορ. καὶ Βιομηχανικῆς Ἀσφαλείας» μία
ἐτησίᾳ ἐγγραφή φρ. 3.

“ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο ΦΟΙΒΟΣ”, ΑΘΗΝΑΙ

ΑΓΙΣ ΘΕΡΟΣ:

ΕΞΕΛΘΟΥΣΑΝ:

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ἐκδόσις τῆς, θαυμασίως εἰκονογραφημένης ὑπὸ
τοῦ καλλιτέχοντος κ. Π. Ρούμπου, περιέχων τὰριστου-
γήματα τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως.

Κάθε ἀντίτυπον τιμᾶται Δρ. 3.

100 ἀντίτυπα ἐπὶ χειροποιήτου χαρτοῦ Δρ. 5 καθέν.
Κάθε αἰτήσις, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἀντιτίμου εἰς
ταχ. ἐπιταγὴν, στέλλεται:

Πρὸς τὴν «Ἐκδοτικὴν Ἐταιρίαν» ὁ Φοῖβος
1, ὁδὸς Κλεισθένους, Ἀθήνας.

Διὰ τοῦς συνδρομητὰς τῶν «Παναθηναίων» κάθε
ἀντίτυπον φράγκα 2.50, ἀποστέλλομενα μαζὶ μετὰ τὴν
παραγγελίαν.

ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ ΔΙΑ ΚΥΡΙΟΥΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΣ

ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ

ΡΑΦΕΙΑ

ΑΝΔΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΦΟΡΕΜΑΤΩΝ

ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΚΤΛ. ΚΤΛ.

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΝ ΕΝΩΣΙΝ

79—ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ—79

ΠΩΛΗΣΙΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΠΟΛΙΤΑΣ—ΤΙΜΑΙ ΩΡΙΣΜΕΝΑΙ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐντοκοὶ καταθέσεις

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δέχεται ἐντόκους καταθέσεις εἰς
τραπεζικὰ γραμμάτια καὶ εἰς χρυσόν, ἤτοι εἰς φράγκα
καὶ λίρας στερελίνας ἀποδοτέας εἰς ὁρισμένην προθε-
σμίαν ἢ διαρκείας. Αἱ εἰς χρυσόν καταθέσεις καὶ οἱ τόκοι
αὐτῶν πληρώνονται εἰς τὸ αὐτὸ νόμισμα εἰς ὃ ἐγένετο
ἡ κατάθεσις, εἰς χρυσόν ἢ δι' ἐπιταγῆς ὄψεως (chèque)
ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐπιταγὴν τοῦ ὁμολογιούχου.

Τὸ κεφάλαιον καὶ οἱ τόκοι τῶν ὁμολογιῶν πληρῶ-
νονται ἐν τῇ Κεντρικῇ Καταστάματι καὶ τῇ αἰτήσῃ
τοῦ καταθέτου ἐν τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπεζῆς,
ἐν Κερκίρῃ δὲ Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ διὰ τῶν Ὑπο-
καταστημάτων τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς.

Τόκοι τῶν καταθέσεων

	1 1/2	τοῖς	%	κατ	ἔτος	διὰ	κατάθ.	6	μηνῶν
2	»	»	»	»	»	»	»	1	ἔτους
2 1/2	»	»	»	»	»	»	»	2	ἔτων
3	»	»	»	»	»	»	»	4	ἔτων
4	»	»	»	»	»	»	»	5	ἔτων

Αἱ ὁμολογίαι τῶν ἐντόκων καταθέσεων ἐκδίδονται
κατ' ἐντολήν τοῦ καταθέτου ὀνομαστικαί ἢ ἀνώνυμοι.

Ο ΙΑΤΡΟΣ Γ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἐπὶ μακρὸν ἐν Εὐρώπῃ σπουδᾶσας καὶ ἐν Παρισίοις
διευθύνσας ἰδιωτικὴν κλινικὴν δέχεται διὰ τὰ νοσήματα
τῶν νεφρῶν, τῆς κνέσεως καὶ ἐν γένει τοὺς ἐκ μετα-
δοτικῶν καὶ δερματικῶν παθήσεων πάσχοντας.

Ὁδὸς Ἀγίου Κωνσταντίνου ἀριθ. 18.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΑΗΜΕΝΟΝ ΦΡ. ΧΡ. 15.000.000.—ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Καῖρῳ, Θεσσαλονίκῃ, Σμύρνῃ.

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ καὶ ΥΠΟΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ: ἐν Μοναστηρίῳ, Μυτιλήνῃ, Περγᾶμῳ, Μαγνησίᾳ.

Προεξοφλήσεις, Εἰσπραξις γραμματίων, Τηλεγραφικαὶ πληρωμαί, Ἐπιταγαί, Πιστώσεις,
Πιστωτικαὶ Ἐπιστολαί, Δάνεια ἐπὶ χρεωγράφων, Ἐμπορευμάτων καὶ γραμματίων, Φύλαξις
τίτλων, Ἐνοικίσις χρηματοκιβωτίων. Ἐντολαὶ χρηματιστηρίου κλπ.

Καταθέσεις Δραχμῶν.—3 1/2 % ἐτησίως διὰ καταθέσεις ἐν ὄψει, καὶ Ἀνοικτούς Ἀ/σμούς μέχρι Δρχ. 25.000.—
» 3 % ἐτησίως διὰ καταθέσεις ἐν ὄψει καὶ Ἀνοικτούς Ἀ/σμούς, μέχρι τοῦ ποσοῦ Δρχ.
100.000.—, διὰ τὰ πέραν τῶν 100.000 ποσὰ ὑπολογίζεται τόκος 2 % ἐτησίως.
» 4 1/2 % ἐτησίως διὰ καταθέσεις 6 μηνῶν.
» 5 % » » » 1 ἔτους καὶ ἐπέκεινα.

Καταθέσεις Χρυσοῦ.—Τόκος κατὰ 1/2 % ἐπὶ ἔλαττον τῶν εἰς Δραχμάς καταθέσεων.
Ταμιευτήριον.—4 % διὰ καταθέσεις μέχρι τοῦ ποσοῦ Δρχ. 2.000.—.

Αἱ καταθέσεις ἀποδίδονται εἰς ὃ νόμισμα ἐγένοντο.

ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ LIMITED

ΣΥΣΤΑΘΕΙΣΑ ΤΩ 1899

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ £ 315.510

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ἐν Κερνάρω, Κεφαλληνίᾳ, Ζακύνθῳ, Πάτραις, Πειραιῇ, Τριπόλει.

Καταθέσεις. Ἡ Ἴονικὴ Τράπεζα Limited ἀπὸ τῆς 1^{ης} Ἰουνίου 1907 καὶ μέχρι δευτέρας εἰδοποιήσεως, δέχεται καταθέσεις εἰς τραπεζογραμμάτια ἐπὶ τόκῳ ὑπὸ τοὺς κάτωθι ὅρους:

2 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν διὰ ποσὰ μέχρι 100,000 Δρ.— 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν διὰ ποσὰ πέραν τῶν 100,000 Δρ.— 3 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 3 μῆνας. 3 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 6 μῆνας μέχρι 2 ἐτῶν.— 4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 2 ἔτη μέχρι 4 ἐτῶν.— 4 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ ἐπέκεινα τῶν 4 ἐτῶν.

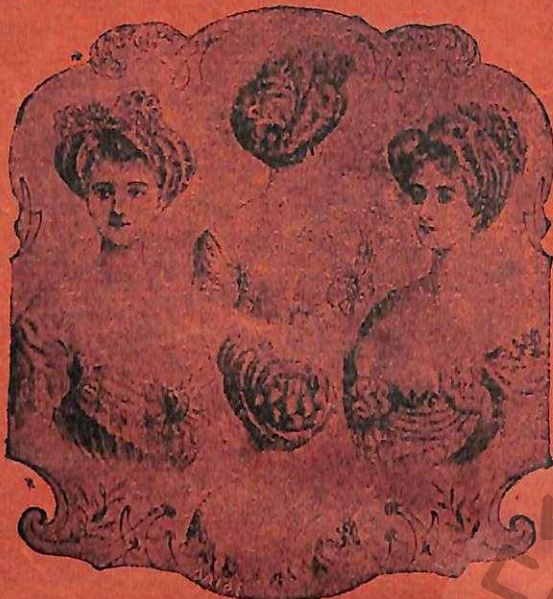
Ἡ Τράπεζα δέχεται ἐπίσης καταθέσεις εἰς chèques ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ἐπὶ τόκῳ, ὡς ἑξῆς: 3 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν.— 3 1/4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 6 μῆνας.— 3 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 1 ἔτος.— 4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 2 ἔτη καὶ ἐπέκεινα.

Αἱ εἰς ἐπιταγὰς (chèques) ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καταθέσεις ἀποδίδονται εἰς ὁ εἶδος ἐγένετο ἢ κατάθεσις, παντὸς δικαιώματος χαρτοσήμου ἐπιβαρύνοντος τὸν καταθέτην.

ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΚΟΜΜΟΣΕΩΣ

Σ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 4

La vraie ondulation Marcel.

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου 67. Κολώνια

Κομμώσεις Κυριῶν

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου, 67.

Γαλακτοκομεῖα

Ι. Χρυσάκης, ὁδὸς Φιλελλήνων 4.

Βιβλιοδετεῖα

Σ. Ἀμπατζόπουλος, ὁδὸς Κολοκοτρώνη 7.

Φαρμακεία

Π. Βασιλείου, ὁδὸς Σταδίου καὶ Αἰόλου.

Ἐδωδιμοπωλεῖα

Β. Ἀπόστον πρὶν **Γουλιέλμου**, ὁδὸς Σταδίου 9.

Π. Κ. Ἐξαρχόπουλος καὶ Ἀδελφός, Σταδίου 58.

Καφεζυθοποιεῖα

Πανελλήνιον, ὁδὸς Πανεπιστημίου-Προαστείου.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ

ΦΩΤΙΣΜΟΣ, ΘΕΡΜΑΝΣΙΣ

ΚΙΝΗΣΙΣ

Δι' οἰνοπνεύματος ἐν Σταφίδος

ΜΑΡΜΕΛΑΔΑΙ

ΚΟΜΠΟΣΤΑ ΕΚ ΝΩΠΗΣ ΣΤΑΦΥΛΗΣ. * * * * *

Ἡ ΘΡΕΠΤΙΚΩΤΕΡΑ ΕΥΓΕΣΤΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΤΕΡΑ ΤΡΟΦΗ

ΝΕΚΤΑΡ

ΠΟΤΟΝ ΤΟΝΩΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΔΡΟΣΙΣΤΙΚΟΝ